

491

INKOMEN EN VERMOGEN

EN HUN BETEKENIS
VOOR DE WELVAART

M. J. H. SMEETS

INKOMEN EN VERMOGEN
EN HUN BETEKENIS VOOR DE WELVAART

INKOMEN EN VERMOGEN

EN HUN BETEKENIS VOOR DE WELVAART

PROEFSCHRIFT TER VERKRIJGING
VAN DEN GRAAD VAN DOCTOR IN
DE RECHTSGELEERDHEID AAN DE
ROOMSCH-KATHOLIEKE UNIVERSI-
TEIT TE NIJMEGEN, OP GEZAG
VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS,
Dr. T. BRANDSMA, HOOGLEERAAR
IN DE FACULTEIT DER LETTEREN
EN WIJSBEGEERTE, IN HET OPEN-
BAAR TE VERDEDIGEN OP MAAN-
DAG 3 OCTOBER 1932 DES NAMID-
DAGS TE 3 UUR

DOOR

MATHIEU JACOB HUBERT SMEETS

GEBOREN TE ROERMOND

*Aan
de nagedachtenis
van mijne moeder.
Aan mijn vader
en mijne vrouw.*

U allen, Hoogleeraren in de Faculteit der Rechtsgeleerdheid, betuig ik gaarne mijne erkentelijkheid voor de vele aanwijzingen en raadgevingen, welke ik, hoewel ik niet in de gelegenheid was Uwe colleges te volgen, van U heb mogen ontvangen.

Meer in het bijzonder dank ik U, Hooggeleerde Raaijmakers, Hooggeachte Promotor, die — niettegenstaande ik in dit proefschrift opvattingen huldig welke de Uwe niet zijn — mij toch zoo welwillend en belangstellend en in zoo ruime mate Uw steun en medewerking hebt willen verleen.

INLEIDING.

Dit proefschrift wil eenig licht doen schijnen op de begrippen inkomen en vermogen en hun beteekenis voor de welvaart. Het daartoe in te stellen onderzoek zal geschieden zoowel met betrekking tot het individu, als ten aanzien van een volk; vandaar de indeling van dit boek in twee gedeelten. Wat de wijze van behandeling betreft, zij het volgende medegedeeld.

De beteekenis van beide begrippen is niet van principieelen, doch van conventioneelen aard.¹⁾ In de literatuur heerscht echter groot verschil van meening over hetgeen men onder individueel inkomen en vermogen en onder volksinkomen en -vermogen dient te verstaan. In deze studie heb ik ten aanzien van het individueele inkomen het uitgangspunt gekozen van Hermann, den eersten wetenschappelijken onderzoeker van dit begrip, n.l. de herkomst uit de productie en de bestemming tot verbruik en besparing²⁾; een uitgangspunt, dat bij verschillende schrijvers, niet in het minst in den laatsten tijd, wordt teruggevonden. Anderen daarentegen, hoewel eensgezind ten aanzien van de bestemming — althans van de bestemming tot verbruik —, verwerpen de herkomst uit de productie ten stelligste; in de plaats daarvan stellen zij eenerzijds kenmerken als de regelmatigheid en de duurzame bron, anderzijds rekenen zij elke vermogensvermeerdering welke een individu toevalt (dus ook een erfenis en een schenking), tot zijn inkomen.

Het ligt niet in mijne bedoeling alle die onderling soms

¹⁾ Cf. o.a. Pigou, *Economics of welfare*, blz. 35, noot 2; Schuster, *Einkommen und Volkseinkommen*, Schriften d. Ver. für Sozp. 173 Bd., blz. 68v.

²⁾ In § 10 zal ik trachten aan te toonen, dat Hermann de herkomst in de productie heeft gelegd. Hij stelt in zijn definities de potentiële consumptie; dat dit de bestemming tot besparing insluit, blijkt duidelijk op blz. 295 en 304 van zijn *Staatswirtschaftliche Untersuchungen*.

sterk afwijkende meeningen hier uitvoerig te vermelden ¹⁾, al zal ik in den loop van mijn betoog gelegenheid hebben daaraan aandacht te schenken. Ik wil enkel trachten, in deze inleiding mijn uitgangspunt ten aanzien van het individueele inkomensbegrip — waaraan ik in deze studie, zonder de andere begrippen te willen verwaarloozen, een zeer belangrijke plaats moet toekennen — aannemelijk te maken. Hierbij stel ik voorop, dat wij dienen te onderscheiden tusschen het geld- en het reëele inkomen; het eerste is een verkeersbegrip, dat alleen in de geldverkeermaatschappij voorkomt; het tweede omvat goederen en diensten, het is in elke maatschappij denkbaar.

De economie moet volgens Marshall in haar termen het spraakgebruik zoo dicht mogelijk volgen ²⁾. Dit nu begrijpt vrij algemeen loon, interest, pacht en winst onder het inkomen, doch de opvattingen over hetgeen onder loon en winst valt, zijn zéér verschillend. Het spraakgebruik laat ons verder geheel in den steek, zoodra het gaat om moeilijker verschijnselen als claim, bonus, speculatiewinst.

Hoewel het derhalve niet mogelijk is, hier de spreektaal te volgen, zoo mogen wij toch alle aandacht vragen voor de omstandigheid, dat men, toen het woord „inkomen” in zwang kwam, met dit woord een complex van verschijnselen heeft willen samenvatten, die enkele kenmerken gemeen hebben. Het lijkt mij daarom niet ondienstig na te gaan, wat andere boeken dan leerboeken der economie ons hieromtrent zeggen.

Volgens het Woordenboek der Nederlandsche Taal van Beets en Knuttel (6e deel, blz. 1728) beteekent „inkomen” (voorzoover van belang voor de economie) „dat wat inkomt” en hiervan bestaan twee onderscheiden opvattingen, n.l. 1. wat van iets inkomt; de opbrengst(en), vrucht(en), rente(n) van iets; 2. wat bij iemand inkomt, t.w. wat hij, gemeenlijk in geld, uit een of anderen hoofde ontvangt, int, geniet, doch meer bepaald in toepassing op iemands ontvangsten uit zijn werkzaamheden of uit zijn vermogen.

Van Dale's Groot Woordenboek der Nederlandsche Taal

¹⁾ Vgl. daartoe mijn opstel over „Het Begrip „Inkomen””, gevoegd als bijlage bij het rapport over dit begrip, uitgebracht door de Commissie Inkomstenbelasting van de Vereeniging voor Belastingwetenschap, Publicatie no. 16 van genoemde vereeniging (1931), alsmede o.a. Mr. Orts proefschrift over: Het Inkomensbegrip (1911) en Dr. Bauckner, Der privatwirtschaftliche Einkommensbegriff (1921).

²⁾ Principles of economics, blz. 51/2.

(6e uitgave, blz. 864) leert dat „inkomen” o.a. beteekent: de geheele som die iemand in geld of in geldswaarde geniet als opbrengst van vermogen, onderneming of arbeid.

Het wil mij, mede op grond hiervan, voorkomen, dat inkomen in de eerste plaats iets moet zijn, dat „in komt”; dit klemte te meer, indien men let op het overeenkomende woord in andere talen: Einkommen, income. Dat „iets” moet in komen bij „iemand”; dat iets moet ergens vandaan komen, moet een herkomst hebben. Die herkomst kan zijn: uit het vermogen van een ander (b.v. erfenis), uit het inkomen van een ander (b.v. alimentatie), uit eigen werkzaamheden en eigen vermogen (productie). Nu ligt m.i. in bovenstaande omschrijvingen *alleen* deze laatste herkomst opgesloten, waarop eveneens wijst het overeenkomstige Fransche woord: revenu.

Zooals gezegd, heeft ook Hermann het uitgangspunt in de productie gezocht, hetgeen mij logisch lijkt. Immers — een oogenblik in het midden latende, wat wij precies onder „productie” moeten verstaan (vgl. daartoe § 1) — de mensch heeft behoeften, voor het heden zoowel als voor de toekomst, welke hij tracht te bevredigen. In onze tegenwoordige maatschappij is hij onmogelijk in staat *alle* goederen en diensten welke hij begeert, *zelf* te vervaardigen of te verrichten. Hij neemt daarom deel aan het productieproces door te arbeiden aan goederen die hij persoonlijk in het geheel niet, althans niet in die hoeveelheid noodig heeft en(of) door grond en kapitaal ter beschikking te stellen. Daarvoor krijgt hij, normaal gesproken, een vergoeding, gewoonlijk in geld, welke vergoeding de (netto) *opbrengst* voor zijn deelnemen aan het productieproces vormt. Het totale resultaat, de *som* van deze opbrengsten over een bepaalde periode — waarvoor men één jaar neemt — is voor den mensch van groote betekenis, omdat hij aan de hand van die som kan bepalen, welke behoeften hij kan bevredigen, welke van deze hij moet laten vóórgaan, welke hij als onvervulbaar moet ter zijde stellen en welken uitersten prijs hij voor de begeerde bevredigingsmiddelen kan besteden. Die som van (geld)opbrengsten over één jaar vormt nu zijn *geldinkomen*.

De mensch neemt dus aan de productie deel om vergoedingen te verwerven door middel waarvan hij zijn behoeften kan bevredigen. Maar wil dit zeggen, dat individueel inkomen alleen bestaat, indien de genieter daarvan *persoonlijk*

aan de productie heeft deelgenomen? Dien eisch wil ik niet stellen.

In de eerste plaats niet, omdat in onze maatschappij meermalen opbrengst toevalt aan een ander dan den producent (men denke aan vruchtgebruik e.d.). Doch bovendien omdat naast de herkomst zeer zeker ook de *bestemming* een even belangrijk kenmerk van het individueele inkomen is. Die bestemming nu is, zoowel voor het geld- als voor het reële inkomen: te worden aangewend tot bevrediging van de menschelijke behoeften, in het kort gezegd: voor vertering en besparing. Welnu, indien A op de boven omschreven wijze inkomen uit de productie heeft verworven, dan kan hij dit zoodanig besteden, dat hij een gedeelte niet tot bevrediging van zijn strikt individueele, doch van altruïstische behoeften aanwendt, n.l. door dit gedeelte *om niet* over te dragen aan anderen, b.v. aan B, opdat deze daarmee in zijn begeerten kan voorzien.

Ook bij B spreekt men — zulks in verband met de gelijkheid van bestemming — van „inkomen”; ter onderscheiding zegt men dan, dat wij bij A hebben te doen met oorspronkelijk, bij B met afgeleid inkomen. Doch de *herkomst* van B's inkomen ligt niettemin in de productie, immers zonder deze zou overdracht van dit inkomen niet eens mogelijk zijn, tenzij, zal wellicht iemand opmerken, A zijn vermogen zou aantasten, doch dan acht ik het overgedragen gedeelte geen afgeleid inkomen meer.

Immers, wat ik mede wil verdedigen, is dit: er bestaat onderscheid tusschen vermogen en inkomen; het eerste is een complex van goederen dat op een gegeven moment *aanwezig* is; het tweede is een complex van goederen en diensten welke door toedoen van de menschen gedurende een jaar *nieuw ontstaan*; voor de medewerking hieraan worden zij gewoonlijk beloond in den vorm van geld. Geldinkomen ontstaat dus wegens deelnemen aan de productie; het reële inkomen stelt de goederen en diensten voor, welke de menschen uiteindelijk voor dat deelnemen aan de productie verwerven om daarmee in hun behoeften te voorzien.

Een en ander brengt echter niet mede, dat alleen hij die rechtstreeks aan de productie deelneemt, inkomen verwerft; hij kan een gedeelte hiervan, in geld, zoowel als reël, om niet overdragen aan anderen.

Ligt in het voorafgaande een eerste motiveering van de opvatting die hierna zal worden verdedigd, ik meen bovendien, dat tegen het uitgangspunt van andere theorieën bezwaren kunnen worden ingebracht. Zooals gezegd, heeft het inkomen een conventionele beteekenis; in de historie nu zijn ook andere opvattingen aanwijsbaar dan die welke ik hierboven zeer summier weergaf. Zoo zijn er economen die alleen letten op de bestemming, n.l. het verbruik, althans het potentiële verbruik.

De consequentie hiervan is, dat een erfenis ook inkomen is, omdat men ook deze *kan* verteren; een consequentie die niet iedereen wil aanvaarden. Men heeft daarom als reactie teruggегrepen naar het „inkomende” en hieraan of den eisch van periodiciteit of dien van voortvloeien uit een duurzame bron gesteld; weer andere schrijvers hebben de zeer vergaande consequentie getrokken, dat alles wat bij een individu inkomt — b.v. ook een erfenis — inkomen is. Ik zal het bij de vermelding van deze opvattingen laten.

Nu wil het mij toeschijnen, dat in geen dezer theorieën het uitgangspunt aannemelijk is. Waarom zou — om slechts enkele punten te noemen — de uitzonderlijke belooning voor een prestatie geen inkomen zijn en de normale wel? Waarom zou een architect wel inkomen hebben indien de baten uit zijn beroep voortvloeien en niet, indien hij een boek schrijft? En vervolgens, zou er dan geen belangrijk verschil bestaan tusschen het arbeidsloon, de interest van een vordering, zelfs een alimentatie (alle toch opbrengst van de productie over de laatste jaarperiode) eenerzijds en een erfenis of legaat (overgedragen vermogen) anderzijds?

Zoo lijkt het mij mede om deze redenen toe, dat het uitgangspunt, dat de eerste onderzoekers hebben gekozen, meer aannemelijk is dan de later aanvaarde kenmerken. Ik teeken hierbij nochtans aan, dat zulks niet medebrengt, dat dit uitgangspunt nog steeds tot dezelfde resultaten moet voeren, als de eerste onderzoekers hebben bereikt. Integendeel juist bij het geldinkomen kom ik tot veel ruimere opvattingen, een gevolg eenerzijds van het ruimere productiebegrip en anderzijds van de zich steeds verder ontwikkelende geldverkeermaatschappij waardoor het mogelijk wordt, dat op telkens veranderende wijzen het verkrijgen van geldopbrengsten kan worden beoogd. Ik teeken hier reeds aan, dat — aangezien

deze ontwikkeling niet stil staat — ook de omvang van het geldinkomensbegrip aan verandering onderhevig is.

* *
*

Liggen in het voorafgaande een motiveering van mijn uitgangspunt en tevens een kort overzicht van hetgeen hierna volgen gaat, ik teeken, om dit laatste volledig te maken, nog aan, dat ik tevens zal trachten na te gaan, welke beteekenis het inkomen en het vermogen voor het individu hebben voor diens welvaart; zulks vereischt mede een uiteenzetting van dit laatste begrip.

In het tweede gedeelte van dit proefschrift worden de begrippen volksinkomen, — waarbij zal blijken, dat men het hier over de herkomst uit de productie wonderwel eens is —, volksvermogen en volkswelvaart besproken, terwijl tot slot de beteekenis van de eerste twee voor de laatste wordt onderzocht.

EERSTE GEDEELTE.

INDIVIDUEEL INKOMEN EN INDIVIDUEEL VERMOGEN.

HOOFDSTUK I.

Productie en Consumtie.

§ 1. DE BEGRIPPEN BEHOEFTE, PRODUCTIE EN CONSUMTIE.

In de Inleiding is het verband tusschen het inkomen en de behoeften aangegeven. Daar de beteekenis van „behoef-ten” ook van belang is voor het productie- en consumtiebegrip, vang ik aan met een korte uiteenzetting van hetgeen economisch onder de eerste wordt verstaan. Ik sluit mij aan bij de volgende omschrijving: behoefte is het gevoel en het bewustzijn iets te ontberen, verbonden met het verlangen, datgene wat men ontbeert, te verwerven ¹⁾. Zij kan alleen voorkomen bij een natuurlijk persoon.

Men kan de behoeften onderscheiden in economische — ook wel „materieele” genoemd, hetgeen m i. minder juist is — en in niet-economische of immaterieele. Onder de eerste vallen die begeerten welke door stoffelijke middelen of door

¹⁾ Deze omschrijving komt nagenoeg overeen met die van Pesch, Lehrbuch der Nationalökonomie I, blz 4, Mayer, Bedürfnis, Handwörterbuch der Staatswissenschaften, 4e Aufl., III Bd., blz 451 en Diehl, Bedürfnis, Wörterbuch der Volkswirtschaft I (1931), blz 303. Zie verder o a Voigt, Volkswirtschaft und Volkswirtschaftslehre, Handwörterbuch d. Staatsw., VIII Bd., blz 787. Bordewijk, Inleiding tot de economie, blz 83/85, maakt onderscheid tusschen *concrete*, d w z gevoelde en voorgestelde, behoeften en de vage *behoeftemogelijkheden* waar de fantasie vrij spel heeft. Het wil mij toeschijnen, dat deze laatste niet onder bovenstaande omschrijving vallen en dat „concrete” daarom bij de hierboven gegeven definitie een overbodige toevoeging is.

Verder zij aangeteekend, dat ik in deze studie „behoefte” bezig in bovenstaanden subjectieven zin. Men kan haar ook objectief opvatten, een zui-geling b.v. heeft onbewust, objectief behoefte aan melk. Vgl. Pesch t.a.p.

prestatie van diensten kunnen worden bevredigd; de tweede zijn alleen en bij uitsluiting vatbaar voor innerlijke bevrediging, b.v. religieuze en kunstzinnige begeerten, behoefte aan wetenschappelijk vorschcn. Zoodra echter voor de bevrediging van deze laatste weder goederen of diensten noodig zijn — b.v. kerken, boeken —, vallen zij niettemin in het gezichtsveld der economie. Men kan dus met Diehl, aan wien ik het bovenstaande in hoofdzaak ontleen ¹⁾, zeggen, dat de economie zich met het geheele terrein der behoeften bemoeit, voorzover bij het voorzien in een behoefte op een of andere wijze een zekere aanwending van goederen of diensten ²⁾ der buitenwereld noodzakelijk is.

Het wil mij echter voorkomen, dat, wil de economie werkelijkheidszin behouden — het gaat toch te ver wanneer zij zich b.v. zou bemoeien met het spel van den amateur-voetballer —, zij alleen met die goederen en diensten rekening moet houden, die zich in kwantitatief meetbare verhoudingen openbaren ³⁾. Bij de goederen zal dit wel steeds het geval zijn; bij de diensten niet altijd.

Uit het voorafgaande volgt reeds, dat de bevredigingsmiddelen bestaan in goederen en diensten ⁴⁾.

Onder de stoffelijke goederen zijn de finale of consumptiegoederen van de meeste beteekenis voor de behoeftebevrediging; zij voorzien immers rechtstreeks in de gekoesterde begeerten. De andere goederen, de kapitaalgoederen, zijn dienstbaar aan de vervaardiging van finale goederen.

Onder dienst versta ik een persoonlijk dienst, een menschelijke prestatie, waardoor zonder vervaardiging of overdracht van een stoffelijk goed een behoefte wordt bevredigd, b.v. een tooneelvoorstelling, het scheren, een lezing. Hoewel

¹⁾ Diehl. t.a.p., vgl. ook Amonn, Grundzüge der Volkswohlstandslehre I, blz. 119.

²⁾ Diehl spreekt hier alleen van „Gütern“, doch ik meen hieraan in verband met zijn geheele betoog de „Dienstleistungen“ te mogen toevoegen.

³⁾ Aldus Prof. C. A. Verrijn Stuart, De wetenschap der volkshuishoudkunde, blz. 13; elders (bijv. blz. 28) spreekt de schrijver van „kwantitatief meetbare waardeoordeelen“. Ik vestig er de aandacht op, dat deze maatstaf bij Verrijn Stuart slaat op alle economische verschijnselen, dus ook op de vrije goederen. Immers zoodra er tusschen de begeerte van eenig mensch en een bepaalde hoeveelheid van zeker vrij goed verband is gelegd, heeft dit voor hem concrete waarde gekregen (t.a.p., blz. 117).

⁴⁾ Ter wille van de duidelijkheid onthoud ik mij van het insluiten van de diensten in het begrip goederen.

hierbij geen stoffelijk goed wordt vervaardigd of overgedragen, sluit zulks niet uit, dat het als hulpmiddel voor het verrichten van den dienst kan optreden, b.v. bij een lezing: de lessenaar, het handschrift, en bij de voorbereiding daarvan: boeken ¹⁾).

Van de bevredigingsmiddelen moeten de finale goederen worden vervaardigd, vervormd, verplaatst, enz., de diensten worden gepresteerd. Wij komen hier aan de werkzaamheden waarmee de economie zich speciaal bezig houdt en die men samenvat onder het begrip „productie”, waarvan ik de beteekenis in verband met mijn uitgangspunt eveneens dien toe te lichten.

Langen tijd heeft men vastgehouden aan de opvatting, dat „voortbrengen” alleen betrekking heeft op het vervaardigen of veranderen van stoffelijke goederen. Men verstaat er dan onder: bestaande stoffen in zulk een toestand brengen, dat zij geschikt of meer geschikt worden om in de menschelijke behoeften te voorzien. Ook thans zijn er nog verschillende economen ²⁾ die aldus het productiebegrip beperken. Het is duidelijk, dat door de voortbrenging van stoffelijke goederen aan het totaal van alle aanwezige stoffen niets kan worden toegevoegd; het gaat steeds om een vervormen door vereeniging of scheiding, ook in den landbouw, alsmede om een verplaatsen van gegeven stoffen ³⁾; steeds echter wordt de nuttigheid van stoffen vergroot. De productie van stoffelijke goederen heeft derhalve tot taak: in telkens wederkeerende processen uit de beschikbare stoffen en krachten die goederenvormen voort te brengen, welke de bevrediging van voortdurend terugkeerende behoeften waarborgen ⁴⁾.

¹⁾ Ort, t.a.p., blz. 138/9, spreekt van finale en niet-finale diensten. Als voorbeeld van deze laatste noemt hij de diensten, door de arbeiders van een machinefabriek bewezen. Deze arbeid is zeer zeker een dienst, doch geen persoonlijke dienst als hierboven is bedoeld; in bovenstaanden zin zijn alle diensten finaal.

²⁾ O.a. Raaijmakers, *Beginnelsen der Staathuishoudkunde*, blz. 7/8, waaraan bovenstaande omschrijving is ontleend. Zie ook o.a. Hans Mayer, *Produktion*, *Handwörterbuch der Staatswissenschaften*, VI Band, blz. 1108.

³⁾ Taussig, *Principles of economics I*, blz. 17 v.; vlg. ook o.a. Mayer, t.a.p., blz. 1109; Marshall, t.a.p., blz. 63.

⁴⁾ Mayer, t.a.p., blz. 1110.

Zooals gezegd zijn er ook nog andere bevredigingsmiddelen dan stoffelijke goederen n.l. de diensten, welke een kwantitatief meetbaar waardeoordeel toelaten. Dit zijn in de eerste plaats de diensten, welke tegen een contraprestatie worden verricht. Doch ook verschillende diensten, welke zonder tegenvergoeding worden gepresteerd of welke de mensch aan zich zelf bewijst, kunnen in kwantitatief meetbare verhoudingen optreden.

Welk onderscheid bestaat er nu tusschen stoffelijke goederen en persoonlijke diensten? Bij beide treedt menschelijke arbeid op; bij beide heeft vergrooting van nuttigheid plaats; bij de eerste is echter de vervaardiging gescheiden van de aanwending tot bevrediging van de behoeften, bij de tweede geschiedt de bevrediging te gelijk met de prestatie; de eerste zijn van min of meer blijvenden aard; de tweede niet. Spann vindt dit „ein ganz unwesentliches Merkmal”. Hij betoogt, dat hetgeen dienstboden, kelners, tooneelspelers, enz. presteeren, zich in geen enkel opzicht onderscheidt van hetgeen degenen voortbrengen die spoedig te verbruiken goederen vervaardigen, bijv. bakkers, limonadefabrikanten, enz. De dienstbode b.v. verkoopt hare prestaties in haar geheel; dat deze prestaties een „marktfähiges Gut” zijn, blijkt z.i. duidelijk, indien in plaats van de prestatie van de dienstbode de koek van den bakker, de wasch van de waschinrichting, enz. zouden worden gekocht ¹⁾. Ten aanzien hiervan zou ik nochtans willen opmerken, dat daarmee niet alle verschillen zijn vervallen, men denke aan het tafeldienen. Anderzijds wil ik er op wijzen, dat door de voortschrijdende techniek steeds meer onstoffelijke prestaties stoffelijk kunnen worden vastgelegd, men denke aan gramafoon en (geluids)film.

Desniettemin blijft het boven reeds aangegeven verschil bestaan waarvan het gevolg is, dat de stoffelijke goederen, zoolang zij niet worden verbruikt, de bestanddeelen van het vermogen vormen en dat de diensten niet onder het vermogen kunnen vallen ²⁾.

Maar ondanks dit onderscheid is er toch ook een groote

¹⁾ Fundament der Volkswirtschaftslehre, blz. 232/3.

²⁾ Cf. Bordewijk, Stoffelijke en onstoffelijke economie, Haagsche Post, 28 Juni 1924 en Stoffelijke en a-stoffelijke economie, Economische Opstellen (1913). Vgl. ook Smart, New Wealth, Political Science Quarterly, Vol. 9 (1894), blz. 460-1. Zie over het vermogen, dat ik uitsluitend stoffelijk opvat, § 7.

overeenstemming tusschen het voortbrengen van goederen en het presteeren van diensten: beide zijn gericht op bevrediging van menschelijke behoeften, beide „place utilities”, beide zijn „sources of utilities” ¹⁾. Het is op dezen grond, dat verschillende economisten — vermoedelijk bij gebrek aan een ander woord — het begrip „produceeren”, „voortbrengen” hebben uitgebreid zoodanig, dat daaronder niet alleen vallen de vervaardiging, het veranderen, het verplaatsen van stoffelijke goederen, doch ook het presteeren van diensten. „Voortbrenging”, zegt Prof. C. A. Verrijn Stuart, „is iedere daad, welke, met inachtneming van de wet der grensproductiviteit, de ter bevrediging van menschelijke begeerten beschikbare nuttigheid vergroot” ²⁾.

* *
*

Tegenover de productie staat de consumtie, welker betekenis ik in verband met de bestemming van het inkomen eveneens dien toe te lichten. Dat de consumtie iets anders is dan de behoeftenbevrediging zelf, laat zich bevroeden, zooals het anderzijds waarschijnlijk is, dat zij met die bevrediging verband houdt.

Consumtie wordt door verschillende economisten beperkt tot de stoffelijke goederen; zij bestaat, in ruimen zin, in het verbruik van goederen. Diehl maakt o.a. de volgende onderscheidingen:

1e. fysieke consumtie, d.i. een vernietiging van goederen niet door beïnvloeding van menschen, doch van natuurkrachten of welke toevalligheden dan ook, b.v. door storm;

2e. economische consumtie: het verbruik van goederen, verbonden aan een door de menschen bewust voorgenomen economisch gebruik (Verwendung) van goederen. Deze wordt dan weer onderverdeeld in:

a. technische consumtie: hierbij worden ten dienste van de productie kapitaalgoederen (b.v. machines, kolen, enz.) opgebruikt;

b. persoonlijke consumtie of consumtie in engeren zin:

¹⁾ Taussig, t.a.p., blz. 18 en 19.

²⁾ Hoofdtrekken van de leer der maatschappelijke voortbrenging, blz. 17. In denzelfden zin o.a. Bordewijk, Inleiding tot de economie, blz. 112—123; Marshall, t.a.p., blz. 63/4; Taussig t.a.p., blz. 17—29; Cassel, zie Valk, Het theoretisch-economisch stelsel van Gustav Cassel, blz. 20; Amonn t.a.p., blz. 43/4, 111 en 114.

het verbruik van de finale goederen zelf ¹⁾. Dit verbruik heeft soms plaats doordat het goed geheel wordt vernietigd (b.v. bij levensmiddelen), soms door een langzaam te niet gaan (b.v. bij woonhuizen).

Nu bedenke men echter, dat finale goederen ook worden „verbruikt” zonder toedoen van de menschen, door uiterlijke invloeden in den loop der tijden, o.a. slijtage door ouderdom ²⁾. Een schilderij lijdt onder de kwalen van den tijd zoowel in een vergeten hoek van een zolder als in den salon van den particulier. Vandaar dat men bij de consumptie in engen zin niet alleen let op het te niet gaan van de goederen zelf, doch ook op de bevrediging waarmede dit te niet gaan in verband staat. Carver zegt dat consumptie in eigenlijken zin: „means only such utilisation (of wealth) as gives direct satisfaction to a consumer” ³⁾.

Uit het voorafgaande volgt reeds, dat „consumptie” hier niet wordt opgevat in den zin, dien wij hieraan in het dagelijksche leven hechten, n.l. als: het aanschaffen van groenten, van vleesch, van brood; ook is consumptie hier niet gebezigd in den zin van: de besteding van het inkomen na aftrek van de besparingen. Neen consumptie is hier: het *opmaken* van het aangeschafte ⁴⁾.

Brengt aldus de omschrijving van de consumptie van stoffelijke goederen moeilijkheden mede, nog meer is dit het geval, indien men daaronder mede begrijpt het ontvangen van diensten (dus ten opzichte van degenen aan wie diensten worden gepresteerd; degenen die de diensten bewijzen, zijn producenten). Hierdoor wordt de hierboven bedoelde enge opvatting van „consumptie” in anderen zin weer verruimd; men komt hiertoe door uit te gaan van het feit, dat èn het verbruik van goederen èn het ontvangen van diensten nuttigheid doen verminderen c.q. te niet gaan. Zoo zegt Marshall: „con-

¹⁾ Diehl, Konsumtion, Wörterbuch der Volkswirtschaft II, blz. 622, (hij spreekt van „doelmatig” verbruik; dit acht ik minder juist, omdat het verbruik ook ondoelmatig kan zijn). Vgl. verder o.a. Mayer, Konsumtion, Handwörterbuch der Staatsw., V Bd., blz. 867 v.; Homan, Consumption, Encyclopaedia of the social sciences, vol. 4, blz. 293 v.; Carver, Consumption, The encyclopaedia americana, vol. 7, blz. 581 v.

²⁾ Vgl. Diehl t.a.p. en Marshall t.a.p., blz. 64.

³⁾ t.a.p., blz. 581. Mayer: „Konsumtion ist der Verbrauch von Gütern, welcher sich als Begleiterscheinung der unmittelbaren Bedürfnisbefriedigung ergibt”. (t.a.p., blz. 867).

⁴⁾ Vgl. Bordewijk, Inleiding tot de economie, blz. 360.

sumption may be regarded as negative production. Just as man can produce only utilities, so he can consume nothing more. He can produce services and other immaterial products, and he can consume them" ¹⁾). In *dezen* zin gebruik ik de woorden „consumtie”, „vertering” en „verbruik” in deze studie.

Men kan na het voorafgaande ook zeggen: Produceeren is het vervullen van de voorwaarden waardoor het verbruik mogelijk wordt. De productie in economischen zin houdt dáár op, waar de consumtie begint; de consumtie van een dienst valt voor hem, ten behoeve van wien hij wordt bewezen, echter samen met de productie door hem, die den dienst verricht. Ja, het gebeurt zelfs, dat de productie weer opnieuw begint, nadat een goed reeds in verbruik was genomen. Men denke aan gemeubelde kamers welke men eerst zelf bewoonde en thans gaat verhuren; denk verder aan de postzegels welke op de brieven werden geplakt en die weer kapitaalgoed worden bij de handelaars in vreemde postzegels.

Met dit laatste ben ik reeds vooruitgelopen op een thans te bespreken punt. Want al heb ik een ruim productiebegrip aanvaard, er bestaat een nóg ruimer en hieraan moet ik ter wille van hetgeen in latere hoofdstukken volgt, nog eenige aandacht besteden. Die andere, nog breedere opvatting voert van Gijn tot deze conclusie: „productie is ten slotte niet anders dan arbeid verrichten, diensten bewijzen, welke behoeftenbevrediging ten gevolge hebben” ²⁾.

Consequent doorgeredeneerd beteekent dit, dat ik produceer en niet verbruik, indien ik eet, wandel of lui op een divan lig. Want telkens verricht ik dan handelingen, die in een behoefte voorzien. En bij verschillende van die handelingen pas ik het economisch motief ter dege toel

Het behoeft weinig toelichting, dat, indien dit alles „productie” is, dit begrip mede het *verbruik* in zich sluit ³⁾. En

¹⁾ t.a.p., blz. 63/4. In denzelfden zin Bordewijk, Inleiding tot de economie, blz. 112-123.

²⁾ Van Gijn, Het kapitaalbegrip, De Economist, 68e jg. blz. 164.

³⁾ Vgl. van Gijn t.a.p., blz. 168. „Zij (d.i. productie en consumtie) zijn twee zijden van dezelfde zaak; bewijzen van den einddienst is productie, genieten daarvan consumtie.”

zulks ondanks de tegenstelling, die er is tusschen voortbrengen en verteren! Deze uiterste consequentie aanvaardden Irving Fisher en van Gijn ¹⁾).

Het wil mij echter met Bordewijk voorkomen, dat er niet alleen een ethisch verschil — zooals van Gijn betoogt ²⁾ — doch ook een economisch onderscheid bestaat tusschen iemand, die den voorraad stoffelijke goederen helpt vermeerderen en den luiaard, die niet anders doet dan verteren wat anderer vlijt heeft gewrocht ³⁾).

Een productiebegrip waarin immers de geheele consumtie wordt ondergebracht, is niet meer realistisch; zij is — zooals Bordewijk terecht zegt — een „weltfremde abstractie, die den producent van rust, behaaglijkheid en verzadiging, zoo hij zich niet tijdig tot een andere en engere opvatting van de productie bekeert, in het armhuis doet belanden!" ⁴⁾. Zie ik het goed, dan kan de hier bestreden opvatting alleen ontstaan, indien men uit het oog verliest, dat ook voor de consumtie handelingen noodig zijn, zoodat niet alle arbeid noodzakelijk voor de productie wordt verricht.

Uit het bovenstaande volgt, dat wij scherp moeten onderscheiden tusschen productie en consumtie. Dit nu brengt nieuwe moeilijkheden mede; Prof. van Gijn heeft niet nagelaten deze aan zijn tegenstander onder het oog te brengen. Zoo stelt hij aan zijn opponent de vraag, of de arbeid van den landman, voorzoover hij strekt om graan of groenten voor hem zelf te verbouwen, geen productie is en voor zoover hij voor anderen vruchten kweekt, wel ⁵⁾. Ik heb in Bordewijks artikel „Kapitaal en verbruiksvoorraad" een rechtstreeksch antwoord op deze vraag niet kunnen vinden; ik zou hier echter als volgt op willen antwoorden: Produceeren is het vergrooten van nuttigheid, het vervullen van de voorwaarden waardoor verbruik mogelijk wordt. Zoolang die land-

¹⁾ Vgl. hierover een drietal artikelen in De Economist, n.l. Bordewijk: Bespreking van Prof. van Gijs's intreedende „Het renteprobleem in de leer der Financiën," 67e jg., blz. 663 v.; van Gijn: Het kapitaalbegrip, 68e jg., blz. 159 v.; Bordewijk (met naschrift van Prof. van Gijn): Kapitaal en verbruiksvoorraad, 68e jg., blz. 242 v.

²⁾ De Economist, 68e jg., blz. 169.

³⁾ De Economist, 67e jg., blz. 682.

⁴⁾ De Economist, 68e jg., blz. 255/6.

⁵⁾ Van Gijn, De Economist, 68e jg., blz. 168.

bouwer de vruchten verzorgt en kweekt, verricht hij productiehandelingen, even zoo goed als ik nog „produceer”, wanneer ik mijn levensmiddelen aankoop. Maar zoodra ik die levensmiddelen opmaak, „verbruik” ik.

En zoo is het ook met den landbouwer: zoodra hij en zijn gezin die door hem gekweekte aardappelen, groenten en andere vruchten opeet, is er sprake van consumtie ¹⁾. De arbeider, die zelf de schoenen voor zijn gezin maakt, produceert; het verbruik vangt eerst aan, wanneer de schoenen worden gedragen. En zoo produceert hij ook, wanneer hij de schoenen herstelt, want hij vertraagt daardoor het slijtingsproces van deze stoffelijke goederen.

In de genoemde voorbeelden valt de productie niet samen met de consumtie en datgene, wat is voortgebracht met de bedoeling het door de eigen huishouding te doen verbruiken, *kan* zoo noodig aan anderen te hunner behoeftebevrediging worden afgestaan.

Dit laatste is niet het geval met de diensten, welke het individu zich zelf bewijst. Men bedenke hierbij, dat de economie zich niet met alle dergelijke diensten inlaat; zij houdt zich immers alleen bezig met die, welke een kwantitatief meetbaar waardeoordeel toelaten. Zeer vele „consumenten-activiteiten”, n.l. die welke anderen niet van ons kunnen overnemen (b.v. eten, fietsen), vallen dus buiten de hier te geven beschouwingen. Desniettemin zijn er diensten, welke kwantitatief meetbaar zijn en welke anderen wél van een individu kunnen overnemen; denk b.v. aan een jurist, die in eigen geding procureur is ²⁾.

Ik ben van oordeel, dat in d e r g e l i j k e gevallen sprake is van „productie”; betreft het echter handelingen die het individu verricht om te consumeeren, dan is er sprake van „consumtie”. Wanneer ik in deze studie spreek van „diensten, welke het individu zich zelf bewijst”, heb ik enkel de

¹⁾ Amonn gaat niet zoo ver. Hij rekent alles wat in het huishouden zelf geschiedt, niet tot de productie, bijv. het herstellen van kleederen (t.a.p., blz. 3); zoo behoort de naaimachine van de huisvrouw niet meer tot de productiemiddelen (t.a.p., blz. 112).

²⁾ Amonn t.a.p., blz. 1 v. en 114 v. rekent alleen „Dienstleistungen anderer Personen” tot het arbeidsveld van de economie; Marshall alleen die, welke men gewoonlijk tegen belooning door anderen doet verrichten (t.a.p., blz. 72 en 76); Cassel rekent tot de „persoonlijke prestaties”: „alle der Bedürfnisbefriedigung dienenden Leistungen, welche unter den herrschenden Sitten von anderer Personen ausgeführt werden können” (Valk t.a.p., blz. 19). Zie ook Ort., blz. 139-143 en 208.

eerste, de kwantitatief meetbare productie-verrichtingen, op het oog.

De tweede moeilijkheid, welke van Gijn aan de voorstanders van een beperkter productiebegrip dan het zijne voorwerpt, betreft het feit, dat reeds in consumptie genomen goederen weer productiegoederen kunnen worden ¹⁾, waarop ik hierboven reeds wees. Met Bordewijk ben ik van meening, dat dit niets bewijst tegen de juistheid van de onderscheiding productie-consumptie. Het is immers zeer goed mogelijk, dat een genotsgoed wegens zijn blijvende grondstof, die door de bewerking alleen maar vormverandering onderging, door terugkoop, requisitie als anderszins wederom tot kapitaal wordt teruggebracht. Alleen de werkelijke bestemming van een goed, n.l. of het een productie-, dan wel een consumptie-dienst bewijst, is beslissend ²⁾.

§ 2. DE TECHNISCHE OPBRENGST VAN DE PRODUCTIE.

De productie geschiedt om finale stoffelijke goederen voort te brengen alsmede door het presteeren van diensten, welke in onze behoeften voorzien. Wij weten echter, dat behalve de finale goederen nog vele andere deel hebben in het productie-proces, de kapitaalgoederen van velerlei schakeering alsmede de grond. Wij zien eveneens in onze omgeving, dat tallozen, die met hun arbeidskracht aan de productie deelnemen, niet rechtstreeks finale goederen of diensten produceeren, niet rechtstreeks hun aangewende moeiten beloond zien met de beschikking over de bevredigingsmiddelen, die zij voor hun behoeften noodig hebben.

Het kost ons in onze moderne maatschappelijke verhoudingen zelfs moeite om in te zien, dat al die productie, in haar talloos verscheidene vormen, inderdaad gericht is op die eindgoederen! Wij leven economisch in een bosch en wij letten alleen op de boomen in de naaste omgeving; wij weten ook, dat hier en daar bijzondere boomen staan, doch den geheelen omtrek van het bosch, zijn afmetingen, datgene wat wordt gekapt en wat nieuw aangroeit, zien wij slechts incidenteel, niet in zijn geheel ³⁾.

¹⁾ De Economist, 68e jg., blz. 169/170.

²⁾ Bordewijk, De Economist, 68e jg., blz. 257.

³⁾ Vgl. de uitvoerige beschrijving van Amonn t.a.p., blz. 39-43 en blz. 17-21.

Slechts betrekkelijk weinig menschen kunnen zelf de voorwaarden vervullen waardoor zij rechtstreeks in het bezit geraken van bevredigingsmiddelen. Zeker de dienstbode verkrijgt voor haar arbeid vrijen kost, maar zij zelf brengt niet alle de daarvoor benoodigde levensmiddelen geheel alleen voort. De schoenmaker produceert finale goederen, ook voor het gebruik van hem zelf en van zijn gezin, maar hij is voor de grondstoffen en de hulpmiddelen aangewezen op de hulp van anderen. De landbouwer kan wellicht nog het meest van allen eindgoederen tot bevrediging van de behoeften van hem en de zijnen voortbrengen, maar ook hij heeft daartoe hulpmiddelen noodig, die weer worden vervaardigd door anderen. En bovendien noch de dienstbode, noch iemand anders kan in onze tegenwoordige maatschappij zich rechtstreeks en zonder hulp van anderen *alle* bevredigingsmiddelen verschaffen, die hij voor zich zelf en de zijnen behoeft. Talloos zijn zelfs degenen, die vrijwel geen enkel finaal goed of dienst eigenhandig rechtstreeks en zonder anderer medewerking produceren.

In onze tegenwoordige maatschappij zien wij over geheel de wereld een zeer ver doorgevoerde arbeidsverdeeling. Bepaalde economische eenheden (ondernemingen) belasten zich met het produceeren van bepaalde finale goederen of diensten waaraan de menschen behoeften hebben. Andere eenheden verschaffen aan de hierboven bedoelde de noodige kapitaalgoederen. Talrijke menschen (die ook zelf economische eenheden vormen) zijn in alle mogelijke posities in die eenheden werkzaam. Ook voorzien vele menschen buiten de ondernemingen en beroepen in de behoeften van anderen b.v. door het verhuren van huizen.

Wij zien dus de menschen, arbeidend en(of) grond en kapitaal ter beschikking stellend van anderen, zonder dat zij daardoor (uitzonderingen daargelaten) de door hen begeerde finale goederen en diensten rechtstreeks verkrijgen. Wij ontwaren m.a.w. eenerzijds producenten, die niet zelf hun eigen consumptiegoederen voortbrengen en wij zien diezelfde producenten anderzijds als verbruikers, die niettemin daadwerkelijk over de door hen verlangde finale goederen en diensten beschikken.

Zulks is mogelijk, omdat tusschen die ondernemingen en hen die beschikken over arbeidskracht, kapitaal en grond eenerzijds (de producenten) en de verbruikers ander-

zijds, alsmede tusschen de producenten zelf een „verkeer” bestaat; men ruilt onderling de goederen en diensten, die men produceert, uit, zooals ook de arbeid tegen goederen en diensten wordt geruild. Aangezien ruil alleen bestaanbaar is, indien elke der ruilende partijen er voordeel bij heeft, ruilt dus de eene producent A het door hem voortgebrachte goed of den door hem verrichten arbeid tegen een ander goed of dienst, geproduceerd door een tweeden producent B, omdat A aan het tweede goed meer *waarde* toekent dan aan het eerste en bij B het omgekeerde het geval is. Bij dezen ruil treedt het geld algemeen als tusschenschakel op; in wezen ruilen wij echter bepaalde goederen of diensten tegen andere goederen of diensten, maar door de tusschenkomst van het geld heeft dit in twee étappes plaats.

* *
*

Het totaal van alle nieuw voortgebrachte stoffelijke goederen en van alle bewezen diensten noemt men het totaal-product, ook wel sociaal product, nationaal product of *new wealth*¹⁾. Men kan dit aangeven als de *technische opbrengst* der productie ter onderscheiding van de *geld opbrengst* waarover in het volgende hoofdstuk zal worden gesproken.

Dit sociaal-product, dat wij ons niet als een fysieke eenheid, doch als een verzamelbegrip moeten denken, wordt in eerste instantie door middel van het verkeer, volgens het *aequatie-beginsel*, tusschen de producenten „verdeeld”. Doch hiermede houdt de verdeling niet automatisch op, want de producenten geven een gedeelte van de hun toegewezen producten door aan andere menschen, wier behoeften ook om bevrediging roepen (b.v. in den vorm van alimentatie); een ander deel moeten de eersten — en in verschillende gevallen ook de laatsten — afstaan aan de overheid, die hiervan weder een gedeelte aan bepaalde individuen toebedeelt zonder dat deze laatsten aan de productie hebben deelgenomen (b.v. werkloozenuitkeering, armenzorg, enz.).

¹⁾ Vgl. Amonn t.a.p., o.a. blz. 43. Smart Pol. Science Quarterly, vol. 9, blz. 460 v. Amonn spreekt ook wel van *Nationaleinkommen* en *Volkseinkommen*, welke woorden ik voorloopig mijd (zie daartoe § 20 en 21).

HOOFDSTUK II.

De geldopbrengst van de productie.

§ 3. DE GELDOPBRENGST. DE FUNCTIONEELE VERDEELING.

Aangezien wij leven in een geldverkeer-maatschappij is het noodig na te gaan, wat wij verstaan onder de geldopbrengst van de productie. In de vorige paragraaf is reeds vermeld, dat bij den ruil van goederen en diensten het geld als tusschenschakel optreedt. Het is niet doenlijk, en in verband met het onderwerp dezer studie ook niet noodig, het ruilproces ook maar eenigszins beknopt te omschrijven. Onder verwijzing naar de handboeken, in het bijzonder naar Verrijn Stuart's Wetenschap der Volkshuishoudkunde, volsta ik daarom met op te merken, dat ieder die wil ruilen, hetzij vrager of bieder van een waar, ter markt komt met een zekeeren subjectieven ruilvoet die wordt gevormd door de verhouding tusschen des ruilers waardeeringen van waar en prijs-goed (het geld) ¹⁾. Op dezelfde markt en terzelfder tijd komt tengevolge van de onderlinge concurrentie een prijs tot stand, die tusschen bepaalde grenzen ligt ²⁾.

Aangezien, zooals reeds werd aangestipt, niemand wil ruilen, of hij moet tegenover het afgestane goed of den gepresteerden dienst een ander goed of een anderen dienst verkrijgen die voor hem meer waard is (althans verwacht wordt meer waard te zijn), veronderstelt elke onder de werking van de concurrentie tot stand gekomen ruil voordeel bij elk der ruilende partijen. In het algemeen gesproken, tracht elke partij een zoo groot mogelijk ruilvoordeel te behalen ³⁾.

Het uit den ruil voortvloeiende voordeel voor degenen die het goed hebben aangeboden en het inderdaad leveren, noemt

¹⁾ Verrijn Stuart t.a.p., blz. 215 v.

²⁾ Vgl. Verrijn Stuart t.a.p., blz. 229.

³⁾ Niet steeds is dit het geval; men denke eenerzijds aan een winkelier die goederen aan een crisiscomité of armbestuur afstaat beneden zijn kostprijs en anderzijds aan de gevallen waarin een der ruilende partijen tracht het ruilvoordeel door bepaalde regelingen voor haar zoo groot mogelijk te maken en voor de tegenpartij te verkleinen; dit geschiedt door het optreden van machtsfactoren als ondernemers-coalities of arbeidersvereenigingen. Vgl. o.a. Verrijn Stuart, t.a.p., blz. 257 v. en v. d. Tempel, Macht en economische wet, blz. 20 v.

Marshall het *producer's surplus*; het voordeel voor de vragers, die inderdaad koopen, het *consumer's surplus* ¹⁾).

* *
*

Er bestaat verband tusschen den prijs en de productie-kosten van een goed. Deze laatste bestaan eigenlijk uit een conglomeraat van door den producent — b.v. een ondernemer — betaalde prijzen; prijzen voor verbruikte kapitaal-goederen, voor besteden arbeid, voor pacht van den grond, voor interest van geleende gelden (welke noodig waren om kapitaalgoederen te kunnen koopen), enz. Eigenlijk worden alle deze prijzen betaald uit den prijs, welke voor het finale goed kan worden verkregen.

Zeker, gewoonlijk heeft de ondernemer reeds *vóórdat* hij over dien prijs beschikt, een contract met zijn medewerkers aangegaan en hun een bepaalde vergoeding toegezegd, wellicht reeds bij wijze van voorschot uitbetaald. Maar het is duidelijk, dat de vergoedingen aan die medewerkers in het productieproces afhankelijk zijn van den door den ondernemer *verwachten* prijs en als deze mee- of tegenvalt, is het verschil voor zijn rekening, met mogelijke gevolgen voor de medewerkers bij de volgende productieprocessen. De prijs, althans de verwachte prijs, welken men voor een artikel kan (zal kunnen) maken, bepaalt dus, hoeveel in totaal aan de aan de productie medewerkende factoren kan worden toegekend. Hierbij moet wel worden bedacht, dat het uiteindelijk de prijs is, welke voor het *finale* goed vermoedelijk zal worden verkregen, die de prijzen van de voor dat eindgoed aangewende kapitaalgoederen en de loonen van allen, die direct of indirect voor dat finaalgoed arbeiden, zal beïnvloeden.

* *
*

Er zijn vele theorieën opgezet ter verklaring van de verdeling van den prijs van een product tusschen hen, die aan zijn voortbrenging hebben medegewerkt. Deze beschouwingen zijn van groote beteekenis voor de verklaring van de wijze waarop zich het inkomen van de bedoelde personen v o r m t.

¹⁾ t.a.p., blz. 124, 811 en 830.

In verband met den opzet van deze studie kan ik echter hieraan geen aandacht wijden. Ik moge ook te dezer zake verwijzen naar de leerboeken, alsmede naar een tweetal andere geschriften, n.l. naar het uitvoerig overzicht, dat Dalton in zijn „Some aspects of the inequality of income in modern communities” in het tweede deel: „The historical development of the theory of distribution” heeft gegeven ¹⁾, alsmede naar het proefschrift van v. d. Tempel „Macht en economische wet”, waarin de leer van Clark, von Böhm Bawerk en Schumpeter grondig worden besproken.

Deze drie economen trachten, zooals v. d. Tempel aantoonst, aan te geven, hoe de *functioneele verdeling* van den prijs van het product — of wil men van het sociaal product — zich voltrekt over de productiefactoren.

Die functioneele verdeling geeft volgens J. B. Clark ²⁾ — hij noemt haar „functional distribution” — aan, hoeveel inkomen als resultaat van een bijzondere functie (arbeider, verschaffer van kapitaal of grond, ondernemer), is verkregen. Clark bespreekt die functioneele verdeling voor een statische maatschappij. Hij toont nu aan, dat in die denkbeeldige maatschappij elke productiefactor ³⁾ als vergoeding voor zijn medewerking precies datgene van het product krijgt toegewezen, wat hij zelf heeft voortgebracht. In het begrip van Clarks functioneele verdeling dekken zich dus het specifieke product, dat een eenheid productiefactor voortbrengt, en de belooning van dien factor. Clark meent nu, dat deze functioneele verdeling, welke zich in zijn denkbeeldige maatschappij voltrekt, van grooten invloed is op den loop van zaken in de dynamische, in de werkelijke maatschappij.

Het is hier, ik zeide het reeds, niet de plaats om te onderzoeken, of deze tendens of die, welke andere economen aangeven, inderdaad in de werkelijke maatschappij aanwezig is; v. d. Tempel wijst er terecht op, dat in de dynamische maatschappij nog andere factoren optreden. Doch al behoeft deze studie zich niet te verdiepen in de oorzaken, welke wer-

¹⁾ Ten onrechte behandelt schrijver niet de theorieën van Menger, von Wieser en von Böhm Bawerk. De hiervoor opgegeven reden (blz. 91) — zij zouden n.l. geen direct belang hebben voor de personeele verdeling — lijkt mij onjuist. Vgl. o.a. Verrijn Stuart t.a.p., blz. 172 v.

²⁾ t.a.p., blz. 6.

³⁾ Clark aanvaardt slechts twee productiefactoren; hij begrijpt den grond onder het kapitaal; ondernemers-inkomen komt in de statische maatschappij niet voor.

ken bij de verdeeling van den prijs van een product tusschen zijn productiefactoren, het *resultaat* daarvan interesseert ons wel, n.l. in dien zin, dat men ook in de werkelijke maatschappij kan spreken van een functioneele verdeeling, zij het dan dat dit begrip daar niet die specifieke beteekenis kan hebben, welke b.v. Clark er in zijn denkbeeldige maatschappij aan toekent.

Immers in het voorafgaande is reeds gebleken, dat door middel van den prijs, welke voor een finaalgoed kan worden verkregen, de *netto geldopbrengst* wordt bepaald voor den ondernemer, die dit goed ter markt heeft gebracht. En al had deze ondernemer de kapitaalgoederen reeds tegen zekere prijzen gekocht en al had hij loonen naar een bepaalden standaard uitbetaald, hij had dit alles gedaan in de *verwachting* een zekeren prijs voor het door hem geproduceerde goed te kunnen maken.

Feitelijk voltrekt zich door middel van de *prijsvorming* voor iederen productie-factor een zekere geldopbrengst, die hem een vergoeding biedt.

* *
*

Alvorens dit nader uit te werken, moet ik eerst even nader aangeven, wat ik onder „opbrengst” versta.

Uit het voorafgaande is reeds gebleken, dat wij moeten onderscheiden tusschen een *technische* en een *geldopbrengst*. In het eerste geval ziet het begrip op een *hoeveelheid* voortgebrachte goederen en diensten (vgl. § 2). Zoo spreekt men van de opbrengst der productie, waarbij men zelfs denkt aan de hoeveelheid gereed gekomen producten — dus van een zekere *bruto*-opbrengst —, zonder dat men de voor die productie aangewende en verbruikte kapitaalgoederen „aftrekt”. Nu valt dit „aftrekken” uiteraard zeer moeilijk. Hoe wil men leer van schoenen „aftrekken”? Hieruit leidt men wel af, dat de goederenopbrengst alleen als *bruto* kan worden opgevat.

Bij de *geldopbrengst* heeft men — indien men zich stelt op het standpunt van den individueelen producent — te doen met het *verschil* tusschen de *prijzen* welke de consumenten aan de goederen en diensten wegens hun nuttigheid geven en de *kosten* d.z. de voor de productie aangewende kapitaalgoederen, de daarvoor gebruikte grond en

de door derden daaraan bestede arbeid. Hier is opbrengst dus een verschil tusschen prijs en kosten, een *rekeningrootheid*, en wel een *netto*-bedrag. Het begrip stelt dan voor het uit de productie (met inbegrip van den ruil) verworven verschil tusschen de verkregen prijzen en de aangewende kosten. Uitdrukkelijk vestig ik er de aandacht op, dat ik onder „opbrengst” dus niet versta, de geldsom die men voor een goed bij ruil verkrijgt, zooals het spraakgebruik doet; die geldsom noem ik: prijs.

Ik dien mij te onthouden van een nauwkeuriger aangeven van hetgeen onder „kosten” valt en wat niet, zooals ik eveneens moet voorbijgaan de vele opvattingen over „opbrengst” welke niet rechtstreeks met deze studie verband houden ¹⁾).

In het vervolg van deze beschouwingen wordt met „opbrengst” steeds de netto geldopbrengst bedoeld, tenzij dit uitdrukkelijk anders is aangegeven of dit uit het zinsverband blijkt.

Hierboven is aangenomen, dat het verschil tusschen prijs en kosten positief is; het is echter bekend, dat dit verschil ook negatief kan zijn, in welk geval wij van „verlies” spreken. Hoewel verliezen herhaaldelijk voorkomen, kunnen zij echter niet voor denzelfden producent en voor de maatschappij in haar geheel voortduren, omdat zij dan het voortbestaan van de productie onmogelijk zouden maken ²⁾). Op het verlies ga ik hier niet in het bijzonder in; het vormt zich op dezelfde wijze als de opbrengst.

* *
*

De geldopbrengst is dus een verschil tusschen den voor een goed bedongen prijs en de kosten, welke noodzakelijk waren om dat goed te produceeren. Dit verschil, dus de opbrengst, is een vergoeding, een belooning voor den ondernemer. Zoo vormt de prijs waartegen wij onzen arbeid verkoopen, verminderd met de kosten, welke wij voor dat be-

¹⁾ Vgl. daartoe o.a. Diehl, Zur neuesten Entwicklung der Lehre vom Einkommen und Ertrag, Schmollers Jahrbuch, 53 jg., blz. 901 v.; Weddigen, Theorie des Ertrages; Vogel, Hauptprobleme der theoretischen Volkswirtschaftslehre, blz. 451-59; Spann, Fundament, blz. 94; Schuster, Einkommen und Volkseinkommen, Schriften t.a.p., blz. 58-60; Strigl, Ertrag, Handwörterbuch der Staatswissenschaften, III Bd., blz. 840; Wagner, Grundlegung der politischen Oekonomie I, blz. 399 v.; Liefmann, Ertrag und Einkommen; Josephy, Prinzipien der Wirtschaft, o.a. blz. 168.

²⁾ Cf. Amonn t.a.p., blz. 268.

schikbaar stellen moeten maken ¹⁾, de netto-geldopbrengst van onzen arbeid. En zoo is het ook met de netto- opbrengst van den grond en het kapitaal, dat wij ter beschikking stellen. Wij mogen dus betoogen, dat zich door middel van de prijsvorming de opbrengst voltrekt, zijnde de vergoeding voor elken productiefactor. Men kan dus stellen, dat de *prijzen* worden „verdeeld”, zij het dan dat in verreweg de meeste gevallen die verdeeling zich reeds grootendeels heeft voltrokken op het oogenblik, dat de producent het product of den dienst verkoopt. Van groot belang is echter, dat deze verdeeling van de prijzen bij hen, wien zij worden toebedeeld, voert tot een *netto geldopbrengst*.

Immers de verdeeling van den broodprijs — om een veel gebruikt voorbeeld te nemen — leidt in de bedrijven der bakkers tot de zuivere opbrengst dier bedrijven, bij de in die bedrijven werkzaam zijnde arbeiders tot de zuivere opbrengst van hun arbeid, bij de verstrekkers van kapitaalgoederen (molenaar, ovenbouwer, machinefabrikant, enz.) weer tot zuivere opbrengst voor deze ondernemers en voor hen, die in deze bedrijven arbeid presteren. En datgene wat zij van die prijzen weer moeten afstaan aan weer andere verstrekkers van kapitaalgoederen (b.v. de molenaar aan den landbouwer) voert in deze laatste groep tot zuivere opbrengst van den ondernemenden landbouwer, tot zuivere opbrengst van degenen, die hier hun arbeid verrichten of het gebruik van den grond afstaan.

M.a.w. de verdeeling van de prijzen, die zich voltrekt door middel van de prijsvorming op de markten, leidt tot zuivere geldopbrengsten bij hen, die aan de productie hebben deelgenomen; die zuivere opbrengsten kan men uiteindelijk in vier groote groepen onderscheiden: arbeidsloon, grondpacht, kapitaalinterest en ondernemerswinst, zijnde de *belooningen*, welke worden verkregen krachtens de *functie*, welke men in het productieproces heeft vervuld ²⁾.

* *
*

¹⁾ Hieronder vallen niet de kosten van voedsel e.d.; deze liggen in de consumtiesfeer. Vgl. ter zake uitvoeriger Clark t.a.p., blz. 149/50; Colm, *Schriften des Ver. f. Sozialpol.*, 173 Bd., blz. 32/3 en Schanz, *Finanz-Archiv* 1922, blz. 509/10 in diens bestrijding van Lotz en Bauckner, die de kosten van voedsel, enz. wel willen aftrekken (zie Bauckner t.a.p., blz. 61/3).

²⁾ Vgl. v. d. Tempel t.a.p., blz. 215 en 217.

Uit het voorafgaande volgt, dat wel de prijs van een product, doch niet zijn netto-geldopbrengst wordt „verdeeld”. Hoe staat het dan met de algemeen aanvaarde uitdrukking van de „verdeeling” van het (maatschappelijk) inkomen? Daar ik de beteekenis van het inkomen eerst in de volgende hoofdstukken onderzoek, kan ik hier alleen op het volgende wijzen: Indien men spreekt van inkomensverdeeling, heeft men op het oog het totaal-inkomen van alle leden van een groep, van een volk of van de maatschappij; het betreft dan een verzamelbegrip zooals het sociaal-product er een is. Welnu, zooals men kan gewagen van een „verdeeling” van dit laatste (zie § 2), zoo kan men ook zeggen, dat de som van alle inkomens wordt „verdeeld” onder een groep menschen. Men bedenke dan echter, dat niet een of andere dictator die totaal-som heeft verdeeld, neen die „verdeeling” heeft zich in eerste instantie voltrokken door middel van de prijsvorming, volgens het aequatiebeginsel, en in tweede instantie volgens het bedeelings-beginsel zoowel door de individuen zelf (alimentatie, giften, aalmoezen, enz.) als door de overheid (armenzorg, werkloozensteun, enz.).

De verdeeling volgens het aequatiebeginsel is de zoogenaamde „functioneele verdeeling”; welke van den Tempel voor de werkelijke maatschappij aldus omschrijft:

„De uitdrukking heeft (dan) betrekking op de belooning, welke de productiefactoren — d.w.z. degenen, die de beschikking hebben over de productiefactoren — in het ruilverkeer toegewezen weten te krijgen; onder functioneele verdeeling is dan te verstaan de verdeeling van het gemeenschappelijk product, zooals deze zich met en door de feitelijke belooning der functies voltrekt. Zoo opgevat is de uitdrukking eene doelmatige benaming voor een verdeelingsproces, dat zich onder allerhande invloeden in de bestaande maatschappij voltrekt.

„Het is zonder nader betoog duidelijk, dat bij deze opvatting het resultaat van economische machtsuitoefening in de uitkomst der functioneele verdeeling is verdisconteerd.”¹⁾

* *
*

Uit hetgeen tot hiertoe is opgemerkt, kan reeds worden afgeleid, dat niet elke geldopbrengst, welke een onderneming of b.v. een arbeider verwerft, ook opbrengst voor de maatschappij *in haar geheel* — of wil men voor een volk —

¹⁾ t.a.p., blz. 75 en 84; vgl. ook blz. 214. Voor de beteekenis van „economische macht” zie t.a.p. blz. 31.

beteekent. B.v. de producent van een zeker finaalgoed ziet zich bedrogen in zijn verwachtingen; hij lijdt verlies. Zijn arbeiders hebben niettemin een opbrengst voor hunne arbeidskracht ontvangen; doch deze wordt feitelijk betaald uit het vermogen ¹⁾ van den ondernemer.

Dit is niet abnormaal, immers deze heeft dit risico juist gewild. Dit alles mag echter geen reden zijn om het loon van *deze* arbeiders anders te beoordeelen dan de belooning van de werknemers in met winst werkende industrieën; in beide gevallen verkrijgen zij een netto-opbrengst uit de prijzen, die zich op volkomen normale wijze hebben gevormd. Voor de maatschappij in haar geheel is er echter dit verschil, dat tegenover de arbeidslooën van de eerstbedoelde arbeiders een *verlies* staat bij den ondernemer. Wil men het volksinkomen (zie hierover § 20 en 21) juist berekenen, dan moet men dit verlies noodzakelijk in aanmerking nemen.

* *
*

Geldopbrengst wordt niet alleen verkregen door te arbeiden, de ondernemersfunctie uit te oefenen of grond en kapitaal ter beschikking te stellen, zij kan ook worden verworven door buiten een bedrijf of beroep om een stoffelijk goed of een door stoffelijke goederen gedekt recht, welke zelf geldopbrengsten afwerpen, — een perceel grond, een huis, een effect — te verkoopen. Immers ook dan is er sprake van een verschil tusschen den prijs, welken men voor een goed verkrijgt en de daarvoor bestede kosten, welk verschil ook hier negatief kan zijn.

Tot de hier bedoelde geldopbrengsten behooren de zoogenaamde speculatiewinsten, welke in het vervolg van deze beschouwingen ter sprake komen en welke ik als volgt zou willen aanduiden. De speculant wil geldopbrengst verwerven door zooveel mogelijk te profiteeren van de prijsverschillen, die zich op de deelmarkten voordoen. Hij heeft niet het voornemen mede te werken aan de vervaardiging van bepaalde goederen of het verrichten van bepaalde diensten; dit alles laat hem onverschillig; hij wil alleen uit de temporale prijsverschillen van goederen en diensten zooveel mogelijk voordeel behalen. Hij treedt uit dezen hoofde op de markt op dan als vrager dan weer als aanbieder, al naargelang hij uit

¹⁾ Zie hierover § 7.

de marktverhoudingen en de toekomstige verwachtingen geldelijk voordeel denkt te behalen. De prijsvorming heeft ook hier haar zelfde verloop; de opbrengst wordt op dezelfde wijze bepaald. In de motieven waarom men ter markt komt, of in den aard van het goed dat men verhandelt („vermogensbestanddeel”), vinden verschillende schrijvers echter termen om bij het inkomen onderscheid te maken tusschen deze opbrengst en die, welke wordt verkregen door aanbieders en vragers, wier belangstelling tot de prijsvorming van de goederen en diensten wordt getrokken om andere redenen dan temporaire prijsverschillen.

* *
*

De geldopbrengst vloeit dus voort uit de bedongen prijzen en aangezien in de prijzen van finale goederen nooit een consumer's rent is begrepen, kan *dit* ruilvoordeel dus nooit in de opbrengst tot uiting komen en — daar het geldinkomen uit de opbrengsten voortvloeit — derhalve ook niet tot geldinkomen leiden.

De huidige toestand van de maatschappij, die overwegend een ruilverkeermaatschappij is, waardoor de goederen-opbrengst, de new wealth, mede algemeen als geldopbrengst verschijnt, leidt tot bijzondere situaties, zoodra de vergoeding van een productiefactor niet in geld doch in goederen of diensten geschiedt en eveneens indien wij de goederen-opbrengst moeten vaststellen, welke niet op de markt is geruild, doch in de huishouding van den producent is aangewend. Dan verschijnt immers geen geldopbrengst; ik kom hierop nader terug in § 12.

§ 4. DE WIJZE VAN BEREKENEN VAN DE GELDOPBRENGST.

In het voorafgaande heb ik als netto-geldopbrengst aangenomen: het verschil tusschen den voor de voortgebrachte goederen en de gepresteerde diensten verkregen prijs en de daarvoor aangewende kosten. Ik heb daarbij gedacht aan de gebruikelijke methode waarbij de verbruikte kapitaalgoederen worden gewaardeerd op het bedrag of het gedeelte van een bedrag, dat de producent daarvoor heeft moeten *besteden*.

Deze opvatting wordt niet algemeen aanvaard. Zoo is Strigl van oordeel, dat *deze* opbrengst, welke hij „Brutto-

ertrag" noemt (in onderscheiding met zijn begrip van „Reinertrag", dat hierna volgt) niet zonder meer tot consumtie kan worden bestemd, want de onderneming moet er op bedacht zijn, dat zij de productie tenminste onder niet ongunstiger voorwaarden moet kunnen voortzetten of herhalen. Dit nu is alleen mogelijk, indien een aanvangsfonds van kapitaalgoederen, even groot als vroeger, *ter beschikking staat voor de verdere productie*. De onderneming moet behalve aan de verkrijging van de voor de consumtie beschikbare opbrengst in elke productie-periode ook aandacht schenken aan de productie in de toekomst ¹⁾. In verband hiermede beschouwt Strigl als „Reinertrag": „jener Ertrag, welcher nach Sicherstellung des unverminderten Produktionsmittelvorrats zu erlangen ist".

Het is bekend, dat ik mij door het aan de orde stellen van dit punt, begeef in een moeilijk en veelomvattend onderwerp, dat ik hier niet volledig kan behandelen ²⁾. Het is weer een van die vele punten, die met het inkomensbegrip samenhangen en die een studie op zich zelf vormen. Toch moet ik er hier, zij het kort, op ingaan. En dan zou ik het volgende willen opmerken.

Tengevolge van het geldverschijnsel is het mogelijk dat een onderneming een vooruitgang kan boeken, doch technisch, d.w.z. in den werkelijken voorraad goederen waarover zij beschikt, is achteruit of minder vooruit gegaan en omgekeerd. Deze fout wordt voorkomen, indien men rekening kan houden met de waardeveranderingen welke in den loop van de periode waarover de bedrijfswinst is berekend, in het geld zijn ingetreden. Dit nu kan niet nauwkeurig geschieden; niet alleen omdat daartoe zeer ingewikkelde berekeningen zouden moeten worden uitgevoerd, doch vooral omdat wij niet beschikken over een *juisten* maatstaf om de wijzigingen in het geld te kunnen nagaan. Niettemin kunnen de indexcijfers ons daaromtrent eenige aanwijzingen geven. Met de Gruyter ³⁾ ben ik van oordeel, dat het voldoende is, indien wij op de

¹⁾ Strigl, Ertrag, Handwörterbuch der Staatswissenschaften, III Bd., blz. 84 v.

²⁾ Een uitvoerig overzicht van het begrip „winst" in de bedrijfsleer geeft de Gruyter in zijn proefschrift, Winstproblemen, Rotterdam 1930. In de door mij geraadpleegde literatuur kwam ik de boven door Strigl verdedigde opvatting tegen bij Weddigen t.a.p., blz. 160/1, en Adriani, De grondbeginselen der wetten op de inkomstenbel. enz. no. 53.

³⁾ Winstproblemen, blz. 55 v.

volgende wijze de winst, zooals die gewoonlijk wordt berekend, corrigeeren. Stel, dat het vermogen van een ondernemer op 1 Jan. 1931 (indexcijfer van groothandelsprijzen 107) f 10700 en per 31 Dec. 1931 f 12500 (indexcijfer 85) bedroeg en dat de winst over 1931 is berekend op f 5000. Het vermogen per 1 Jan. 1931 is, uitgedrukt in de geldswaarde van het einde der periode, $\frac{85}{107} \times f$ 10700 \doteq f 8500, zoodat de winst, uit-

gedrukt in diezelfde geldswaarde, niet f 5000, doch f 2200 meer of f 7200 beloopt. In jaren van stijgende indexcijfers doet zich natuurlijk het omgekeerde voor; men berekent dan bij de gebruikelijke wijze van doen *schijnwinsten*.

Ik heb hierboven de koopkracht van het geld genomen naar het *einde* van de periode waarover de winst wordt berekend en wel om de volgende reden. De geldopbrengst moet een bestemming krijgen, welke, in het algemeen gezegd, is: verteren of besparen (zie § 6); die bestemming wordt beïnvloed door de koopkracht van het geld op het oogenblik, dat de geldopbrengst ter beschikking komt. Hieruit volgt, dat de koopkracht van het geld aan het begin van de periode niet in het geding kan komen; theoretisch zou de meest juiste methode zijn, die, waarbij de geldopbrengst van *elke* transactie wordt gecorrigeerd. Dit is praktisch alleen mogelijk bij geheel op zich zelfstaande transacties; bij de berekening van de winst van een onderneming moet men wel de koopkracht van het geld aan het einde van de periode aannemen. Voor huren, loonen, renten, e.d. zou men de correctie kunnen aanbrengen naar het gemiddelde van de periode waarin zij zijn genoten.

Nu geef ik grif toe, dat deze methode — of een andere betere becijfering op dezen grondslag — de fouten, ontstaan door waardeveranderingen in het geld, niet geheel kan elimineeren. Desniettemin wil het mij voorkomen, dat deze, zij het dan ruwe, berekening — welke bovendien in de jaren, waarin het geld ongeveer zijn koopkracht behoudt, achterwege kan blijven ¹⁾ — de voorkeur verdient boven die welke als opbrengst neemt het verschil tusschen den verkoopprijs en de reproductiewaarde van een goed. Want indien wij de indexcijfers, gevonden uit *tal* van goederen, reeds met om-

¹⁾ Niet alleen om praktische redenen, doch ook om een theoretische, n.l. de onvolkomenheid van de indexcijfers. Vgl. de Gruyter t.a.p., blz. 56.

zichtigheid moeten hanteeren, hoeveel te grooter dreigt dan niet de fout te worden, indien men den reproductieprijs van één bepaald goed neemt? Dan *veronderstelt* men immers, dat de *reproductieprijs*, indien deze een andere is dan de kostprijs, alleen is beïnvloed door verhoudingen, gelegen bij het geld; maar — Cobbenhagen heeft er terecht op gewezen ¹⁾ — de wijzigingen kunnen óók liggen in de markt- en productieverhoudingen van *dat* bepaalde goed zelf en zij kunnen evenzeer liggen en bij het geld en bij het goed! En bovendien, waarom zou men deze wijze van berekenen alleen toepassen op goederen en waarom niet op b.v. vorderingen die — niettegenstaande de waarde van het geld zich wijzigt — bij algeheele solvabiliteit steeds pari „noteeren”?

Er zijn trouwens nog meer bezwaren; zoo wijst de Gruyter er op, dat de hier bestreden theorie niet kan opgaan bij wijziging in het productieproces van een bepaald bedrijf; dat het voor handelszaken wier functie mede is de periode tusschen het gereedkomen van het product en het verbruik ervan te overspannen, onjuist is, het resultaat uit de voorraadhouding uit te sluiten van de winst; dat de stapelhandel zelfs zijn economische functie niet zou vervullen, indien hij aan iederen koop de vervangingsgedachte op hetzelfde oogenblik zou dienen te verbinden ²⁾. Cobbenhagen betoogt o.m. dat Schmidt, de grondlegger van deze theorie, onvoldoende heeft onderscheiden tusschen onderneming en bedrijf; dat zij en voor den handel en voor consumenten met vaste inkomens economisch nadeelig is ³⁾.

Tenslotte dien ik te vermelden, dat beide schrijvers principieel uitvoerig stelling nemen tegen Schmidts uitgangspunt; het wil mij voorkomen, dat vooral Cobbenhagen, door het stellen van het naaste of onmiddellijke en het laatste of middellijke doel van de onderneming, een sterke bestrijding heeft gegeven.

* *
*

Op grond van het bovenstaande kom ik tot de conclusie, dat de thans vrijwel algemeen gebruikelijke wijze van bere-

¹⁾ Beschouwingen naar aanleiding van Dr. F. Schmidt: Die organische Tageswertbilanz, Maandblad voor Accountancy en Bedrijfshuishoudkunde, 7e jg., blz. 101 v. In gelijken geest de Gruyter, blz. 66.

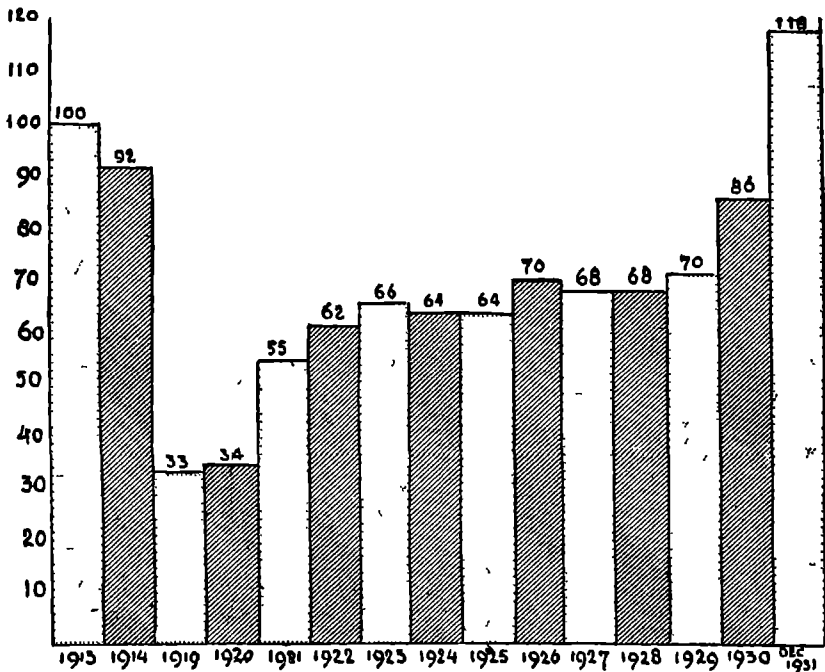
²⁾ t.a.p., blz. 66 en 77.

³⁾ t.a.p., blz. 100.

kenen der ondernemingswinst alleen dient te worden gecorrigeerd, indien een niet onbelangrijke wijziging in de koopkracht van het geld in den loop van één jaar aan den dag treedt Dit nu is, zooals uit de volgende grafiek ¹⁾ kan blijken, over 1919, 1921, 1930 en 1931 het geval geweest.

Koopkracht van den Gulden.

Uitgedrukt in centen van 1913

Ten aanzien van andere opbrengsten dan de ondernemingswinst kan zich het verschil in de koopkracht van het geld sterker doen gevoelen, indien n.l. de aanschaffing — vooral

¹⁾ Ontleend aan de Maasbode van 15 Januari 1932, Av. 4e bl (artikel Onze circulatiebank en de crisis) De schrijver teekent daarbij aan

„Wij hebben in bovenstaande grafiek in beeld gebracht de wisselende koopkracht van den gulden, gebaseerd op de groothandels indexcijfers (1913 = 100) Hieruit ziet men dat ondanks den gouden standaard de waarde van den gulden sterk fluctueert en de koopkracht van den gulden thans zelfs belangrijk grooter is dan voor den oorlog De oorzaken hiervan liggen zoowel bij het goud als bij de goederen”

bij duurzame goederen — langer dan één jaar terugligt en niet elk jaar een correctie, als boven is bedoeld, ten aanzien van een goed is toegepast.

Stel b.v. dat A, landeigenaar, in 1913 twee perceelen grond kocht, elk voor f 10.000. In 1919 verkocht hij een perceel, dat inmiddels als bouwterrein werd gezocht, voor f 40.000; het andere kon hij in 1928 verkoopen voor f 20.000, doch hij ging er niet op in. In April 1932 verkocht hij dit noodgedwongen voor f 13.000. Laten wij nu in de eerste plaats vast stellen, dat A in 1920 een zuivere geldopbrengst verkreeg, welke — zonder rekening te houden met de wijzigingen in de waarde van het geld — kan worden gesteld op f 30.000 en in 1932 op f 3.000; die opbrengst ontstond eerst door den ruil. Vóór dien tijd kon men haar wel verwachten, maar in werkelijkheid werd zij eerst verkregen, toen A er een ander goed — hetgeen niet noodzakelijk geld behoeft te zijn — voor kon verkrijgen. Wil men zeggen: de opbrengst was *latent* aanwezig, dan heb ik er vrede mede, mits men aan dit latente geen al te groote beteekenis hecht, hetgeen in het gestelde — en met de werkelijkheid toch vrijwel overeenkomende voorbeeld — duidelijk blijkt ten aanzien van het tweede perceel in 1928-1932¹⁾.

De in 1920 verkregen prijs was eenerzijds het gevolg van een meer intense behoefte aan het eerste perceel (dat inmiddels als bouwgrond werd gezocht), en anderzijds van de veranderingen in het prijsgoed. Aan de hand van het indexcijfer voor groothandelsprizen over 1920 (292, over 1913 bedroeg het indexcijfer 100) bedraagt de winst, dus de netto-geldopbrengst, f 40.000 — $\frac{292}{100} \times f$ 10.000 = f 10.800.

Ten aanzien van den grond, die in April 1932 (indexcijfer 80) werd verkocht, neem ik aan, dat de vraag, vergeleken

¹⁾ Ik acht het onverantwoord over dergelijke latente geldopbrengsten inkomstenbelasting te heffen; men eischt dan een belasting in geld van iets, dat nog niet in geld is omgezet. Gelukkig geldt hier te lande als algemeene regel, dat dergelijke ongerealiseerde waardevermeerderingen niet worden belast. Alleen in geval de belastingschuldige zelf een dergelijke waardevermeerdering in zijn boeken als winst heeft geboekt, aanvaardt de fiscus deze eveneens als „winst”. Voor de vermogensbelasting ligt de situatie iets anders; men moet daar een algemeen maatstaf voor de waardeering aanleggen; intusschen behoeft deze niet noodzakelijk de vermoedelijke verkoopwaarde te zijn. Het hierboven opgemerkte geldt evenzeer voor uitdeelingen uit een n.v.; deze mogen eveneens slechts geschieden uit gerealiseerde winsten.

bij 1913, zich alleen hierdoor sterker voordeed, dat inmiddels de ontwikkeling der maatschappij weer was voortgeschreden, terwijl echter anderzijds de depressie en de sombere kijk op de vooruitzichten van het landbouwbedrijf de vraag drukten. Ook nu was er een verandering in het prijs-goed. In guldens van April 1932 (indexcijfer 80) bedraagt de winst, dus de netto-geldopbrengst, $f\ 13.000 - \frac{80}{100} \times f\ 10.000 = f\ 5000$.

HOOFDSTUK III.

Het geldinkomen en het vermogen.§ 5. VAN GELDOPBRENGST TOT GELDINKOMEN.
DE PERSONEELE VERDEELING.

In het voorafgaande hoofdstuk hebben wij gezien, hoe zich door den ruil de netto geldopbrengst (c.q. het verlies) vormt en hoe deze wordt verkregen als vergoeding voor gepresteerden arbeid, voor het uitoefenen van de ondernemersfunctie, voor het beschikbaar stellen van kapitaal en grond, alsmede voor het vervreemden van het kapitaal of den grond c.q. de onderneming zelf. Deze laatste geldopbrengsten zal ik in § 9 behandelen; voorloopig beperk ik mij tot de eerste drie, welke worden verkregen als vergoeding voor de bijzondere functie, die in het productieproces wordt ingenomen.

Die functie moet door iemand worden uitgeoefend; die „iemand” kan zijn een natuurlijke persoon, doch ook een andere economische eenheid, die zich in het economische leven voordoet als onafhankelijk van bepaald aan te wijzen natuurlijke personen, b.v. de staat, de provincie, de gemeente, het waterschap, de kerk, de stichting alsmede de moderne grootonderneming (zie over deze laatste § 8). Men kan van elk dezer collectiviteiten met Cobbenhagen zeggen, dat zij „streeft naar een eigen zelfstandig, van de individuen als zoodanig onafhankelijk bestaan, met eigen doel, eigen wetten en levensnormen, strevend zich zelf te handhaven niet alleen tegenover andere collectiviteiten, maar ook tegenover de in het verband levende individualiteiten. Er is een collectief levensegoïsme, dat iets anders is als de optelsom van de individueele egoïsmen” ¹⁾). Deze economische eenheden zullen ook juridisch gewoonlijk een eenheid vormen; noodzakelijk is dit echter niet.

Uit het voorafgaande volgt, dat de geldopbrengst niet alleen toevloeit aan natuurlijke personen doch ook aan andere zelfstandige economische eenheden; zij allen genieten dus van de functioneele verdeling. In vele gevallen zal de opbrengst van de laatst bedoelde echter, hetzij wegens een overeenkomst met natuurlijke personen (b.v. aandeelhouders en tantiëmistten van een onderneming), hetzij krachtens de

¹⁾ Cobbenhagen, De verantwoordelijkheid in de onderneming, blz. 20.

wet of vastgestelde regelingen, (b.v. armenzorg, ziekenverpleging, sociale verzekering e.a. bij een overheidslichaam of stichting) verder worden geleid naar natuurlijke personen. Er blijft echter bij die eenheden ook geldopbrengst achter, die niet aan bepaald aan te wijzen natuurlijke personen toekomt en evenmin als belasting behoeft te worden afgestaan. Deze opbrengst wordt door die eenheden rechtstreeks tot besparing aangewend.

Ik dien hier de aandacht te vestigen, op de omstandigheid, dat de opbrengst niet steeds ten goede komt aan hem, die de functie persoonlijk heeft uitgeoefend. Men denke aan vruchtgebruik, ouderlijk vruchtgenot of aan het veel voorkomend geval, dat de kinderen na overlijden van den vader de opbrengst van een bedrijf, waarin zij werkzaam zijn, of van een vermogen aan de moeder laten, hoewel daaromtrent niet is getesteerd. Schendstok gebruikt hier het beeld van de „bedding”; langs deze komt de opbrengst bij dien persoon die er recht op kan doen gelden, c.q. er feitelijk over beschikt ¹⁾.

Er doen zich verder gevallen voor, waarin de opbrengst, nadat zij is toegevloeid aan dengene die daarover functioneel kan beschikken, door dezen nog verder wordt geleid naar andere personen, b.v. in geval van alimentatie.

* *
*

Clark stelt naast de functioneele verdeling de *personeele*; deze bepaalt, althans in zijn gedachtengang, het *inkomen* van de afzonderlijke personen ²⁾. Dit inkomen is dus samengesteld uit de som van hetgeen ieder krachtens de functioneele verdeling, derhalve aan loon, pacht, interest en ondernemerswinst toekomt, waarbij uiteraard de verliezen worden afgetrokken. (Indien de verliezen grooter zijn dan de opbrengsten spreek ik van „negatief inkomen”). Deze opvatting van het inkomen is, zooals nader zal blijken, te eenvoudig, maar in haar eenvoud legt zij toch den nadruk op dit markante: het geldinkomen is een optel- en aftreksom van nettogeldopbrengsten; het stamt dus uit de productie, doch dat niet alleen wij moeten het resultaat van *alle* deelprocessen beschouwen en niet het resultaat van elk deelproces afzon-

¹⁾ Inkomensbestanddeelen en hun bronnen, blz. 7 v.

²⁾ t.a.p., blz. 6.

derlijk. Men zal vragen: heeft de *som* van die opbrengsten dan een zoodanige beteekenis, dat de haar samenstellende onderdeelen elk afzonderlijk deze niet kunnen aangeven?

Om deze vraag te beantwoorden moeten wij letten op de bestemming van de geldopbrengsten bij a. natuurlijke personen en b. andere zelfstandige economische eenheden. De natuurlijke personen hebben aan het productieproces deelgenomen om in de geldopbrengsten vergoedingen te verwerven door middel waarvan zij in hun tegenwoordige zoowel als toekomstige, in hun strikt individueele als in hun altruïstische en collectieve ¹⁾ behoeften kunnen voorzien. Aangezien de mensch niet alle zijne begeerten kan bevredigen (vgl. § 15), dient hij zijn behoeften te rangschikken; hij moet uitmaken, welke behoeften het eerst voor vervulling in aanmerking komen, welke in de tweede plaats en zoo vervolgens, alsmede welke hij onbevredigd moet laten. Dit alles nu is niet mogelijk, indien hij let op de afzonderlijke opbrengsten, doch wèl indien hij rekening houdt met de *som* van de opbrengsten — in geld zoowel als in goederen en diensten (vgl. hiervoor § 12) — waarover hij gedurende een zekere periode kan beschikken. Bovendien moet de mensch voor de verschillende bevredigingsmiddelen, welke hij wil koopen, nagaan, welken uitersten prijs hij daarvoor kan besteden; dien prijs bepaalt hij door af te wegen de waarde welke hij aan het begeerde goed toekent en de waarde welke het prijsgoed voor hem heeft. Deze laatste waarde stelt hij vast door rekening te houden met zijn *geheelen* financieelen toestand ²⁾, in de eerste plaats dus met de *som* van de opbrengsten waarop hij kan rekenen, met zijn geldinkomen. Ook komt het herhaaldelijk voor, dat een individu in verband met zijn financieelen toestand een intensief gevoelde behoefte geheel onbevredigd moet laten, terwijl hij in een minder belangrijke begeerte, welke minder opofferingen vraagt, wel geheel kan voorzien ³⁾. Indien de mensch bij dit alles alleen zou letten op de afzon-

¹⁾ Hieronder versta ik met Diehl: „die aus der Zugehörigkeit der Einzelnen zu einer Gemeinschaft hervorgehen; ... sie können nur durch kollektive Veranstaltungen befriedigt werden.“ (Wörterbuch der Volkswirtschaft I, blz. 303). Vgl. ook Amonn, Grundzüge I, blz. 121/2; van Gijn en Polak, De algemeene beginselen voor de heffing van belastingen, resp. blz. 4 v. en 90; Ort t.a.p., blz. 104 v.; Bordewijk, De theorie der belastingen, blz. 81/2.

²⁾ Vgl. Verrijn Stuart, Wetenschap der volkshuish., blz. 215 en 229.

³⁾ Vgl. hetgeen Valk te dezer zake over Liefmanns en Cassels opvattingen betoogt (t.a.p., blz. 8 v. en 79).

derlijke opbrengsten, zou hij in den regel ondoelmatig te werk gaan.

Uit het voorafgaande blijkt de groote beteekenis van de *som* der geldopbrengsten, van het *geldinkomen*. Zooals ik reeds opmerkte, heeft ook het reële inkomen en het vermogen bij de rangschikking der behoeften en de bepaling van de te besteden prijzen invloed, doch dit doet geen afbreuk aan het feit, dat in onze verkeersmaatschappij het geldinkomen een beteekenis heeft, welke men zeker niet aan de afzonderlijke geldopbrengsten kan toekennen.

Bij andere economische eenheden b.v. den staat of een grootonderneming, is van rangschikking der behoeften in bovenbedoelden uitgebreiden zin geen sprake. De geldopbrengst welke bij haar achter blijft, heeft slechts één bestemming: besparing. Ontegenzeglijk voorziet een collectiviteit, aldus doende, evenzeer in de behoeften van talrijke menschen, doch zij kan niet worden gelijkgesteld met een bepaald menschelijk subject, dat *zijn eigen* begeerten rangschikt, Daar de mensch aan de productie heeft deelgenomen juist om *zijn eigen* behoeften te kunnen bevredigen, acht ik de geldopbrengst, welke niet aan hem ter beschikking wordt gesteld en waarmede *hij* dus bij de rangschikking zijner behoeften geen rekening kan houden, *geen inkomen*. (Ik teeken hier reeds uitdrukkelijk aan, dat uit een en ander niet mag worden afgeleid, dat elke bij een economisch zelfstandige collectiviteit achterblijvende opbrengst nooit inkomen voor een natuurlijk persoon kan worden; vgl. daartoe § 8).

Het is op grond van het hierboven omschreven onderscheid, dat ik mij aansluit bij die schrijvers die inkomen in verband met zijn bestemming alléén aanwezig achten bij *natuurlijke personen*; bij de andere economische eenheden spreekt men alleen van opbrengst ¹⁾).

¹⁾ De hierboven verdedigde opvatting, dat het individueel inkomen afkomstig is uit de productie, wordt voorgestaan door de volgende schrijvers (waarbij echter zij aangeteekend, dat zij allen niet hetzelfde productiebegrip huldigen):

Bordewijk, De theorie der belastingen, blz. 80 v.; Schuster, Einkommen und Volkseinkommen, Schriften t.a.p., blz. 56 v. (zie over dezen schrijver echter ook blz. 162 v.); Amonn, Die Begriffe „Volkseinkommen“, enz. Schriften d. V. f. S., Bd. 173, blz. 21/4; Josephy, Prinzipien der Wirtschaft, o.a. blz. 181 en 193/4; von Philippovich, Grundriss der politischen Oekonomie I, blz. 339 v.; Smart, The distribution of income, o.a. ch. I en XII; Colm, Grundsätzliche Bemerkungen, enz., Schriften d. V. f. S., 173 Bd., blz. 29-33; de Bruyn Kops (geciteerd door Ort. t.a.p., blz. 83); Rosher (geciteerd door

Geldopbrengst heeft dus een objectieve relatie tot de functie, die in het productieproces is opgetreden; geldinkomen daarentegen heeft een subjectieve betrekking tot een natuurlijk persoon.

* *
*

Gelijk ik reeds zeide, acht ik Clarks opvatting van het inkomen te eenvoudig. Zoo ontbreekt daarin de aanduiding van de periode, welke men algemeen als essentieel voor het inkomensbegrip aanvaardt; hierover zal ik in § 7 uitvoeriger spreken. Ik zal mij thans bepalen tot een andere onvolledigheid van Clark; hij houdt — daargelaten het feit, dat hij er niet de aandacht op vestigt, dat menigeen functioneele opbrengst toevloeit, zonder dat hij persoonlijk aan de productie heeft deelgenomen — in elk geval geen rekening met de omstandigheid, dat de functioneele verdeling naar het aequatiebeginsel niet de eenige is, doch dat daarna nog inkomen kan worden overgedragen krachtens het bedeelingsbeginsel.

De som van de geldopbrengsten waarover een individu krachtens de functioneele verdeling beschikt, noemt men o o r s p r o n k e l i j k inkomen; ook hetgeen iemand krachtens vruchtgebruik geniet, is dus oorspronkelijk inkomen. Dit oorspronkelijk inkomen — derhalve de uit de productie verkregen geldopbrengsten — kan men echter geheel of gedeeltelijk om niet overdragen aan *andere* personen, bij wie dit overgedragen gedeelte *dezelfde bestemming* krijgt. Dit gedeelte verkrijgen deze personen dan volgens het bedeelingsbeginsel; het heet a f g e l e i d inkomen ¹⁾. Ik merk uitdruk-

Bauckner t.a.p., blz. 35); W. C. Mees, Hoofdstukken der economie, blz. 170 en 12; Altling Mees, Problemen der inkomstenbelasting, De Gids 1927, blz. 122 en 236; Krop, Over het systeem van onze wet op de inkomstenbelasting; Hermann, Staatswirtschaftliche Untersuchungen, blz. 299 (zie ook § 10); zeer waarschijnlijk door Cassel, zie Valk t.a.p., blz. 42 en 77; en praktisch door Clark, t.a.p. en door de Commissie Inkomstenbelasting van de Vereeniging voor Belastingwetenschap in haar rapport over: Het begrip „Inkomen”.

De onderscheiding tusschen „opbrengst” en „inkomen”, zooals zij hierboven is gesteld, vindt men bij Bordewijk, Schuster, Josephy, von Philippovich; ook bij Dalton t.a.p., blz. 162, Vogel, t.a.p., blz. 442 v. en Liefmann, Grundsätze II, blz. 424 v. Praktisch wordt zij verworpen door Altling Mees, die het opbrengstbegrip te beperkt acht voor het inkomensbegrip. Zie over een en ander ook mijn „Opstel over het begrip „Inkomen””, § 8.

¹⁾ In denzelfden zin, hoewel zij aan het vruchtgebruik e.d. geen aandacht schenken, o.a. Raaijmakers t.a.p., blz. 117, Bordewijk, De theorie der belastingen, blz. 440; Spann t.a.p., blz. 232/3; Hermann t.a.p., hoofdstukken II en VII. De beperking van Adam Smith — alleen het inkomen, dat met

kelijk op, dat ook hier de herkomst uiteindelijk in de productie ligt.

De personeele verdeling behoeft dus niet na het toedeelen van de opbrengst in eerste instantie op te houden; zij *kan* zich nog verder voortzetten, indien de mensch, wien in eerste instantie geldopbrengst is toegefallen, het inkomen — zonder van derden een contraprestatie te eischen — verder overdraagt.

Nu doet zich de vraag voor, *welk* het inkomen is van den persoon, die in eerste instantie de opbrengsten geniet, stel in totaal *f* 10.000, en die daarna *f* 1000 afstaat voor een alimentatieuitkeering aan een gehuwde dochter, *f* 500 aan aalmoezen en giften en *f* 2000 aan belastingen. Dit vraagpunt is vooral van belang voor de inkomstenbelasting en voor de statistiek van het volksinkomen. In het eerste geval wordt het een kwestie van billijkheid ¹⁾, in het tweede moeten dubbel-tellingen worden voorkomen. Zuiver economisch meen ik, dat de bedoelde persoon een inkomen van *f* 10.000 heeft; dit bedrag is hem uit de productie toegevloeid; uit dit bedrag bevredigt hij behoeften waaronder altruïstische en collectieve zijn. Dat hij tengevolge van deze laatste in mindere mate dan hij wellicht zou wenschen, aan zijn meer strikt individueele begeerten kan voldoen, is m.i. niet van voldoende gewicht om daarop een lager inkomen te construeeren. Ik vestig er trouwens de aandacht op, dat tegenover de betaalde belastinggelden de diensten van de overheid staan (zie § 11, slot).

Ook bij de winst van groot-ondernemingen ontmoeten wij een dergelijke dubbeltelling; tot die winst (netto-opbrengst) behooren immers o.a. het dividend van den aandeelhouder en het tantième van bestuurders e.a., maar deze maken ook deel uit van het geldinkomen van de betreffende personen. Men sta echter in de statistiek en de belastingheffing terdege stil bij het feit, dat dergelijke oorspronkelijke inkomens opnieuw kunnen verschijnen als afgeleide inkomens en de winsten van groot-ondernemingen, die worden uitgekeerd, als oorspronkelijke inkomens.

de voortbrenging van stoffelijke goederen is verkregen, zou „oorspronkelijk” zijn — is heden ten dage vrijwel verlaten. Vgl. ter zake § 3 van mijn Opstel over het begrip, „Inkomen”. Zie ook Schuster, Einkommen und Volkseinkommen t.a.p., blz. 61 v; Winkler, Einkommen, Handwörterbuch der Staatsw., III Bd., blz. 375.

¹⁾ Vgl. het rapport van de Commissie Inkomstenbelasting, blz. 12.

Afgeleide inkomens, als hier zijn bedoeld, bestaan er meer; v. d. Tempel noemt het staatspensioen ¹⁾). In een dergelijk geval wordt een deel van de geldopbrengsten en van de geldinkomens door den staat opgeëischt in den vorm van belastingen en weer aan anderen als afgeleid inkomen toebedeeld. Ook vallen onder deze afgeleide inkomens alle verstrekkingen die uit het inkomen om niet aan anderen geschieden, o.a. kleine giften. Het is mogelijk, dat een afgeleid inkomen geheel of gedeeltelijk nog verder wordt geleid en bij weer anderen afgeleid inkomen wordt.

v. d. Tempel, die Clarks opvatting eveneens te eng acht, omschrijft de personeele verdeling als: de verdeling van het volksinkomen waarvan het resultaat strookt met het werkelijk inkomen, dat de individuen uit welken hoofde dan ook genieten ²⁾).

* *
*

Uit het voorafgaande volgt, dat de *functioneele* verdeling is een verdeling van de prijzen der producten door middel waarvan zich de netto-geldopbrengst vormt. De som van de netto-geldopbrengsten, welke aan een natuurlijk persoon of een andere zelfstandige economische eenheid toevallen, bepaalt hoeveel „*personeel*”, „persoonlijk” ieder uit de productie geniet. Aangezien ook niet-fysieke personen dergelijke netto-opbrengsten ontvangen, is het woord „personeel” niet gelukkig. Doch bovendien is in eerste instantie geen sprake van een personeele „verdeling” van de functioneele geldopbrengsten; integendeel het is meer een optel- en aftreksom.

Eerst wanneer een deel van de winsten van economische collectiviteiten aan de deelhebbers wordt uitgekeerd of wanneer een deel van de oorspronkelijke inkomens verder wordt geleid en afgeleid inkomen wordt, kan men spreken van „verdeling”.

Alleen indien men let op het totaal van alle geldopbrengsten c.q. geldinkomens en daarna nagaat, hoeveel ieders aandeel in dat totaal is, kan men in algemeenen zin gewagen van een „personeele *verdeling*”.

¹⁾ t.a.p., blz. 71.

²⁾ t.a.p., blz. 91.

§ 6. DE BESTEMMING VAN HET GELDINKOMEN.

Reeds eenige malen heb ik als de bestemming van het geldinkomen aangegeven: bevrediging van de menschelijke behoeften. En wel zoodanig opgevat, dat daaronder niet alleen vallen de strikt individueele behoeften van het individu (waaronder ik niettemin die van zijn gezin begriip), doch ook zijn altruïstische en collectieve, zijn tegenwoordige en toekomstige begcerten. Ook komt het voor, dat uit het geldinkomen nog bedragen moeten worden afgezonderd voor behoeften welke reeds geheel of gedeeltelijk zijn bevredigd. Ik zou de verschillende mogelijkheden van behoeftebevrediging uit het geldinkomen aldus willen aangeven:

1e. de actueele, individueele behoeften, welke de mensch oogenblikkelijk of in de naaste toekomst ten behoeve van zich en zijn gezin wil bevredigen, m.a.w. de verteringen in engen zin;

2e. de collectieve behoeften van de gemeenschappen waarvan hij deel uitmaakt (staat, kerk, vereenigingen, enz.).

3e. de altruïstische behoeften (alimentatie, giften, e.d.);

4e. het betalen van de koopsom van reeds vroeger aangeschafte bevredigingsmiddelen; het aflossen van consumtieve leeningen en het betalen van interest daarop;

5e. sparen voor uitgesteld verbruik (b.v. studie- of uitzet-verzekering; het opslaan van jongen wijn, dien men laat liggen, totdat hij voor consumtie geschikt is);

6e. beleggingen in duurzame consumtiegoederen (eigen woonhuis, meubilair, boeken, enz.);

7e. beleggingen in grond of kapitaalgoederen;

8e. beleggingen in rechten op of gedekt door goederen, bedoeld onder 6e en 7e;

9e. beleggingen in rechten, zonder dat deze worden gedekt door goederen, als onder 6e en 7e zijn bedoeld (b.v. een leening aan iemand die geen of een negatief vermogen heeft);

10e. oppotten.

Bovenstaande opsomming is niet limitatief bedoeld; evenmin wil zij de volgorde aangeven waarin het geldinkomen wordt besteed. Dit is immers zóó subjectief, dat een theoretische beschouwing daarover niet wel mogelijk is. Hier moge een korte toelichting van enkele punten volgen.

Onder 4e heb ik aangenomen, dat het betalen van rente op

een consumtieve leening *besteding* van het inkomen is; die rente vermindert m.a.w. niet het totaal van de geldopbrengsten of het ontvangen afgeleid inkomen. Deze rente — men onderscheide haar wèl van die, welke voor productieve doeleinden verschuldigd is en die reeds bij het bepalen van de geldopbrengst in aanmerking is genomen — is immers zuiver een gevolg van een besteding voor consumtieve doeleinden; men kan haar gelijk stellen met die, welke is opgenomen in de termijnen van huur- of afkoop; zij staat — indien zij b.v. betreft een leening, gesloten om een eigen huis te kunnen koopen — op één lijn met de huur welke een ander voor huisvesting besteedt. Dat de belastingwetgever ten onzent renten op consumtieve leeningen in aftrek toelaat, is een andere kwestie; hij moet immers rekening houden met de draagkracht van dengene dien hij wil belasten en bovendien is het praktisch niet altijd doenlijk na te gaan, of iemand een leening heeft gesloten voor productieve dan wel voor consumtieve doeleinden.

Ik heb de gevallen 5 t/m 9 onderscheiden van wege het verschil in maatschappelijke beteekenis, dat al dit sparen heeft.

* *
*

In het algemeen kunnen wij twee groote bestemmingen van het inkomen aangeven, n.l. verteren en besparen. Onder verteren breng ik dan de eerste vier groepen samen, onder besparen alle volgende. En wij kunnen dan in het algemeen dit zeggen: Aan sparen denkt het individu eerst nadat het heeft gezorgd voor zijn noodzakelijke levensbehoeften en voor de cultuurbehoeften die met zijn stand en inkomen overeenkomen. De werkelijkheid is m.i. zoodanig, dat de mensch die spaart, zijn tegenwoordige en zijn toekomstige behoeften tegen elkander afweegt. Hij is na dat afwegen tot de overtuiging gekomen, dat hij thans reeds voor die toekomstige begeerten moet zorgen; waartegenover staat, dat hij derhalve aan andere behoeften, welke hij binnenkort had willen bevredigen, niet kan voldoen. In het voordeel van het sparen treedt hierbij bovendien op het feit, dat daardoor in de meeste gevallen het toekomstig inkomen kan worden vergroot (interest en pacht), waardoor de voorziening in de toekomstige behoeften nog beter kan worden verzorgd. Wij kunnen daarom ook zeggen, dat de consumtie de eerste en

voornaamste, het sparen een subsidiaire, daarom echter verre van onbelangrijke bestemming is.

* *
*

Ik mag deze paragraaf niet besluiten zonder de mogelijkheid onder de oogen te hebben gezien, of de bestemming van het inkomen wellicht enkel in de consumtie ligt, zoodat het aanwenden tot besparing geen kenmerk van het inkomen zou zijn, ja zelfs iets geen inkomen doen worden, een standpunt, dat Rodbertus, Ort e.a. innemen. (Zie ook § 13).

Deze opvatting heeft iets, dat oogenschijnlijk voor haar pleit; de productie geschiedt immers om de consumtie. Zeker, maar de feitelijke toestand — die trouwens volkomen verklaarbaar is — is zoo, dat de productie niet alleen rekening houdt met de behoeften, die oogenblikkelijk of binnenkort bevrediging eischen (het verbruik), maar ook met die, waaraan eerst in de toekomst moet worden voldaan en met die goederen, welke de vervaardiging van finale goederen verhaasten. Zegt men nu, dat het inkomen alleen ziet op de consumtie, dan neemt men slechts een deel van de mensche-lijke behoeften, die werkelijk worden bevredigd.

Nu ontken ik niet het goede recht om alleen *dit* deel „inkomen” te noemen. Doch ik vraag mij af, wat wij dan nog aan dit begrip hebben. Want indien het inkomen alleen bestaat uit hetgeen voor consumtie is bestemd, dan moet men in zijn uiterste consequentie den verbrasser een groot en den gierigaard een gering inkomen toekennen. Een ander gevolg is dan, dat vermogen, dat wordt aangesproken voor consumtie, inkomen wordt, waardoor een vervaging van de grenzen tusschen inkomen en vermogen zou optreden. De grootte van het inkomen zou van het subjectieve inzicht van elk individu afhangen, zooals ook inderdaad met de vertering het geval is. Het inkomensbegrip is dan overbodig; het valt immers samen of met de consumtie, of met de voor consumtie bestemde goederen.

Het wil mij op grond van deze overwegingen voorkomen, dat de beperking tot de consumtie niet juist is en dat ook de besparing een bestemming van het inkomen is; in § 13 kom ik hierop in ander verband terug.

§ 7. VERMOGEN IN ONDERSCHIEDING MET INKOMEN ¹⁾.

Productie is zonder grond en arbeidskracht niet mogelijk; in onze moderne maatschappij zijn bovendien de kapitaal-goederen, duurzame zoowel als niet duurzame, voor de voortbrenging onontbeerlijk. Bij den aanvang van elk productie-proces beschikken wij derhalve eenerzijds over arbeidskracht, anderzijds over grond en over kapitaalgoederen.

Op datzelfde oogenblik zijn ook verschillende consumptiegoederen aanwezig, zelfs niet alleen duurzame (b.v. meubilair), doch ook minder duurzame (b.v. voorraden levensmiddelen). Ook bestaan er op dat oogenblik tal van vrije en collectieve ²⁾ goederen waarvan de mensch profiteert.

Het vermogen in economischen zin wordt nu gevormd door alle stoffelijke goederen — grond, kapitaal- en consumptiegoederen — (met uitzondering van de vrije) welke op een gegeven oogenblik in de maatschappij aanwezig zijn. Indien een individu over dergelijke goederen kan beschikken, behooren deze tot zijn individuele vermogen. Het is echter bekend, dat de stoffelijke goederen in onze moderne maatschappij meermalen in handen zijn van bepaalde economische eenheden (natuurlijke zoowel als niet-physieke personen), daartoe in staat gesteld door kapitaalverstrekkingen van anderen. De eersten hebben dan tegenover de stoffelijke goederen een *verplichting* aan de tweeden; deze laatste *rechten* op de eersten. Tot het *i n d i v i d u e e l* vermogen behooren daarom niet alleen de stoffelijke goederen waarover een individu als heer en meester beschikt, doch ook de rechten welke door stoffelijke goederen worden gedekt, terwijl hiertegenover moeten worden gesteld de verplichtingen welke hij te dien aanzien op zich heeft genomen. Tot het *i n d i v i d u e e l e* vermogen behooren niet de vrije of collectieve goede-

¹⁾ Bijna alles wat in deze paragraaf over het inkomen wordt gezegd, geldt zoowel voor het geld- als voor het reële inkomen; het was niet wel doenlijk het vermogen na dit en het volgend hoofdstuk te behandelen, omdat in de volgende paragrafen herhaaldelijk over vermogensbestanddeelen moet worden gesproken; vandaar de plaatsing in dit hoofdstuk op deze plaats.

²⁾ Deze zijn geen eigendom van particulieren noch van privaatrechtelijke combinaties. Zij zijn van duurzamen aard, zijn gesticht door de overheid uit de haar ten dienste staande middelen en worden — meermalen zonder eenige rechtstreeksche contraprestatie — door de leden der gemeenschap en ook door andere menschen (men denke b.v. aan het bezoek van vreemdelingen aan musea en bibliotheken) benut. Vgl. Marshall, t.a.p., blz. 59.

ren, omdat de mensch daarover geen beschikkingsrecht heeft.

Dit alles zou vrij eenvoudig zijn, indien de rechten, welke in onze maatschappij voorkomen, inderdaad steeds zouden terug slaan op stoffelijke goederen. Dit nu is niet altijd het geval. Om een sprekend voorbeeld te noemen: een voorschotbank verleent aan een ongehuwden ambtenaar, die geen cent, zelfs geen enkel consumptiegoed bezit, een voorschot van f 100, af te betalen in termijnen uit het toekomstig inkomen. Dergelijke gevallen maken een begripsomschrijving van het vermogen in economischen zin moeilijk, omdat men economisch aan zijn stoffelijkheid vasthoudt. Om deze laatste reden blijven ook iemands arbeidskracht, iemands geschiktheid om diensten te presteeren alsmede de diensten zelf bij het vermogen buiten aanmerking. Daarentegen moet men de stoffelijke goederen en de rechten en verplichtingen in de gevallen, dat deze een afgescheiden geheel vormen (b.v. bij een onderneming) ook inderdaad als een eenheid nemen, hetgeen medebrengt, dat men dan mede let op de organisatie van dat geheel en op zijn plaats in de maatschappij ¹⁾. Het komt herhaaldelijk voor, dat verschillende personen een evenredig aandeel in zoo'n geheel hebben.

Wijl vermogen bestaat uit of terugslaat op stoffelijke goederen, wordt het niet gekarakteriseerd door geld. Vermogen bestaat derhalve ook zonder dat men zijn bestanddeelen in geld uitdrukt; zijn opstelling wordt echter zeer vergemakkelijkt door den geldmaatstaf te gebruiken.

Men denke slechts aan den „aftrek” der verplichtingen, die gewoonlijk in geld zijn uitgedrukt en kwalijk van stoffelijke goederen zonder meer kunnen worden afgetrokken. Gebruikt men den geldmaatstaf, dan rijzen echter nieuwe moeilijkheden, n.l. welke waarde moet worden genomen, de objectieve ruilwaarde, de subjectieve gebruikswaarde of misschien de kostprijs? Voor een algemeen overzicht van de verschillende vermogens op zeker oogenblik is de eerste maatstaf ongetwijfeld de beste; bij de beide andere zou men vergelijkingen treffen, gebaseerd op zeer ongelijke en zeer afwijkende grootheden. (vgl. te dezer zake ook § 22).

Wij kunnen vermogen dus omschrijven als het geheel van stoffelijke goederen of rechten, gedekt door goederen, waar-

¹⁾ Vgl. Weyermann, Sozialökonomische Begriffsentwicklung des Vermögens und Volksvermögens, Jahrbücher für Nationalök. u. St., 107 Bd., blz. 202 en 205 v.

over een individu op zeker oogenblik kan beschikken onder aftrek van zijne tegenover die goederen en rechten staande verplichtingen ¹⁾).

Het zij gaarne toegegeven, dat de economie de verschillende vormen waaronder deze rechten en verplichtingen in de maatschappij voorkomen, niet voldoende juist kan omschrijven; de formuleering daarvan moet door rechtsregels geschieden. In zooverre heeft Vogel ²⁾ gelijk, dat het vermogen gedeeltelijk van juridischen, gedeeltelijk van economischen aard is. Niettemin meen ik, dat wij goed doen te blijven spreken van vermogen in economischen en in juridischen zin, omdat het eerste tot de stoffelijke goederen beperkt is en daardoor in zijn omvang niet geheel samenvalt met de, onderling bovendien afwijkende, omschrijvingen, welke in onderscheidene wetten, fiscale zoowel als andere, ten aanzien van het vermogen worden gegeven. Ik wil slechts wijzen op één verschilpunt tusschen de vrijwel algemeen aanvaarde juridische omschrijving en de economische. Juridisch wordt een recht op toekomstige geldopbrengsten (winsten of uitkeeringen), dus op toekomstige goederen of toekomstige diensten, wèl tot het vermogen gerekend, economisch niet. Verder is de hierboven bedoelde consumtieve geldleening, die door geen enkel stoffelijk goed wordt gedeckt, juridisch zeer zeker voor den schuldeischer vermogen.

In de literatuur neemt men algemeen aan, dat ook een zelfstandige economische eenheid, b.v. de moderne groot-onderneming, vermogen kan hebben; van een beperking tot natuurlijke personen, zooals verschillende schrijvers ten aanzien

¹⁾ De hier gegeven omschrijving komt min of meer overeen met die van Amonn t.a.p., blz. 148; Moll, Lehrbuch der Finanzwissenschaft, blz. 541; Schmoller, Grundriss II, blz. 180; Hermann t.a.p., blz. 6; Wagner, Grundlegung I blz. 309 v.; Carver, Distribution of wealth, blz. 106 v.; Diehl, Einleitende Bemerkungen, enz., Schriften d. V. f. S., 173 Bd., blz. 6; Colm t.a.p., blz. 44; Weyermann, Schriften d. Ver. f. Sozp., 173 Bd., blz. 146, alsmede Jahrbücher t.a.p., blz. 194 v. Men zie verder: Marshall t.a.p. blz. 71, 77-80; Weddigen t.a.p., blz. 105/6; Voigt t.a.p., blz. 792; Vogel t.a.p., blz. 117 n. en 440; Ort t.a.p., blz. 178/9, 201/2 en 207; Seligman, Studies in public finance, blz. 104-123. Bongers, Vermogen en inkomen in Nederland gedurende den oorlogstijd, blz. 32, noot 28, sluit zonder motiveering, ten onrechte meubilair en andere roerende consumptiegoederen van het vermogen uit.

²⁾ Hauptprobleme, blz. 437 v. en Die ökonomische Grundbegriffe enz., Zeitschr. f. d. gesamte Staatswissenschaft, 92 Bd. blz. 447 v.

van het inkomensbegrip voorstaan, wordt niet gerept. Een toelichting voor dit verschil heb ik niet kunnen vinden; niet onmogelijk is het, dat hier het gemis aan een ander woord — naast het inkomen kan men immers de opbrengst stellen, welke laatste ook nog wordt genoemd: winst, batig-saldo — dit algemeen gebruik, waarbij ook ik mij zal aansluiten, heeft bestendigd.

Het vermogen is dus, datgene wat reeds klaar is, op het oogenblik, dat iemand een nieuwe technische productie begint; datgene, wat deze productie oplevert, is in eerste instantie technische opbrengst, daarna gewoonlijk geldopbrengst; deze leidt, zoo zij aan natuurlijke personen toevalt, tot het geldinkomen en... zoolang zij onverteerd blijft weer tot (nieuw) vermogen! Schakelt men de technische productie uit, dan geschiedt dit alles meermalen in één keer. Desniettemin zegt Bordewijk zeer juist: „De grens tusschen vermogen en inkomen acht ik, van algemeen economisch standpunt, gelegen tusschen *zijn* en *worden*” ¹⁾.

Men kan ook zeggen, dat een belangrijk deel van het vermogen — n.l. voorzoover het bestaat uit grond en kapitaal-goederen of rechten hierop — een *bron* van geldinkomen kan zijn. In onze moderne maatschappij verschijnt bovendien het consumtief krediet, dus een recht, gedekt door consumtiegoederen of verstrekt in de verwachting van toekomstig geldinkomen, dat den kredietnemer zal toevallen, als bron van geldinkomen.

Uit het bovenstaande volgt, dat het vermogen — *met uitzondering van den grond in zijn oervorm* — uit de productie, uit vroegere opbrengsten (in geld, alsmede in vele gevallen technische) en uit vroeger bespaard inkomen is ontstaan ²⁾.

* *
*

Het „zijnde” karakteriseert dus het vermogen, het „wordende” het inkomen. Hoe lang duurt nu dit „worden”?

Strikt genomen zou men het resultaat van elk nieuw productieproces afzonderlijk moeten bepalen en dan telkens vaststellen, hoeveel geldopbrengst dat proces heeft afgewor-

¹⁾ Theorie der belastingen, blz. 43.

²⁾ Uiteraard heb ik het hier niet over de wijze waarop het vermogen aan een bepaald individu is toegevallen; dit kan zijn door productieve handelingen, door erfenis, door occupatie, ook door roof, enz.

pen en tot welk geldinkomen het heeft geleid. In werkelijkheid is dit onuitvoerbaar; trouwens zeer vele, wellicht de meeste, producenten worden niet per proces beloond — dit is wel het geval bij de ondernemers, bij de stukwerkers, bij de op zich zelf staande werkzaamheden en diensten —, doch naar een zekeren tijd, gedurende welken men werkzaam is of diensten bewijst (salaris, tijdloon, huur, interest, enz.). Wellicht is uit dit laatste feit te verklaren, dat ook de eerstbedoelden hun inkomen over een zekere periode, gewoonlijk een week of een jaar, vaststellen. Daar komt nog bij, dat vooral de ondernemers moeilijk elk productieproces afzonderlijk kunnen uitvoeren, laat staan administreren. Zij kunnen de geldopbrengst van hun onderneming veel gemakkelijker bepalen door eens per jaar den stand van de dan nog niet voltooide productieprocessen op te nemen, daaruit hun vermogen (in geld) te bepalen, dit te vergelijken met het vermogen aan het begin van het jaar, en als winst aan te nemen het verschil tusschen beide vermogens, vermeerderd met de vermogens- en privéonttrekkingen en verminderd met de vermogenstoevloeiingen (bijv. erfenis, schenking) gedurende dat jaar. Ook indien zij een zoodanige winstrekening opstellen, dat deze op verschillende onderdeelen wordt gesplitst, hebben zij niettemin ook hiervoor de boven bedoelde voorraadopstelling van de nog niet voltooide processen noodig.

Uit het bovenstaande blijkt dus, dat elk technisch productieproces en ook elke afzonderlijke productiepraestatie (b.v. het verhuren van een huis) tijd eischen, zij het in sommige gevallen een geringen tijd. Hieruit volgt, dat het vermogen kan worden genomen naar den toestand op een zeker tijdstip, dat de geldopbrengst en dus het geldinkomen echter een zekeren tijdsduur vergen ¹⁾. Het wil mij voorkomen, dat hierin de verklaring ligt van een zekere periode die men algemeen bij het inkomen als wezenskenmerk aanvaardt.

Hoe groot die tijdsduur moet zijn, is echter met het voorafgaande niet beslist. Meestal neemt men deze periode op een jaar; een dwingend criterium heb ik hiervoor in de literatuur niet aangetroffen.

¹⁾ In § 9 kom ik tot de conclusie, dat de geldopbrengst, verkregen door verkoop van een vermogensbestanddeel, bij een natuurlijk persoon tot inkomen leidt, indien zij beoogd is. Ook in dit geval wordt voor het verwerven van de geldopbrengst en dus van het geldinkomen een zekere tijdsduur, zij het misschien een geringe, vereischt.

Ort verklaart het verband tusschen het inkomen en een periode door de verhouding die er, buiten de keerkringen, tusschen het jaar en de behoeften bestaat. In den loop van elk jaar, zoo redeneert hij, komen dezelfde behoeften weder terug met uitzondering van die betrekkelijk weinige, die zich slechts een of enkele malen in het leven voordoen ¹⁾). Dit nu lijkt mij niet juist; ware dit zoo, dan zouden de behoeften vrijwel constant blijven, hetgeen in strijd is met de ervaring.

Deze laatste leert ons bovendien, dat er niet slechts enkele, doch verschillende behoeften zijn, die niet elk jaar terugkomen. Ik denk daarbij niet uitsluitend aan de behoeften die in een gezin vervulling eischen bij een geboorte, een ziekte, een huwelijk, en die Ort vermoedelijk als de „uitzonderingen” bedoelt. Neen de behoeften veranderen ook door den groei der kinderen, door slijtage aan meubilair, door nieuwe uitvindingen (denk maar aan radio en bioscoop), door de mode, ja zij vermeerderen ook bij. . . . stijging van het inkomen zelf (zie het slot van § 16 en 17)!

Wij kunnen dus alleen zeggen, dat voor inkomen een zekere tijdsduur noodig is en wij hebben de berekening van het inkomen over een jaar daarbij te aanvaarden als een vrijwel algemeen aangenomen feit ²⁾). Hierdoor wordt in vele gevallen practisch het verband tusschen vermogen en geldinkomen weer vernauwd, omdat men dikwijls het geldinkomen met behulp van de vermogens aan het begin en het einde van het jaar berekent op de wijze als is aangegeven op blz. 48. Het „zijn” wordt dan derhalve genomen naar den toestand aan het begin van het tijdvak; het „worden” naar hetgeen in dat tijdvak uit de productie, direct of indirect, wordt verkregen. Men kan ook zeggen: het vermogen is een *m o m e n t o p n a m e*, welke het begin vormt van de *f i l m* die het inkomen doet zien.

Ik moet hierbij echter uitdrukkelijk opmerken, dat het geen wet van Meden en Perzen is om het vermogen alleen bij het begin en het einde van die jaarperiode op te stellen. Integendeel men kan op elk willekeurig tijdstip in den loop van dat jaar het vermogen vaststellen en alles wat *tot* dat tijdstip aan inkomen is „verdiend”, telt, voorzooverre het nog niet is verteerd, als vermogen mede.

¹⁾ Ort. t.a.p., blz. 93/4.

²⁾ Bordewijk noemt dit zelfs den eersten eisch waaraan „inkomen” moet voldoen (De theorie der belastingen, blz. 80 en 83). De schrijver motiveert dit niet; elders noemt hij dit een maatregel van orde (t.a.p., blz. 436).

Uit het voorafgaande en het betoogde in § 5 volgt, dat alles wat uit het inkomen van de loopende jaarperiode aan anderen om niet wordt overgedragen, bij dezen afgeleid inkomen wordt. Theoretisch is het dus mogelijk, dat in een erfenis of een legaat nog eenig afgeleid inkomen is begrepen; ik meen dit echter te mogen verwaarloozen en aanvaard erfenis en legaat dus steeds als om niet overgedragen *vermogen*, dat bij dengene dien het toevalt, geen inkomen wordt, omdat hun herkomst noch direct noch indirect in de productie van de laatste jaarperiode ligt. Een schenking is afgeleid inkomen, voorzooover de schenker haar kan bestrijden uit het inkomen van het loopende jaar; voor het overige is zij overgedragen vermogen. Nu geef ik gaarne toe, dat het hier bedoelde onderscheid tusschen overgedragen vermogen en afgeleid inkomen praktisch in vele gevallen niet valt te onderkennen; men denke b.v. aan een alimentatie, groot *f* 100 per maand, die een vader aan zijn gehuwden zoon geeft, terwijl achteraf blijkt, dat de vader verlies in zijn onderneming heeft geleden. Deze praktische moeilijkheid — die in hoofdzaak alleen van belang is bij de belastingheffing, welke echter in deze gevallen toch andere criteria dan de hier bedoelde moet stellen — mag ons niet verhinderen, de onderscheiding tusschen vermogen en inkomen theoretisch zoo scherp mogelijk naar voren te brengen.

Naast bedoelde overdracht van vermogen staan de gevallen waarin de eene producent geldinkomen verkrijgt ten koste van het vermogen van den anderen producent; ik besprak deze mogelijkheid reeds aan het slot van § 3. Men bedenke echter, dat hier bij den een wel degelijk sprake is van geldinkomen, waartegenover bij den ander een verlies, voortgekomen uit de productie, staat; hier ontbreekt elke gedachte aan vrijgevigheid, die bij het overgedragen vermogen juist het criterium is. Op grond van het bovenstaande kan ik moeilijk accoord gaan met Schuster, die de laatst bedoelde inkomens rangschikt onder het „Quasieinkommen”, omdat hier sprake zou zijn van „Einkommensform annehmende übergeleitete und umgeleitete Kapitalreproduktion” ¹⁾.

* *
*

¹⁾ Schuster, Einkommen und Volkseinkommen, blz. 63-68, vooral blz. 65.

Wat de herkomst betreft, hebben wij dus gezien dat het geldinkomen steeds, hetzij direct, hetzij indirect, uit de productie van de laatste jaarperiode stamt, het vermogen eveneens — doch hier is de laatste jaarperiode zonder beteekenis — echter met de genoemde uitzondering van den grond; verbeteringen aan den grond zijn daarentegen weer het gevolg van de productie.

Wat de bestemming van het vermogen aangaat, kan men in het algemeen zeggen, dat het *in zijn geheel* genomen bestemd is om tenminste gelijk te blijven. In zijn onderdeelen verandert het echter; zoo zijn de — over het algemeen betrekkelijk weinige — niet duurzame consumptiegoederen, die tot een vermogen behooren, bestemd om spoedig verteerd te worden; de duurzame finale goederen strekken tot geleidelijke consumptie; de kapitaalgoederen moeten op hun tijd worden vernieuwd, enz. In zijn geheel genomen heeft het vermogen de bestemming om de vervulling van behoeften, vooral toekomstige, mogelijk te maken, doordat het rente afwerpt, in een bedrijf medewerkt of het aanschaffen of huren van finale goederen onnoodig maakt. Zeer subsidair kan het zoo noodig voor het aanschaffen van bepaalde niet duurzame bevredigingsmiddelen worden aangesproken, indien deze niet meer uit het inkomen (in geld en reëel) kunnen worden verkregen en (verdere) inperking van de behoeften eveneens onmogelijk is. In wezen komt dit dan hier op neer, dat na verbruik van de tot het vermogen behorende consumptiegoederen, deze niet worden vernieuwd; hetzelfde proces kan zich ook voordoen ten aanzien van kapitaalgoederen; het kan ook gebeuren door het plegen van roofbouw. In onze ruilverkeermaatschappij voltrekt zich dit alles voor het individu veel eenvoudiger; hij verkoopt vermogensbestanddeelen en besteedt het daarvoor verkregen geld voor vertering.

§ 8. LEIDT ALLE GELDOPBRENGST TOT GELDINKOMEN? DE RESERVES VAN DE ZELFSTANDIGE GROOT-ONDERNEMING.

In paragraaf 5 is reeds opgemerkt, dat een gedeelte van de geldopbrengst wordt toebedeeld aan andere economische eenheden dan den mensch. In deze paragraaf zullen wij nader nagaan, wat met deze opbrengst geschiedt en of zij eventueel inkomen wordt.

In de eerste plaats bespreken wij de overheidslichamen, den staat, de provincie, de gemeente en het waterschap. De

overheid produceert en zulks niet alleen in de gevallen, dat zij bedrijven exploiteert, gronden verpacht of gelden ter leen verstrekt, doch ook wanneer zij zorgt voor de veiligheid, voor de armen en werkloozen, voor goede wegen, enz. Geldopbrengst verwerft zij:

1. rechtstreeks uit bedrijven, huren, pachten, interesten, retributies e.d.;

2. onrechtstreeks uit belastingen, omdat zij hier een deel van geldinkomens, geldopbrengsten of vermogens van de belastingsschuldigen opeischt zonder dat voor dezen in strikten zin geldt „do ut des”; dezen genieten niettemin van de overheidsdiensten, zij het niet in evenredigheid van de door hen gedragen belastingen.

De netto geldopbrengst vormt zich door van de bovenbedoelde baten af te trekken de door de overheid gemaakte kosten (loonen, materieel, huisvesting van kantoren, ondersteuning aan armen, enz.).

Uit een en ander volgt, dat de overheid door hetgeen zij als kosten opvat, bewerkt, dat: 1e. oorspronkelijk geldinkomen ontstaat bij hen, die in haar dienst werkzaam zijn of aan haar leveren; 2e. afgeleid geldinkomen bij hen, die zij steunt, althans om niet geld overdraagt; 3e. reëel inkomen bij allen die van hare diensten of goederen profiteeren (zie daarover uitvoeriger § 11 en 12).

Het verschil tusschen de baten en de kosten is de netto-geldopbrengst die bij haar achterblijft, die zij reserveert, die voor haar rechtstreeks vermogen wordt.

* *
*

Stichtingen verwerven hare opbrengst¹⁾ uit huren, pachten, interesten, uit exploitatie van bedrijven en beroepen, belooningen voor het bewijzen van diensten, enz. Tegenover deze inkomsten staan hare verschillende kosten, o.a. voor loon of verstrekkingen aan degenen, die voor haar werkzaam zijn. Krachtens het doel van de stichting kan een deel van hare zuivere opbrengst worden besteed voor bepaalde perso-

¹⁾ Moll t.a.p., blz. 517/8 is van oordeel, dat stichtingen — zulks in onderscheiding met andere juridische personen, die tevens „Erwerbsgesellschaften” zijn — „inkomen” hebben, omdat zij geen „Erwerbsgesellschaft” zijn, doch een onpersoonlijk doel hebben. Ik ben van meening, dat dit hier niet het wezenlijke is, het komt er op aan, of de stichting *eigen* behoeften moet bevredigen, ja dan neen.

nen of groepen van personen; het is ook mogelijk, dat zij de uitgaven hiervoor onder hare „kosten” rangschikt. Hoe het ook zij, dergelijke verstrekkingen worden ook hier afgeleid geld of reëel inkomen bij de natuurlijke personen die haar genieten; dat deel van de geldopbrengst, dat bij haar achterblijft, wordt rechtstreeks vermogen.

Vervolgens valt een deel van de opbrengst der productie toe aan ondernemingen. Wij raken hier de vraag, of deze een zelfstandig bestaan hebben, persoonloos zijn, dan wel of de winst van de onderneming *s t e e d s* tot een natuurlijk persoon kan worden teruggevoerd. Meer en meer wint de overtuiging veld, dat de moderne groot-onderneming een zelfstandig karakter in onze maatschappij inneemt. Ten onzent heeft o.a. Prof. Cobbenhagen deze meening verdedigd in zijn proefschrift over: „De verantwoordelijkheid in de onderneming”, speciaal in het 2e hoofdstuk: „De moderne onderneming”¹⁾.

Schrijver ziet in dit lichaam: een onpersoonlijke zelfstandigheid, waarin het winststreven een uiting is van levensbehoef; dit winststreven is niet een zucht van de daarvoor in aanmerking komende groepen naar salaris of loon, dividend of tantième. De schrijver erkent, dat deze zienswijze in strijd is met de gewone opvatting, die de onderneming beschouwt als een middel en een bron van inkomen voor de in de onderneming samengebrachte groepen, de producenten in den wijderen zin. Hij acht deze opvatting thans alleen nog juist voor de meer eenvoudige ondernemingen; bij de andere is er een streven naar zelfstandig worden, dat volledig wordt bij de groote ondernemingen of onderneming-complexen.

Cobbenhagen merkt hierbij uitdrukkelijk op, dat niet het winststreven deze zelfstandigheid tot leven heeft gewekt, want het verschijnsel kan men ook waarnemen bij instellingen, bij welke de winstgedachte is uitgesloten (den staat e.d.). Van de zelfstandige moderne onderneming wordt meermalen gezegd, dat zij een tegenstelling vormt met de behoeftenvoorziening, met de groepen buiten de onderneming, de con-

¹⁾ In denzelfden geest o.a. Adriani op de vergadering van de Vereen. voor Belastingwetenschap van 19 Dec. 1931, publicatie no. 19 van genoemde vereeniging, blz. 19 v.

sumenten. De schrijver toont echter aan, dat deze tegenstelling er niet behoeft te zijn en dat zij dus geen wezenlijk kenmerk voor haar kan vormen. Integendeel het winststreven is alleen mogelijk, omdat er behoeften bestaan.

De schrijver acht de maatschappelijke positie van de moderne zelfstandige onderneming met een winststreven als zucht van levensbehoud en van ontwikkelingsbehoefte zelfs zoodanig, dat zij niet meer georiënteerd is op het private groepsbelang, doch op het dienen van de gemeenschappelijke belangen. Het winststreven is daardoor bij haar noodzakelijk om te blijven bestaan, maar daardoor is het tevens een functie van maatschappelijk belang, geëischt door de gemeenschap zelf, die de instandhouding van de onderneming behoeft en haar niet missen kan. Daardoor wordt de reserveering, noodig voor een organischen groei en uitbreiding in verband met de groeiende maatschappelijke behoeften, *een maatschappelijke daad*, waarvan de al- of niet-ervulling niet kan worden overgelaten aan de willekeur van private aandeelhoudersbelangen ¹⁾).

Wanneer hebben wij nu te doen met een dergelijke onpersoonlijke zelfstandigheid, waarin het winststreven een uiting is van levensbehoud en van ontwikkelingsbehoefte? Cobbenhagen geeft het niet aan; wel zegt hij, dat het systematische en regelmatige in het optreden van het verschijnsel der reserveeringen er op wijzen, dat de onderneming deze opeischt voor zich zelf, voor haar eigen doel ²⁾). Ik acht trouwens een scherpe afbakening niet noodig; het is immers voldoende, dat wij rekening houden met het feit, dat er ondernemingen bestaan waarbij meer naar het belang van de onderneming zelf wordt gekeken en minder naar het direct belang van den leider, den kapitaalverschaffer en de arbeiders, die daarin werkzaam zijn ³⁾).

* *
*

Wij komen, nu wij dit hebben vastgesteld, tot de moeilijkheid ten aanzien van het inkomen. Een dergelijke zelfstan-

¹⁾ t.a.p., blz. 33/4.

²⁾ t.a.p., blz. 31

³⁾ Aldus geeft van Rijn in zijn recensie van het proefschrift, *De Economist*, 77e jg., blz. 465, de door Cobbenhagen geschetste ontwikkeling m.i. goed weer.

dige onderneming keert niet alle netto-opbrengst (winst), die zij uit de productie heeft verkregen, aan hare leden-kapitaalverschaffers en aan hare medewerkers in den vorm van dividend en tantième uit; zij reserveert een gedeelte. Vormt dit laatste gedeelte nu inkomen voor de aandeelhouders en tantiëmist? Laten wij daartoe nagaan *wie* degenen zijn, die bewerken, althans toelaten, dat die zelfstandige onderneming in *haar* belang winsten inhoudt. De belanghebbenden laten reservevorming toe, zegt Cobbenhagen ¹⁾, *niet* uit een streven om de onderneming als een *blijvende* inkomstenbron voor zich te behouden, om straks door de versterkte reserves des te grootere winsten af te werpen, welke aan de aandeelhouders ten goede zouden komen (dus „reculer pour mieux sauter”). Neen de situatie ligt — ook hier volg ik het proefschrift — anders; een conservatieve politiek onthoudt den aandeelhouders systematisch dezen zegen en van de eventueel hogere winsten wordt gebruik gemaakt om de reserveeringen nog te vergrooten ²⁾. Voor die belangen van de onderneming zorgen *de eigenlijke beleggers en de bestuurders*, die daarvoor zelfs meermalen een grooten strijd moeten voeren tegen speculanten, die desnoods bereid zijn aan hogere winstuitkeeringen het voortbestaan op den langen duur op te offeren ³⁾.

Wij moeten derhalve constateeren, dat de beleggers en bestuurders bij het vaststellen van de uitkeering uit de netto-opbrengst der onderneming niet alleen, zelfs niet in de eerste plaats, rekening moeten houden met een zoo groot mogelijke uitkeering aan zich zelf. Neen, zij moeten terdege er op bedacht zijn, dat het doel van de onderneming niet samenvalt met hun belangen, doch dat daarnaast ook staan de belangen van de werknemers, die voor de onderneming arbeiden, en zelfs de belangen van de consumenten, omdat immers de onderneming ook op dezer belangen let. De beleggers en bestuurders dienen in de eerste plaats te zorgen voor het instandhouden en het voortbestaan van de onderneming.

* *
*

Wij dienen thans na te gaan, of die reserves wellicht toch eigendom zijn van die geldbeleggers en bestuurders, dus bij

¹⁾ t.a.p., blz. 31.

²⁾ t.a.p., blz. 32.

grootte maatschappijen in de meeste gevallen van de aandeelhouders en de tantiëmist.

Wat de eersten betreft, dezen kan men in hun collectiviteit zeker als eigenaars van de reserves beschouwen. Bij eventueele likwidatie worden deze aan hen uitgekeerd, behoudens het aandeel, dat tantiëmist en daarop kunnen doen gelden. Zoolang echter een reserve niet wordt uitgedeeld (hieronder begrepen de aanwending tot vergrooting van het aandeelenkapitaal), kan niet iedere aandeelhouder *individueel* over zijn deel van de reserves beschikken. De *mogelijkheid*, zelfs de grootte waarschijnlijkheid van een toekomstige uitkeering uit de reserves komt echter tot uiting, zij het dan niet precies, in den koers van een aandeel, in den prijs dus waartegen een aandeelhouder zijn plaats in de collectiviteit aan een opvolger wil afstaan ¹⁾). In deze omstandigheid karakteriseert zich het verschil tusschen de reserves van de zelfstandige onderneming en die van een overheidsbedrijf of een stichting. Bij deze laatste hebben de belanghebbenden *individueel* geen recht op de reserve en hiermede houden zij bij het verbreken van de banden met den staat of de stichting ook geen rekening.

Wij kunnen dus constateeren, dat de aandeelhouders van een zelfstandige onderneming uiteindelijk beschikken over de reserves. De vraag is echter, of ieder van hen over zijn deel in de over zeker jaar gevormde reserve kan beschikken, althans dit deel als het *zijne* kan aanwijzen. Is dit zoo, dan acht ik dit deel in de reserve voor den individueelen aandeelhouder inkomen, want het stamt uit de productie en het strekt tot bevrediging van zijn behoeften, n.l. als besparing. Dat deze besparing min of meer een gedwongene is, doet hierbij niet ter zake; ook bij opbrengst van verrichten arbeid komt het wel voor, dat een gedeelte gedwongen wordt bespaard; dit gedeelte is niettemin in wezen inkomen (ik zie hierbij af van de waarde waarop deze besparing bij de berekening van het geldinkomen moet worden gesteld).

Ik kom dus thans tot de beantwoording van deze vraag: indien A voor *f* 1000 deelneemt in een grootonderneming

¹⁾ Bij den tantiëmist, die bij likwidatie een aandeel in de reserves kan opschrijven en die vrijwillig uittreedt, doet zich deze figuur slechts zelden voor, omdat zijn opvolger n.l. niet van zijn wil, doch van den wil van de meerderheid van de ter vergadering verschijnende aandeelhouders c.q. van het bestuur afhangt.

met *f* 1.000.000 kapitaal (geheel gestort) en deze keert over haar eerste boekjaar 10% dividend uit, terwijl zij *f* 200.000 reserveert, kan men dan zeggen, dat A behalve *f* 100 dividend, ook *f* 200 van de reserve als *zijn* deel kan aanwijzen? Dit laatste is niet het geval, want de reserve is niet geïndividualiseerd; zij behoort alleen aan de collectiviteit van de 1000 aandeelhouders. Nu weten wij echter, dat de omstandigheid, dat deze reserve aanwezig is, zich kan manifesteren in den koers der aandelen; maar anderzijds is het ook bekend, dat deze koers in geen deele alleen van de intrinsieke waarde der aandelen, doch ook van de rendementswaarde en van andere factoren afhangt. Laten wij aannemen, dat de koers aan het einde van het eerste boekjaar is gestegen tot 106; men kan dan zeggen, dat een gedeelte van het recht op de reserves (dus niet het volle deel) zich voor iederen aandeelhouder heeft gemanifesteerd. Zou de koers dalen beneden 100 (hetgeen zeer goed mogelijk is), dan toont zich het recht op de reserves niet; zou hij stijgen tot 120 en daarboven (hetgeen in tijden van hoogconjunctuur kan voorkomen), dan zou het volle recht op de reserves tot uitdrukking zijn gekomen. Ik aanvaard dus deze conclusie:

op het oogenblik van haar ontstaan kan niet iedere aandeelhouder individueel zijn recht op de reserve aangeven;

de reserve behoort aan de collectiviteit van aandeelhouders toe;

deze laatste omstandigheid kan oorzaak zijn van een rijzing van den koers der aandelen;

hoewel de reserve niet geïndividualiseerd is, kan dus het deel van iederen aandeelhouder in die onverdeelde reserve zich toch manifesteren; daardoor is er eenige overeenkomst met het recht van den werknemer op zijn gedwongen besparingen;

in tegenstelling met de aanspraak op deze laatste is echter de koers van een aandeel nog van andere factoren dan zijn intrinsieke waarde afhankelijk; bovendien is die koers aan verandering onderhevig, terwijl de aandeelhouder zijn recht op een deel van de reserve verliest, voorzover deze in de toekomst door verliezen wordt aangetast.

Een en ander belet ons bij iederen aandeelhouder zuiver objectief vast te stellen, tot welk bedrag hij zijn recht op een

deel der reserves als inkomen kan aanwijzen. Dat echter dit deel, zij het onvolledig, toch *in beginsel* door den individueelen aandeelhouder in verschillende gevallen wordt bespaard — en dus zijn inkomen wordt ¹⁾ — is een onomstootelijk feit, dat bovendien achteraf wordt bevestigd bij de volgende gebeurtenissen; a. uitkeering van de reserve in geld; b. individualiseering van de reserve door het uitreiken van een of meer nieuwe aandelen; c. verkrijgen van een claim; d. verkoop van het aandeel met winst; e. likwidatie-uitkeering van de onderneming, uitgaande boven het op een aandeel gestort bedrag.

Ik zou mij thans kunnen begeven in zeer speculatieve beschouwingen over de besparing, zooals die zich tengevolge van het vormen van reserves bij den individueelen aandeelhouder wèl en niet kan manifesteren, doch ik zal hierop niet ingaan, omdat ik in de volgende paragraaf de vraag, of het deel in deze reserves tot het inkomen van den aandeelhouder behoort, van een meer algemeen standpunt wil behandelen, waardoor mede tot zijn recht komt, wat in geval van verkoop van het aandeel met verlies moet worden aangenomen. Ik moge daarom volstaan met te constateeren, dat de nog onverdeelde reserves soms geheel, soms ten deele en soms niet een beparing — en daardoor inkomen of geen inkomen — voor den individueelen aandeelhouder beteekenen. Op de vraag, aan het hoofd van deze paragraaf gesteld, kunnen wij reeds antwoorden: niet alle geldopbrengst leidt tot geldinkomen.

* *
*

Tot hiertoe behandelde ik de *economisch zelfstandige* onderneming. Niettemin moest ik, omdat deze doorgaans den juridischen vorm cener naamlooze vennootschap aanneemt, deze figuur in mijn betoog inlasschen.

Rest mij thans nog even stil te staan bij de niet-zelfstan-

¹⁾ In anderen zin Bordewijk, De theorie der belastingen, blz. 97 (implicite); Schuster, Einkommen und Volkseinkommen, o.a. blz. 80; de meerderheid van de Commissie Inkomstenbelasting, rapport, blz. 27 v. Alting Mees, De Gids 1927, blz. 237, acht de waardevermeerdering van een aandeel inkomen; Seligman (t.a.p., blz. 115-123) neemt inkomen aan, indien de voordeelen zijn afgescheiden en gerealiseerd; dividend in geld of in aandelen van een andere n. v. en de winst bij verkoop van een aandeel zijn bij hem inkomen; stockdividend, zoolang de aandeelhouder de aandelen niet verkoopt, is geen inkomen.

dige ondernemingen, die den vorm eener n.v. hebben aangenomen, waardoor zij zich juridisch althans voordoen als een „onpersoonlijke zelfstandigheid”. Maar hier is van „een winststreven als een uiting van levensbehoud en ontwikkelingsbehoefte der onderneming” geen of nog geen sprake. Integendeel in deze ondernemingen doet en laat een bepaalde persoon, c.q. een groep van personen, *economisch* wat hij (zij) wil; hij houdt wel rekening met „zijn zaak”, doch een volgroeiende eigen zelfstandigheid is niet aanwezig. De juridische rechtsvorm der n.v. zegt ten deze weinig; trouwens dat kleed is, om Cobbenhagens uitdrukking over te nemen, voor vele ondernemingen „meer maskeradepak dan ambtskleedij geworden” ¹⁾. Het is zeer goed mogelijk dat juridisch een onderneming onzelfstandig is, doch economisch zelfstandig is, b.v. indien een natuurlijke persoon de alleen aansprakelijke eigenaar, bestuurder en kapitaalverschaffer van een groot-onderneming is. Doch het omgekeerde komt méér voor!

Maar de eigenaar (eigenaren) van de hier bedoelde niet-zelfstandige onderneming kan (kunnen) zelfs over de reserves beschikken ten behoeve van verteringen! Ik stel hem dus economisch op één lijn met den persoonlijken ondernemer.

§ 9. LEIDT ALLE GELDOPBRENGST TOT GELDINKOMEN?

(Vervolg).

GELDOPBRENGST BIJ VERVREEMDING VAN VERMOGENS-BESTANDDEELLEN.

Geldopbrengst kan behalve door het presteeren van arbeid, het ter beschikking stellen van kapitaal of het uitoefenen van de ondernemersfunctie ook worden verkregen door het vervreemden van een *bestanddeel* van het vermogen, zooals een perceel grond, een huis, een effect, een geheele onderneming. In zulk een geval heeft de eigenaar van het vermogensbestanddeel liever het prijsgoed dan het bedoelde bestanddeel teneinde door middel van het prijsgoed een andere, meer begeerde waar te kunnen aanschaffen. De wijzigingen in de behoeften der menschen, ook de ontwikkeling

¹⁾ t.a.p., blz. 18. Hierbij zie ik niet voorbij, dat de juridische vorm der n.v. van een niet-zelfstandige onderneming haar in andere opzichten daardoor ook *economisch* kan onderscheiden van een zaak met een alleen-aansprakelijken ondernemer; b.v. ter zake van de risico-verschuiving; vgl. Limpert, De economische beteekenis der naamlooze vennootschap, W. P. N. R. no. 3033-3035.

van de maatschappij, doen veranderingen in de waardeeringen van de functies kapitaal, grond en onderneming zelf ontstaan; bovendien kan de natuur groote wijzigingen in de samenstelling en in de waardeeringen van die factoren te weeg brengen. Als voorbeelden van deze laatste vermeld ik: 1. het aanslibben van een stuk grond; 2. het vinden van steenkolen onder een waardeloos perceel heide; 3. de verwoesting van een huis door een cycloon. Als voorbeelden van geldopbrengsten (c.q. verliezen) welke door vervreemding van vermogensbestanddeelen kunnen worden verkregen, noem ik de volgende:

4. A heeft twee verhuurde panden, welke hij niet wil misen; zij worden echter tegen hoogen prijs onteigend;

5. B heeft een grooten tuin waaraan hij zeer gehecht is; hem wordt echter zulk een hooge prijs geboden, dat hij tot verkoop besluit;

6. C komt in financiële moeilijkheden; hij verkoopt een antieke klok, die hij heeft geërfd ¹⁾);

7. D koopt een 4% obligatie, groot f 1000, die uiterlijk na 10 jaren zal uitloten, à 90%; hij rekent op een voordeel van f 100 bij uitloting;

8. E koopt een 6% obligatie tegen 103%, welke hij wil behouden, totdat zij uitloot; hij houdt dus rekening met een verlies van f 30 bij uitloting;

9. F kocht in 1926 een weiland in de buurt van een stad in de veronderstelling, dat hij dezen grond door den vooruitgang van de stad over eenige jaren met winst zou kunnen verkoopen waartoe hij in 1931 inderdaad gelegenheid had;

10. G, particulier, speculeert in effecten; hij tracht door gestage verwisseling van deze vermogensbestanddeelen zoo veel mogelijk winst te behalen.

Ik heb in het voorafgaande alleen gedoeld op verkoop van vermogensbestanddeelen *buiten* een beroep of bedrijf, omdat de heerschende opvatting hierin een criterium ziet voor de vraag, of de verkregen geldopbrengst al dan niet tot het geldinkomen behoort. Toch bedenke men, dat ook de onderne-

¹⁾ In dit geval brengt de vaststelling van een geldopbrengst twee moeilijkheden mede, n.l. a. de klok is een consumptiegoed, zoodat zij voor een, zij het geleidelijke, vernietiging bestemd is; door den ruil treedt zij opeens weer in de productiesfeer; b. de aanschaffingsprijs is onbekend, omdat het goed werd geërfd. M.i. doet men het beste de geldopbrengst te bepalen op het verschil tusschen den bij verkoop verkregen prijs en de waarde bij de vererving.

mer op een gegeven moment, gedwongen of vrijwillig, zonder of met bijzondere activiteit, in de gelegenheid kan komen bepaalde duurzame kapitaalgoederen, die hij voor zijn bedrijf niet wil missen, met voordeel te verkoopen.

Ja, ook hem kunnen „natuurtoevalswinsten” te beurt vallen, zooals in de eerste twee voorbeelden zijn bedoeld — denk b.v. aan het geval, dat de grond is aangeslibd aan een perceel, dat tot een landbouwbedrijf behoort — of „natuurtoevalsverliezen” treffen, denk aan een hagelbui, die een geheel oogst verwoest of een brand, die een niet verzekerden vee-stapel vernietigt.

* *
*

Wij hebben nu voldoende casuïstiek verzameld om te beoordeelen, of de hier bedoelde geldopbrengsten en geldverliezen tot inkomen resp. tot negatief inkomen leiden. Hier te lande rekent men de in de voorbeelden 1, 2, 4 t/m 7, 9 en 10 bedoelde baten niet tot het inkomen. Wat de ondernemingswinst betreft, is er een streven alle voordeelen, welke de onderneming afwerpt, als hare winst te beschouwen.

De Gruyter onderscheidt de geldopbrengst van de onderneming in functioneele en niet functioneele. Tot de functioneele winst rekent hij die opbrengst, welke voortspruit uit handelingen, die naar haar aard en karakter uit het doel der onderneming voortvloeien in verband met haar financieele positie. De schrijver geeft eenige voorbeelden, die zijn onderscheiding verduidelijken. Zoo behooren z.i. tot de niet-functioneele winst: een erfenis en de winst, die een schoenfabrikant verkrijgt uit de belegging van zijn reserve in aandelen Margarine-Unie, omdat dit papier het beleggingsdoel uitsluit. Functioneele winst acht hij de rente van het belegd reservefonds en het agio bij tusschentijdsche aflossing. Een grensgeval is de prijs, gevallen op een lot in een weldadigheidsloterij; indien het lot is gekocht om de kans op winst, is de baat niet functioneel; is het lot genomen om door den koop het ondernemingsbelang te dienen, dus om een afnemer aan de onderneming te verplichten, dan is het voordeel functioneel. Een ander grensgeval is de onteigening van een aan een onderneming behoorend terrein. Hier moeten wij onderscheiden tusschen de boekwaarde, de functioneele waarde en den verkoopprijs van het perceel. Functioneel is, indien ik den

schrijver goed begriip, het verschil tusschen de eerste twee, niet functioneel dat tusschen de laatste twee waarden ¹⁾).

* * *

De vraag of in de gegeven voorbeelden al dan niet inkomen (c.q. negatief inkomen) aanwezig is, hangt in de eerste plaats af van het uitgangspunt, dat men voor het inkomensbegrip aanvaardt. Wie met Schanz b.v. elke vermogensvermeerdering als inkomen aanmerkt, is spoedig klaar; alle de hierboven genoemde baten behooren tot het inkomen (c.q. negatief inkomen). Wie de periodiciteit een wezenskenmerk van het inkomen noemt, zal in bijna geen enkel van de genoemde gevallen inkomen aanvaarden.

Ik kan echter moeilijk accoord gaan met de opvatting, dat een bij uitzondering gestelde productiehandeling — b.v. het slechts één keer schrijven van een boek — wel geldopbrengst, doch geen geldinkomen zou afwerpen; en de oorsprong en de bestemming van deze geldopbrengst laten deze conclusie niet toe.

Anderen nemen in de gegeven voorbeelden geen inkomen aan, omdat de geldopbrengsten niet zijn gevloeid uit een *bron*, waarbij dan met „bron” wordt bedoeld het vermogensbestanddeel, dat inkomen afwerpt (b.v. een huis, een effect). Deze opvatting sluit, zonder bewijs, van het inkomensbegrip al datgene uit, wat bij vervreemding van de bron als winst wordt verworven. Men ziet daarbij over het hoofd, dat wij nu eenmaal in een geldverkeer-maatschappij leven waarin ook de vervreemding van die bronnen zelf den bezitters geldelijke voordeelen kan opleveren, die zij óók hebben nagestreefd. Wie hieraan geen aandacht wil schenken, komt b.v. tot deze inconsequentie, dat degene die een 5% obligatie à pari koopt, *f* 50 inkomen heeft en hij die terzeldertijd een 4% obligatie aanschafft tegen b.v. 92% en wiens rendement tengevolge van de winst bij uitloting hooger is dan 4.34%, slechts *f* 40 inkomen geniet. Verder bedenken men, dat b.v. de zuivere opbrengst van een huis theoretisch wordt bepaald door de huur o.a. te verminderen met een afschrijving wegens slijtage. Hiervoor neemt men een zeker bedrag van den koopprijs, waardoor men dus wèl rekening houdt met de waarde van de bron ²⁾).

¹⁾ Vgl. de Gruyter t.a.p., blz. 132/4.

²⁾ Zie over periodiciteit en bron ook § 10.

Weer anderen redeneeren: het inkomen is uiteindelijk gericht op de technische nieuwe producten; die waardevermeerderingen van de stoffelijke goederen en van de daarop gevestigde rechten staan er buiten. Onder hen behoort Amonn, die er van uitgaat, dat men bij het inkomen vooral op het oog heeft de *goederenhoeveelheid* welke een persoon door deel te nemen aan het productieproces (letterlijk: „Wirtschaftsprozess als Gütererwerbsprozess”) verkrijgt. Het inkomen kan z.i. alleen bestaan uit „*neue Güter*”; eene eenvoudige uitwisseling van goederen is geen „inkomen” ¹⁾. Het betoogde over de „*neue Güter*” is minder juist uitgedrukt; het gaat om grootere of nieuwe nuttigheid van goederen en diensten; door den handel in goederen ontstaan b.v. geen nieuwe goederen (vgl. § 1) en toch zal Amonn de daarmede behaalde geldelijke voordeelen niet van het inkomen willen uitsluiten. Ik geef den schrijver echter grif toe, dat het bij het inkomen ten slotte gaat om de goederen en diensten, welke men werkelijk verkrijgt (zie § 11 en 16). De productie wordt immers om deze reden aangevat, doch men vergete ten slotte niet, dat het er op aan komt *wie, welke mensch* de werkelijke beschikingsmacht over die goederen bemachtigt. Dit nu voltrekt zich in hoofdzaak via geldopbrengst en geldinkomen ²⁾. Laat ik een en ander met een voorbeeld verduidelijken. A heeft huizen aan een grooten verkeersweg; ze stijgen enorm in waarde; hij verkoopt deze en maakt groote winsten. Door dezen ruil is de technische productie niet vermeerderd, wèl is de nuttigheid van de huizen verhoogd, daardoor verwerft A een geldopbrengst waarmede hij de beschikking kan krijgen over zeer vele goederen en diensten waaraan hij aanvankelijk niet had kunnen denken. B daarentegen, die zelf finale goederen vervaardigt, doch met geringe winst verkoopt, ziet zich weinig van die technische productie toegewezen.

Laat ik thans nagaan, hoe het bij mijn uitgangspunt met de hierbedoelde geldopbrengsten ten aanzien van het inkomen is gesteld. Als kenmerken van het geldinkomen heb ik aangegeven: herkomstig uit de productie, bestemd voor vertering en besparing.

¹⁾ Schriften d. Ver. f. Sozp., 173 Bd., blz. 21.

²⁾ Op andere wijze door erfenis, schenking, inkomen in natura, gebruik van vrije goederen (zie § 12).

Wat de bestemming betreft, deze is evenals bij de opbrengsten, welke een individu uit andere productie-handelingen toekomen: verteren of besparen. In de meeste gevallen zal na vervreemding van een vermogensbestanddeel niet alleen ten aanzien van het geldbedrag, dat met den kostprijs van het vervreemde overeenkomt, doch ook ten aanzien van de verworven geldopbrengst wel een nieuwe belegging, een her-besparing, volgen; in enkele gevallen — b.v. bij speculanten of bij teruggang in inkomen — zal de geldopbrengst voor vertering worden aangesproken. Hoe het echter zij, vertering èn besparing vormen de bestemming van het geldinkomen, zoodat ten aanzien van de hier behandelde geldopbrengsten hierin geen reden kan liggen om haar uit het geldinkomensbegrip uit te sluiten.

Thans de herkomst. Bij alle deze geldopbrengsten — over de verliezen spreek ik hierna — is de productiesfeer aanwezig; immers zonder verkoop geen opbrengst en de ruil ligt in de productiesfeer. Nu neemt men gewoonlijk aan, dat de geldopbrengsten, verworven bij vervreemding van vermogensbestanddeelen, zich hierin onderscheiden van die waaruit het inkomen omnium concensu wordt opgebouwd (loon, rente, pacht en ondernemerswinst), dat deze laatste geldopbrengsten rechtstreeks voortvloeien uit, wat de Duitschers noemen, een „produktive Tätigkeit”, d.w.z. arbeid verrichten, kapitaal of grond ter beschikking stellen of zich met de ondernemersfunctie belasten. De hier bedoelde, bij vervreemding van vermogensbestanddeelen verkregen, geldopbrengsten zijn op andere wijze verkregen dan die waarop het loon en de ondernemerswinst worden verworven. Voor deze is immers arbeid noodig, voor de winst bij vervreemding van een vermogensbestanddeel zijn soms een simpele toestemming, een handteekening, het leveren van het verkochte, het in ontvangst nemen van gelden voldoende. Maar deze laatste eenvoudige handelingen treft men ook aan bij het ter beschikking stellen van kapitaal en grond!

En men zegge nu niet: ja, maar bij huur en pacht stellen wij iets beschikbaar ten behoeve van de productie en bij den verkoop van een vermogensbestanddeel, als bedoeld in de voorbeelden 4-6 en 9, hangt alles of van waardeschattingen van anderen waarop wij geen invloed hebben! Bij huur, pacht, interest is het immers precies eender; iemand kan tien winkelhuisen bezitten, maar indien er geen liefhebbers komen, in-

dien er geen subjectieve waardeeringen van *anderen* zijn, blijft hij met zijn huizen zitten, hoezeer hij ook door een „produktive Tätigkeit” aan de productie zou willen deelnemen! Per slot van rekening hangt ook de opbrengst van onzen arbeid af van de waardeering door andere mensen. Het bedoelde onderscheid acht ik dus niet aanwezig.

Zonder meer zou uit het voorafgaande voortvloeien, dat de hier bedoelde geldopbrengsten tot het geldinkomen behoren. Het wil mij echter voorkomen, dat wij moeten onderscheiden tusschen geldopbrengsten, welke verkrijging de mensch heeft nagestreefd en geldopbrengsten die hem toevallen, zonder dat hij deze heeft beoogd.

Wij moeten m.i. van het volgende uitgaan. De mensch neemt aan de technische productie deel om daardoor geldmiddelen te verkrijgen teneinde daarmee de verlangde bevredigingsmiddelen te kunnen koopen (de gevallen dat de mensch zelf de bevredigingsmiddelen produceert, die hij noodig heeft, laat ik hier buiten beschouwing). *Met dit vooropgezette doel* stelt de mensch dus zijn lichamelijke of geestelijke arbeidskracht of zijn grond of kapitaal ter beschikking van de productie. Alles wat hij als gevolg van dit ter beschikking-stellen ontvangt, zelfs de meest uitzonderlijk hoge belooning, b.v. een buitensporige hoge huur voor een gunstig gelegen winkelhuis, is voor hem geldinkomen.

Tengevolge van de samenstelling van onze tegenwoordige maatschappij is het ook mogelijk, geldmiddelen ter bevrediging van behoeften te verwerven, door deel te nemen aan de economische productie zonder voorafgegane technische; men denke aan effectenhandelaren, bankiers, handelaren in vaste goederen, enz.

De technische en de „waarde”-productie zijn in onze maatschappij in vele gevallen niet te scheiden. Maar het is duidelijk, dat — indien eenmaal vaststaat, dat de mensch ook in de zuivere waardeproductie-sfeer geldmiddelen *kan* verkrijgen om in zijn behoeften te voorzien — hij niet zal nalaten daarvan, wetens en willens *met vooropgezette bedoelingen* gebruik te maken. En zoo zien wij het gebeuren, dat niet alleen bankiers en handelaren in effecten en onroerende goederen in deze sfeer hun inkomen trachten te verdienen, doch dat ook anderen naast hun inkomen uit anderen hoofde *trachten* van die waardeproductiesfeer te profiteeren *om al-*

dus andere, nog ongestilde behoeften te kunnen bevredigen ¹⁾. Dat zijn in de eerste plaats de speculanten van voorbeeld 10 (die trouwens meermalen, vooral in de steden, leven van deze winsten); dat is vervolgens de eigenaar van de gronden uit het 9e voorbeeld; dat is ook de rustige belegger in geval 7, want ook deze heeft van den aanvang af het daar bedoelde waardeverschil beoogd.

Stel daar nu tegenover de beleggers van de voorbeelden 1, 2, 4, 5 en 6; zoo goed als zeker waren zij niet eens van plan hun bezittingen ooit weer te vervreemden. Doch dit kunnen wij zeker zeggen: zij allen hadden geenszins *de vooropgezette bedoeling* om deze vermogensbestanddeelen ooit *met voordeel* te vervreemden, *teneinde uit de dan te verkrijgen geldopbrengsten behoeften, die nog onbevredigd zijn, te kunnen vervullen*. Zeker zij komen op een gegeven oogenblik voor de beslissing: verkoopen met winst, en dan bevredigen zij met die winst inderdaad behoeften, die bij hen — evenals bij anderen — nog onbevredigd waren, maar die zij tot dusverre lager aansloegen dan het rustig bezit van hun vermogensbestanddeelen. Zij hebben deze geldopbrengsten niet *beoogd*; hun handelingen en gedragingen waren er geenszins op gericht om die geldopbrengst te bemachtigen; zij hadden niet de bedoeling om langs dezen weg nog onbevredigde hoeften, hoewel zij aanwezig waren, te bevredigen. In enkele der genoemde voorbeelden was zelfs de natuur de onverwachte verwekker van de groote voordeelen.

En thans de verliezen. In het algemeen geldt daarvoor het criterium van de geldopbrengsten. Wie immers geldopbrengst *beoogt*, wie dus wil profiteeren van waardeverschillen, moet er rekening mede houden, dat ook het omgekeerde kan gebeuren. Ten aanzien van de in de voorbeelden vermelde verliezen zij het volgende aangeteekend. In geval 3 was geen geldopbrengst bedoeld; het verlies komt dus niet in aanmerking bij de bepaling van het inkomen; het verlies wordt zelfs geleden door een gebeurtenis, die buiten de productiesfeer ligt. In geval 8 daarentegen kon men het verlies voorzien. Uit dit voorbeeld zou men kunnen afleiden, dat men rekening kan houden met verliezen op een vordering, zonder dat men op die vordering zelf een geldopbrengst wil behalen. Men be-

¹⁾ Het bovenstaande sluit allerminst in, dat ik dit in alle opzichten een gelukkig verschijnsel acht; ik constateer het enkel.

denke echter, dat men *den interest* van die vordering — toch ook een geldopbrengst — hooger heeft gesteld in verband met dit mogelijk verlies (dit doet men b.v. ook bij een minder soliede leening); men heeft dus ook hier ter dege een hoogere geldopbrengst *beoogd* in de hoop, dat het verlies zou uitblijven; men moet dus naast den interest een (eventueel) verlies bij uitloting of aflossing, tot het inkomen rekenen. (Een en ander toont weder aan, dat *bron* en *opbrengst* in verschillende gevallen met elkander in verband staan).

Het komt mij voor, dat ik op grond van het bovenstaande dit criterium voor het inkomen mag aanleggen:

De mensch neemt aan de productie deel om geldopbrengsten te verwerven door middel waarvan hij in zijn behoeften kan voorzien. Die geldopbrengsten kan hij verkrijgen door zijn lichamelijke en geestelijke arbeidskracht, zijn grond en zijn kapitaal ter beschikking te stellen, hij kan haar ook bemachtigen door hem toebehoorende vermogensbestanddeelen te vervreemden.

Alleen die geldopbrengsten behooren tot het geldinkomen welke de mensch *beoogd* heeft, welke hij heeft *willen* verwerven, *om daardoor in zijn behoeften te kunnen voorzien*.

Indien derhalve iemand zijn vermogen geheel of gedeeltelijk zoodanig heeft belegd, dat hij met de daaruit bestaande goederen en rechten geen verdere geldopbrengsten beoogt, dan behoort de geldopbrengst die wordt verworven, indien hij om een of andere reden — ik zou willen zeggen: om een voor hem exogene oorzaak — toch tot vervreemding overgaat, niet tot zijn inkomen.

Het geldinkomensbegrip waartoe ik zodoende kom, is ruimer dan het spraakgebruik en het belastingrecht ten onzent aanvaarden. Ik meen echter, dat — indien eenmaal voorop staat, dat de mensch met de aangegeven vooropgezette bedoelingen aan de economische productie deelneemt, — wetenschappelijk de bovenbedoelde conclusie kan worden verdedigd. Dat het belastingrecht — waar ook belasting-technische mogelijkheden en het rechtsbewustzijn een woord medespreken — niet zoo ver behoeft te gaan, laat ik hier bij een constatering, al wil ik er aan toevoegen, dat in Oostenrijk de geldopbrengsten, verkregen door speculatieve vervreemdingen van vermogensbestanddeelen, worden belast, indien reeds bij de aanschaffing daarvan het voornemen

van wederverkoop bestond en niet een als minimum gestelde bezitsduur aanwezig is. In denzelfden geest treft men bepalingen aan in de Duitsche wet op de inkomstenbelasting, terwijl de Vereenigde Staten van Amerika en eenige Zwitsersche kantons zelfs elke winst, verworven bij vervreemding van een vermogensbestanddeel, belasten.

Ook betreur ik het, dat ik het spraakgebruik, dat ik gaarne zoo ver mogelijk volg, moet verlaten; maar wie aan het betoogde over de 4% en 5% obligatie denkt ¹⁾, zal toch reeds moeten toegeven, dat het inkomen voor den man met de 4% obligatie hooger is dan *f* 40 per jaar.

Ik wil ook gaarne erkennen, dat de door mij getrokken grens in verschillende gevallen uiterlijk moeilijk aanwijsbaar is, gevolg van de omstandigheid, dat subjectieve bedoelingen beslissen. Maar ook deze *u i t e n* zich en zoo is het verklaarbaar, dat niettemin deze grens in vele gevallen objectief kan worden vastgesteld, al zullen zich ook bij dit criterium — evenals bij de andere criteria, welke men bij het inkomensbegrip aanlegt — moeilijke grensgevallen blijven voordoen. Buiten het hier verdedigde inkomensbegrip vallen op uiterlijk aanwijsbare gronden allereerst de gevallen, waarin de natuur de eigenlijke verwekker van de geldopbrengst is, alsmede de voordeelen, verkregen bij vervreemding van die goederen, die werkelijk (niet slechts in schijn of tijdelijk) in de consumtiesfeer zijn aangeland. Daartusschen liggen de gevallen van de rustige beleggers, die opeens „slapende rijk” worden of een verlies lijden. Uit hun gedragingen bij den aankoop, het bezit en de vervreemding van het vermogensbestanddeel, uit den tijdsduur gedurende welken zij het bestanddeel behielden, kan zeer dikwijls uiterlijk worden afgeleid, of zij een zoo voordeelig mogelijken ruil al dan niet op het oog hadden. Het komt er dus op aan, of degenen, wien de hierbedoelde geldopbrengsten toevallen, deze hebben *wil*len verwerven, of zij het er op hebben aangelegd, deze te verkrijgen — hetgeen zeer dikwijls uit uiterlijke omstandigheden of gedragingen valt af te leiden —, dan wel of zij, aan een voor hen exogene oorzaak, bijv. aan een toeval, zijn te danken. Heeft het bedoelde plan niet het gewenschte gevolg, doch integendeel het omgekeerde van hetgeen beoogd werd, n.l. een verlies, dan wordt dit afgetrokken van de andere tot het inkomen leidende geldopbrengsten.

¹⁾ Zie blz. 62.

Het hier gestelde criterium geldt niet alleen voor den particulieren belegger, doch ook voor den ondernemer. Ook dezen kunnen baten toevloeien, waarop hij zijn werkzaamheid nooit heeft gericht, die zelfs in strijd kunnen zijn met zijn ondernemersdoel; men denke slechts aan een onteigening van perceelen, die tot zijn bedrijf behooren.

Ik weet, dat ik ook hiermede afwijk van de meer en meer gebruikelijke opvatting, dat voor den persoonlijk geheel aansprakelijken ondernemer als inkomen, voortgekomen uit zijn onderneming, geldt alles wat hij in en door haar verwerft; een opvatting, die ik — gegeven het feit, dat men de voordeelen, verkregen bij vervreemding van vermogensbestanddeelen, geen inkomen acht — inconsequent vind.

Daarom lijkt mij Vogels oplossing van de hier geschetste moeilijkheden evenmin een gelukkige. Hij zoekt het kenmerk van het inkomen in het vloeien uit een duurzame bron tot welke het individu in een duurzame betrekking staat; voor dit laatste is het criterium, „ob die Erziehung des Einganges aus einer geschäfts- oder berufsmässigen Tätigkeit (eines) Wirtschaftssubjektes, eventuell einer „Betriebstätigkeit“, oder mindestens einer dauernden „Erwerbsbeziehung“ desselben stammt oder nicht” ¹⁾. Op grond hiervan acht hij geen inkomen: een erfenis, een verzekeringsuitkeering, een lot, alsmede „vereinzelte, nicht geschäftsmässig, sonder eintönig vorkommende, ausnahmsweise, wenn auch vielleicht „spekulative“ Verkäufe von Vermögensbestandteilen” ²⁾. Uit dit laatste leid ik af, dat hij regelmatig voorkomende speculatiewinsten wèl inkomen acht, hoewel dit uit zijn criterium niet duidelijk blijkt. Doch dan zou ik willen vragen: op welken grond heeft nu iemand, die slechts éénmaal een perceel grond koopt met de vooropgezette bedoeling dit zoo spoedig mogelijk met winst te verkoopen, g e e n inkomen en de particulier die regelmatig in effecten speculeert wèl? Bovendien waar ligt de grens tusschen inkomen en niet-inkomen? En waarom is de n i e t beoogde winst, die een ondernemer maakt bij onteigening van een deel zijner fabriek, wèl inkomen en de wèl beoogde winst van boven bedoelden grondspeculant niet?

* * *

¹⁾ Hauptprobleme, blz. 445.

²⁾ t.a.p., blz. 446. Vgl. ook denzelfde in Zeitschrift f. d. gesamte Staatswissenschaft, 92 Bd., blz. 453 v.

Ook bij het door mij aanvaarde criterium kunnen zich, evenals trouwens bij de andere opvattingen, moeilijke grensgevallen voordoen; ik moge ter verduidelijking van mijn standpunt nog op enkele punten wijzen.

Men denke b.v. aan het volgende: A heeft in 1910 voor *f* 10.000 een perceel bouwland gekocht zonder eenige speculatieve bedoeling; hij verpachtte het jaarlijks. De grond lag in 1910 op 6 K.M. afstand van een groote stad, die zich echter geleidelijk uitbreidde, zoodat in 1928 kon worden voorzien, dat het perceel binnenkort in aanmerking zou komen als bouwterrein; deskundigen schatten toen de waarde op *f* 40.000. Van dat oogenblik af liet A blijken, dat hij op het verder bezit van dit land niet gesteld was; integendeel hij verkavelde het land, vestigde de aandacht van voorbijgangers en bouwers op den gunstig gelegen grond, enz. A was dus uit de rustige-beleggingssfeer getreden; hij wenschte voordeel te behalen uit het ruilverkeer. Indien ik nu verder aanneem, dat A den grond in de jaren 1929—1931 verkocht voor *f* 55.000 in totaal, dan zou ik willen stellen: hij heeft — gemakshalve laat ik de veranderingen in de waarde van het geld buiten aanmerking (zie daarvoor § 4) — *f* 30.000 niet beoogde en *f* 15.000 wél beoogde geldopbrengst behaald; de laatste behooren tot zijn inkomen, de eerste niet. Indien de verkoopprijzen van de gronden slechts *f* 37.000 waren geweest, zou ik een verlies (negatief inkomen) van *f* 3000 aanvaarden.

Wat de aandeelen betreft, deze vallen grootendeels in de speculatieve sfeer, zoodat men hier geldopbrengst beoogt. Verschillende aandeelen worden echter genomen voor een blijvende geldbelegging, o.a. verscheidene bankaandeelen. Doch ook in dergelijke gevallen beoogt men naast het dividend nog andere geldopbrengsten te verkrijgen, zoo b.v. een claim, een bonus, uiteindelijk een hooge likwidatieuitkeering, terwijl men tevens rekent op een stijgen van den koers, zoodat bij een onverwachten verkoop van het aandeel eveneens voordeel wordt beoogd.

Uit een en ander volgt dus, dat ik niet een koersstijging per jaar als inkomen reken, doch het verschil tusschen aan- en verkoopprijs, vermeerderd met dividend, bonus en claim, m.a.w. de ook werkelijk gerealiseerde geldopbrengsten. Een

geldverlies op deze aandeelen wordt derhalve van de andere beoogde geldopbrengsten afgetrokken.

Bij de uitkeeringen van levensverzekeringmaatschappijen moet men in de eerste plaats nagaan, of degene die de uitkeering verkrijgt, zelf de premiën heeft gestort. In dit laatste geval heeft hij de netto-opbrengst beoogd. Hij heeft immers op zijn minst de rente verlangd, welke de maatschappij heeft gekweekt en welke deze hem in eens uitkeert; bovendien heeft hij voordeel willen behalen uit de tarieven welke de maatschappij heeft vastgesteld in verband met het feit, dat zij het risico over velen kan verdeelen. Ik moge met deze algemeene aanduiding volstaan; het zou mij te ver voeren, hier alle mogelijke gevallen, die zich bij de levens- en andere verzekeringen — ook die, welke schade als gevolg van natuurrampen vergoeden — voordoen, aan het gestelde criterium te toetsen,

Ik kan mij trouwens ook niet begeven in het bespreken van talrijke andere mogelijkheden; het moge voldoende zijn, dat ik alleen nog aangeef, dat naar mijn opvatting een loterijwinst tot het inkomen behoort, omdat ik het deelnemen aan een loterij een productie-handeling acht, waarmede men voordeel beoogt.

§ 10. IS INKOMEN BESTAANBAAR ZONDER DAT HET UIT DE PRODUCTIE IS VOORTGEVLOEID?

In de vorige paragrafen heb ik aangenomen en getracht aannemelijk te maken, dat de herkomst van het inkomen, direct of indirect, in de productie ligt. Verschillende economen achten dit verband met de productie geen kenmerk van het inkomensbegrip. Tot hen behoort o.a. Diehl, die spreekt van: „Der falsche Ausgangspunkt . . . vom Einkommen als einem Resultat eines Wirtschaftsprozesses”, welk uitgangspunt z.i. een *petitio principii* is ¹⁾. Diehl noemt het uitgangspunt vals, omdat het inkomen insluit niet alleen de beloningen, door een individu verkregen wegens medewerking aan de productie, doch *alle* hem toevloeiende baten. (Bezüge) „ganz gleichgültig ob diese Bezüge aus wirtschaftlicher Produktion stammen oder aus anderen Quellen” ²⁾. Nu

¹⁾ Zur neuesten Entwicklung der Lehre von Einkommen und Ertrag, Schmollers Jahrbuch, 53 Jg., blz. 921; ook blz. 925.

²⁾ t.a.p., blz. 921.

is het maar de vraag, wat men onder productie verstaat; Diehl vat deze blijkbaar veel beperkter op dan ik, want ik heb bij hem geen enkel „Bezug aus anderen Quellen” kunnen ontdekken, die naar de in § 1 aanvaarde opvatting van de productie daar niet direct of indirect onder valt. Bovendien gaat het er om, of men afgeleide inkomens ook aanvaardt als te stammen uit de productie. Ik vrees, dat Diehl dit laatste niet doet, want hij zegt aanstonds na bovenaangehaalde passage: „Das Einkommen des unmündigen Kindes gehört ebenso dazu wie das Einkommen des Beamten”. Ik onderschrijf dit ten volle, èn omdat ik productie ruim opvat, èn omdat ik het niet noodzakelijk acht, dat degene, die het inkomen geniet, *zelf* de productiehandeling heeft gesteld.

Zoo zien wij, dat ook bij Diehl de het individu opkomende baten uit de productie stammen; zelfs indien wij een enger productiebegrip zouden aanvaarden, zou dit in de meeste gevallen nog zoo zijn.

Diehl sluit zich in zijn opvattingen over het inkomen aan bij de „Hermann-Schmollersche Einkommensdefinition”, die z.i. een consumtiefonds inhoudt, terwijl hij op de periodiciteit nadruk legt om zodoende het inkomen van het vermogen te onderscheiden ¹⁾. Op beide, consumtiefonds en regelmatigheid, zal ik thans even nader ingaan.

Reeds in § 6 wees ik er op, dat tot het geldinkomen, behalve de te verteren bedragen, ook de besparingen behooren (vgl. ook § 13). De meeste schrijvers leggen trouwens in hun definities de mogelijkheid van vertering, dus een *potentieel* consumtiefonds, waardoor ook de aanwending van het inkomen tot besparing wordt ingelascht. Ten onzent heeft Pierson een dergelijk standpunt ingenomen: „Inkomen is alles wat men verteren *kan* zonder te verarmen” ²⁾ En zoo consequent voert hij dit door, dat hij een erfenis beschouwt als inkomen voor den erfgenaam.

Deze noodzakelijke consequentie is een moeilijkheid voor hen, die de herkomst van het inkomen uit de productie niet aanvaarden en toch een erfenis uit het inkomensbegrip willen uitsluiten. Zij hebben deze moeilijkheid trachten te over-

¹⁾ t.a.p., blz. 904/5.

²⁾ Leerboek der Staatshuishoudkunde II, blz. 564; cursiveering van mij.

winnen door aan het inkomen het kenmerk van de periodiciteit te stellen ¹⁾). De baten, die niet regelmatig, niet periodiek, toevloeien, zijn geen inkomen, waardoor een schenking, een erfenis, een loterijwinst eenerzijds en de winst, verkregen bij vervreemding van vermogensbestanddeelen anderzijds uit het begrip worden uitgesloten, alsmede volgens verschillende schrijvers het voordeel, verworven door op zich zelf staande productiehandelingen.

Er is over die regelmatigheid al veel te doen geweest; zij heeft een taai leven. Moll neemt aan, dat het karakteristieke van de periodiciteit hierin ligt, dat de inkomsten jaarlijks in gelijke hoogte moeten terugkeeren. Terecht merkt deze schrijver daarbij op, dat dan de meeste geldopbrengsten geen inkomen vormen, hetgeen tot een absurde consequentie voert ²⁾). Ik moet echter verklaren, dat ik een dergelijk verregaand standpunt bij geen schrijver van gezag heb kunnen ontdekken. Integendeel Diehl verwerpt deze meening ten eenenmale ³⁾) en ik heb ervaren, dat bijna iedere schrijver er een andere beteekenis aan hecht. Het zou mij te ver voeren daarop in te gaan ⁴⁾); ik moge volstaan met aan te teekenen, dat dit kenmerk bij Ort leidt tot een scherpe scheiding tusschen de opbrengst van een bron en de bron zelf ⁵⁾), dus feitelijk tot de bronnentheorie. Diehl komt tot ongeveer dezelfde conclusie: „dasz die Einkommensbezüge auf Grund fester Besitz-, Erwerbs- und Berufsverhältnisse in gewisser Wiederkehr zu erwarten sind.... Es kommt nur auf die begriffsmäßig notwendige Scheidung von Vermögen als dem dauernden Stamm an.” ⁶⁾) Daarom sluit hij erfenissen, loterijwinsten, enz. uit.

Ik zou hier aan Diehl en anderen willen vragen: is dit nu geen *petitio principii*? Uw uitgangspunt ligt toch in de be-

¹⁾ Zie over de periodiciteitstheorie mijn „Opstel over het begrip „Inkomen”, § 6. Aanhangers van deze theorie zijn o.a. Wagner, Conrad, Rochussen, Cort van der Linden. Ook Diehl behoort tot hen: „Einkommen ist die Gütermenge, die einer Person mit einer gewissen Regelmäßigkeit in einer bestimmten Zeitperiode auf Grund ihrer Vermögens-, Berufs- und Erwerbsverhältnisse zufließt und zu ihrer freien Verfügung steht” (Wörterbuch der Volkswirtschaft, 4e Aufl., blz. 602).

²⁾ Moll, Lehrbuch der Finanzwissenschaft, blz. 467.

³⁾ Schmollers Jahrbuch, 53 Jg., blz. 905 en Wörterbuch der Volkswirtschaft, blz. 602.

⁴⁾ Zie over de periodiciteit o.a. Meyer, Das Wesen des Einkommens, § 3 en 4.

⁵⁾ t.a.p., blz. 190.

⁶⁾ Schmollers Jahrbuch, t.a.p., blz. 905.

stemming van het inkomen tot (potentiëele) consumptie. Doch welke reden is er nu om de baat, die maar éénmaal wordt verkregen, niet tot de normale bevrediging van behoeften te bestemmen en die welke meermalen — hoevele malen? — wordt verworven, wèl? Ort is vrijwel de eenige die tracht dit te rechtvaardigen. Hij stelt voorop, dat hij bij de raadpleging van de literatuur — en dat is geen kleinigheid geweest ¹⁾ — de ervaring heeft opgedaan, „dat het hier, meer nog dan bij andere elementen van het begrip, moeilijk valt, *argumenten* aan te voeren” ²⁾. De schrijver brengt de periodiciteit in verband met de behoeften; hij kent aan het geheel der mensche-lijke begeerten een blijvend karakter toe; ook in volgende inkomensperioden zullen de behoeften aanwezig zijn ³⁾. Het is nu maar de vraag, wat de schrijver onder „blijvend” verstaat.

Zoolang er menschen zullen zijn, zullen de behoeften aanwezig zijn, maar zij zullen niet *gelijk* blijven, zooals, naar ik vermoed, de schrijver in het algemeen heeft bedoeld. Dit gelijk-blijven is echter uitgesloten; behalve hetgeen ik in § 6 reeds hieromtrent heb opgemerkt, zij tot staving hiervan gewezen op de veranderingen in de behoeften, die sinds 1911 — het jaar waarin Orts proefschrift verscheen — zijn ontstaan: men denke slechts aan het autoverkeer, de draadlooze telegrafie, de radio, de geluidsfilm, het luchtvaartverkeer, de kleeding, enz. enz. (vgl. ook § 15).

Ort zelf heeft dit gevoeld, want hij laat volgen: „Een dringende argumentatie ligt in deze woorden voorzeker niet; het verband met de blijvende behoeften kan nu eenmaal... met dwingende kracht slechts tot een *postulaat* van het inkomen leiden” ⁴⁾. Het lijkt mij echter allerm minst noodzakelijk, de periodiciteit zonder bewijs als een noodwendige voorwaarde voor het inkomensbegrip te aanvaarden.

* *
*

Wat de bronnentheorie ⁵⁾ betreft, ik heb hierboven reeds eenige keeren gewezen op het verband tusschen bron en op-

¹⁾ Vgl. zijn bespreking van de literatuur, t.a.p. op blz. 65-85.

²⁾ t.a.p., blz. 169.

³⁾ t.a.p., blz. 180.

⁴⁾ t.a.p., blz. 181; cursiveering van mij.

⁵⁾ Vgl. hierover § 7 van mijn Opstel over het begrip „Inkomen”. Aanhangers zijn o.a. Fuisting en Neumann.

brengst, alsmede op de omstandigheid, dat menigeen in onze moderne maatschappij mede geldopbrengsten tracht te verwerven door het vervreemden van dergelijke bronnen. De scheiding tusschen de bron eenerzijds en de opbrengst anderzijds verplaatst bovendien de moeilijkheden naar de vraag wanneer zoo'n „bron" aanwezig is. Moet zij duurzaam zijn of niet? Zoo ja, dan is de baat van de op zich zelf staande handeling ook hier alleen opbrengst, geen inkomen. Steeds komt men hier echter voor de moeilijkheid, wanneer b.v. een eigenaar van een aantal huizen deze als behorende tot een bedrijf, dus als één bron, moet beschouwen en wanneer als even zoovele afzonderlijke bronnen. In het eerste geval is de winst, verkregen bij de vervreemding van de huizen, wèl inkomen; in het tweede geval niet. Aanvaardt men voor elk individu daarentegen slechts twee algemeene bronnen: arbeid en kapitaal ¹⁾, dan is het mogelijk, dat men bij vervreemding van een kapitaalsbestanddeel inkomen aanneemt, waar ik — in verband met het feit, dat men de opbrengst niet heeft beoogd — dit niet aanvaard.

* *
*

En wat is nu het meest merkwaardige — wil men: onregelmatige — bij al dit regelmatige? Dit, dat menigeen Hermann, den eersten ernstigen onderzoeker van het inkomensbegrip, in de schoenen schuift, dat hij èn het consumtiefonds èn de periodiciteit op den voorgrond heeft geplaatst. Ik moge deze onregelmatigheid beknopt aantonen.

Hermann heeft in zijn baanbrekende en nog altijd van groote beteekenis zijnde onderzoekingen scherp vooropgezet, dat het inkomen ontstaat door de productie; tegelijk wees hij op zijn voornaamste bestemming: de bevrediging van de behoeften der menschen ²⁾. Men heeft nu in deze laatste woorden vooral gelezen, dat het doel van het inkomen het verbruik is en men heeft dit doel verder als *het* wezen van het inkomen naar voren geschoven. Nu is Hermann hieraan zelf eenigszins schuldig, omdat hij in zijn definitie van het individueele inkomen zijn uitgangpunt niet heeft vastgelegd;

¹⁾ Vgl. Prof. Mees (ten opzichte van de belastingheffing) in de vergadering van de Vereen. voor Belastingwetenschap van 19 Dec. 1931, publicatie no. 19 van genoemde Vereeniging, blz. 86.

²⁾ Vgl. Staatswirtschaftliche Untersuchungen (1832), hoofdstuk VII.

in die van het nationale inkomen is het echter wel te vinden.
Men leze: (Einkommen ist)

„die Summe der wirthschaftlichen oder Tauschguter, welche in einer gewissen Zeit zu dem ungeschmalert fortbestehenden Stammgut einer Person neu hinzutreten, die sie daher beliebig verwenden kann. Dasz es eben sowohl körperlicher als unkörperlicher Natur sein konne, ist klar.

„Vorlaufig ergibt sich, dasz auch fur eine ganze Nation Einkommen einer gewissen Zeit, z.B. eines Jahres, alle Tauschguter sind, die nach vollständiger Herstellung alles Stammvermögens, wie es zu Anfang des Jahres bestanden, innerhalb des Jahres neu erzeugt und dargeboden worden, und zur Befriedigung der Bedürfnisse der Nation dienen mogen.“¹⁾

Na deze twee definities vermeld te hebben, zegt Diehl letterlijk:

„Charakteristisch fur den Einkommensbegriff ist also:

1. im Gegensatz zum Ertrag, der einem Objekt, namlich der ertraggebenden Quelle, entstammt, die Beziehung auf das Subjekt, dem das Einkommen zuflieszt;
2. die Periodizität und
3. die scharfe Unterscheidung zum Vermögen, das unveränderlich bleiben musz, wenn auch das ganze Einkommen konsumiert wird.“²⁾

Bij deze karaktertrekken — waarvan de tweede alleen kan worden opgevat in de beteekenis welke Diehl daaraan geeft³⁾ — heeft de laatste vergeten te vermelden: de herkomst uit de productie, die uit Hermanns boek zeer duidelijk blijkt. Ik wijs slechts op den zin waarmede Hermann zijn 7e hoofdstuk „Vom Einkommen“ begint: „Alle Wirthschaft Einzelner wie ganzer Völker läuft am Ende auf Herstellung von Gütern hinaus, die sie zur Befriedigung ihrer Bedürfnisse verwenden können, ohne dasz sich ihr wirthschaftlicher Zustand verschlechtert, — auf Erwerb von Einkommen“. Men bedenke hierbij, dat deze schrijver, reeds in 1832 een ruim productiebegrif voorstond. Doch al ware dit anders, dan nog is het een zeer belangrijk punt, dat Hermann, evenals trouwens Smith deed, heeft gewezen op de herkomst van het inkomen.

* *
*

¹⁾ t.a.p., blz. 299.

²⁾ Schmollers Jahrbuch, 53 Jg. (1929), blz. 904 v.

³⁾ Zie hierboven blz. 73 en Hermann, t.a.p., blz. 299.

Men zal vragen, hoe is een dergelijk misverstand, dat achtereenvolgens in Duitschland tot verscheidene evoluties in het inkomensbegrip leidde, toch mogelijk geweest? Met allen eerbied, dien ik voor Schmollers ontzaglijke productiviteit koester, moet ik toch zeggen, dat vermoedelijk hij de schuldige is. In 1863 gaf hij in een even uitvoerig als gedocumenteerd artikel (Die Lehre vom Einkommen in ihrem Zusammenhang mit den Grundprinzipien der Steuerlehre ¹⁾), deze definitie:

„Unter Einkommen verstehen wir...., die Summe von Mitteln, welche der Einzelne, ohne in seinem Vermögen zurück zu kommen, für sich und seine Familie, für seine geistigen und körperlichen Bedürfnisse, für seine Genüsse und Zwecke, kurz für Steigerung seiner Persönlichkeit in einer Wirtschaftsperiode verwenden kann“²⁾.

Schmoller zegt, dat hij hier Hermanns opvatting onderschrijft, maar toch verschilt hij wezenlijk met dezen. Want Schmoller verwerpt uitdrukkelijk den rechtstreekschen samenhang met het productieproces. Hij zoekt het *wezen* in „dem Begriffe der Persönlichkeit in ihrem Zusammenhang mit der Bedürfnisbefriedigung“.... „mit dem Produktionsprozess steht er nur in mittelbarem Zusammenhang“³⁾.

Hier wordt dus de bestemming als het enige kenmerk naar voren gebracht. Sindsdien heeft men in Duitschland steeds gesproken van „der Hermann-Schmollersche Einkommensbegriff“ waartusschen m.i. echter een wezenlijk verschil bestaat. En Diehl, die deze uitdrukking nog in 1929 gebruikt ⁴⁾ heeft er vermoedelijk niet bij stil gestaan, dat Schmoller zelf reeds in 1904 — na de evoluties, die mede door zijn toedoen te voorschijn waren geroepen ⁵⁾ — in een nieuwe definitie toch wel nauweren samenhang met het productieproces heeft gelegd. Hij noemde in het tweede deel van zijn Grundrissz inkomen:

„der innbegriff derjenigen Güter, Nutzungen und Leistungen, welche jährlich als regelmässiger Ergebnis der Arbeit und des Vermögens einer Person, einer Familie, eines sozialen Organs rechtlich erscheinen, den Betreffenden direkt zustehen oder im Tauschverkehr

¹⁾ Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft, 19 Jg.

²⁾ t.a.p., blz. 52.

³⁾ t.a.p., blz. 52/53. Wagner, Grundlegung I, blz. 406, komt tegen deze opvattingen van Schmoller op andere gronden op.

⁴⁾ Schmollers Jahrbuch, 53 Jg., blz. 904.

⁵⁾ Vgl. ter zake mijn Opstel over het begrip „Inkomen“, § 4 t/m 10.

zufließen und von ihm für Unterhalt und Vermögensvermehrung verwendet werden können" ¹⁾).

Ziedaar nu op welken historisch-wankelen grondslag in Duitschland het verwerpen van het verband met de productie berust. Ik vind het des te merkwaardiger dat economisten als Bordewijk, Schuster, Amonn, Josephy en Colm, zonder naar Hermann te verwijzen, in de laatste jaren ook weer aan de herkomst van het inkomen zooveel aandacht hebben besteed.

* *
*

Maar de ontkenning van het verband met de productie leidt bij anderen tot een . . . uitbreiding van het inkomensbegrip, n.l. in de theorie, die leert, dat elke vermogensvermeerdering, die een individu toevalt, inkomen is, in de vermogensvergelijkingstheorie ²⁾). Deze gaat in tegenstelling met de vorige opvattingen verder; erfenissen, schenkingen, zelfs ongerealiseerde vermogensvermeerderingen rekent zij tot het inkomen. Deze leidt er toe, dat elke overdracht van vermogen een inkomen doet ontstaan! Als voornaamste grief heb ik tegen haar dat zij zodoende overgedragen vermogen gelijk stelt met overgedragen geldinkomen, dat zij voor het geldinkomen realisatie niet noodig acht en dat zij beoogde en niet beoogde geldopbrengsten op een lijn stelt.

Een andere opvatting over het inkomen, n.l. die, welke het opvat als de som van een gegeven hoeveelheid nutsprestaties, wordt in § 14 behandeld.

* *
*

Ik meen ook aan het slot van deze beschouwingen over de argumenten, die afwijken van de in vorige paragrafen naar voren gebrachte, opnieuw te mogen constateeren, dat het criterium van de herkomst van het geldinkomen uit de productie alleszins mag worden verdedigd.

Wanneer ik aan het einde van dit hoofdstuk in het kort de beteekenis van het geldinkomen en het vermogen samenvat, dan kom ik tot de volgende conclusie:

¹⁾ Grundrisz II, blz. 486.

²⁾ Zie mijn Opstel over het begrip „Inkomen” § 9 en de opmerkingen van de Commissie voor de Inkomstenbelasting in haar verslag, blz. 19 21. Aanhangers dezer theorie zijn o.a. Schanz, Winkler, Moll, van Saarloos, van Nierop, Cassel en praktisch van Gijn.

De mensch neemt aan de productie deel met het doel geldopbrengsten te verkrijgen om in zijn behoefte te kunnen voorzien ¹⁾. Die beoogde geldopbrengsten kan hij verwerven en als opbrengst van zijn functie in het productieproces en bij vervreemding van vermogensbestanddeelen. De som van de beoogde geldopbrengsten, welke hem in een tijdverloop van een jaar toevallen, vormen zijn geldinkomen, zijn oorspronkelijk inkomen.

Indien een natuurlijk persoon een deel van zijn oorspronkelijk geldinkomen of een zelfstandige collectiviteit een deel van hare geldopbrengsten aan individuen zonder tegenprestatie afstaat, vormt dit overgedragen gedeelte — eveneens over een jaar gerekend — voor degenen, die het genieten, afgeleid inkomen.

Het vermogen van een natuurlijken of niet-physieken persoon wordt gevormd door den grond, de kapitaal- en consumptiegoederen dan wel de door goederen gedekte rechten, waarover hij op een gegeven oogenblik met uitsluiting van anderen kan beschikken en welke hij met uitsluiting van anderen kan gebruiken, met inachtneming van zijn tegenover die rechten en goederen staande verplichtingen aan derden

¹⁾ De gevallen, dat hij voor zijn deelnemen wordt beloond in den vorm van goederen of diensten, laat ik hier, waar het betreft het *geld*inkomen, buiten beschouwing.

HOOFDSTUK IV.

Het reële inkomen.

§ 11. DE BESTEDING VAN HET GELDINKOMEN.

Het inkomen, zooals wij dit tot dusverre hebben beschouwd, verschijnt als een *geldinkomen*. Maar dit is niet de eindphase, want uit dit geldinkomen moeten wij onze behoeften bevredigen, zoodat deze vraag van meer belang is: *welke* goederen en diensten kunnen wij ons uit een gegeven geldinkomen aanschaffen? Dit laatste bestaat immers in geld; dit nu heeft koopkracht, welke echter wisselt ¹⁾. Tusschen een geldinkomen van f 5000 in 1913, in 1920 en in 1932 bestaat nominaal geen verschil, doch in wezen zeer veel. Want in elk dier drie jaren kon men zeker niet dezelfde hoeveelheden en hoedanigheden van goederen en diensten voor hetzelfde bedrag koopen. En toch is het deelnemen aan de productie juist geschied om de begeerde *g o e d e r e n e n d i e n s t e n* ter beschikking te krijgen. Hoe grooter in aantal of hoe beter in hoedanigheid wij deze kunnen verwerven, des te vollediger is onze bevrediging, des te dichter naderen wij onze welvaart. Geldopbrengst en geldinkomen zijn dus slechts een tusschenphase; zij geven beschikkingskracht ²⁾.

Bovendien is het geldinkomen niet de eenige vergoeding, die de productie geeft; zij kent ook meermalen een belooning „in natura”, in goederen en diensten, aan de producenten toe. En vervolgens bedenke men, dat er ook nog veel afgeleid inkomen niet in geld doch in goederen en diensten wordt genoten. Dit geheel van goederen en diensten waarover een mensch gedurende zeker jaar beschikt, hetzij omdat hij zelf aan de productie heeft deelgenomen, hetzij omdat anderen hem dit uit hun inkomen overdragen, noemt men het *reële inkomen*.

* *
*

Allereerst dus de besteding van het geldinkomen. Uit § 6, waarin ik de bestemming van het inkomen heb aangegeven, blijkt, dat het geldinkomen in de eerste plaats wordt omgezet

¹⁾ Zie blz. 31.

²⁾ Vgl. Ort, t.a.p., blz. 163.

in finale goederen en diensten, omdat wij deze aanstonds of binnen afzienbaren tijd begeeren. Daarnaast zorgen wij echter ook voor de bevrediging van toekomstige behoeften; dit geschiedt in den vorm van sparen. Wanneer ik nu verder zeg, dat het reële inkomen wordt gevormd door de goederen, diensten en rechten, gedekt door goederen, welke een individu voor zijn geldinkomen kan verkrijgen, dan vallen onder die „goederen, diensten en rechten” zoowel de binnenkort te verbruiken goederen en diensten als de te besparen goederen en rechten. Gewoonlijk ziet men echter de besparing niet in de omschrijving van het reële inkomen genoemd, hoewel verschillende schrijvers die niet uitsluiten (zie daarover § 13); men beperkt zich n.l. tot de consumptiegoederen en spreekt bij het reële inkomen van de finale goederen en diensten, waarover een individu uit zijn geldinkomen kan beschikken. In het woordje „kan” ligt dan de potentieele vertering, die de besparing in zich sluit. Ik zal mij verder eveneens aan deze terminologie houden, hoezeer ik die om geen enkele principieele reden geboden acht ¹⁾).

Het komt herhaaldelijk voor, dat wij ons geldinkomen niet omzetten in de finale goederen zelf, doch dat wij dit besteden voor het gebruik van goederen, die eigendom zijn van anderen, bijv. de huur van woonhuizen, het betrekken van gemeubileerde kamers. In andere gevallen is van een gebruik slechts in verwijderd verband sprake, doch meer van een *genot*, b.v. het volgen van een filmvoorstelling, het bezoeken van een museum, enz. De consumptie bestaat dan in het gebruiken van het bepaalde goed, voor welk gebruik een gedeelte van het inkomen wordt besteed. Anders wordt de zaak, indien de consument zelf dergelijke goederen aankoopt. Ook dan consumeert hij door het gebruik, dat evenals in het eerste geval met een langzame vernietiging van het goed gepaard gaat. Maar de besteding van het inkomen betreft nu het *aanschaffen* van het finale goed zelf, b.v. van een radio-toestel, een woonhuis, boeken, kleeding, enz. Daar de prijs van dergelijke consumptiegoederen vrij hoog kan zijn, gebeurt het meermalen, dat een individu eerst spaart, alvorens hij dergelijke goederen aankoopt.

¹⁾ Vgl. o.a. Smart, *The distribution of income*, blz. 16/7.

Het behoeft na het voorafgaande weinig betoog, dat de wijze waarop wij in onze behoeften voorzien, onze wijze van verteren en onze wijze van sparen, van grooten invloed is op ons reële inkomen. Wie zijn geld in sterk speculatieve fondsen of goederen belegt, mede met de bedoeling daardoor zijn geldinkomen nog te vergrooten, loopt de niet geringe kans een belangrijk deel van zijn besparingen te zien verdwijnen, waardoor de bevrediging van zijn toekomstige behoeften in gevaar komt.

Ten aanzien van de consumptiegoederen ligt de zaak zoo, dat wij van den aankoop van verschillende goederen, met name de duurzame, nog jaren en jaren het genot kunnen hebben, terwijl wij er dan enkel het onderhoud van behoeven te betalen; men denke weer aan meubilair of woonhuis. In het geval iemand een huis koopt voor *f* 15.000 en daarvoor *f* 10.000 à 5% rente onder hypothecair verband, af te lossen in 10 jaren, opneemt, kunnen wij de zaak, afgezien van de kosten van onderhoud, enz., aldus stellen. Bij de aanschaffing besteedt hij *f* 5000 voor dit consumptiegoed, verder in de achtereenvolgende jaren *f* 1500, *f* 1450, *f* 1400, enz. en ten slotte niets meer. Toch behoudt hij na die 10 jaren nog steeds het genot van dit goed, waardoor hij in een zijner voornaamste behoeften kan voorzien en waardoor een gunstige inwerking op zijn welvaart plaats heeft.

Doch het is nu eenmaal niet mogelijk, het geldinkomen enkel voor dergelijke duurzame finale goederen te besteden; integendeel, wij zijn gedwongen vele niet duurzame bevredigingsmiddelen voor onze levensbehoeften te koopen. Maar ook ten aanzien van deze goederen zijn èn de wijze van besteden — ik zou willen zeggen: de kunst om met zijn geldinkomen te financieren — èn de voor de goederen en diensten bestede prijzen van groote beteekenis. Hier treedt het consumer's surplus scherp op den voorgrond. Hij die vele en groote consumer's surplussen kan bereiken, kan voor zijn geldinkomen meer verkrijgen dan hij zelf aanvankelijk had gedacht; zijn reële inkomen wordt dus grooter en — zooals wij nader zullen zien — zijn welvaartstekort neemt af. Hierin vooral treedt de groote beteekenis van het reële inkomen boven het geldinkomen naar voren.

In aansluiting aan het bovenstaande zij er nog op gewezen, dat een geringe wijziging in de wijze van besteden van het geldinkomen het reële inkomen soms aanzienlijk kan ver-

hoogen; men denke slechts aan de radio en de autobussen. Beide hebben, echter op verschillende wijzen, voor een betrekkelijk gering geldbedrag talloozen uit hun isolement verlost.

In het voorafgaande is reeds het geval ter sprake gekomen, dat de betaling van een goed uit de inkomens van verschillende jaren wordt bestreden; het geval kan zich, vooral in dezen tijd van afbetaling e.d., ook voordoen, dat de eindbetaling, of zelfs de eenige betaling, geschiedt meer dan één jaar *na* het te niet gaan van het aangeschafte goed, dus na de jaarperiode waarin de (laatste) consumptie is gevallen. Indien een gedeelte van het geldinkomen dan wordt besteed voor de betaling van deze consumtieschuld, treedt er op het oogenblik van die besteding niets reëls voor in de plaats; het reële is er reeds geweest!

De besteding van het inkomen valt dus niet steeds samen met het verkrijgen of het gebruik van een goed of het genot van een dienst. Deze omstandigheid heeft met de besparing gemeen, dat men haar niet afzonderlijk in de omschrijving van het reële inkomen noemt; en deze onvolledigheid wordt ook hier ondervangen door het woordje „kan”: tot het reële inkomen behooren die finale goederen en diensten welke een individu gedurende een jaar uit zijn geldinkomen *kan* aanschaffen.

* * *

Reeds eenige malen wees ik er op, dat het geldinkomen in zijn oorsprong een vergoeding beteekent wegens het deelnemen aan de productie; derhalve wegens het vergrooten van de nuttigheid van stoffen of wegens het presteeren van diensten. Dit wil niet zeggen, dat het reële inkomen over zeker jaar zal bestaan uit in *dat* jaar voortgebrachte goederen; want de beschikkingsmacht, welke het geldinkomen geeft, kan ook worden uitgeoefend op goederen, in vroegere jaren geproduceerd. Zelfs indien de producent rechtstreeks in goederen zou zijn beloond (vgl. § 12), is het niet strikt noodzakelijk, dat hij de in hetzelfde jaar voortgebrachte goederen dient te ontvangen. Voor zoover het geldinkomen wordt omgezet in diensten, bestaat het reële inkomen uiteraard wel uit in het jaar waarop het inkomen betrekking heeft, bewezen diensten.

* * *

Naast de individueele en altruïstische behoeften, welke de mensch uit zijn geldinkomen verlangt te bevredigen, staan de collectieve behoeften, welke hij — wil hij om bepaalde redenen zijn land niet verlaten — mede uit zijn geldinkomen moet helpen vervullen. Het gevolg hiervan is, dat hij in de beschikkingsmacht over het geldinkomen voor zijn meer individueele begeerten niet geheel vrij is. Hierbij zie ik niet voorbij, dat aan het individu ook op andere wijzen het aanschaffen van bepaalde bevredigingsmiddelen uit een gegeven geldinkomen wordt belet — Ort noemt o.a. stoornissen in de productie (natuurrampen, oorlog, werkstaking), wettelijke beperkingen van de productie (invoerverbod, regiebepalingen, onzedelijke voorstellingen), eischen van een bepaalden stand, inkomen *in natura*, enz. ¹⁾ —, maar de belastingen vormen met het inkomen *in natura* (zie § 12) de jaarlijks terugkeerende en meest gevoelde begrenzings van de beschikkingsmacht. En de werking van dergelijke beperkingen is toch deze, dat men voor zijn geld niet alles kan krijgen, wat men persoonlijk gaarne wil hebben ²⁾.

In de belastingen draagt de mensch voor een gedeelte bij naar rato van zijn geldinkomen (waarbij echter wordt opgemerkt, dat een belastingwet het hier verdedigde inkomensbegrip niet consequent kan en behoeft te volgen), voor een ander gedeelte naar andere maatstaven, b.v. naar zijn vermogen, naar de opbrengst van bepaalde vermogensbestanddeelen (o.a. onroerend goed), naar zekere verteringen of wegens het deelnemen aan bepaalde rechtshandelingen. In alle deze gevallen moet het individu deze heffingen uit zijn geldinkomen bestrijden. Alleen in het geval van overgedragen vermogen (erfenis, legaat, schenking) is het de bedoeling, dat het individu de deswege gevorderde belasting uit zijn vermogen afstaat.

Het geval kan zich voordoen, dat iemand, die veel belasting betaalt, weinig voordeel geniet van het aldus afgedragen geldinkomen; een ander, die weinig aan den fiscus bijdraagt, heeft misschien een belangrijk genot van zijn belastinggelden. Hier is de bevrediging tengevolge van de talrijke overheidsdiensten zóó subjectief, dat het slechts hoogst zelden zal voorkomen, dat menschen met een gelijk geldinkomen die een gelijk totaalbedrag aan belasting betalen, toch ieder de-

¹⁾ Ort. t.a.p., blz. 165/6.

²⁾ Ort. t.a.p., blz. 166.

zelfde bevrediging van de overheidsdiensten ondervinden.

Behooren de aldus uit het geldinkomen „gekochte” diensten tot het reële inkomen? Op het eerste gezicht zou men zeggen: waarom niet? De mensch „koopt” toch in zekeren zin deze diensten, al is hier — behalve bij de retributies en in eenige mate bij de bijdragen — van rechtstreekschen ruil geen sprake. Met zekere reserve kan men immers zeggen, dat hij die van de overheidsdiensten meer profijt heeft dan het bedrag, dat hij er voor moest afstaan, hicop een „consumer's surplus” geniet, terwijl degene bij wien het omgekeerde het geval is, van een „rouwkoop”, zij het een min of meer gedwongen rouwkoop, kan spreken.

Maar met dat al kan dat „consumer's surplus” zéér groot worden; men denke b.v. aan den arbeider met een zeer laag inkomen, die geen enkele andere belasting draagt dan een accijns op zout, op suiker of op zijn pijpje tabak en misschien enkele invoerrechten, voorzoover deze althans inderdaad op hem worden afgewenteld. Men overwege ook de gevallen, dat een vermogende in zeker jaar tengevolge van een geleden verlies geen belasting naar het inkomen betaalt, (uiteraard wel de personeele-, vermogens- en grondbelasting ¹⁾ en indirecte belastingen) en toch evenzeer van de overheidsdiensten profiteert als in het jaar waarin hij wél een belangrijke belasting naar het inkomen afdraagt. Anderzijds denke men aan de overheidsdiensten, die wij genieten en welke niet uit deze — uit het *geldinkomen* te bestrijden — belastingen worden gefinancierd, doch b.v. uit de successiebelasting, uit privaatrechtelijke inkomsten, uit bedrijfswinsten, enz.

De lezer zal uit dit alles bemerken, dat het zeer moeilijk is, uit te maken, welk deel van de door ons in zeker jaar genoten overheidsdiensten wij uit de in dat jaar betaalde belastingen bekostigen en welk niet. Desniettemin neem ik aan — de motiveering hiervan volgt mede uit hetgeen in de volgende paragraaf zal worden besproken — dat alle overheidsdiensten die wij genieten, tot het reële inkomen behooren.

In een en ander ligt de verklaring van den trek van zoovele renteniers en gepensioneerden die geen banden hebben met een bepaalde plaats, naar woonsteden en villadorten waar — mede tengevolge van dien trek en dus ondanks de zorg voor vele collectieve goederen — de belasting gewoonlijk laag en het reële inkomen hoog is.

¹⁾ Voorzoover deze althans niet is geamortiseerd!

§ 12. INKOMEN IN NATURA.

In deze paragraaf behandel ik de goederen en diensten, die tot het reële inkomen behooren, doch welke op andere wijze dan door aanschaffing uit het geldinkomen worden verkregen. Ik heb die gevallen samengevat onder den term „inkomen in natura”, welke wordt verklaard door het feit, dat wij leven in een geldverkeermaatschappij, waarin het geldinkomen regel is. Toch bedenke men, dat het inkomen in natura verre van onbelangrijk is; vooral voor degenen die een gering geldinkomen hebben, kan het van zeer groote beteekenis zijn.

In de eerste plaats valt onder de hierbedoelde baten het geval, dat iemand zijn arbeidskracht op de markt ter beschikking stelt en als belooning ontvangt niet of niet uitsluitend een geldbedrag, doch andere goederen (o.a. de vrije kleding van een politieagent), het gratis gebruik van duurzame goederen, (b.v. het vrij vervoer van het spoorwegpersoneel) of gratis diensten. De voorbeelden van deze laatste mogelijkheid zijn zeldzaam; in mijn praktijk kwam ik een geval tegen, dat een jachtopziener door zijn heer o.a. werd beloond op deze wijze, dat de zoon van den bedoelden jachtopziener op kosten van den heer kon studeeren. Hetgeen hier is gezegd van opbrengst in natura van arbeid, kan zich ook voordoen ten opzichte van opbrengsten van grond en kapitaal, al zal dit daar nog meer uitzondering zijn dan bij arbeid reeds het geval is.

Het behoeft ook hier na het voorafgaande weinig betoog, dat dergelijke belooningen in natura geen geldopbrengst en geen geldinkomen vormen, doch wel tot het reële inkomen behooren. Hierboven¹⁾ wees ik er reeds op, dat door deze wijze van beloonen de besteding van het inkomen wordt beperkt; dit geschiedt dan bij het aangaan van de overeenkomst waarbij deze wijze van beloonen wordt aanvaard.

Van het inkomen in natura maken verder deel uit de stoffelijke goederen welke de producenten voor eigen verbruik voortbrengen, uiteraard na „aftrek” van de door hen hiervoor verbruikte kapitaalgoederen (b.v. de vruchten welke de

¹⁾ Zie blz. 84.

landbouwer voor zijn eigen huishouding voortbrengt, na aftrek van pootgoed, enz.).

Vervolgens behooren hiertoe de stoffelijke goederen welke wij om niet uit het inkomen van anderen krijgen ¹⁾; hier is sprake van „afgeleid” inkomen in natura. Hetzelfde geldt voor het gratis gebruik, dat wij maken van andermans goederen, inbegrepen die van de overheid (b.v. het gebruik van wegen, parken, musea; zie het slot van § 11) ²⁾. Ook de diensten, welke andere individuen en collectiviteiten (b.v. de overheid door middel van de politie, rechters, enz.) ons zonder tegenprestatie bewijzen, behooren tot het reële inkomen ³⁾; derhalve ook tal van huiselijke bezigheden die de leden van een gezin verrichten ⁴⁾. Op hetzelfde oogenblik, dat zij produceeren, staan zij de nuttigheid van het door hen voortgebrachte gratis aan anderen af. Men bedenke echter, dat ook hier alleen de kwantitatief meetbare diensten in deze beschouwingen worden betrokken. Tot het reële inkomen kunnen wij verder rekenen de diensten, welke het individu zich zelf bewijst; dat zijn dus die, welke een kwantitatief meetbaar waardeoordeel toelaten en welke anderen van ons kunnen overnemen ⁴⁾. Het gebruik, dat wij van vrije goederen maken, begrijp ik niet onder het reële inkomen, omdat de productie ontbreekt; doch indien wij ons vrije goederen, die kwantitatief meetbaar zijn, toeëigenen (zij houden dan op hetzelfde moment op vrij goed te zijn), is er wel sprake van productie en van reëel inkomen.

Wij zouden hiermee kunnen volstaan, ware het niet, dat het geld zoozeer ons denken beheerscht, dat men nu omgekeerd ook dit goederen- en diensten-inkomen in geld wenscht uit te drukken. En wel eenerzijds, omdat men het volksinkomen (zie over dit begrip § 20 en 21) wenscht te meten en

¹⁾ Ook hier zal practisch het verschil tusschen overgedragen vermogen en afgeleid inkomen meermalen moeilijk zijn te onderkennen. (vgl. § 7).

²⁾ Teneinde misverstand te voorkomen vestig ik er de aandacht op, dat de uit het geldinkomen betaalde diensten en het gebruik van andermans goederen eveneens onder het reële inkomen vallen (zie § 11).

³⁾ Vgl. uitvoerig Smart, Distribution ch. IX-XII; Bongers, t.a.p., blz. 47 noot.

⁴⁾ Zie blz. 15.

anderzijds, omdat voor de belastingen naar het inkomen ook de waardeering van bepaalde dergelijke inkomsten in goederen en diensten van belang is. In beide gevallen is — vooral omdat het andere, het grootste deel van het inkomen in geld is uitgedrukt — dit geld de eenig mogelijke wijze van waardeeren.

Wat den maatstaf betreft, ligt de keuze vrijwel tusschen eenige mogelijkheden. In de eerste plaats kan men den prijs nemen welken men voor deze artikelen op de markt had kunnen maken. In vele gevallen staat die vrijwel vast, is hij althans bij benadering te bepalen, omdat de op de markt tot stand gekomen prijs geen of weinig verandering zou hebben ondergaan, indien ook deze goederen daar waren aangeboden. In andere gevallen is die prijs onzeker, omdat juist het ter markt komen van dit artikel misschien een anderen prijs zou hebben doen ontstaan.

In de tweede plaats kan men deze goederen en diensten waardeeren tegen de subjectieve gebruikswaarde, vooral in die gevallen, waarin de mensch, ware hij vrij geweest in het aanschaffen van deze goederen en diensten, daarvan niet in de werkelijk genoten hoeveelheid of hoedanigheid zou hebben gebruik gemaakt (de dienstbode zou b.v. een minder rijkelijken maaltijd hebben genomen).

In de derde plaats neemt men, in de belastingheffing, wel de waarde aan, welke een goed den eigen vervaardiger heeft gekost, waardoor dit in geld uitgedrukte inkomen praktisch nihil wordt.

Het is hier niet de plaats om de juistheid van elke dezer mogelijkheden te toetsen ¹⁾. Men bedenke bovendien, dat de belastingwetgever onmogelijk zóó ver kan gaan, dat hij alle dergelijke reële inkomens, die niet in geld verschijnen, zou belasten. Zulks zou o.a. medebrengen het belasten van vele werkzaamheden van de huisvrouwen of van den arbeider, die een kippenhok timmert. Dit zou niet alleen praktisch onmogelijk zijn, het druischt ook in tegen het spraakgebruik, dat vooral hierin een „besparing op uitgaven” en geen inkomen ziet, en het brengt bovendien principieele moeilijkheden

¹⁾ Ik wil volstaan met op te merken, dat een algemeen geldende regeling voor het geheele terrein der belastingen (men denke b.v. ook aan de ambtswoningen in de personeele belasting) niet kan worden gegeven.

mede, omdat de belasting moet worden betaald uit het *geld*-inkomen, dat hier echter niet aanwezig is ¹⁾).

* *

*

Uit het voorafgaande blijkt, dat ik tot het reële inkomen reken *a.* alle finale goederen en diensten welke men uit het geldinkomen, oorspronkelijk of afgeleid, kan koopen, benevens *b.* de goederen en diensten welke wij gedurende een jaar als vergoeding voor het deelnemen aan de productie verwerven, of wel welke anderen ons uit hun inkomen overdragen. Of korter en anders gezegd: het geheel van finale goederen en diensten waarover de mensch gedurende zeker jaar kan beschikken, hetzij als functioneele opbrengst van de productie, hetzij omdat anderen hem dit uit hun inkomen (c.q. opbrengst) overdragen.

Terwijl de meeste schrijvers alleen datgene vermelden wat ik onder *a.* opnam ²⁾, zijn er anderen die bij het onder *b.* vermelde, hetzij terloops, hetzij principieel, stil staan ³⁾. Tot de laatsten behoort o.a. Veraart in zijn proefschrift over „Arbeidsloon” waarin hij een scherp onderscheid maakt tusschen het *arbeidsloon* en het *arbeidsinkomen*; het eerste kan worden gevormd door gebruiks-, ruil- en voortbrengingsmiddelen; het tweede kan bestaan uit loon, rente e.d., doch bovendien uit bevredigingsmiddelen, die de arbeider voor eigen gebruik of voor ruil vervaardigt en verder (dit geldt vooral voor den arbeider met klein arbeidsloon) „tal van gebruiksmiddelen om niet, krachtens bedeelingsbeginsel, hetzij dit door eenige dwanggemeenschap (staat, gemeente, enz.), hetzij door an-

¹⁾ De Commissie Inkomstenbelasting heeft in haar rapport blz. 11 het criterium van het inkomensbegrip voor de belastingwetgeving gelegd in het ruilverkeer; datgene wat wordt genoten in ruil voor een prestatie is „inkomen”. Het wil mij ondanks de daarop in de vergadering van de Vereeniging voor Belastingwetenschap van 19 December 1931 uitgeoefende kritiek (ook instemming bleef niet achterwege; zie publicatie no. 19 van die vereeniging), en ook na de diepere studie waartoe dit geschrift mij heeft geleid, nog steeds voorkomen, dat dit criterium in zijn algemeenheid het juiste is; dit sluit niet uit, dat men er enkele uitzonderingen op dient te maken (vgl. b.v. blz. 12 van het rapport).

²⁾ o.a. C. A. Verrijn Stuart, Wetenschap der Volkshuishoudkunde, blz. 197 (hij behandelt daar echter alleen het reële loon); Amonn, Grundzüge I, blz. 147 en 242 en Schriften d. V. f. S., 173 Bd., blz. 22; Meyer t.a.p. o.a. blz. 23 en 157; Pigou t.a.p., blz. 548; Dalton t.a.p., blz. 163; Vogel Hauptprobleme, blz. 154; von Philippovich, Grundriss I, blz. 342.

³⁾ o.a. Ort, t.a.p., passim; Smart, The distribution of income o.a. ch. IX-XII; Bongers, t.a.p., blz. 47 noot; Cassel, zie Valk t.a.p., blz. 28.

dere gemeenschappen of individuen wordt toegepast: genot van wegen, parken, vacantiëkolonies, kosteloze verpleging, goedkoop of kosteloos onderwijs, goedkope rechtspraak, woningtoezicht en woningbouw enz. enz." ¹⁾).

* *
*

Uit het voorafgaande moge blijken, dat het reële inkomen belangrijker is dan het geldinkomen en wel om twee redenen. In de eerste plaats is de *omvang* van het reële inkomen grooter dan de hoeveelheid goederen of diensten welke men uit het geldinkomen kan verkrijgen. In de tweede plaats is de *beteekenis* van het reële inkomen van meer belang ²⁾. Het bestaat uit de goederen en diensten voor welke uiteindelijke verkrijging de menschen aan de productie hebben deelgenomen; het komt dus voor in elken maatschappijvorm ³⁾. Het geldinkomen daarentegen kan desnoods worden gemist; volgens sommige schrijvers heeft het vroeger ontbroken. Het is slechts middel tot het doel: verwerving van de verlangde bevredigingsmiddelen. Ik acht dit met Bordewijk een *verkeers*begrip, vermits, zooals deze schrijver zegt, „door den geldvorm en bij het verdienen en bij het uitgeven steeds het verkeer is ingelascht” ⁴⁾. Dat het geldinkomen desniettemin nog van zeer groote beteekenis is, in het bijzonder door zijn koopkracht en zijn invloed op de welvaart van anderen, hoop ik in § 17 nader aan te toonen.

§ 13. EEN ANDERE OPVATTING VAN HET REËLE INKOMEN.

Het standpunt, dat in het voorafgaande is ontwikkeld, wordt door verschillende schrijvers niet aanvaard ⁵⁾. In hoofdzaak berust de afwijking hierop, dat ik mede de bespaarde goederen tot het reële inkomen reken; ik moge volstaan met Orts opvatting over het reële inkomen (door hem het „ruime begrip inkomen” genoemd ⁶⁾) hier te vermelden

¹⁾ t.a.p., blz. 35/7.

²⁾ cf. Bordewijk, De theorie der belastingen, o.a. blz. 101.

³⁾ cf. Ort. t.a.p., blz. 206 en Cassel, zie Valk t.a.p., blz. 28.

⁴⁾ t.a.p., blz. 102.

⁵⁾ Vgl. Ort, t.a.p., blz. 204; Meijer t.a.p. o.a. blz. 78, 107 en 274; Fisher, o.a. artikel Income, Encyclopaedia of the social sciences, vol. 7, blz. 623; vermoedelijk Veraart t.a.p., blz. 32; von Philippovich t.a.p., blz. 342 en 345, rekent bij het individueele inkomen de besparingen wel mee, bij het volksinkomen niet.

⁶⁾ Onder het engere begrip verstaat hij praktisch het geldinkomen.

en aan de hand daarvan de verschilpunten in het kort toe te lichten. Genoemde schrijver verstaat onder het reële inkomen: „het geheel der finale bevredigingsmiddelen, die, als regelmatige opbrengsten van blijvende bronnen, in een jaar voor een subject beschikbaar worden gesteld” ¹⁾.

A. Het eerste verschilpunt betreft Orts beperking van het reële inkomen tot die goederen welke voor consumptie worden aangeschaft. In § 6 gaf ik, voor zooveel betreft het geldinkomen, reeds aan, dat ik zulks onjuist acht; ik moge hieraan nog het volgende toevoegen. Aansluitende aan hetgeen ik in de Inleiding opmerkte over het woord „inkomen”, zou ik willen vragen, waarom men de „in-komende” te besparen goederen of rechten daarop uit dit begrip zou moeten bannen? En verder: hoe staat de schrijver b.v. tegenover het uitgesteld verbruik?; neemt hij stilzwijgend aan, dat de aangeschafte finale goederen worden betaald? en wanneer? Zijn standpunt leidt verder tot de opvatting, dat, hoe meer de menschen consumeeren, hoe hooger hun inkomen is ²⁾, zelfs indien men met hem de beperking aanlegt, dat de bevredigingsmiddelen moeten zijn „regelmatige opbrengsten van blijvende bronnen” (zie § 10). Ik sluit mij daarom volkomen aan bij Bordewijks kritiek op Ort, waar hij o.m. zegt: „De constructie van Ort zou er toe leiden het zuiver inkomen pas aanwezig te achten, wanneer het feit der consumptie onmiddellijk volgde (inkomen voorafgaande fase!) op de middelen, welke immers aan de vertering het karakter van inkomen ontleenen. Waaruit dan gespaard wordt, blijft in de lucht hangen.” ³⁾

Het wil mij daarom voorkomen, dat Bordewijk terecht de hier bestreden opvatting zoodanig heeft verbeterd, dat het er niet op aan komt welke finale goederen en diensten aan een subject ter beschikking *worden* gesteld, doch op die, waarover een subject beschikken *kan*, zoodat de besparingen worden ingelascht ⁴⁾.

¹⁾ t.a.p., blz. 204.

²⁾ Meijer (t.a.p., blz. 81/2) spreekt hier van „unvernünftigen Resultate” en hij stelt — zelf aanhanger van deze theorie — daarom de voorwaarde, dat de verbruikte goederen „in gleicher Zeit, mit Aufwendung von gleicher Arbeit hergestellt werden können”.

³⁾ De theorie der belastingen, blz. 93.

⁴⁾ Bordewijk, t.a.p., blz. 83, 93 v. Stelling XXVI op blz. 616 geeft m.i. niet volkomen juist des schrijvers opvatting uit den tekst weer; in die

B. Een ander verschilpunt met Ort betreft de vraag, of tot het reële inkomen het aanschaffen van het goed zelf óf het gebruik daarvan moet worden gerekend. Ort is van oordeel, dat bij iemand die duurzame finale goederen koopt, niet de aanschaffing, doch het gebruik het reële inkomen vormt; voor goederen waarvan het gebruik in dezelfde inkomensperiode tot verbruik leidt, is echter de aanschaffing voor het reële inkomen van belang ¹⁾). Bordewijk heeft er op gewezen, dat tusschen verbruikbare en duurzame goederen slechts een *gradueel* verschil bestaat en dat Ort te dezen opzichte te groote consequenties heeft getrokken uit een door hem verondersteld *princiepueel* verschil ²⁾). De Groningsche hoogleeraar merkt terecht op, dat er geen tegenstelling bestaat tusschen een goed en de diensten welke een goed bewijst; een goed is immers, economisch bezien, het complex, de totaliteit van zijn diensten ³⁾). Het eenige onderscheid is dit, dat men in verschillende gevallen kan beschikken over de diensten van het goed, zonder dat men over dit laatste beschikt; bijv. bij een huis, een boek, een stofzuiger.

Nu staat het m.i. buiten twijfel, dat — indien men beschikt over het gebruik van een goed zonder dat men de beschikking heeft over het goed zelf (dus in de gevallen van den huurder, den vruchtgebruiker, het genot van collectieve goederen, enz.) — dit gebruik tot het reële inkomen behoort.

Moeilijk wordt echter de oplossing in het andere geval: iemand schaft — laat ik aannemen uit zijn oorspronkelijk geldinkomen — het goed zelf aan, b.v. een piano. Het is duidelijk, dat de belooning voor zijn deelnemen aan het productieproces, voorzooveel deze piano betreft, niet louter bestaat uit het gebruik van dit voorwerp in het jaar van aanschaffing; neen, hij is ook beloond met het complex van toekomstige diensten, welke de piano hem zal kunnen bewijzen. Hieruit volgt, dat in het jaar van aanschaffing het goed zelf tot het reële inkomen dient te worden gerekend. Mag nu in elk der volgende jaren het gebruik van de piano nog eens onder het inkomen worden opgenomen? Het lijkt mij toe: neen, want

stelling ontbreken immers en de tijdsduur en het verband met de productie. — Ook Smart, *The distribution of income*, o.a. blz. 15, telt de besparingen mede; eveneens Colm t.a.p., blz. 29 en 38; Vogel t.a.p., blz. 463; d'Aulnis de Bourouill, *Het inkomen der maatschappij*, blz. 194.

¹⁾ Ort t.a.p., blz. 130/6.

²⁾ De theorie der belastingen, blz. 89/90.

³⁾ t.a.p., blz. 85/6.

anders zouden wij dubbeltellingen verkrijgen en deze mogen wij bij hetzelfde individu — hierin ben ik het met Ort geheel eens ¹⁾ — in geen geval maken. Uit een en ander volgt, dat de mensch dus naast zijn reële inkomen nog andere mogelijkheden heeft waardoor hij rechtstreeks in zijn behoeften kan voorzien; o.a. de hierbedoelde duurzame consumptiegoederen *die tot zijn vermogen behooren* (zie verder § 18 en 19).

C. Het laatste verschilpunt betreft de phase waarin het reële inkomen ligt. Ort is van oordeel, dat dit is de phase die onmiddellijk aan de consumptie voorafgaat. „Niet alles wat het subject consumeert maar alles wat ter consumptie te zijner beschikking gesteld, onder zijn bereik gebracht wordt, is zijn inkomen” ²⁾. Dit uitgangspunt brengt moeilijkheden mede ten aanzien van die finale goederen, welke bij aanschaffing niet (geheel) worden betaald, waarvan dus de betaling kan volgen *na* de consumptie ³⁾, en waaromtrent de schrijver ons in het onzekere laat. Ik vraag mij verder af, of het reële inkomen — afgezien van de daaronder begrepen besparingen — inderdaad wel steeds ligt in een phase die onmiddellijk aan de consumptie voorafgaat. Ik denk b.v. aan de diensten welke anderen ons, of de menschen zich zelf bewijzen of aan het gebruik van andermans goederen ⁴⁾; in deze gevallen valt het reële inkomen samen met de consumptie.

Hoewel dit met het voorafgaande in geen verband staat, meen ik, dat hier de beste gelegenheid bestaat om aan het volgende aandacht te schenken.

Prof. C. A. Verrijn Stuart stelt naast het inkomen uit stoffelijke genotsgoederen en onmiddellijke persoonlijke dienstprestaties — ik meen te mogen zeggen: naast het reële inkomen — het „onstoffelijk inkomen”, dat bevrediging geeft aan ideële behoeften, welke niet in het ruilverkeer kunnen

¹⁾ t.a.p., blz. 115 en 133.

²⁾ t.a.p., blz. 110 en 123.

³⁾ Deze goederen worden evenmin als afgeleid inkomen verkregen.

⁴⁾ Bij Ort is dit in nog sterkere mate het geval, omdat hij aan dit gebruik een veel grooteren invloed toekent (zie onder B van deze paragraaf).

worden bereikt ¹⁾. Hij heeft hierbij vermoedelijk op het oog diensten welke het individu aan zich zelf bewijst en, zie ik het goed, ook bevrediging van andere, vooral intellectueele, behoeften, waarbij ik denk aan het aankweeken van vaderlandsliefde. M.i. zijn begeerten als deze laatste in den regel kwantitatief niet meetbaar, waardoor zij buiten het terrein van de economie vallen. Hoe het ook zij en hoezeer hier ook bij analogie is gesproken, ik meen dezen term te moeten mijden, al ware het alleen hierom, dat ook in het reële inkomen veel onstoffelijk inkomen, n.l. de diensten, is begrepen.

§ 14. PSYCHISCH INKOMEN.

In de voorafgaande paragrafen heb ik er eenige keeren op gewezen, dat het reële inkomen bestaat uit de aangeschafte of verkregen goederen en diensten *zelf*, niet uit het gebruik of genot daarvan; behoudens in de gevallen dat men beschikt over het gebruik van duurzame goederen, die eigendom van *anderen* zijn. Nu zijn er schrijvers, die het reële inkomen vereenzelvigen met dat genot en anderen, die het geldinkomen doen bestaan uit geldbedragen en uit het genot van goederen.

De voornaamste vertegenwoordiger van de eerste groep is Irving Fisher, die inkomen noemt: „a flow of services through a period of time” ²⁾. Dit is het objectieve inkomen, waarnaast hij het subjectieve, het psychische inkomen van den mensch stelt, d.i. „the stream of consciousness of any human being. All his conscious life, from his birth to his death, constitutes his subjective income. Sentations, thoughts, feelings, volitions, and all physical events, in fact, are a part of the income stream” ³⁾. Volgens Fisher zijn objectief en subjectief inkomen meestal gelijk.

Prof. Bordewijk heeft duidelijk aangetoond, dat Fisher bij zijn objectief inkomen een onjuist uitgangspunt heeft aangevaard, n.l. een tegenstelling tusschen een goed en zijn diensten. Deze bestaat niet, omdat economisch een goed niet an-

¹⁾ Probleme des wirtschaftlichen Wiederaufbaues, Weltwirtschaftliches Archiv, 13 Bd. Heft 1, blz. 167; zie ook Wetenschap der Volkshuishoudkunde, blz. 25.

²⁾ The nature of capital and income, blz. 52.

³⁾ t.a.p., blz. 167. Men vergelijke ook van denzelfden schrijver: Der Einkommensbegriff im Lichte der Erfahrung, Die Wirtschaftstheorie der Gegenwart, 3er Bd. en het artikel „Income”, Encycl. of the soc. Sciences, vol. 7, blz. 622 v.

ders is dan de totaliteit zijner diensten ¹⁾. En wat het subjectieve inkomen aangaat, dit is in de eerste plaats niet steeds gelijk aan het objectieve (een concert waarvoor f 2.— per plaats is gevraagd, geeft niet aan alle bezoekers hetzelfde genot), doch bovendien Fisher vereenzelvigt hier de behoeftenbevrediging met het inkomen. Ort heeft te dezer zake Fisher afdoende bestreden; ik zou gaarne dit gedeelte van Orts proefschrift citeeren — te meer omdat ik dezen voortreffelijken schrijver in het voorafgaande op enkele punten heb bestreden —, doch ik moet mij beperken. De schrijver somt achtereenvolgens als bezwaren op: wat zijn behoeftenbevredigingen? physische feiten, lustgevoelens?; het individu zou het geheel van de behoeftenbevredigingen over één jaar slechts gebrekkig kunnen aangeven; bij behoeftenbevredigingen ontbreekt elke mogelijkheid van uitdrukking in geld; en ten slotte: men landt met deze constructie geheel bij de consumptie zelf aan ²⁾. Ik zou aan een en ander nog willen toevoegen, dat Fishers opvatting een logische consequentie is van zijn veel te ruim productiebegrip, waartegen ik in § 1 de bezwaren reeds heb aangegeven ³⁾.

* *
*

Er zijn andere schrijvers die, wat dit psychisch begrip betreft, niet zóó ver gaan als Fisher, doch die wel het genot van duurzame consumptiegoederen als inkomen aanvaarden en dit zelfs aan het geldinkomen toevoegen ⁴⁾. Deze opvatting steunt gewoonlijk op het motief, dat hij, die zelf eigenaar van duurzame finale goederen is, deze *kan* verhuren. In dat geval zou hij geldinkomen verwerven; verhuurt hij de goederen niet en gebruikt hij ze zelf, dan doet hij dus vrijwillig afstand van die huursom en daarom wil men ze assimileeren met geldin-

¹⁾ Bordewijk, De theorie der belastingen, blz. 85/6.

²⁾ Ort t.a.p., blz. 117-123; zie ook blz. 81 en 128-131. Vgl. ook Pigou t.a.p., blz. 34/7.

³⁾ Fishers opvatting wordt praktisch ook voorgestaan door van Gijn in zijn intrede: Het renteprobleem in de leer der financiën. Zij is ook uitgangspunt voor Seligman t.a.p., blz. 99: „Income is the inflow of satisfactions from services and utilities”.

⁴⁾ o.a. Schanz, Finanz-Archiv 1896, blz. 17/8; Amonn, Schriften des Vereins für Sozialpolitik, 173 Bd., blz. 21; Schmoller Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft, 19e Jg., blz. 53 en 76; Hermann (alleen t.a.v. het volksinkomen) t.a.p., blz. 309; Pigou t.a.p., blz. 31/4 (niettegenstaande zijn juist uitgangspunt op blz. 31).

komen. Het wil mij voorkomen, dat deze opvatting niet houdbaar is. Want zij telt bij het geldinkomen het gebruik van bepaalde reeds aangeschafte en in gebruik zijnde finale goederen; hier heeft verwisseling van geldinkomen en genot van duurzame consumptiegoederen plaats (zie § 13, sub B). En bovendien, waarom telt men alleen het genot van duurzame finale goederen bij (dus van een huis, een auto, een boek, enz.)

— dit doet men niet eens consequent, want gewoonlijk beperkt men zich tot de onroerende goederen — en niet van de snel vergankelijke consumptiegoederen als brood, sigaren, enz.?

HOOFDSTUK V.

De beteekenis van het inkomen en het vermogen voor de welvaart.

§ 15. INDIVIDUEELE WELVAART.

De individueele welvaart wordt bepaald door een *verhouding* tusschen de behoeften en de bevredigingsmiddelen van een individu. Men verschilt echter van meening bij welken stand van de verhouding de welvaart aanwezig is. Verriijn Stuart vereischt hiervoor *evenwicht* tusschen de behoeften en de beschikbare bevredigingsmiddelen ¹⁾; andere schrijvers stellen een minder absoluten eisch, zij achten welvaart aanwezig, indien de verhouding *gunstig* is, indien de mensch dus kan beschikken over de meeste goederen en diensten die hij begeert ²⁾.

Het wil mij voorkomen, dat de eisch, welken Prof. Verriijn Stuart aanlegt, te streng is. Wij spreken immers geregeld en algemeen van een „welvarend” man, een „welvarende” stad, enz. Toch weten wij — hierna wordt dit nader besproken —, dat die man niet alle zijne behoeften vervuld ziet. Ik houd het er voor, dat wij meer met de spreektaal in overeenstemming komen en ook wetenschappelijk een voldoende omschrijving hebben, indien wij met Pesch, Philippovich en Carver welvaart reeds aanwezig achten, zoodra de verhouding tusschen begeerten en dekking *gunstig* is, indien wij dus de meeste van onze behoeften aan goederen en diensten kunnen bevredigen. Hierbij wordt uiteraard aangenomen, dat de mensch in het algemeen te werk gaat volgens het economisch motief, derhalve de meest dringende behoeften het eerst be-

¹⁾ t.a.p., blz. 7. Amonn noemt „Wohlstand” de werkelijke beschikking over uiterlijke goederen en diensten ter voldoening van onze behoeften (Grundzuge I, blz. 14 en 15). Hij stelt dus niet met zoovele woorden de verhouding, maar toch kan men deze ook bij hem aanwezig achten. Aanvaardt men dit, dan staat Amonn m.i. op het absolute standpunt van Verriijn Stuart.

²⁾ Vgl. Pesch, Lehrbuch II, blz. 287, die ook over genoemde verhouding spreekt; von Philippovich, Das Wesen der volkswirtschaftlichen Produktivität, Schriften des Vereins für Sozialpolitik, 132 Bd., blz. 353; Carver, artikel Wealth, Americana, vol. 29, blz. 124 en vermoedelijk ook Bousquet, Von der „Wohlfahrt” und ihrer Messbarkeit, Weltwirtschaftliches Archiv 30 Bd., Heft 2, blz. 175. Dat Pesch en Philippovich de bevredigingsmiddelen tot de stoffelijke beperken doet hier, waar het gaat over den stand van de verhouding, niet ter zake.

vredigt ¹⁾ en geleidelijk de andere, zoodat ten slotte de minst dringende behoeften onbevredigd blijven.

Verder meen ik als voorwaarde te moeten stellen, dat zekere begeerten als minima worden aanvaard. Dat zijn niet alleen de noodzakelijke levensbehoeften, doch ook die welke bij de eenmaal bereikte beschaving van blijvende waarde zijn en welker voorziening èn uit een oogpunt van beschaving èn uit dat eener goede economie is geboden ²⁾.

Ten aanzien van het eene deel van de verhouding, de begeerten, zij er op gewezen, dat deze over het geheel genomen in aantal toenemen. In de eerste plaats is dit een gevolg van de omstandigheid, dat het voldoen aan zekere begeerten nieuwe behoeften doet ontstaan. Vervolgens vermeerderen zij vooral tengevolge van de voortschrijdende ontwikkeling en beschaving ³⁾. In de derde plaats zien wij het gebeuren, dat de productie, die eigenlijk gericht is op de bevrediging van begeerten, zelf behoeften „schept”, doordat zij nieuwe goederen vervaardigt, welke onbekend waren en die, nu zij eenmaal bekend zijn geworden, begeerten naar die goederen opwekt; men denke o.a. aan de mode. Reeds hier dien ik bovendien de aandacht te vestigen op de omstandigheid, dat de behoeften vermeerderen, indien het inkomen hooger wordt (vgl. § 16 en 17).

Bij dit alles neme men wel in aanmerking, dat de behoeften van een mensch niet alleen worden bepaald door die welke onmiddellijk bevrediging eischen, doch ook door dezulke, welke eerst over eenigen tijd of in de verre toekomst moeten worden vervuld. Ook vallen onder die individueele behoeften niet alleen de strikt persoonlijke begeerten, doch ook die welke de eene mensch voor andere menschen moet of wil bevredigen; het hoofd van een gezin b.v. zal niet alleen aan zijn zuiver persoonlijke begeerten doch ook aan die van zijn gezinsleden willen voldoen. Verder is de mensch een sociaal wezen, waaruit volgt, dat hij ook behoeften van nog andere menschen dient te bevredigen, hetzij dezen hem door familie-

¹⁾ Hierbij echter rekening houdend met de wet van de nivelleering van het grensnut.

²⁾ Aldus Bordewijk, *Economie en behoefte*, blz. 15.

³⁾ Vgl. Bousquet t.a.p., blz. 183.

band of anderszins zeer na staan (b.v. steun aan behoeftige ouders, ook wanneer de kinderen niet meer bij hen inwonen), hetzij dat die andere menschen zonder middelen van bestaan zijn (door aalmoezen en giften), hetzij dat de behoeften van andere menschen collectief verschijnen waaraan het individu òf min of meer gedwongen (belastingen) òf vrijwillig voldoet (contributies aan vereenigingen).

Wat de bevredigingsmiddelen betreft, het is bekend, dat deze, met uitzondering van de vrije goederen, niet in die mate aanwezig zijn, dat zij aan de behoeften van alle menschen kunnen voldoen, terwijl eveneens de productieve energie, noodig om ons deze goederen en diensten te verschaffen, slechts in beperkte mate beschikbaar is ¹⁾.

Uit het voorafgaande volgt, dat de individueele welvaart vermeerderd òf indien de mensch over meer bevredigingsmiddelen beschikt, òf indien hij zijn behoeften inperkt, òf indien hij beide doet samengaan. Ten aanzien van het inperken van de behoeften merk ik op, dat zulks niet alleen ethisch, maar ook economisch van beteekenis is, zooals Prof. Bordewijk in zijn intreerede heeft aangetoond. Hij heeft daarin — zonder een toestand van behoefteloosheid als ideaal te willen ²⁾ — o.a. er op gewezen, dat, wil de economie geen Danaïdenvat vullen, beperking van den omvang der begeerten noodzakelijk is; dit laatste achtte hij in de dagen waarin hij zijn rede hield (1918), mogelijk door een tijdelijke verlaging van den levensstandaard en een soberheid van levenswijze, die overdadige weelde bant en sparen mogelijk maakt en bevordert ³⁾.

Uit hetgeen in deze paragraaf is vermeld volgt tevens, dat de mensch *steeds* kampt met een welvaartstekort, indien men welvaart slechts aanwezig acht bij een toestand van evenwicht tusschen behoefte en dekking ⁴⁾. Aanvaardt men, dat

¹⁾ Vgl. voor het bewijs van een en ander Verriijn Stuart t.a.p., blz. 8 en 9.

²⁾ Vgl. het citaat op blz. 98.

³⁾ Vgl. Economie en behoefte, blz. 13-15; B. is van oordeel, dat ethiek en economie hier hand in hand gaan, welk gelukkig samengaan hij allermint een unicum acht.

⁴⁾ Vgl. Verriijn Stuart, t.a.p., blz. 7 v.

een mensch welvarend is, indien hij — gegeven zekere minimale behoeften — beschikt over de meeste goederen en diensten welke hij begeert, dan komt welvaart wél voor. Doch men bedenke, dat dit uitzondering is; de meeste menschen kampen, ook bij deze opvatting, met een welvaartstekort en ook de welvarende mensch kent nog onvervulde begeerten.

Absolute welvaart is daarom ondenkbaar, welvaart is een relatief begrip; wij mogen daarom vergrooting van welvaart en verkleining van welvaartstekort bezigen als twee uitdrukkingen voor dezelfde zaak ¹⁾.

Wat den omvang van het welvaartstekort betreft, de tendens is aanwezig dat dit vermindert. Verriijn Stuart ²⁾ geeft daarvoor de volgende redenen aan: In de eerste plaats kunnen wij onze behoeften inkrimpen; de ontwikkelingsgang van de menschheid wijst er echter op, dat dit in feite en in het algemeen genomen niet geschiedt. Belangrijker is echter de tweede reden: De mensch gaat bij de bevrediging van zijn begeerten economisch te werk; hij schenkt eerst aan de meest dringende voldoening en gaat daarna over tot de minder dringend gevoelde. Daardoor wordt de som der onbevredigdheid voortdurend kleiner. In de derde plaats vermindert het welvaartstekort door de uitbreiding van de bevredigingsmiddelen. En in de vierde plaats kan het menschelijk welvaartsstreven, dank zij meer volkomen beheersching van de stofelijke en onstoffelijke gaven der natuur, zich al meer richten op bevrediging van behoeften van hoogere orde, waardoor economie en ethiek elkander raken.

Doch anderzijds neemt dit blijvend welvaartstekort in omvang toe, indien de mensch a. naast zijn oogenblikkelijke behoeften ook gaat letten op die, welke vermoedelijk in de toekomst bevrediging zullen eischen; b. naast eigen behoeften ook die van andere menschen gaat nastreven.

Aansluitend aan het voorafgaande, zij er nog even op ge-

¹⁾ Aldus Bordewijk, Inleiding tot de economie, blz. 83.

²⁾ Wetenschap der volkshuishoudkunde, blz. 9-11 en De Economist, 67e jg., blz. 552.

wezen, dat de welvaart niet meetbaar is. Immers welke meening men ook aanvaardt, de welvaart is in elk geval een *verhouding* tusschen behoeften en dekking. Zou men de welvaart willen meten, dan heeft men dus noodig eenerzijds een getal, dat de graadmeter is van al onze behoeften, zoowel in aantal als in intensiteit, zoowel van de bevredigde als van de onbevredigde. Dit getal is niet te bepalen, omdat niemand aldus zijn behoeften vaststelt ¹⁾. Daarnaast zouden wij de dekking moeten meten. Hiervoor hebben wij in vele gevallen — n.l. bij de economische goederen en de in het ruilverkeer bewezen diensten — een objectieven maatstaf, den prijs. Doch deze meet allerminst de bevrediging, welke een bepaald goed of dienst ons geeft. Men denke nu slechts aan een rouwkoop, aan een film of tooneelvoorstelling, die tegenviel. Het omgekeerde doet zich uiteraard en gelukkig meer voor, doch hieruit blijkt voldoende, dat de totale bevrediging niet is te meten ²⁾.

Daar dus de twee getallen die de verhouding moeten aangeven, niet bekend zijn, kunnen wij de welvaart zelf niet meten ³⁾.

§ 16. REËEL INKOMEN EN WELVAART.

Uit de voorafgaande paragraaf volgt, dat — gegeven zekere minimale behoeften — iemand met weinig begeerten, waarvan hij de meeste kan dekken, welvarend is; iemand, die kan beschikken over zeer vele bevredigingsmiddelen, doch nog talrijke begeerten onbevredigd weet, is niet welvarend. In welken toestand men zich moge bevinden, het valt niet te loochenen, dat het reële inkomen van belangrijken invloed is bij het opstellen van de vergelijking tusschen verlangens en dekking. Te meer omdat iedere mensch, hoe laag hij zijn begeerten ook stelt, op zijn minst toch de *n o o d z a k e l i j k e* levensbehoeften kent. Deze nu kunnen alleen met een reëel inkomen worden gedekt. Zelfs de bedeelde heeft uit

¹⁾ Trouwens de meest dringende levensbehoeften zijn van bijna onmeetbare waarde; zie Verrijn Stuart t.a.p., blz. 122 n.

²⁾ Volgens Bousquet (t.a.p., blz. 176), hebben twee schrijvers, R. Frisch en I. Fisher, in de laatste jaren getracht de grensnutten van een individu op te tellen. Het schijnt mij echter toe, dat het voor het meten van de welvaart niet op het grensnut, doch op de subjectieve gebruikswaarde van elk verbruikt artikel aankomt.

³⁾ Tot dezelfde conclusie komt Bousquet t.a.p.

dezen hoofde, zij het een afgeleid, toch een reëel inkomen.

Is het reëele inkomen derhalve voorwaarde voor zelfs de geringste welvaart, anderzijds is het ook mogelijk, dat iemand bij een *blijvend verzekerd* inkomen welvaart kan genieten zonder dat hij vermogen bezit ¹⁾.

Over de tot het reëele inkomen behorende diensten, welke het individu zich zelf bewijst ²⁾, moge ik in het bijzonder opmerken, dat zij invloed hebben op zijn welvaart. Indien hij daardoor immers begeerten vervult, welke hij ook door anderen tegen vergoeding had kunnen doen bevredigen, dan kan hij het voordeel noteeren, dat deze bevrediging geen uitgaven voor hem medebrengt, zoodat hij zijn geldinkomen voor andere behoeften kan aanwenden. Duidelijk komt dit uit in tijden van malaise; diensten, die men voorheen door anderen deed verrichten, presteert men dan zelf; de bevrediging van deze begeerten kost dan wel meer opoffering dan vroeger, doch dit prefereert men boven betaling in geld. Uit het voorafgaande volgt, dat het zich zelf bewijzen van diensten van nadeeligen invloed is op de welvaart van anderen ³⁾, want dezen zien zich daardoor de gelegenheid ontnomen geldinkomen te verwerven, zoodat hun welvaartstekort uit dezen hoofde niet vermindert.

Slechts in enkele uitzonderingsgevallen vindt de mensch in het reëele inkomen goederen of diensten, welke hij minder verlangt dan andere; dit kan zich voordoen bij inkomens in natura, bijv. indien de dienstbode voor haar te weelderige spijsen ontvangt en zij in de plaats daarvan liever andere levensbehoefden had willen bevredigen.

Merkwaardig is intusschen de wisselwerking tusschen welvaart en reëel inkomen. Want de mensch met een laag inkomen zal in het algemeen minder behoeften hebben dan het individu met een ruim inkomen; bovendien kunnen wij opmerken, dat bij het stijgen van het inkomen de begeerten

¹⁾ Vgl. Pesch t.a.p., blz. 287.

²⁾ Vgl. over den omvang hiervan blz. 15.

³⁾ Uiteraard geldt dit niet voor de kapitaalgoederen, welke men bij het verrichten van de hier bedoelde werkzaamheden noodig heeft.

grooter worden, gelijk zij omgekeerd moeten worden ingeperkt, indien het inkomen daalt. Feitelijk draaien wij hier in een cirkel rond; de welvaart hangt voor een deel af van de behoeften, voor een ander deel van de dekking, deze is weer grootendeels afhankelijk van het reële inkomen, doch het aantal en de intensiteit der behoeften worden eveneens beïnvloed door het reële inkomen.

§ 17. GELDINKOMEN EN WELVAART.

Aan het slot van § 12 heb ik er op gewezen, dat, hoewel het reële inkomen van meer belang is, het geldinkomen niettemin een groote beteekenis heeft. Het zal, na al hetgeen is voorafgegaan, wel duidelijk zijn, dat individuen, die een *gelijk* geldinkomen genieten, daarom nog niet dezelfde welvaart hebben. Want in de eerste plaats zullen de behoeften en in aantal en in rangschikking bij elk hunner anders zijn, vooral wanneer de een heeft te kampen met ziekten en de ander niet. Vervolgens is de *wijze* van besteden van het geldinkomen een factor van beteekenis voor ieders welvaart (zie § 11). Hierna zal blijken, dat bovendien het vermogen, de geldopbrengsten, die geen inkomen vormen, en het gebruik van vrije goederen van invloed zijn op iemands welvaart.

Men overschatte derhalve het geldinkomen niet. Zoo leide men uit een hoog geldinkomen ook niet af, dat dit noodzakelijk een hoog reëel inkomen tengevolge heeft. Want indien wij voor de finale goederen en diensten hooge prijzen moeten betalen, wordt ons reëel inkomen geringer. Hieruit volgt mede, dat een algemeen stijgen van alle geldinkomens op zich zelf niets zegt voor de individueele welvaart van de genietters van die inkomens.

Hiernaast staat, dat het geldinkomen niet alleen van beteekenis is voor de persoonlijke welvaart van hem, die het geniet, doch ook voor de welvaart van *andere* menschen. Immers de besteding van het inkomen, hetzij tot verbruik hetzij tot besparing, leidt, uitgezonderd in het geval van oppotten, tot nieuwe productie, dus — in het algemeen gesproken — tot nieuwe welvaart bij *anderen* (bij het reële inkomen is dit niet strikt noodig). Talrijke voorbeelden uit het dagelijksche leven kunnen dit aantonen, bijv. A's geldinkomen blijft gelijk, doch hij gaat dit anders aanwenden; hij schaft de dienst-

bode af en besteedt het daarvoor vrijgekomen geld voor de studie van een kind. Ik wil een en ander nog iets nader toelichten aan de hand van de besteding van belastinggelden.

Het wegtrekken van een bepaalde categorie personen uit zekere gemeente — bijv. door opheffing van een garnizoen — brengt onmiddellijk een vermindering van welvaart mede voor andere personen in die gemeente, bij wie de eerstbedoelde personen goederen of diensten kochten. Indirect vermindert die welvaart ook nog doordat de overblijvenden ongeveer dezelfde belasting in totaal, dus per hoofd meer, moeten opbrengen. Indien dat garnizoen in dezelfde sterkte wordt overgeplaatst naar de gemeente B, staat gewoonlijk tegenover die vermindering van welvaart in de gemeente A een vermeerdering van welvaart voor bepaalde inwoners in de gemeente B; er is dus *verplaatsing* van welvaart.

Indien het garnizoen niet in dezelfde sterkte naar een andere gemeente wordt overgebracht — bijv. omdat over het geheele land aanmerkelijk wordt bezuinigd op het militaire personeel, o.a. door het niet aanvullen van vacatures (ik stel de bezuiniging op f 200.000) —, staat oogenscheinlijk tegenover de vermindering van welvaart in de gemeente A geen vermeerdering van welvaart elders (aldaar betreft het immers slechts het vervullen van vacatures). Maar wanneer men dieper doordenkt, komt deze opheffing uiteindelijk hierop neer, dat het Rijk f 200.000 minder belasting heft; dat dus over het geheele land genomen een groot aantal personen een zeer klein gedeelte van hun inkomen niet verder voor collectieve behoeften doch voor de vervulling van andere persoonlijke begeerten kan besteden, waardoor weer anderen kunnen produceeren.

Ik zou deze wisselwerking tusschen de welvaart van den genietcr van het geldinkomen en van hen bij wie hij dit besteedt, nog aan de hand van meer voorbeelden — bijv. de jongste salarisverlaging van de Rijksambtenaren — kunnen aantoonen, doch het bovenstaande kan die wisselwerking m.i. voldoende aangeven. Ik verwijs als een typisch voorbeeld van den invloed van deze wisselwerking op het artikel „Vaals”, waarin Dr. Ir. Roegholt de factoren behandelt waardoor de welvaart van deze zuid-Limbursche plaats in de naoorlogsjaren werd verstoord. ¹⁾

¹⁾ De Economist, 75e jg., blz. 609 v.

Daarnaast kan de wijze, waarop anderen hun geldinkomen besteden, ook van invloed zijn op de welvaart van dengene, die geheel hierbuiten staat, doch *d e z e l f d e* goederen of diensten verlangt als die anderen. Men denke bijv. aan de gevallen, dat voor een bepaald goed of dienst groote vraag bestaat waardoor óf de prijs zeer hoog wordt óf het gevraagde uitverkocht raakt. Zóó bestaat er dus een groote afhankelijkheid tusschen de welvaart van alle menschen ¹⁾.

* *
*

Uit het voorafgaande volgt, dat het geldinkomen, hoe zeer dan ook in beteekenis achterstaande bij het reële, van groot belang is voor de individueele welvaart, zoowel van den genietter als van hen bij wie het wordt besteed.

Met een enkel woord moet ik in dit verband ook nog wijzen op de belastingen. Deze moeten immers (zie § 11), behoudens één uitzondering, uit het inkomen, d.i. het geldinkomen, worden bestreden. Het opvorderen van deze deelen van de geldinkomens door de overheid en de wijze van besteden daarvan is van groote beteekenis voor ieders individueele welvaart; zij wijzigt trouwens ook de (reële) inkomensverdeling en zij kan de toekomstige productie veranderen ²⁾. Met het simpel mededeelen van deze waarheden moge ik volstaan, omdat een uitwerken van deze gedachten buiten het raam van deze studie valt.

* *
*

Zooals ook het reële inkomen invloed heeft op den omvang onzer behoeften, zoo is dit evenzeer het geval met het geldinkomen. Wij loopen hier in een cirkel rond: onze welvaart wordt bepaald door onze behoeften en hare dekking, deze laatste hangt voor een groot deel af van ons geldinkomen, maar ook de begeerten hangen hiervan af, omdat behoeften, die wij in verband met ons inkomen toch niet kunnen bevredigen, gewoonlijk slechts tot de behoefte-*mogelijkheden* behooren; wij hebben dan wel het bewustzijn iets te ontberen, doch het verlangen ontbreekt om datgene wat wij

¹⁾ Vgl. ook Amonn, Grundzüge I, o.a. blz. 16.

²⁾ Vgl. Bordewijk, De theorie der belastingen, blz. 44.

ontberen, ook te verwerven ¹⁾. Vandaar dat bij stijgend inkomen de behoeften toenemen, terwijl zij bij dalend inkomen worden ingeperkt.

Vervolgens heeft de grootte van ons geldinkomen belangrijke invloed op den prijs welken wij voor een bepaald goed of dienst kunnen en willen besteden. De ruilvoet waarmede A en B voor een bepaald artikel ter markt willen komen, is, *ceteris paribus*, het hoogst bij dengene van deze twee die het grootste inkomen heeft ²⁾.

§ 19. VERMOGEN EN WELVAART.

Voorzoover het vermogen bestaat uit spoedig te vernietigen consumptie goederen strekt het tot daadwerkelijke bevrediging van de behoeften, die een individu, hetzij oogenblikkelijk, hetzij in de naaste toekomst wenscht bevredigd te zien; het heeft dus beteekenis voor de individuele welvaart. Nog belangrijker is deze beteekenis, voorzoover het vermogen wordt gevormd door de duurzame finale goederen. Daardoor bestaat immers tot op bepaalde hoogte zekerheid, dat ook in de toekomst door het *gebruik* van deze goederen in behoeften kan worden voorzien; men denke aan een woonhuis, een auto, kleeding, boeken. e.d.

Het vermogen bestaat echter ook uit grond en kapitaalgoederen en rechten hierop; dit deel van het vermogen is wel van de grootste beteekenis. In de eerste plaats, omdat het *bron* van inkomen is; het geeft, zij het dan niet absoluut, dan toch min of meer zekerheid, dat het in de toekomst jaarlijks opbrengst zal afwerpen, waardoor in *dan* opkomende begeerten kan worden voorzien. In de tweede plaats omdat dit deel van het vermogen voor het individu zoo noodig een „appeltje voor den dorst” is, wanneer onverhoopt het inkomen in de toekomst traag zal vloeien of zelfs in verliezen zal omkeeren, zoodat het de begeerten — ook na beperking — niet meer kan dekken, of wanneer behoeften door toevallige onvoorziene oorzaken zoodanig opduiken, dat daarin *moet* worden voorzien, bijv. een lange, slepende ziekte. Want ten slotte, hoe zwaar het dan moge vallen om deze bezittingen te moeten aanspreken en hoezeer dit van maatschappelijk

¹⁾ Vgl. de omschrijving van „behoefte” in § 1.

²⁾ Vgl. blz. 36.

standpunt moet worden betreurd, men wil toch nog liever zijn vermogen aantasten dan van steun leven.

Uit een en ander volgt, dat dit deel van het vermogen zoo lang het aanwezig is, van bijzondere beteekenis is voor de welvaart van zijn bezitter. Bovendien geeft het anderen menschen de gelegenheid, geldinkomen te verwerven en dus dienstbaar te zijn aan hun welvaart.

De beteekenis van deze gedeelten van de individueele vermogens voor de volkswelvaart wordt in § 27 besproken.

Het vermogen kan ook bestaan uit rechten gedekt door consumptiegoederen; ten aanzien hiervan geldt voor het individu hetzelfde, dat zoo juist is gezegd; voor de maatschappij in haar geheel is dit gedeelte echter van minder beteekenis; ook kan het anderen geen geldinkomen schenken, hoewel de welvaart van die anderen er niettemin door wordt gebaat.

Dat gedeelte van het vermogen, dat uit opgepot geld bestaat, heeft alleen voor het individu de beteekenis van een „appeltje voor den dorst”.

Gelijk in § 7 is uiteengezet behooren rechten, die niet worden gedekt door goederen, niet tot het economisch vermogen. Ik zou dus dit punt gevoeglijk kunnen voorbijgaan, ware het niet, dat een dergelijk recht voor de welvaart van het individu gelijk staat met een besparing, voor zoover het althans in geld of goederen *kan* worden omgezet. Voor de maatschappij heeft een dergelijk recht niet de minste beteekenis en het welvaartstekort van het individu op wien omgekeerd de verplichting drukt, wordt er zelfs door vergroot. Want de behoefte was reeds bevredigd; voor die bevrediging werd echter geleend en deze leening moet worden terugbetaald.

Na het voorafgaande zal ik slechts weinig behoeven te zeggen over de vermindering van iemands welvaartstekort door het verkrijgen van een erfenis of legaat. Door dergelijk overgedragen vermogen hetzij in geld, hetzij in goederen ¹⁾ kan immers iemands individueel welvaartstekort ontzaglijk verminderen; maar ook hier kunnen wij weer constateeren, dat na een dergelijke overdracht de behoeften van

¹⁾ Vgl. blz. 50 en 87, noot 1.

den begunstigde zich uitbreiden en de welvaart dus weer niet absoluut kan worden bereikt. Ten opzichte van de welvaart van anderen wijzigt zich in een dergelijk geval door de overdracht in beginsel niets. Wél kan het gevolg van de overdracht zijn dat de verkrijger het vermogen geheel of gedeeltelijk op een andere wijze belegt, waardoor natuurlijk een verandering in de welvaart van derden kan intreden.

§ 19. NIET BEOOGDE GELDOPBRENGSTEN, VRIJE GOEDEREN EN WELVAART.

In de voorafgaande paragrafen hebben wij gezien, dat het reële en dus ook het geldinkomen en het vermogen het belangrijkste deel van de behoeften dekken. Die dekking wordt echter ook beïnvloed door:

A. de geldopbrengsten, die een individu toevallen, zonder tot inkomen te leiden en B. het gebruik van vrije goederen; elk dezer gevallen zal hier nog in het kort worden besproken.

A. *Niet beoogde geldopbrengsten.*

Uit het gestelde in § 9 blijkt, dat geldopbrengsten, welke een individu niet heeft beoogd en welke hij niettemin verworft, niet tot zijn inkomen behooren. Zooals ook reeds werd aangegeven, bevredigt de mensch, indien hij eenmaal dergelijke opbrengsten heeft verkregen, er niettemin behoeften mede. Het is met deze behoeften in zekeren zin hetzelfde gesteld als met die, welke opkomen na het ontvangen van een erfenis of legaat (zie § 18). Dat zij dus van invloed zijn op de individueele welvaart, is onbetwistbaar.

Ik dien er de aandacht op te vestigen, dat degenen, die het geldinkomen beperkter opvatten dan ik in hoofdstuk III deed, een grooter aantal geldopbrengsten, die geen geldinkomen worden, kennen. Voor dezen is daardoor de invloed van deze opbrengsten op de welvaart van veel grooter belang.

In aansluiting hieraan moet ik nog opmerken, dat het enkele feit van een waardevermeerdering van een vermogensbestanddeel geen vermeerdering van welvaart medebrengt. Wél is het *mogelijk*, dat als gevolg van die waardestijging geld kan worden opgenomen, waardoor andere begeerten kunnen worden bevredigd.

Theoretisch kan men het geval stellen, dat niet beoogde

opbrengsten worden verkregen in goederen of diensten in plaats van in geld. Indien dit geval zich praktisch zou voordoen, zouden deze verworven goederen en diensten, in het algemeen gesproken, de welvaart van den genietter verhoogen.

B. *Het gebruik van vrije goederen.*

Ook de vrije goederen bevredigen onze behoeften; het gebruik daarvan behoort dus tot de dekking der begeerten. Men denke de zon, het licht, de lucht, het water enz. maar eens weg en men beseft wat wij dan zouden missen. Duidelijk komt dit uit in Prof. Carvers beschouwing over het woord „wealth”, hetwelk in de Engelsche taal twee beteekenissen heeft, n.l. 1) een toestand van welzijn en 2) een categorie van goederen, n.l. van die stoffelijke goederen waarvan de gemeenschap er minder bezit dan zij gaarne zou willen hebben ¹⁾. Er is, zegt Carver, een groot verband tusschen beide, maar oogenschijnlijk ook een paradox. En hij vervolgt dan:

„Wealth is contrasted with free goods, such as air, sunlight, beautiful scenery, abundant water and so forth. It is obvious that the more free goods the community possesses, the greater its well-being. If an object which is now considered as wealth could be made sufficient by abundant to satisfy all possible needs, the community could undoubtedly be better off, but that object would have ceased to be wealth. There would be one less article to include in the category of wealth.

„This paradox, however, is only an apparent one. The object of wealth which, under the above illustration, has become a free good, has become such by reason of its abundance. Well-being is clearly improved by increasing its abundance. Now any material thing is wealth of which you can say, that by increasing its abundance you would increase the well-being of the community. After it has become sufficiently abundant, you can no longer say that. If we can have enough air, you can not say that we would better if we had more. It is only when we have not enough that we can say that”. ²⁾

De vrije goederen hebben derhalve wel degelijk beteekenis voor de welvaart. Maar er zijn ook „vrije” goederen, die niet overal in dezelfde mate aanwezig zijn en die dus eigenlijk

¹⁾ Carver, „Wealth”, Americana, Vol. 29, blz. 124.

²⁾ t.a.p., blz. 124. De schrijver voegt er aan toe: „Well-being, therefore, depends upon wealth in a very direct, immediate and practical sense”. Ik ontken dit allermint, doch in het bovenstaande was het mij juist te doen om aan te toonen, dat de welvaart ook beïnvloed wordt door vrije goederen.

alleen „vrij” zijn voor de bewoners van een bepaalde streek. Zoo kan iemand, die aan zee woont, zijn behoeften aan zeebaden met geene of met geringe offers bevredigen, doch hij die niet in die omstandigheden verkeert, moet, indien hij toch naar zee wil, in de meeste gevallen andere begeerten onbevredigd laten. Indien Nederlanders willen profiteeren van de zuivere lucht en het prachtige natuurschoon van de Zwitsersche bergen, moeten zij de bevrediging van deze behoeften betalen met het koopen van vele goederen en diensten (spoor, gidsen, hotels, enz.); maar de bewoner van die bergstreken kan aan deze behoeften zonder of met vrij geringe kosten voldoen ¹⁾.

Ik meen aan het slot van dit hoofdstuk te mogen constateeren, dat het reële inkomen van bijzonderen invloed is op 's menschen welvaart. Het geldinkomen moge, omdat zijn omvang geringer is, van minder beteekenis zijn voor de welvaart van den persoon die hetzelfde geniet, het heeft anderszijds, omdat het een *verkeers* verschijnsel is, door zijn besteding een bijzonder belang voor de welvaart van den besteder en van *andere* menschen. Het vermogen heeft eveneens een grooten invloed op de individueele welvaart, terwijl het bovendien voor de welvaart van andere menschen van gewicht is.

¹⁾ Cf. Winkler t.a.p., blz. 370.

TWEEDE GEDEELTE.

VOLKSINKOMEN EN VOLKSVERMOGEN.

HOOFDSTUK VI.

Het volksinkomen en het volksvermogen.

§ 20. HET VOLKSINKOMEN ALS EEN OPTELSOM VAN DE INDIVIDUEELE INKOMENS. DE BEREKENING DAARVAN.

Het volksinkomen, ook wel genoemd nationaal inkomen, is een verzamelbegrip; het heeft echter twee verschillende beteekenissen ¹⁾. In deze paragraaf zal het worden behandeld in den zin van een optelsom van de individueele inkomens van alle binnen een staat wonende natuurlijke personen ²⁾. In de volgende paragraaf wordt de andere beteekenis besproken: de totaal-opbrengst van de productie over een bepaald jaar.

Het is niet mogelijk de individueel reële inkomens, die

¹⁾ Cfm. Winkler t.a.p., blz. 368; Smart, *The distribution of income*, blz. 3-19; Wagner t.a.p., blz. 401 v. en 414 v.; Vogel t.a.p., blz. 462 (vooral noot 1); Angelopoulos, *Die Einkommensverteilung*, blz. 40. Vgl. ook v. Philippovich, *Grundriss I*, blz. 344/5; Meyer t.a.p., blz. 241; v. d. Tempel, *Kapitaal en Volksinkomen*, blz. 74 v.

²⁾ In denzelfden zin Smart t.a.p. ch. X, vooral ch. XI; King, *The national income and its purchasing power*, blz. 35; Bordewijk, *De theorie der belastingen*, blz. 83. Ook de volgende schrijvers beschouwen het volksinkomen als een optelsom van individueele inkomens, zonder daarbij echter aan te geven in hoever zij de reële inkomens in deze optelling willen begrijpen: Marshall t.a.p., blz. 79 en 524; Treub, *Nota als voorzitter van den ondernemersraad voor Ned. Indië*, blz. 19; Mayer, *Handwörterbuch der Staatsw.*, 8 Bd., blz. 676; Schuster, *Schriften des V. f. S.*, 173 Bd., blz. 81. Pigou t.a.p., blz. 34, begrijpt onder het „national dividend”: „everything that people buy with money income, together with the services that a man obtains from a house owned and inhabited by himself”. Pigou's „national (money) income” is van ruimere strekking (zie blz. 40/2).

worden gevormd door een reusachtige reeks van goederen en diensten in de meeste onderscheidene hoedanigheden, op te tellen. Toch zou dit, daar de omvang van het reële inkomen grooter is dan die van het geldinkomen, de meest juiste benadering van het volksinkomen geven. Die samentelling van de reële inkomens is echter alleen mogelijk, indien wij ze tot geld herleiden. Voor een groot gedeelte is dit niet noodig, omdat n.l. het geldinkomen eveneens een maatschappelijk verschijnsel is. Wij zouden dus kunnen beginnen met de geldinkomens op te tellen — hetgeen als voordeel geeft, dat ook de verliezen worden gecompenseerd — en daarbij de inkomens in natura, na deze tot geld te hebben herleid, te voegen. Dit laatste is echter statistisch niet mogelijk. Daarom is de statistiek gedwongen met een eigen inkomensbegrip te werken ¹⁾, waarbij zij praktisch gewoonlijk aansluit bij dat, hetwelk in belastingwetten ligt opgesloten.

Het aldus verkregen resultaat van de optelling der individueele inkomens wordt voor verschillende doeleinden gebruikt; in de eerste plaats voor vergelijking met de optelsom in andere staten over dezelfde periode. Een eerste vereischte hierbij is echter, dat men dan algemeen uitgaat van hetzelfde inkomensbegrip, hetgeen doorgaans echter niet het geval is.

Bovendien zou men in alle landen dezelfde methode van berekening moeten volgen, hetgeen evenmin plaats heeft ²⁾, terwijl verder de grondgegevens een zelfden graad van betrouwbaarheid moeten hebben. Doch al zou in alle landen aan deze voorwaarden worden voldaan, dan nog mag aan de vergelijking van de volksinkomens geen al te groote betekenis worden gehecht, en omdat men de samenstelling van de goederen en diensten welke men uit het geldinkomen kan koopen, niet kent, en omdat het aanwezig zijn van min of meer vrije goederen van invloed kan zijn op de individueele welvaart der bewoners ³⁾.

In de tweede plaats wordt de verkregen som gebezigd ter vergelijking met het nationale inkomen in vorige jaren. Ook dit ontmoet bezwaren; de waarde van het geld is immers aan veranderingen onderhevig; een hooge totaal-som kan

¹⁾ Vgl. o.a. Zizek, Die Begriffe „Volksvermögen“ und „Volkseinkommen“ bei den Statistikern, Schriften d. Ver. f. Sozp., 173 Bd., blz. 128 en 142.

²⁾ Vgl. Colm t.a.p., blz. 42.

³⁾ Vgl. Winkler t.a.p., blz. 373 en § 19, sub B, hiervoor. Schuster, Das Einkommen, blz. 109/13, heeft nog andere bezwaren tegen deze vergelijkingen.

ons niets zeggen over de werkelijke daarvoor verkregen goederen en diensten en ten slotte is het ook hier noodig te weten, of men steeds van hetzelfde inkomensbegrip is uitgegaan ¹⁾).

In de derde plaats heeft de som beteekenis bij de beoordeeling van de *verdeeling* van het volksinkomen. Zooals wij in § 26 zullen zien, is deze verdeeling van belang voor de volkswelvaart.

Het volksinkomen wordt verder ook gebezigd ter vergelijking met de hoogte der overheidsuitgaven ²⁾).

* * *

Talrijk zijn de pogingen, welke zijn aangewend om de som van de individueele inkomens — in het bijzonder de geldinkomens — te vinden. In den laatsten tijd gaat men daartoe in het algemeen uit van de statistieken der inkomstenbelasting. Ten onzent hebben Prof. Bonger ³⁾ en de Sub-commissie uit de Commissie voor de economische politiek ⁴⁾ (in het vervolg af te korten: Sub-commissie) doorwrochte berekeningen opgesteld. Deze twee becijferingen hebben niet op dezelfde jaren betrekking; beiden gaan uit van de inkomens waarnaar de hier te lande wonende natuurlijke personen blijkens de door het Centraal Bureau voor de Statistiek gepubliceerde gegevens in de Rijksinkomstenbelasting zijn aangeslagen ⁵⁾. Ik zal mij hier bepalen tot het mededeelen

¹⁾ Zelfs indien men daarbij uitgaat van het inkomensbegrip van onze wet op de inkomstenbelasting (zie hierna), dan nog moet men bedacht zijn op wetswijzigingen en op veranderingen van de jurisprudentie. Voor deskundigen op fiscaal gebied zal het voldoende zijn, indien ik dit laatste met vier op de grootte van het volksinkomen van invloed zijnde wijzigingen staaf: het geleidelijk in meer gevallen belasten van opbrengsten van op zich zelf staande werkzaamheden; de ontwikkeling van de belastbaarheid van winsten, verkregen bij de vervreemding van duurzame productiemiddelen; het belasten van rechten op periodieke uitkeeringen, *niet* van het leven afhankelijk en het toestaan van afschrijving op overgenomen goodwill.

²⁾ Vgl. de slotbeschouwingen van het rapport der commissie-Welter; daarin is het volksinkomen echter niet becijferd.

³⁾ Laatstelijk: Vermogen en inkomen in Nederland gedurende den oorlogstijd (1913-1920), waarin sommige cijfers uit een vroegere studie van denzelfden schrijver: „Vermogen en inkomen in Nederland” (II, 1908-1913) zijn verwerkt.

⁴⁾ Inkomens en vermogens in Nederland, Verslagen en mededeelingen v. d. afd. Handel en Nijverheid van het Dep. van Arbeid, Handel en Nijverheid, jg. 1929, no. 10.

⁵⁾ De inkomens van hier te lande aangeslagen buitenlandsche belastingplichtigen worden afzonderlijk in de statistiek opgenomen.

van de samenvattingen en van het eindresultaat van beide schrijvers.

	Prof. Bongers ¹⁾ 1919	Subcommissie ²⁾ 1927
a. Totaal van de inkomens volgens de statistiek der Rijksinkomstenbelasting		
Bongers, belastingjaar 1920/21	f 3.639.000.000	
Subcomm. belastingjaar 1927/28		f 3.932.306.000
b. Aangenomen is, dat is gefraudeerd		
Prof. Bongers: 10%	f 363.000.000	
Subcommissie: 7½%		f 294.922.950
c. onbelaste inkomens uit arbeid	f 750.000.000	f 780.000.000
d. onbelaste inkomens van kleine renteniers	f 30.000.000	f 36.000.000
Totaal	f 4.782.000.000	f 5.043.228.950
e. rente van potentieel privaat vermogen ³⁾	f 56.000.000	—
f. rente van vermogen in de doode hand (privaat en publiek)	f 112.000.000	—
g. reserves gevormd door naamloze vennootschappen	f 400.000.000	—
Totaal	f 5.350.000.000	

Men ziet, dat beide schrijvers met verschillende factoren terdege rekening houden. Toch moet ik aanstonds voorop stellen, dat deze berekeningen onmogelijk het nationale reële inkomen kunnen benaderen. In de inkomstenbelasting worden immers bij lange niet alle „inkomens in natura” tot geldinkomens herleid. Bongers¹⁾ wil daarom zijn totaalbedrag nog vermeerderen met f 1.282.500.000, zijnde de waarde van den arbeid der gehuwde vrouwen ($1.425.000 \times f 900$, het inkomen van een dienstbode in 1920). Daarmede is men er echter nog niet⁵⁾, doch anderzijds moet ik opmerken, dat niet alle gehuwde vrouwen arbeid verrichten en dat f 900 als gemiddelde, ook voor 1920, zeker te hoog is. Ik zal mij echter verder beperken tot de geldinkomens, daaronder begrepen

¹⁾ t.a.p., blz. 45-48.

²⁾ t.a.p., blz. 8-11; „1927” is onjuist, zie blz. 118 hierna.

³⁾ Dit is kapitaal dat eerst later in handen van rechthebbenden komt, t.a.p., blz. 16, bijv. reserves van levensverzekeringmijnen.

⁴⁾ t.a.p., blz. 47 n.

⁵⁾ Vgl. blz. 87 van dit boek.

die opbrengsten in natura die in de inkomstenbelasting worden belast.

Ik laat verder post *f* hier buiten beschouwing, omdat deze baten, welke inkomensopvatting men ook huldigt, niet ten goede komen aan *natuurlijke* personen. De posten *e* en *g* moeten naar mijn opvatting in beginsel, post *g* misschien slechts ten deele (vgl. § 8 en 9), worden medegeteld; ik kan mij echter niet vereenigen met prof. Bongers schatting van *f* 400.000.000 ¹⁾).

Ik zal nu eerst de posten *c* en *d* bespreken om straks uitvoeriger op *a* terug te komen. Post *b* waartoe trent geen enkele juiste aanwijzing bestaat, ga ik voorbij.

Belangrijke bezwaren moet ik inbrengen tegen de berekeningen onder *c* en *d*. Van de uitvoerige becijferingen, die hieraan ten grondslag liggen, vermeld ik alleen, dat beide schrijvers aannemen, dat dit *alleen de inkomens beneden f 800 zijn* waarvoor beiden dan op grond van beschouwingen van andere schrijvers — welke beschouwingen op zich zelf ik niet zal aantasten — als gemiddelde *f* 600 (n.l. $\frac{3}{4} \times f 800$) aannemen. Deze veronderstelling is echter *onjuist*. In de statistiek onder *a* verschijnen n.l. alleen de zuivere inkomens van hen, die zijn *aangeslagen*. Maar tengevolge van de werking van den kinderaftrek worden talrijke inkomens *boven f 800* niet in die statistiek opgenomen. Ik geef hier enkele inkomens, die *thans* ²⁾ buiten de inkomens, bedoeld onder *a*, blijven:

zuiver inkomen	van iemand die aftrek
van tot	geniet voor
<i>f</i> 800— 899	één en meer kinderen
800— 999	2 " " "
800—1099	3 " " "
800—1199	4 " " "
800—2074	6 " " "
800—2938	9 " " "

¹⁾ De schrijver heeft dit bedrag bij het volksvermogen geteld (t.a.p. blz. 29, 30 en 32); dit was een schatting. Doch daarmee staat niet vast, dat deze *f* 400.000.000 over 1919 zijn verdiend, integendeel zij werden gedeeltelijk ook in vroegere jaren verworven.

²⁾ Sinds het belastingjaar 1928/29; voor 1920/21 en 1927/28 moeten de hier bedoelde inkomens van personen met meer dan vier kinderen lager worden gesteld.

Dat een bedrag van *f* 600 te laag is, volgt ook uit een overzicht, dat ik als bijlage bij deze studie voeg. Daaruit blijkt, dat het gemiddelde inkomen van hen die in een zestal kleine gemeenten ¹⁾ niet in de Rijksinkomstenbelasting doch wel in de gemeentelijke inkomstenbelasting waren aangeslagen, beliep resp. *f* 751, *f* 739, *f* 811, *f* 915, *f* 942 en *f* 868. Ook indien men rekening houdt met de inkomens, die zelfs niet in aanmerking kwamen voor een aanslag in de laatste heffing, — wier aantal ik gelet op het aantal inwoners en het aantal aangeslagenen, betrekkelijk gering acht — mag men hieruit toch wel afleiden, dat het bedrag van *f* 600 terecht als te laag wordt betwist.

* *
*

Thans het bedrag onder *a*, ten aanzien waarvan ik in de eerste plaats moet opmerken, dat dit is samengesteld volgens de opgelegde aanslagen. Met de verminderingen na reclame, beroep e.d. eenerzijds en met navorderingen anderzijds is dus geen rekening gehouden. Op deze omstandigheid vestigt geen van de twee schrijvers voldoende aandacht.

Belangrijk is ook, dat beiden — zonder dit te memoreeren — blijkbaar het volksinkomen afhankelijk stellen van de juridische omschrijving van het inkomensbegrip in onze wet op de inkomstenbelasting. Zonder nu op vele verschillen met economische opvattingen de aandacht te vestigen — het belangrijkste vermeldde ik reeds op blz. 114 — wil ik toch op het volgende wijzen:

a) In de statistiek is het genot van onroerende goederen in eigen gebruik voor woning of tot huishoudelijke doeleinden als geldinkomen aangenomen; welke economische opvatting van het geld-inkomen men ook moge huldigen, ik acht dit economisch geen geldinkomen (zie § 14), zelfs geen reëel inkomen (zie § 13).

b) De wet belast de lijfrenten *geheel* als inkomen; ook staat zij geen afschrijving toe op verhuurde onroerende goederen. In alle deze gevallen worden als inkomen belast bruto-geldopbrengsten.

c) De wet laat aftrek toe voor premie levensverzekering,

¹⁾ Alleen de eerste gemeente heb ik met opzet gekozen in verband met hetgeen in § 26 volgt; bij alle gemeenten heb ik gelet op een laag aanvangsbedrag van de plaatselijke inkomstenbelasting.

m.a.w. voor *besparingen*, tot een bedrag van ten hoogste f 100 (c.q. 5% van het inkomen). Hier wordt dus economisch inkomen vrijgesteld; vele kleintjes maken ook hier één groot.

d) Daarentegen is het tengevolge van art. 8 mogelijk, dat vele pensioenen geen inkomen vormen; verder stelt de wet het voordeel uit boschbedrijf vrij; terwijl door de juridische constructie van het inkomen meermalen iets, dat economisch naar vrijwel algemeen aanvaarde meening ter dege inkomen is, onbelast moet blijven (men denke aan de reserves van *niet* zelfstandige ondernemingen).

Met opzet wijs ik hier niet op de groote verschillen, die er bestaan met het in hoofdstuk III aanvaarde inkomensbegrip.

e) Tenslotte bedenke men, dat talrijke, niet altijd opzettelijke, fouten worden gemaakt; soms omdat men zich van zeer primitieve gegevens moet bedienen (in het geheel geen of slechts een primitieve boekhouding), soms omdat men zich vergist bij de berekening van het inkomen ¹⁾.

* *
*

Prof. Bongers neemt verder aan, dat de statistiek over het belastingjaar 1920/21 de inkomens over 1919 betreft ²⁾. Dit wekt te meer verwondering waar deze schrijver elders wel degelijk blijkt geeft, te weten, dat de wet alleen die bronnen van inkomsten aanboort, die op 1 Mei van het belastingjaar bestaan; wanneer iemand in het voorafgaande kalenderjaar een bepaalde bron van inkomsten heeft gehad en deze bron is vóór 1 Mei van het volgende jaar vervallen, is hij geen belasting schuldig voor de opbrengst van die bron over het afgelopen kalender- of boekjaar (art. 12). Hieruit volgt, dat zijn statistiek *nooit* de inkomens over 1919 juist kan aangeven. Zeer vele *werkelijk* verdiende inkomens over 1919 zijn daarbuiten gevallen; hiervoor had de schrijver feitelijk een correctie moeten aanbrengen, welke echter wordt verminderd (hoewel nog niet te niet gedaan) door het bepaalde van art. 14 der wet volgens hetwelk over het belastingjaar 1920/21 ook *toekomstige* inkomens over het tijdvak 1 Mei 1920 — 30 April 1921 zijn belast. En men denke niet, dat deze

¹⁾ Zie ook King t.a.p., blz. 36 v.; Colm t.a.p., o.a. blz. 43.

²⁾ t.a.p., blz. 40.

in verhouding gering zijn. Verder volgt uit art. 13, dat in de statistiek 1920/21 bijv. een boekjaar van 15 Mei 1918 — 15 Mei 1919 kan begrepen zijn, om nu maar te zwijgen van een boekjaar dat was versprongen en waardoor zelfs een vóór 1 Mei 1919 geëindigd boekjaar grondslag voor de statistiek kan zijn geweest. Ik ga verder eveneens de gevolgen van art. 12, 2e lid, 13, 2e lid, 16, 18 en 19 voorbij, doch wil er wel op wijzen, dat thans tengevolge van wetswijzigingen (art. 17, 2e lid) de situatie zelfs zoodanig kan zijn, dat bijv. *verliezen* over een boekjaar 1 Juni 1928 — 31 Mei 1929 invloed kunnen hebben op de statistiek over het belastingjaar 1932/33.

De Subcommissie heeft al het bovenstaande zonder meer voorbij gegaan; zij gaat uit van de statistiek over het belastingjaar 1927/1928 en spreekt dan verder zonder meer van „in 1927”. Het wil mij voorkomen, dat de belangrijke arbeid, welken deze veelzijdig samengestelde commissie heeft verricht, tot meer resultaat zou hebben geleid, indien zij eenige voorlichting van een deskundige op fiscaal terrein had gevraagd.

Afgezien van het bovenstaande moet ik op onverwachte wendingen bij de hier gevolgde samenstelling van het nationale inkomen de aandacht vestigen. Stamp ¹⁾ toont zich een meester in het bijcengaren van dergelijke gevallen. Hij laat bijv. een man met een inkomen van £ 200 trouwen met zijn huishoudster, die per week £ 1 bij hem verdiende; zij figureerden tezamen met £ 252 in het volksinkomen. De man keert ook na het huwelijk de £ 1 per week aan zijn vrouw uit, maar deze wordt nu niet meer voor dit bedrag aangeslagen ²⁾, zoodat het volksinkomen met £ 52 daalt ³⁾.

¹⁾ Wealth and taxable capacity, blz. 51 v.

²⁾ Ook ten onzent zou dit het geval zijn.

³⁾ Stamp t.a.p., blz. 51. King t.a.p., blz. 35 meent, dat deze gevolgen zich in omgekeerde richting voordoen, indien iemand, die tot dusverre zijn eigen kleeren maakte, deze voortaan tegen belooning doet vervaardigen. Pigou betoogt, dat het nationale inkomen daalt, indien iemand met zijn huishoudster huwt (t.a.p., blz. 33). Ook Colm t.a.p., blz. 40 v., maakt gelijke opmerkingen. Bij Stamp vindt men deze niet en terecht. Want King ziet over het hoofd, dat bij gelijk gebleven geldinkomen tegenover het thans aan den kleermaker uitgegeven bedrag noodzakelijk een lagere uitgave voor iets anders staat, zoodat degene die vroeger van de bewuste bestedingen voordeel had, thans een lager inkomen geniet. Bij gestegen geldinkomen

Dit geval vermeld ik meer curiositeitshalve dan vanwege zijn grooten invloed. Maar van meer belang is de kwestie van de afgeleide inkomens, die door de overheid uit de opbrengst der belastingen worden uitgekeerd. Laat ik eerst opmerken, dat een verplichting van bijv. een vader om *f* 1200 uit te keeren aan zijn zoon, op het nationale inkomen geen invloed heeft, indien althans beiden hier te lande wonen; de vader trekt de *f* 1200 af, de zoon telt ze bij zijn inkomen. Maar wanneer de staat dergelijke uitkeeringen doet, hoe is het dan gesteld? Zij worden belast bij de genietters, maar zijn de belastingen waaruit zij worden bestreden afgetrokken van het geldinkomen der inwoners?

Een moeilijke vraag! Ten aanzien van alle persoonlijke heffingen (inkomsten-, vermogens-, successie-, in vele gevallen de personeele belasting, enz.) kunnen wij zeggen: *neen*, al kan het gevolg van deze heffingen zijn dat het geldinkomen van anderen vermindert ¹⁾. Ten aanzien van de zakelijke heffingen moeten wij een groot vraagteken zetten. Voorzoover zij n.l. uiteindelijk zijn afgewenteld op de eigenlijke verbruikers, worden ook deze uit het inkomen van deze laatsten betaald en zijn zij dus *niet* afgetrokken. Voor zoover deze indirecte heffingen echter *niet* zijn overgedragen, hebben zij het inkomen van de producenten verminderd en zijn zij wèl afgetrokken. Ik kan ter zake niet de minste cijfers geven die eenig houvast bieden. Inmiddels blijkt uit het bovenstaande, dat de hier bedoelde inkomens in de statistiek dubbel *kunnen* verschijnen en voor een groot deel *inderdaad* dubbel worden opgenomen.

Zoo is het dus mogelijk, dat het volksinkomen kan stijgen zonder dat er wezenlijk iets verandert; bijv. indien de staat voortaan uit de opbrengst van de crisisheffingen steun aan crisisslachtoffers zou verleenen; die crisisheffingen komen niet of niet geheel in aftrek, de uitkeeringen verschijnen, voorzoover zij toevallen aan personen die in de inkomstenbelasting worden aangeslagen, wèl in de statistiek ²⁾.

is het eveneens alleen de wijze van besteden, die hier ons oordeel even benevelt. En wat den huwenden man van Pigou betreft, hij zal voortaan het geld, dat hij vroeger aan zijn huishoudster betaalde, anders besteden, waardoor het inkomen van anderen, zij het niet tot hetzelfde bedrag, stijgt.

¹⁾ Vgl. Bordewijk, *Theorie der belastingen*, blz. 239 v.

²⁾ Vgl. ter zake ook Stamps voorbeeld over de telefoon t.a.p., blz. 52/53. Zie verder Colm t.a.p., blz. 34 en Pigou t.a.p., blz. 41.

Stamp, die op dit gebied tal van voorbeelden aanbrengt, wijst verder op de gevolgen van het bovenstaande ten aanzien van door den Staat aangegane oorlogsleeningen ¹⁾. Feitelijk komt dit hier op neer, zegt hij, dat ieder die minder aandeel in deze leeningen heeft dan het gemiddelde, rente betaalt aan zijn landgenooten, voor hetgeen zij meer dan het gemiddelde hebben genomen. Dezen ontvangen, omgekeerd, voor dat meerdere interest van hun landgenooten. Maar indien A aan B £ 1000 leent tegen 5% rente, geniet A £ 50 interest als inkomen, en trekt B dit bedraf af. Doch... indien de Staat een oorlogsleening aan zijn inwoners oplegt, komen bij de inwoners de renten als inkomensbestanddeel op, maar de door den Staat verschuldigde interest wordt voor het grootste gedeelte niet afgetrokken! ²⁾ Want de individuen, die uiteindelijk deze rente betalen, doen dat in den vorm van *belasting* en deze wordt alleen afgetrokken, indien zij zakelijk is en niet wordt overgedragen.

Met allen eerbied voor de met zoovele moeite aangewende pogingen moet ik na het voorafgaande concludeeren, dat het schier onmogelijk is het volksinkomen te berekenen door uit te gaan van de statistieken der inkomstenbelasting, zelfs indien men zich zou willen beperken tot het juridisch inkomensbegrip van onze wet op de inkomstenbelasting ³⁾. En zelfs al zou dit mogelijk zijn, dan zou men bij de stijging of daling van de grootte van het volksinkomen terdege rekening moeten houden met de hierboven vermelde mogelijkheden.

* *
*

Prof. Bongers heeft onlangs ⁴⁾ getracht op een andere wijze

¹⁾ t.a.p., blz. 54. Het voorbeeld moet m.i. noodzakelijk slaan op *gedwongen* leeningen, daar anders het in het buitenland geplaatste deel wordt verwaarloosd.

²⁾ Stamp betoogt zelfs: nergens afgetrokken.

³⁾ Vgl. de bezwaren, welke Angelopoulos tegen de statistiek van de inkomstenbelasting aanvoert (Die Einkommensverteilung im Lichte der Einkommensteuerstatistik, blz. 5 v.).

⁴⁾ Het nationale inkomen van Nederland (een nieuwe wijze van schatting), De Socialistische Gids 16e jg. (1931), blz. 227-230. De door Bongers hier aangewende methode kan m.i. worden opgevat als een onderdeel van de wijze van schatten van het volksinkomen uit het verbruik, welke methode, indien zij met alle finale goederen en diensten moet rekenen, uiteraard zeer bezwaarlijk is uit te voeren. Vgl. Colm t.a.p., blz. 43.

het nationale inkomen te benaderen. Uit een aantal budget-statistieken is hem gebleken, dat van het inkomen in een gezin ongeveer $1\frac{1}{2}\%$ als vrij representatief kan gelden voor verbruik van sigaren, sigaretten en tabak. Om veilig te zijn verhoogt de schrijver dit percentage tot 2% . Nu blijkt uit de statistieken van den tabaksaccijs, dat in 1923 voor *f* 142 miljoen gulden aan banderolle-zegels netto is uitgegeven. En dan zegt de schrijver:

„Gaaf men van deze percentages uit, dan heeft bijv. in het jaar 1923, toen in totaal *f* 142 miljoen verrookt werd, het totale directe privaat-inkomen *f* 7100 miljoen bedragen. Volgens de statistiek der inkomstenbelasting heeft in dat jaar het totaal-inkomen van aldegene, die meer dan *f* 800 inkomen hebben ¹⁾, *f* 3848 miljoen bedragen. Het volgens de in dit artikel toegepaste wijze van schatting geschatte bedrag is dus *f* 3252 miljoen of ruim 84% hooger!“ ²⁾.

Ik betreur het, dat ik ook op dit punt dezen onvermoeibaren vorscher niet geheel kan bijvallen, want ik heb de volgende bezwaren:

1e. Het staat allerm minst vast, dat de opstellers van de budget-statistieken van hetzelfde inkomensbegrip zijn uitgegaan als de wet op de inkomstenbelasting doet. Typeerend is, dat mej. van der Goot in haar proefschrift over „De besteding van het inkomen“ — door prof. Bongers terecht een „belangwekkende dissertatie“ genoemd — moet klagen over de moeilijkheid van hetgeen de inleiders van budget-enquêtes onder „inkomen“ dienen te verstaan en dat praktisch — h.i. ten onrechte — toevallige kleine baten niet als zoodanig worden beschouwd ³⁾. Men mag toch wel aan alle vergelijkingen tusschen en alle conclusies uit begrotingen als eersten eisch stellen, dat men zeker is over het u i t g a n g s p u n t: wat rekenen alle die opstellers onder het inkomen? ⁴⁾ Dit uitgangspunt nu is, naar met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid kan worden aangenomen, bij alle door Bongers geraadpleegde statistieken anders; maar dat niet alleen, het verschilt ook met het inkomensbegrip van onze wet op de inkomstenbelasting. Zoodat Bongers niet geheel gelijke grootheden met elkander vergelijkt ⁵⁾.

¹⁾ Dit is onjuist; vgl. blz. 115.

²⁾ t.a.p., blz. 229/30.

³⁾ t.a.p., blz. 38; zie ook blz. 43/4.

⁴⁾ Ik ben er b.v. zeker van, dat vele rookartikelen zijn betaald uit speculatiewinsten, omdat tal van speculanten, vooral in de groote steden, deze winsten voor verbruik bestemmen.

⁵⁾ v. d. Goot zelf zegt, dat vergelijking bezwaarlijk is, t.a.p., blz. 53.

2e. In de budget-statistieken, waarvan Prof. Bonger is uitgegaan, is de post „rooken” blijkens de mededeelingen van v. d. Goot ¹⁾ te laag in aanmerking genomen.

3e. Die budget-statistieken hebben in hoofdzaak betrekking op gezinnen, dus op de inkomens van gehuwde personen, die bovendien zeer ordelijk leven en dus van te voren bepalen, hoeveel zij bij het gegeven inkomen aan tabaksfabrikaten kunnen uitgeven. Hierdoor is het percentage van $1\frac{1}{2}$ gunstig beïnvloed; dit is nog sterker het geval door de vele uitgaven van die ongehuwden, die niet tot een gezin behoren. Bij dezen, niet in het minst bij degenen die slechts een gering inkomen hebben, zal zeker meer dan $1\frac{1}{2}$ of 2% van het inkomen worden „verrookt.” Men bedenke hierbij, dat het op deze wijze berekende nationale inkomen daalt tot f 5680 millioen, indien het percentage $2\frac{1}{2}$ wordt en tot f 4733 millioen, indien het 3 wordt! En dan zijn de verschillen van geen belang.

4e. Die budget-statistieken betreffen in hoofdzaak gezinnen met lage inkomens, die in het algemeen geen buitenlandsche reizen maken. Voorzoover enkele hoogere inkomens ook in de statistiek zijn verwerkt, blijkt uit het bedrag, hetwelk zij voor genoegens aan spoor en tram hebben uitgegeven, dat zij hoogstwaarschijnlijk niet in het buitenland hebben gereisd. Zoodat mag worden aangenomen, dat het percentage van $1\frac{1}{2}$ of 2 nagenoeg uitsluitend betrekking heeft op *hier te lande* gekochte tabaksfabrikaten. Maar in het bedrag van de f 142.000.000 is ook begrepen:

a. de waarde van de door buitenlanders (zoowel door hen, die hier een bedrijf enz. uitoefenen als door hen, die hier reizen), hier te lande gekochte sigaren, enz.

b. de waarde van de tabaksfabrikaten, die naar het buitenland zijn uitgevoerd en waarvoor de accijns is teruggegeven ²⁾).

Voor een en ander — het bedrag sub *b* zal wel niet groot zijn — ontbreekt elk gegeven, doch het is duidelijk, dat zij de f 142.000.000 verlagen.

5e. Niet onbelangrijk acht ik de gevallen, dat de aankoop van sigaren, enz. als „bedrijfsonkosten” geschiedt. Zelfs al

¹⁾ t.a.p., blz. 64 noot en 151.

²⁾ Art. 12, 2c lid Tabakswet. Aangezien de statistiek vermeldt de netto uitgegeven banderolles (door Bonger gelijk gesteld met de vertering waartegen geen bezwaar behoeft te bestaan), zijn deze uitvoeren naar het buitenland in de statistiek begrepen.

zouden deze kosten op de afnemers en dus uiteindelijk op de consumenten worden verhaald, dan nog zijn deze niet in het percentage van $1\frac{1}{2}$ of 2 begrepen. Juister zou het m.i. zijn ook uit dezen hoofde een aftrek op de f 142.000.000 toe te passen.

Tenslotte verwijs ik naar van de Woestijne's bestrijding van Bongers berekening; eerstgenoemde toont o.a. uitvoerig aan, dat er alleen bij de arbeiders verband bestaat tusschen inkomen en rooken, niet bij de beter gesitueerden. Hij acht Bongers berekening waardeloos en meent, dat het percentage van 2% voor rooken niet bewezen en onaannemelijk is; hij acht het waarschijnlijk wel tweemaal zoo hoog ¹⁾).

* *
*

Uit een en ander blijkt, dat ik Bongers conclusie niet kan onderschrijven. Wel ben ik het op grond van alles, dat hierboven is opgemerkt, met hem eens, dat het volksinkomen grooter is dan hij bijv. voor 1920/21 heeft berekend. Maar het lijkt mij, hoe gaarne ik dit bedrag vooral voor de verdeling van de inkomens zou willen kennen, niet mogelijk te dezen opzichte ook maar eenigszins betrouwbare benaderingen op te stellen ²⁾). Voor hen, die mochten meenen, dat ik dan beter mijn kritiek had kunnen achterwege laten, moge ik het volgende opmerken. In de eerste plaats is het een wetenschappelijke plicht te waarschuwen tegen onvolledige berekeningen waaruit verkeerde conclusies kunnen worden getrokken. In de tweede plaats heb ik zelf getracht het volksinkomen te benaderen uit de opbrengsten van de indirecte belastingen, maar ook deze berekening stuit op tal van subjectieve veronderstellingen, zoodat een eenigszins redelijke benadering is uitgesloten.

§ 21. HET VOLKSINKOMEN ALS EEN TOTAAL VAN DE OPBRENGST DER PRODUCTIE. DE BEREKENING DAARVAN.

Het is opmerkelijk, dat men — niettegenstaande velen de herkomst van het individueele inkomen uit de productie niet

¹⁾ Rooken en inkomen, Mensch en Maatschappij van 1 Juli 1932, blz. 291/9.

²⁾ Cf. Colm t.a.p., blz. 41.

als een wezenskenmerk aanvaarden — anderzijds steeds heeft vastgehouden aan een opvatting van het volksinkomen in den zin van een goederen (c.q. en diensten)-opbrengst, dus een opbrengst van de productie ¹⁾. Als totaal neemt men die (technische) opbrengsten welke over zeker jaar zijn toegeval len èn aan de natuurlijke personen èn aan de economische eenheden, die in zekeren staat wonen, resp. zijn gevestigd. Gewoonlijk drukt men deze goederen- en diensten-opbrengst in geld uit.

Ook vat men het volksinkomen wel op in dezen zin, dat als totaal wordt genomen de geldopbrengst van de productie binnen de grenzen van een staat, vermeerderd met de geldopbrengsten, die uit het buitenland komen en verminderd met die, welke naar het buitenland gaan (zie hierna).

Hierbij is het natuurlijk van belang te weten, welke betee kenis men hecht aan het begrip „productie.”

Met de in § 1 verdedigde meening komt het meeste overeen, die van Stamp. Hij vat het nationale inkomen op als „the aggregate money expression of those goods produced, and services performed ²⁾, by the inhabitants of the country in a year which are, as a fact, generally exchanged for money.” Hij laat onmiddellijk hierop volgen: „Everything that is produced in the course of the year, every service rendered, every fresh utility brought about, is part of the national income.” ³⁾

Hier alsmede in de plastische voorstelling, welke de schrijver vervolgens van het nationale inkomen geeft — hij gooit alle producten en diensten van een jaar op een hoop en geeft ieder producent een „ticket” om iets van deze producten en diensten tot zich te nemen —, veronderstelt hij blijkbaar, dat *alle* producten onder natuurlijke personen worden verdeeld.

¹⁾ In dezen zin Hermann (althans praktisch) t.a.p. blz. 309 en 321; Raaijmakers, Beginselen, blz. 114; d'Aulnis de Bourouill, t.a.p. blz. 11/2, (echter voor de geheele maatschappij); v. d. Tempel, t.a.p. blz. 65; Amonn, Grundzüge I blz. 240/5; Winkler, t.a.p. blz. 371 v.; Stamp, t.a.p. blz. 40 v.; Angelopoulos, t.a.p. blz. 40; National industrial conference board, The Americana Annual, 1931, blz. 797; Meerwarth, Nationalökonomie und Statistik, geciteerd door Zizek, t.a.p. blz. 139/40; Pesch, t.a.p. blz. 359; Meyer, t.a.p. blz. 237 (echter beperkt tot de beschikbare finale goederen); vermoedelijk Aust, Volksvermögen und Volkseinkommen, Finanz-Archiv 1928, blz. 61; eenigszins afwijkend Fellner, Schriften d. V. f. S. 173 Bd. blz. 149. Als tweede begrip: Vogel, t.a.p. blz. 461/2; v. Philippovich, Grundriss I blz. 345, echter beperkt tot de consumptiegoederen.

²⁾ In een noot voegt hij er aan toe: „Subject to certain reservations”.

³⁾ t.a.p., blz. 40 v.

Dit laatste nu is allerm minst het geval (vgl. § 5). Indien Stamp echter onder de „inhabitants of the country” ook economische collectiviteiten bedoelt, dan krijgt het volksinkomen in dezen zin een ruimere beteekenis dan in de vorige paragraaf; hierna zal blijken, dat er bovendien nog eenige andere verschilpunten zijn. Ter onderscheiding met het verzamelbegrip, bedoeld in de vorige paragraaf, geef ik voor deze totaal-opbrengst van de productie de voorkeur aan den term „volks-opbrengst”. ¹⁾

„Opbrengst” is in het voorafgaande gebezigd in den zin van *geldopbrengst*. Slechts een enkele maal vindt men pogingen aangewend om de *technische* opbrengsten van de productie samen te tellen. Zoo onderscheidt Winkler scherp tusschen de „Naturalform” en de „Geldform des Volkseinkommens.” Van de eerste geeft hij voor een geïsoleerd gedachte volkshuishouding de volgende definitie: „die Summe an Gütern, Nutzungen und Dienstleistungen, die der Volkswirtschaft in diesem Jahre rein d.i. nach Abzug der volkswirtschaftlichen Kosten, zuwachsen, mögen sie zum Verbrauch oder zur Kapitalbildung verwendet werden” ²⁾.

Zoodra zij echter het goedereninkomen voor een „weltwirtschaftlich eingestellte Volkswirtschaft” willen opstellen, staan Winkler e.a. niet uitsluitend stil bij de technische opbrengst van de productie binnen de landsgrenzen, doch houden zij tevens rekening met den in- en uitvoer van goederen, ja ook met leeningen, enz. De schrijvers verschillen van meening, hoever hiermede moet worden gegaan; ik zal mij in dien strijd, die soms tot subtiële onderscheidingen leidt, hier niet mengen ³⁾ en ik moge volstaan met slechts één opvatting, n.l. die van Winkler, te vermelden:

„....gelangen wir.... zu folgenden naturalen Bestandteilen des Volkseinkommens einer weltwirtschaftlich eingestellten Volkswirtschaft:

¹⁾ vgl. Bordewijk, Inleiding tot de economie, blz. 365; Vogel, t.a.p. blz. 462, die dezelfde onderscheiding voorstaat als in den tekst is aangegeven, spreekt hier van „Reinertrag der Volkswirtschaft.”

²⁾ t.a.p. blz. 371; de schrijver staat nader stil bij de „kosten”.

³⁾ vgl. Wagner, t.a.p. 414 v., Hermann, t.a.p. blz. 309; v. d. Tempel, t.a.p. blz. 75 v.; zie ook het overzicht, dat Winkler t.a.p. blz. 377/80 geeft.

1. Diejehnigen im Betrachtungsjahre neuerzeugten Werte, die im Inlande verbraucht oder zu Vermögen verwandelt werden.

2. Der Ueberschusz der im Tauschverkehr aus dem Auslande eingelaufenen über die aus das Ausland ausgelaufenen Werte.

3. Die unentgeltlich aus dem Auslande eingegangenen Werte und die aus dem Auslande eingelaufenen Schuldzinsen.

4. Soweit nicht aus dem Volksvermögen oder den unter 3 ausgegebenen Werten stammend, die an das Ausland unentgeltlich, darlehensweise oder als Schuldzinsen hingegebenen Werte."

Indien men, zegt deze schrijver, op deze wijze het volksinkomen opstelt, blijven ten onrechte buiten aanmerking: „Alle Geldcingänge, die unmittelbar als Schuldzinszahlungen, unentgeltliche Widmungen, Schuldrückzahlungen oder Vermögensanlage aus Ausland gehen" ¹⁾.

* *
*

Op deze wijze wordt de volksopbrengst naar de o b j e c t i e v e, de r e ë e l e methode ²⁾ opgesteld, doch het is duidelijk, dat alle die goederen en diensten, waaruit zij bestaat, slechts kunnen worden opgeteld, indien zij tot geld worden herleid. Dit noemt Winkler de „*Geldwert* der naturalen Form des Volkseinkommens", die hij onderscheidt van de op blz. 127 te bespreken subjectieve methode, welke z.i. leidt tot den „Geldform des Volkseinkommens" ³⁾.

Een enkele maal vindt men de nationale opbrengst beperkt tot de geldopbrengst van de stoffelijke goederen zonder de persoonlijke diensten, hetgeen volgens een bericht in de N. R. Ct. ⁴⁾ het geval is met een door het Bureau of research on Russian economic conditions (bestaande uit uitgeweken Russische economen en welk bureau is verbonden aan de universiteit van Birmingham) ingesteld onderzoek naar het nationale inkomen van de Sovjetunie.

¹⁾ Winkler, t.a.p. blz. 374.

²⁾ Vgl. voor de methoden ook Stamp, t.a.p. blz. 58 v.; Schnapper-Arndt, Sozialstatistik, blz. 261 v., Winkler t.a.p. blz. 371, Wagner t.a.p. blz. 414 v., Colm t.a.p. blz. 42/3, Zizek, t.a.p. blz. 134/5 en 139/41.

³⁾ Als een voorbeeld van berekening volgens de reële methode kan dienen de becijfering van de volksopbrengst, welke Zaalberg uit de statistieken van voortbrenging en verbruik heeft opgesteld (De opbrengst van den arbeid in Nederland, E. S. B. 1931, blz. 794/5). Ik moet er op wijzen — de schrijver zegt trouwens zelf, dat hij met gebrekkige riemen roeit —, dat de berekening op zóó groote veronderstellingen is opgebouwd, dat ik er niet de minste conclusie aan kan verbinden. Bij zijn vergelijking met het totaal inkomen volgens de statistiek der Rijksinkomstenbelasting heeft de schrijver o.a. niet stil gestaan bij de talloze inkomens die buiten deze statistiek vallen.

⁴⁾ 21 Nov. 1931. Avondblad C.

De geldopbrengst der productie kan volgens de reële methode moeilijk juist worden berekend, in hoofdzaak omdat zij op talrijke onzekere schattingen moet berusten. Ik vraag mij daarom af, of wij niet evenveel nut hebben aan een verzameling van de geproduceerde *hoeveelheden* goederen en diensten. Ik zie niet voorbij, dat men vooral de laatste slechts zeer moeilijk kan aangeven, dat men van de goederen de hoedanigheden niet kan aanduiden en dat een technisch gelukte productie nog niets zegt over de economische. Desniettemin meen ik, dat een verzameling van gegevens over voortbrenging en verbruik en over handel en verkeer in verschillende eenheden (waar het niet anders kan in geld), zooals ten onzent het Centraal Bureau voor de Statistiek deze publiceert ¹⁾, ons zeker evenveel kan zeggen als de volgens de objectieve methode berekende geldopbrengst. Dit geldt m.i. in nog sterkere mate indien men vergelijkingen over meer jaren gaat opstellen, omdat n.l. de waardeveranderingen van het geld achteraf zoo moeilijk zijn te elimineeren.

* *
*

Indien men de volksopbrengst naar de *subjectieve* of *personeele* methode berekent, gaat men uit van de geldinkomens der fysieke personen. Absolute eisch is dan echter, dat in deze inkomens de afgeleide inkomens niet dubbel worden opgenomen, hetgeen in de statistieken der inkomstenbelasting meermalen het geval is (zie § 20).

Voorts moeten bij de totaalsom van de individueele inkomens worden bijgeteld de geldopbrengsten van andere economische eenheden, voorzooover zij niet in de geldinkomens van de natuurlijke personen zijn opgenomen. Winkler wil verder nog bijtellen: „diejenigen Geldsummen, die ohne Naturalwertäquivalent (und natürlich ohne Vermögensbelastung) der Volkswirtschaft zuwachsen,” voorzooover deze niet in de geldinkomens zijn begrepen ²⁾. Men telt dan blijkbaar de inkomsten, welke uit het buitenland toevloeien, mede. Hoe het echter staat met de inkomsten, welke buitenlanders

¹⁾ O.a. in het Maandblad van het Centraal Bureau voor de Statistiek en in de Nederlandsche Conjunctuur. Vgl. ook Verrijn Stuart, Inleiding Statistiek II blz. 110 v.

²⁾ Vgl. Winkler, t.a.p., blz. 375; hij verwijst hierbij naar hetgeen hierboven op blz. 126 is geciteerd.

hier te lande verwerven ¹⁾, blijkt niet duidelijk. Waarschijnlijk wil Winkler deze buiten aanmerking laten; Amonn daarentegen neemt vermoedelijk aan, dat de totale productie, welke binnen de landsgrenzen wordt verworven, dient te worden vermeerderd met de invoeren en verminderd met de uitvoeren ²⁾. Het schijnt mij toe, dat wij hier alleen moeten stil staan bij hetgeen uiteindelijk en aan de binnen het Rijk wonende natuurlijke personen en aan de daarbinnen gevestigde economische collectiviteiten aan geldopbrengsten van de productie toevloeit.

Wij dienen thans nog na te gaan, of de berekening van de volksopbrengst tot hetzelfde resultaat voert, of men de reële dan wel de personeele methode volgt. Het komt mij voor, dat dit zelfs bij een geheel consequente becijfering niet mogelijk is. In de eerste plaats zijn er de verschillen door de wijze van schatten bij de objectieve methode; de aldus geschatte prijzen zullen immers zelden gelijk zijn aan de werkelijk voor de goederen verkregen prijzen, zooals die bij de subjectieve methode in aanmerking worden genomen. Vooral voor goederen, die geruimen tijd na hun vervaardiging worden verkocht, kan dit tot groote verschillen aanleiding geven. In de tweede plaats zullen de jaartijdvakken in vele gevallen niet dezelfde zijn ³⁾. En in de derde plaats is er de onzekerheid over de buitenlanders (zie hierboven).

Nog een andere vraag is deze, of tusschen de volksopbrengst en het volksinkomen overeenstemming bestaat. Uit het voorafgaande kan voldoende blijken, dat ik d e z e overeenstemming in geen geval aanwezig acht, naar welke methode men de eerste ook moge berekenen. Niettemin nemen vele schrijvers aan, dat de volksopbrengst volgens de subjectieve en objectieve methode tot gelijke uitkomsten leidt, alsmede dat deze laatste overeenstemt met het volksinkomen,

¹⁾ Volgens de Statistiek der Rijksinkomsten bedroegen deze inkomsten, *voorzoover* zij in de Rijksinkomstenbelasting vielen, over het belastingjaar 1928/29 ruim f 36.600.000.

²⁾ t.a.p., blz. 241.

³⁾ Vgl. ook hetgeen Winkler t.a.p. blz. 376 opmerkt; deze wil, om een zoo juist mogelijk resultaat te kunnen bereiken, een gemengde methode toepassen. Wagner, t.a.p. blz. 419, is van oordeel, dat beide methoden elkander aanvullen.

waarbij ik dan — in verband met mijn beperking tot de natuurlijke personen — moet aanteekenen, dat zij in dit laatste ook de geldopbrengsten van andere economische eenheden begripen ¹⁾ ²⁾).

§ 22. HET VOLKSVERMOGEN EN DE BEREKENING DAARVAN.

Het volksvermogen kan men opvatten als de som van de vermogens van de in een staat wonende natuurlijke personen en van de andere binnen zijn grenzen gevestigde economische eenheden ³⁾ ⁴⁾. Uiteraard dient men hierbij voor dubbelstellingen te waken.

Om die optelling te kunnen verrichten moeten de bestanddeelen in dezelfde geldeenheid en — althans streng theoretisch — naar één maatstaf zijn uitgedrukt. Te dezen opzichte is in de literatuur de meening verdedigd, dat het individueele vermogen dient te worden gewaardeerd naar de ruilwaarde, het volksvermogen naar de subjectieve gebruikswaarde ⁵⁾. Men zou eerder het omgekeerde verwachten. Weyermann, die deze opvatting terecht heeft bestreden, wijst achtereenvolgens op den algemeenen noemer, welke de ruilwaarde is; op het individueel psychische van de subjectieve gebruikswaarde en op de consequentie, dat in de bestreden opvatting ook de vrije goederen tot het volksvermogen zouden behooren ⁶⁾. Anderzijds moet men echter bedenken, dat voor

¹⁾ Amonn, t.a.p. blz. 241 en 245 (gevolg van zijn uitgangspunt, dat tusschen het geld en goederen-inkomen geen verschil bestaat); Mayer, t.a.p., 241 v.; Smart, *The distribution of income*, ch. 3 en 4; National industrial conference board volgens *The americana annual*, 1931, blz. 797; Landburgh, *Volkseinkommen und Sozialprodukt*, Die Bank, 8 Heft 1926, blz. 438 en 445 (geciteerd door Diehl, *Schriften d. Ver. f. Sozialpol.* 173 Bd. blz. 8).

²⁾ Van de door mij geraadpleegde schrijvers maakt alleen Vogel, t.a.p. blz. 462, een juist onderscheid.

³⁾ Vgl. blz. 46.

⁴⁾ In denzelfden zin Vogel, t.a.p. blz. 461 en 464/7, Hermann, t.a.p., blz. 10, Weyermann, *Schriften d. V. f. S.*, 173 Bd., blz. 108 en *Jahrbücher* t.a.p. o.a. blz. 194; Zizek, t.a.p., blz. 137; praktisch Bongers, *Verm. en ink.* (1913—1920); Stamp, t.a.p., blz. 7/8 (behoudens een tweede opvatting, zie hierna); Amonn, t.a.p., blz. 43 (in tegenstelling met zijn opvatting bij het individueele vermogen, noemt hij op blz. 43 en 241 echter niet de consumptiegoederen; op blz. 148 daarentegen wel). In eenigszins afwijkenden zin: Wagner, *Grundlegung* I, blz. 309 v.; Schäfle, *Abriss der Soziologie* (geciteerd door Aust, t.a.p. blz. 60), Marshall t.a.p. blz. 59/60 (deze wil n.l. de vrije goederen en de organisatie van de gemeenschap ook onder het volksvermogen rekenen).

⁵⁾ Volgens Weyermann, *Schriften* t.a.p., blz. 110 wordt deze meening verdedigd door Eggenschwyler e.a.

⁶⁾ Weyermann, *Schriften* t.a.p., blz. 110/3.

het volksvermogen de ruilwaarde niet feilloos is; bijv. voor wegen, bruggen, kerken, enz. Ook dient men te overwegen, dat men bij het nemen van de ruilwaarde uiteraard afziet van de mogelijkheid, dat *alle* die geschatte goederen op den dag van de vermogensopstelling ten verkoop worden aangeboden. Zou dit inderdaad geschieden, dan zouden immers de prijzen zéér laag zijn en het vermogen evenzoo ¹⁾).

De praktijk is intusschen zoodanig, dat aan den theoretischen eisch van één bepaalden maatstaf niet kan worden voldaan. Volgens Zizek worden bij de berekening van het volksvermogen praktisch de volgende waarden door elkander gebruikt: ruilwaarde, gekapitaliseerde opbrengst, kostprijs en verzekeringswaarde ²⁾). Het behoeft — daar het volledige niet valt te bereiken — niet te verwonderen, dat Weyermann reeds tevreden is, indien een „bilanzmässiges Volksvermögen" kan worden verkregen, d.i. „die tunlichst ermittelte, gegenwärtige Preissumme eines durch den Umfang des Volkes begrenzten Komplexes dauerbarer Wirtschaftsgüter" ³⁾).

* * *

Het lijkt mij met de hulp van de middelen waarover wij thans kunnen beschikken, zeer moeilijk een benadering van het volksvermogen op te stellen. Wij zijn daartoe vrijwel alleen aangewezen op de statistieken van de vermogensbelasting. Doch wij moeten — hoezeer ik erken, dat de statistiek een economisch begrip niet geheel behoeft te volgen — dan in de eerste plaats bedenken, dat het juridisch vermogensbegrip, bijv. dat van onze wet op de vermogensbelasting, een ander is dan dat, hetwelk hierboven is aangegeven. En al bestaat dan in de economie zelf over dit begrip geen volledige eenstemmigheid, zooveel is toch zeker, dat vrijwel geen econoom patentrechten, rechten op toekomstige winstaandeelen, e.d. tot het vermogen rekent. Dit nu doet de wet op de vermogensbelasting wel, die echter anderzijds vele consumptiegoederen buiten beschouwing laat. In de tweede plaats

¹⁾ Vgl. Weyermann, Jahrbücher, t.a.p. blz. 213.

²⁾ Zizek, t.a.p. blz. 133. Voor zoover het betreft een opstelling van het Nederlandsche volksvermogen, gebaseerd op de gegevens van de vermogensbelasting, kan men hieraan nog toevoegen: kostprijs verminderd met afschrijvingen (n.l. indien het vermogen volgens de balans is aangegeven, mits bovendien aan enkele voorwaarden wordt voldaan).

³⁾ Weyermann, Jahrbücher t.a.p., blz. 214 in verband met blz. 210.

blijven in de statistiek van de vermogensbelasting alle individuele vermogens beneden f 16.000 buiten aanmerking. Ten derde zijn de ontduikingen van invloed; ten vierde blijven de vermogens van zelfstandige economische collectiviteiten, voorzover zij niet in de vermogens van natuurlijke personen zijn opgenomen, geheel buiten beschouwing. En tenslotte is er de factor van de negatieve vermogens. Deze komen in de statistieken in zooverre tot uiting, dat degene, die een recht heeft op iemand wiens vermogen negatief is, dat recht zeer waarschijnlijk beneden 100% van de aanvankelijke waarde heeft gewaardeerd. Daarmede zijn echter alle negatieve vermogens nog niet verrekend, want die lagere waardeering van de bewuste rechten zal doorgaans niet overeenstemmen met de juiste negatieve bedragen.

Ondanks deze bezwaren hebben ten onzent prof. Bongers en de meergenoemde Subcommissie getracht het nationale vermogen te benaderen. De eerste stelde zijn berekeningen op per 1 Mei 1920, de tweede per 1 Mei 1927. Ik geef hier hun conclusies:

	Bongers ¹⁾ per 1 Mei 1920	Subcommissie ²⁾ per 1 Mei 1927
a. vermogen van de natuurlijke personen, die in de vermogensbelasting werden aangeslagen:		
over het belastingjaar 1920/21 .	f 13.855.000.000	
1927/28 .		f 14.072.841.000
b. " " " bij te tellen wegens vermogen in vruchtgebruik (werd toen voor slechts $\frac{1}{3}$ bij den vruchtgebruiker belast)	f 91.000.000	f 99.392.000
c. ontdoken	f 1.400.000.000	f 1.407.284.100 ³⁾
d. nagevorderd	—	f 174.333.000
e. niet belaste vermogens .	f 1.750.000.000	f 5.960.000.000
	<hr/> f 17.096.000.000	<hr/> f 21.713.850.100
f. te lage waardeeringen van de aandelen eener n. v. in dien zin, dat voor een hooger bedrag aan reserves aanwezig is . .	f 400.000.000	—
g. potentieele privaat vermogen (reserves van levensverzekeringen, enz.)	f 1.000.000.000	—
h. vermogen in de doode hand (privaat en publiek) . .	f 2.000.000.000 ⁴⁾	—
totaal	<hr/> f 20.496.000.000	<hr/> f 21.713.850.100

¹⁾ t.a.p. blz. 28-34.

²⁾ t.a.p. blz. 24.

³⁾ Zijnde 10% van het belaste vermogen.

⁴⁾ Zie ook t.a.p. blz. 47.

Naar aanleiding van deze statistieken merk ik het volgende op (ten aanzien van de posten *b*, *c* en *d* heb ik geen bemerkingen):

a. Beide schrijvers houden geen rekening met de hierboven bedoelde verschillen tusschen het juridisch en het economisch vermogensbegrip en met het niet voldoende in aanmerking nemen van de negatieve vermogens.

e. Dit is een zéér moeilijke schatting; het wil mij echter voorkomen, dat die van de subcommissie dichter bij de werkelijkheid zal liggen dan die van Bongers. Ik kan hier niet op hun verschillende wijze van berekenen ingaan, doch op grond van mijn ervaringen acht ik het aantal van hen, die *f* 1000 of *f* 2000 rijk zijn, belangrijk hooger dan Bongers schat.

f. Voor vele aandeelen kan dit juist zijn; anderzijds moet echter worden opgemerkt, dat vooral de aandeelen van familie-n. v.'s meermalen hooger worden geschat dan hun intrinsieke waarde bedraagt.

g. Bongers heeft dit bedrag terecht bijgeteld. (Sedert 1 Mei 1928 moeten de belastingplichtigen in bepaalde gevallen dergelijke bedragen onder hun vermogen begrijpen).

h. Dit bedrag is door de Subcommissie verwaarloosd, omdat zij zich beperkte tot de particuliere vermogens.

De bovenstaande methode van berekening van het volksvermogen wordt de *s u b j e c t i e v e* genoemd; men kan haar ook opstellen aan de hand van de gegevens van de successiebelasting. Van Ebbenhorst Tengbergen gaat daarbij uit van de omstandigheid, dat de percentages van de verschillende bestanddeelen van het totale in één jaar vererfde vermogen steeds op ongeveer dezelfde wijze terugkeeren. Hij becijfert vervolgens de waarde van alle onroerend goed, dat toebehoort aan in Nederland wonende natuurlijke personen en benadert daarna met behulp hiervan het totale vermogen van alle natuurlijke personen ¹⁾. Deze methode was ten onzent,

¹⁾ Aldus H. van Ebbenhorst Tengbergen in zijn artikelen „Verloren millioenen” en „Ontduiking van vermogensbelasting” in Weekblad der dir. bel. inv. en acc., nos. 2142, 2207 en 2209. De schrijver geeft zelf uitvoerig aan, aan welke factoren aandacht moet worden geschonken. Aangevend, dat het vermogensbegrip in de successiebelasting ten onzent, vooral wat betreft de consumptiegoederen, vollediger is dan in de vermogensbelasting.

vóór de verbeteringen die in 1917 in de wet op de vermogensbelasting zijn aangebracht, zeer zeker van belang, hoezeer ook zij vele moeilijkheden medebracht; men moet o.a. de negatieve vermogens begrooten, men dient de totale waarde van alle onroerend goed te schatten en rekening te houden met de waarde van de perceelen die aan anderen dan natuurlijke personen toebehooren.

Een tweede methode met behulp van de gegevens der successiebelasting is de volgende: men vermenigvuldigt het jaarlijks verervend vermogensbedrag (berekend uit een gemiddelde over een aantal jaren) met een factor, omdat jaarlijks slechts een gedeelte van de vermogensbezitters overlijdt. Prof. Verrijn Stuart heeft ter zake diepgaande studiën gepubliceerd ¹⁾. Ik acht ook deze methode — waarbij rekening moet worden gehouden o.a. met de negatieve vermogens, de wijzigingen in het juridische vermogensbegrip en in de waarde van het geld — thans te onzeker om hierop conclusies te bouwen ²⁾.

* *
*

Naast de subjectieve staat de objectieve berekening naar de hoofdcategorieën van het vermogen: grondeigendom, huizen, roerende zaken (volgens de verzekering tegen brand-schade), verkeersmiddelen, vorderingen op het buitenland onder aftrek van de verplichtingen aan het buitenland ³⁾. Het is m.i. uitgesloten op deze wijze het volksvermogen juist te berekenen. Weyermann vestigt er de aandacht op, dat men op deze wijze, ook al neemt men de ruilwaarde, andere uitkomsten verkrijgt dan bij de subjectieve methode; men schat nu de fabrieksgebouwen zuiver op de verkeerswaarde en veronachtzaamt de bijzondere waarde van het complex in verband met de rentabiliteit van het daarin uitgeoefende

¹⁾ Inleiding Statistiek III, o.a. blz. 319, 347 v., 351 v. Op blz. 353 bespreekt de schrijver de bezwaren. Vgl. ook Bongers, Vermogen en inkomen (1913—1920), blz. 32 v.

²⁾ Nog een andere methode geeft Weyermann, *Schriften* t.a.p. blz. 119, n.l. met gegevens van de inkomstenbelasting; men dient dan de opbrengsten te kapitaliseren om het vermogen te vinden. Uiteraard blijven dan de consumptiegoederen buiten aanmerking. Zie voor nog eenige andere methoden Stamp t.a.p. blz. 9 en 10.

³⁾ Weyermann, *Schriften* t.a.p. blz. 119 v.; Verrijn Stuart, *Inleiding Statistiek III*, blz. 318 v.; Vogel, t.a.p. blz. 465; Zizek, t.a.p. blz. 137, Stamp, t.a.p. blz. 9 v.; Schmoller, *Grundriss II*, blz. 181 v. (Deze wil hierbij o.a. tot grondslag nemen de statistiek van het kadaster).

bedrijf; verder is het onmogelijk, dat de statisticus de juiste ruilwaarden van alle goederen kent ¹⁾).

Bovendien kan men, op deze wijze te werk gaande, tot een principieel andere opvatting van het volksvermogen geraken, n.l. deze, dat dit enkel betrekking heeft op de objecten, welke binnen de landsgrenzen worden gevonden. Stamp, die op deze tweede beschouwingswijze de aandacht vestigt, geeft het voorbeeld van een kolonie, die wordt gefinancierd door het moederland. Zij is arm, indien men let op het vermogen harer inwoners, maar rijk ten aanzien van hare bronnen ²⁾. Deze beschouwingswijze van het volksvermogen treft men echter slechts hoogst zelden aan.

* *
*

Mijn conclusie is na het voorafgaande deze, dat — al mogen bij de berekening van het volksvermogen niet zóóveel moeilijkheden zijn te overwinnen als bij de benadering van het volksinkomen, — het eerste niettemin slechts *zéér globaal* kan worden benaderd. Ik geef de voorkeur aan de subjectieve methode van becijfering ³⁾, daarbij uitgaande van de gegevens van de vermogensbelasting. Maar ook dan blijven nog talrijke en groote moeilijkheden over en bovendien moeten zeer gewaagde veronderstellingen worden gemaakt. Men bedenke daarom, dat elke berekening van het volksvermogen zéér onnauwkeurig is en dat zij met de g r o o t s t m o g e l i j k e r e s e r v e moet worden aanvaard.

Veronderstelt echter, dat wij inderdaad uit de statistieken der vermogensbelasting, vermeerderd met op andere wijze verkregen gegevens, het volksvermogen juist zouden kunnen berekenen, dan moeten wij bij het gebruik daarvan niettemin zeer voorzichtig zijn. Men bezigt haar voor een vergelijking met buitenlandsche totaalsommen. Daarbij dient echter in de eerste plaats vast te staan, dat ook in de buitenlandsche berekening van hetzelfde vermogensbegrip is uitgegaan, dat de vermogens naar denzelfden maatstaf zijn gemeten en dat de grondgegevens dezelfde

¹⁾ Weyermann, *Schriften*, t.a.p. blz. 118/9; in denzelfden zin Zizek, t.a.p. blz. 133. Vgl. ook Fellner, *Schriften d. V. f. S.*, 173 Bd., blz. 149.

²⁾ Stamp, t.a.p. blz. 7/8.

³⁾ Opmerkelijk is, dat Zizek, t.a.p. blz. 135, de objectieve methode verkiest.

mate van betrouwbaarheid verdienen. Maar dan nog zijn er volgens Weyermann belangrijke factoren, die wij in aanmerking moeten nemen, n.l. 1e. het verschil in beteekenis van de vrije goederen in twee landen; de schrijver wijst er op, hoe men in noordelijke landen groote kosten moet maken, alvorens de gronden aldaar op het natuurgave-niveau van de zuidelijke landen staan; 2e. voor een zelfde goed kan in het eene land een ruime markt gevestigd zijn, in het andere een zeer kleine (men denke bijv. aan fijne wijnen) waardoor groot verschil in de prijsvorming kan ontstaan; 3e. in het eene land is het moderne geldkapitalisme verder ontwikkeld dan in het andere, zoodat bijv. in het eerste de kapitaliseering van toekomstig te verwachten opbrengsten wordt toegepast, terwijl het andere land een dergelijke verschijningsvorm nog niet kent ¹⁾).

Indien wij ons beperken tot een vergelijking van het nationale vermogen over verschillende jaren, moeten wij bij een stijging daarvan bijzonder letten op de veranderingen in de waarde van het geld; doch het is juist deze, welke wij, vooral bij een vergelijking van jaar tot jaar, zoo gemakkelijk vergeten. In tijden als wij nu beleven, loopt de geldswaarde van het nationale vermogen belangrijk terug, doch men bedenke, dat de goederen zelf voor een groot deel aanwezig blijven. Men dient ook hier ter dege te onderscheiden tusschen de geld- en de stoffelijke zijde van het vermogen; op deze laatste komt het eigenlijk aan. Bovendien moeten wij bij de vergelijkingen ook hier denken aan wetswijzigingen en veranderingen in de jurisprudentie en juist in dit opzicht dient men ten onzent op te letten, want het vermogensbegrip is bijv. met ingang van 1 Mei 1928 omvangrijker geworden. Voorts hebben de talrijke opgerichte familie-n. v.'s hier — in tegenstelling met haar invloed op de statistieken van de inkomstenbelasting — een stijging van het volksvermogen tengevolge. Want de waarde van de aandelen is vooral in tijden van opgaande conjunctuur meermalen hooger dan de som van de activa (gewoonlijk zonder goodwill) verminderd met de passiva van den persoonlijken ondernemer.

In den laatsten tijd zijn de berekeningen van het volksvermogen gebezigd om de „betalingscapaciteit” ten behoeve van

¹⁾ Weyermann, Schriften, t.a.p. blz. 121/2.

buitenlandsche schuldeischers na te gaan. M.i. zou men voor dit doel meer hebben aan een liquiditeitspositie, maar op dit vraagstuk kan ik uiteraard hier niet ingaan.

Ik meen, dat de opstelling van het volksvermogen zijn grootste belang heeft voor een beoordeeling van de wijze waarop de vermogens zijn verdeeld (zie § 27).

Ik heb in het voorafgaande met opzet eenige andere beteekenissen van het volksvermogen buiten beschouwing gelaten, die m.i. daaraan niet moeten worden gehecht ¹⁾. Ook heb ik mij niet begeven in een onderscheid tusschen rijkdom en vermogen of tusschen volksrijkdom en volksvermogen, waartusschen bij oudere schrijvers verschil bestaat en waarover zij het onderling bovendien niet eens zijn ²⁾. Met Weyermann ben ik van oordeel, dat men het begrip „rijkdom” juist om de zeer verschillende beteekenissen, die men er aan kan hechten, uit de theoretische begripsleer moet bannen ³⁾.

Daarentegen wil ik er wel op wijzen, dat in de literatuur een enkele maal een poging wordt gedaan om het begrip „volkskapitaal” als *onderdeel* van het „volksvermogen” ingang te doen vinden ⁴⁾. Vogel verstaat er onder: „Jene Vermögensschaften. . . , welche *werbend*, sei es unmittelbar, sei es mittelbar produktiv, aber immer im materiellen Güter- und Geldertrag schaffende Sinne, tätig sind” ⁵⁾. Dit verzamelmegrip zou ons veel kunnen zeggen over de jaarlijksche

¹⁾ Dichl, Schriften d. V. f. S., 173 Bd., blz. 7 geeft vier beteekenissen, n.l. a) de som van de individueele vermogens van natuurlijke en rechtspersonen, b) het vermogen van de overheid, c) de som van a) en b) (in dezen zin is het door mij opgevat) en d) „eine Zusammenfassung der dauernden Grundlagen für die produktive Entfaltung aller wirtschaftlichen Kräfte in einem Volke.” Dit laatste gaat zeker te ver. Nog ruimer Spann t.a.p. blz. 206 v., die ook nog in aanmerking wil nemen de arbeidskrachten, het kapitaal van hoogere orde (rechtswezen enz.) vrije goederen en latente goederen. Vgl. ook Marshall t.a.p. blz. 59/60, Verrijn Stuart, Inleiding Statistiek, 3de deel, blz. 314 en 316/7 en von Philippovich, Grundriss I, blz. 146.

²⁾ Vgl. o.a. Wagner t.a.p. blz. 311 v., Pesch t.a.p. blz. 109 v., Hermann t.a.p. blz. 6; Pierson, Het begrip van volksrijkdom, Verspreide economische geschriften I, blz. 14 v.; Verrijn Stuart, Inleiding Statistiek, 3e deel, blz. 310 v.

³⁾ Jahrbücher t.a.p. blz. 187.

⁴⁾ Vogel, t.a.p. blz. 464/7; Colm t.a.p. blz. 45/6 is principieel tegen het samenvatten van productie- en consumptiegoederen in één begrip; hij behandelt daarom alleen het volkskapitaal.

⁵⁾ t.a.p. blz. 467.

kapitaalvorming, welke, zooals wij in § 27 zullen zien, van bijzondere beteekenis is voor de volkswelvaart. Berekeningen van dit volkskapitaal zijn schier onmogelijk; niettemin kan uit verschillend materiaal een indruk over de kapitaalvorming gedurende een aantal jaren worden verkregen. Ik verwijs daartoe naar een studie van Dr. Tinbergen „Kapitaalvorming en conjunctuur in Nederland, 1880—1930” ¹⁾ en naar Prof. Bongers „Vermogen en inkomen in Nederland gedurende den oorlogstijd” ²⁾. Deze laatste toont aan — hetgeen trouwens, zij het op andere gronden, ook uit het voorafgaande voortvloeit —, dat de cijfers van de vermogensbelasting ons te dezer zake geen licht kunnen verschaffen.

§ 23. DE BETEKENIS VAN „VOLK” IN DE UITDRUKKINGEN „VOLKSINKOMEN” EN „VOLKSVERMOGEN.”

In de vorige paragrafen heb ik de volgende begrippen aangevaard:

Volksinkomen is òf wel:

a. de som van de individueele inkomens van hen, die in een staat wonen;

òf wel:

b. de som van de (geld)opbrengsten van de productie, welke toevloeien aan de natuurlijke personen en aan de andere economische eenheden, die in een staat wonen, resp. gevestigd zijn (door mij in onderscheiding met a. genoemd: volksopbrengst).

Volksvermogen is de som van de vermogens van de in een staat wonende natuurlijke personen en van de binnen zijn grenzen gevestigde zelfstandige economische collectiviteiten.

Ik teeken nog aan, dat volksopbrengst en volksvermogen bijkomstig ook in anderen zin worden opgevat, doch hieraan zal ik in deze paragraaf geen verdere aandacht schenken.

Uit het bovenstaande blijkt alree, dat, indien wij spreken van „volksinkomen” of „volksvermogen” hiermede allerm minst is bedoeld het inkomen of het vermogen van een *subject* „volk”, zooals bijv. juridisch een vereeniging subject

¹⁾ De Nederlandsche Conjunctuur, jg. 1932, blz. 8 v.

²⁾ t.a.p. blz. 12-27. De Subcommissie (t.a.p. blz. 24) trekt wel een conclusie over de kapitaalvorming uit haar berekening van het volksvermogen. Men leze echter de opwerpingen, die zij zelf tegen deze gevolgtrekking maakt (blz. 25).

van rechten kan zijn. De beteekenis is eene andere: het gaat hier om het inkomen en het vermogen als inkomens-, als vermogenstotaliteit qua volk, d.i. zooals Weyermann het ten aanzien van het vermogen aangeeft: „Vermögensgesammtheit im Bereiche dessen, was wir unter dem Namen Volk oder Staat oder Nation oder Land.... begreifen” ¹⁾. Volksvermogen is dan, zooals dezelfde schrijver zegt, „die Summe der den verschiedensten Rechtssubjekten zustehenden Einzelvermögen.” ¹⁾

„Volk” is dus in deze uitdrukkingen een verzamelbegrip. Bovendien worden hier noch „volks”, noch „nationaal” gebezigd in een specifiek wetenschappelijke beteekenis; integendeel de — bovendien voor het volksinkomen eenerzijds en de volksopbrengst en het volksvermogen anderzijds onderling verschillende — inhoud van deze woorden dekt zich niet met de wetenschappelijke opvatting ²⁾ ³⁾.

Aangezien ik niet in staat ben andere uitdrukkingen te kiezen, die de juiste bedoeling kunnen weergeven, zal ook ik de termen volksinkomen en volksvermogen, afgewisseld met nationaal inkomen en nationaal vermogen, blijven gebruiken; zij hebben trouwens burgerrecht verkregen.

Naast nationaal en volksinkomen, enz. wordt wel gesproken van maatschappelijk inkomen, enz.; dit slaat m.i. niet op een bepaald volk doch op de geheele maatschappij. Ook in de hierna volgende hoofdstukken beperk ik mij tot „volk” in de bovenbedoelde beteekenissen. Ik meen, dat dit strookt met de werkelijkheid, want al kennen inkomen en vermogen in beginsel geen landsgrenzen, de praktijk is toch zoodanig, dat men nog steeds met deze beperkingen werkt. En al erken

¹⁾ Jahrbücher t.a.p. blz. 168.

²⁾ Volgens Alb. v. d. Poel, Nationaliteit en Staat, wordt „volk” gebruikt in den zin van „nationaliteit” en van „natie” (blz. 82). Een „nationaliteit” is een volksgemeenschap, welke in geaardheid en belangrijke uitingen van haar beschavingsleven van andere volksgemeenschappen verschilt (blz. 81). Een „natie” is een nationaliteit, die in het bezit is van een eigen staatsonderneming (blz. 82). De Staat is „het verband van een groep menschen die binnen een bepaald gebied duurzaam gevestigd is, en, in aller belang, geregeerd wordt door een gezagsorganisatie welke van ieder ander gelijksoortig gezag onafhankelijk is” (blz. 5).

³⁾ Vgl. over de beteekenis van „volk” ook Zizek, t.a.p. blz. 132; Amonn, Schriften t.a.p. blz. 25; Meyer t.a.p. blz. 226 v.; Pesch t.a.p. blz. 464 v.; Schuster, Das Einkommen, blz. 107 v.

ik eenerzijds den groei naar een groote wereldhuishouding, het feit ligt er evenzeer, dat wij bijv. de welvaart van de Vereenigde Staten van Amerika als iets afzonderlijks behandelen en niet eens stil staan bij het inkomen van een inheemsch volk in Afrika; ja, wij ervaren zelfs, dat in den laatsten tijd verschillende regeeringen de nationale welvaart sterk willen bevorderen — en dat andere regeeringen als gevolg daarvan worden gedwongen hetzelfde te doen — door maatregelen te nemen, die uit een oogpunt van wereldwelvaart zeker verwerpelijk zijn.

HOOFDSTUK VII.

De beteekenis van het volksinkomen en het volksvermogen voor de volkswelvaart.

§ 24. VOLKSWELVAART.

In de literatuur vindt men over de beteekenis van het begrip volkswelvaart al bijna even weinig als ten aanzien van de individueele welvaart. Wat deze laatste betreft, ik ben in § 15 tot de conclusie gekomen, dat zij wordt bepaald door een gunstige verhouding tusschen behoefte en dekking, — met aanvaarding van een minimum voor de behoeften —, doch dat desniettemin de meeste menschen kampen met een welvaartstekort. Prof. C. A. Verrijn Stuart, die, zooals wij zagen, een absoluten maatstaf aanlegt, vat het „maatschappelijk welvaartstekort” op, als de som der individueele welvaartstekorten. ¹⁾ Zooals wij hebben gezien, is het individueele welvaartstekort niet meetbaar, zoodat ook de bedoelde som niet in cijfers kan worden uitgedrukt. Dit behoeft echter aan de beteekenis van dit verzamelbegrip geen afbreuk te doen; wij spreken immers ook van volkshuishoudkunde, volksbestaan, enz., zonder dat wij ons daarvan een rekenkundige grootheid voorstellen.

Laten wij echter een oogenblik veronderstellen, dat het welvaartstekort meetbaar zou zijn. Ik stel daartoe de volgende overzichten voor twee groepen — veronderstel: gemeenten — samen, ieder van 100 personen wier welvaartstekorten als volgt zijn gemeten:

Verhouding tusschen behoefte en dekking	Welvaarts- tekort per persoon	GEMEENTE A		GEMEENTE B	
		Aantal personen	Totaal wel- vaartstekort	Aantal personen	Totaal wel- vaartstekort
$\frac{9}{10}$	0.1	4	0.40	—	—
$\frac{8}{10}$	0.2	4	0.80	—	—
$\frac{3}{4}$	0.25	6	1.50	—	—
$\frac{2}{3}$	0.33	6	2.00	3	1.—
$\frac{6}{10}$	0.4	10	4.—	20	8.—
$\frac{5}{10}$	0.5	20	10.—	25	12.50
$\frac{4}{10}$	0.6	15	9.—	25	15.—
$\frac{1}{3}$	0.67	10	6.70	12	8.—
$\frac{1}{4}$	0.75	10	7.50	12	9.—
$\frac{2}{10}$	0.8	10	8.—	2	1.60
$\frac{1}{10}$	0.9	5	4.50	1	0.90
		100		100	
Welvaartstekort van de gemeente:			54.40		56.00

¹⁾ Wetenschap der Volkshuishoudkunde, t.a.p. blz. 29 en 242.

Deze getallen zijn, het spreekt vanzelf, willekeurig; doch zij kunnen ons toch doen zien, dat het volkswelvaartstekort sterk kan afhangen van enkele individuen, die weinig of veel te kort komen. In de gemeente B is volgens deze opstelling het tekort het grootste en toch is de verdeeling van de tekorten daar gunstiger dan in de gemeente A. Het wil mij daarom toeschijnen, dat meer de verdeeling dan de som van de tekorten van belang is. De volkswelvaart, opgevat als de som van individueele welvaarten, kan ons alleen dan iets zeggen, indien *alle* menschen welvaart genieten ¹⁾. Dit nu is, zooals in § 15 is omschreven, nooit het geval.

* * *

Laten wij echter aannemen, dat de volkswelvaart kan worden opgevat als de som van de individueele welvaarten. Het wil mij voorkomen, dat wij goed doen, dan allereerst na te gaan, of elke individueele welvaart, onverschillig de wijze waarop deze is verkregen, zonder meer voor de welvaart van het geheele volk in aanmerking kan worden genomen. Het is, sociaal economisch bezien, n.l. van groot belang te weten, of collectieve behoeften niet ten voordeele van de strikt individueele zijn opgeofferd. En het is van maatschappelijk standpunt evenmin van beteekenis ontbloomt, of de mensch bij het bevredigen zijner persoonlijke begeerten geheel of gedeeltelijk heeft afgezien van zijn sociale natuur. Ik zal trachten een en ander met enkele voorbeelden duidelijk te maken.

Veronderstel, dat in twee gemeenten evenveel menschen wonen, die dezelfde behoeften hebben, welke ook in dezelfde mate worden bevredigd. Ik geef het hypothetische van dit voorbeeld gaarne toe, doch ik wensch slechts naar voren te brengen de wijze waarop deze menschen hun bevredigingsmiddelen hebben verworven en die wijze komt — zij het niet precies hetzelfde — in de werkelijkheid voor. In beide gemeenten hebben de menschen voor die bevredigingsmiddelen gearbeid, doch terwijl de inwoners van de gemeente A hun

¹⁾ Eppstein — opmerkend, dat de volkswelvaart niet kan worden opgevat als de som van de individueele welvaarten — stelt hierbij, dat in het andere geval de meest dringende behoeften van velen niet zouden kunnen worden bevredigd, terwijl de geringste behoeften bij enkelen wel zouden worden vervuld. (Oekonomische Produktivität, Jahrbücher f. Nat. u. Stat., 132 Bd. I, blz. 488).

bestaan vonden in een bloeiende industrie, legden de ingezetenen van de grensgemeente B, waar werkloosheid heerschte, zich toe op een lucratieven smokkelhandel. Men zal toegeven, dat de individueele welvaart van deze twee groepen van inwoners dezelfde kan zijn, doch sociaal-economisch — dus niet alleen ethisch — ligt de zaak toch wel anders. De algemeene welvaart, de welvaart die samengaat met het algemeen belang der inwoners, is in de gemeente B zoek.

Zoo is het ook van maatschappelijk standpunt lang niet onverschillig, of in een zekere gemeente welvaart heerscht tengevolge van weelde-productie dan wel tengevolge van een industrie, die kapitaalgoederen produceert waarnaar zeer veel vraag bestaat. En evenmin is het sociaal-economisch van belang ontbloomt, of een groot deel van de individueele welvaart is verkregen doordat de overheid veel werkloozensteun heeft uitgekeerd of doordat een verkwister met zijn geld heeft gesmeten.

Ik behoef eigenlijk niet eens dergelijke voorbeelden naar voren te brengen, want talrijke menschen — de goede niet te na gesproken — streven nu eenmaal naar een zoo groot mogelijk *eigen* voordeel, ook al zou dit ten nadeele van de gemeenschap geschieden of al zouden er algemeene belangen door worden geschaad. Men denke slechts aan een handelaar in opium, een caféhouder die een dronken man toch drank verstrekt, enz.

In de literatuur stellen Pesch en von Philippovich voor het aanwezig zijn van volkswelvaart de harmonische bevrediging van de individueele en collectieve behoeften als voorwaarde ¹⁾. Verrijn Stuart daarentegen gaat uit van de stelling, dat de strijd tusschen individu en gemeenschap *in beginsel* is opgelost voor wie erkennen, dat de liefde tot het ik de liefde tot het niet-ik omvat. De schrijver geeft toe, dat tusschen deze twee een strijd kan worden gevoerd, doch deze ligt z.i. buiten het gebied van de economie ²⁾.

Het schijnt mij toe, dat tusschen Pesch en von Philippo-

¹⁾ Pesch, t.a.p. blz. 315, zie hierna. Von Philippovich, Schriften d. V. f. S., 132 Bd. blz. 353, beperkt de individueele behoeften tot de „im Rahmen einer gegebenen Gesellschaftsordnung und mit Rücksicht auf die soziale Stellung der Einzelnen vernunftgemässen Bedürfnisse.“ Volkswelvaart acht hij aanwezig „wenn nicht nur die so begrenzten Bedürfnisse der Privatwirtschaften, sondern auch die im Staate und anderen Korporationen vertretenen Kollektivbedürfnisse ihre ausreichende Deckung finden“.

²⁾ Wetenschap der volkshuishoudkunde, blz. 29 en 28.

vich eenerzijds en Verrijn Stuart anderzijds, wat het *begrip* volkswelvaart betreft, geen verschil van meening bestaat. Immers, *objectief gezien*, moet de mensch bij al zijn handelen rekening houden met zijn sociale natuur. Dat verschillende menschen zich in hun praktisch leven aan deze natuur niets of te weinig gelegen laten liggen en dat zij aan hun strikt individueel belang, zoo dikwijls zulks voor hen meer voordeel kan brengen, de voorkeur geven boven het naleven van het gemeenschapsbelang, vermag het door Verrijn Stuart aanvaarde *wetenschappelijk begrip* volkswelvaartstekort (de som van de individueele welvaartstekorten) niet aan te tasten. Immers *in beginsel* zijn de drie genoemde schrijvers het eens, omdat Verrijn Stuart naast de strikt individueele ook de altruïstische en collectieve behoeften als uitgangspunt heeft aangenomen. Welnu, indien de menschen inderdaad de bevrediging van deze verschillende behoeften harmonisch doen samengaan, *dan* kan de volkswelvaart de som van de individueele welvaarten zijn. Want dan handelt iedere mensch overeenkomstig zijn sociale natuur, dan wordt er gespaard en niet verkwist, dan wordt er niet gesmokkeld, geen belasting ontdoken of ontgaan, dan geeft de welbemiddelde vrijwillig aan anderen die het minder breed hebben, enz.

Voor zoover betreft de omschrijving van het wetenschappelijk *begrip* volkswelvaart, acht ik het daarom niet strikt noodig de voorwaarde te stellen, dat de individuen naast hun strikt individueele behoeften ook de altruïstische en collectieve in acht moeten nemen; deze zijn in het begrip vóórondersteld ¹⁾.

Zoodra het echter gaat om de vraag of volkswelvaart aanwezig is, of — wat het zelfde is — hoe groot het volkswelvaartstekort is, moet de onderzoeker wel degelijk aan de altruïstische en collectieve behoeften en aan de bevrediging daarvan aandacht schenken ²⁾, opdat een verkeerde conclusie worde voorkomen, indien de individueele welvaarten geheel

¹⁾ Vgl. hierbij Cobbenhagen, De bedrijfshuishoudkunde als wetenschappelijk studievak, Maandblad v. h. Boekhouden, Febr. 1932, blz. 124 v.; deze schrijver ziet *wetenschappelijk* geen tegenstelling tusschen sociaal-economisch en privaat-economisch.

²⁾ Vgl. Veraart, Sociale Voorzorg 1924, blz. 554: „een zoo groot mogelijke welvaart wordt alleen verkregen door de samenwerking van individueele energie, groepsformatie en dwingende macht, door de gelding van rentabiliteits- en redelijkheidsbeginsel beide.”

of ten deele verkregen zijn tengevolge van het verwaarloozen van de gegeven altruïstische en collectieve behoeften.

* *

*

Alvorens nader in te gaan op de vraag, of volkswelvaart de som is van de individueele welvaarten, wil ik eerst nog opmerken, dat het m.i. niet noodig is hierbij het „volk” (d.i. den Staat) als subject van welvaart te doen optreden, want vóór alles en boven alles gaat het in de economie toch om de grootst mogelijke welvaart voor alle menschen; het staatsverband kan bij het bereiken daarvan *middel* zijn, doch geen doel. Ik sluit mij aan bij Amonn, die het volgende betoogt:

„Der „Volks”wohlstand ist hierbei nicht anderes, als der zu einer Einheit zusammengefaszte, als eine Einheit betrachtete Wohlstand der Volksglieder. Diese Zusammenfassung des Wohlstandes der Volksglieder zur Einheit des „Volkswohlstandes” erfolgt unter dem Gesichtspunkt der einheitlichen Bedingtheit des Wohlstandes aller Glieder eines Volkes durch die gesellschaftliche Organisation.”

De schrijver memorceert dan verder, hoe, afgezien van de maatschappelijke organisatie, ieders welvaart niet alleen afhangt van zijn eigen economisch handelen, doch ook van dat van anderen (vgl. § 17). Ook op grond hiervan acht hij het verantwoord, de welvaart van alle individuen te beschouwen, alsof zij welvaart van het geheel is. „Es ist im Wahrheit kein Wohlstand „der Gesamtheit”, aber es ist ein durch das Verhalten der Gesamtheit bedingter Wohlstand” ¹⁾.

* *

*

Thans komende tot de vraag, of — afgezien van elke rekening — volkswelvaart eerst aanwezig is, indien *alle* menschen individueele welvaart genieten, wil het mij met eenige schrijvers ²⁾ voorkomen, dat dit niet noodig is. Ik zou — gezien nu eenmaal het relatieve karakter van welvaart (vgl. § 15) — ook hier een gunstige verhouding willen stellen, zoodat ik volkswelvaart reeds aanwezig acht, indien de *meeste* leden van een staat individueele welvaart genieten, met dien ver-

¹⁾ Grundzüge I blz. 15/6. Vgl. ook Pesch t.a.p. blz. 315.

²⁾ Pesch, t.a.p. blz. 315; Philippovich, t.a.p. blz. 353 („ausreichender Deckung”).

stande, dat althans ieder lid van de bevolking in zekere minimale behoeften, geboden door den eenmaal bereikten levens- en cultuurstand ¹⁾, kan voorzien. Ik wil trachten dit iets nader te omschrijven, waarbij ik gebruik zal maken van de eischen, die Pesch aan de volkswelvaart stelt, zonder nochtans dezen schrijver geheel te kunnen volgen, o.a. omdat hij de welvaart beperkt tot de stoffelijke ²⁾.

Voor de aanwezigheid van volkswelvaart acht ik dan drieërlei noodig:

1e. Alle leden van de gemeenschap moeten *in staat zijn*, — afgezien van eigen schuld en onafwendbare ongelukken — een aan den algemeenen cultuurtoestand en aan hun persoonlijke omstandigheden passende individueele welvaart te verkrijgen en te handhaven.

2e. Het verreweg grootste aantal van hen moet ook *werkelijk* individueele welvaart genieten en behouden.

3e. Alle voor de volkswelvaart van betcekenis zijnde kracht- en goederenbronnen moeten verzekerd blijven, voor hare uitbreiding en vruchtbaarheid worde in overeenstemming met de wassende behoeften van een groeiende bevolking gezorgd.

Ik vestig er de aandacht op, dat het hier ontwikkelde economische begrip van volkswelvaart wel kan, doch niet behoeft samen te vallen met het ethische. En wel om twee redenen. In de eerste plaats beperkt de economie zich tot die begeerten, welke bevredigingsmiddelen kwantitief meetbaar zijn; juist onder die, waarmede zij niet te maken heeft, zijn er van bijzonder ethischen aard (men denke slechts aan de behoeften aan godsdienst). In de tweede plaats, die begeerten waarmede de theoretische economie zich wel bemoeit, aanvaardt zij als data; zij onderzoekt deze dus niet op hare ethische waarde. Het gevolg daarvan kan zijn, dat de welvaart wordt verkregen door ethisch verkeerde behoeften of met ethisch te verwerpen bevredigingsmiddelen. Ten overvloed merk ik trouwens op, dat de economie evenmin nagaat, of de behoeften en de bevredigingsmiddelen van bijv. medisch standpunt zijn te veroordeelen. Ik erken echter

¹⁾ Vgl. blz. 98.

²⁾ Vgl. Pesch, t.a.p. blz. 315.

gaarne, dat — hoe ernstiger men in de economie rekening houdt met 's menschen sociale natuur — des te meer het verschil tusschen de volkswelvaart in ethischen en in economischen zin vervaagt, maar het principieele verschil mag ook dan niet denkbeeldig worden genoemd ¹⁾).

En thans kom ik met een vierden eisch, welken Pesch voor de aanwezigheid van volkswelvaart noodzakelijk acht en welke voor een gedeelte van niet-(theoretisch) economischen huize is. Ik mag hem thans, nu het causale onderzoek is afgeloopen en een waardeeringsoordeel mag worden uitgesproken ²⁾), wel letterlijk vermelden, opdat des te meer kan uitkomen, dat men bij het beramen van maatregelen niet louter bij de economische welvaart mag stil staan:

„Ebenso darf nichts von der physischen, geistigen, sittlichen Volkskraft verloren gehen; vielmehr bedarf es auch hier eines der Gesamtentwicklung entsprechenden stetigen Fortschrittes. Dem materiellen Reichtumsstreben darf ferner die soziale Einheit und sozial gesunde Schichtung, die Gesamtkultur und Zivilisation nicht zum Opfer fallen. Auch die politische Macht, Einfluss und Ansehen des Staates, seine Wirksamkeit, Grösze, Blüte, Vervollkommenng sind davon abhängig, dass die wirtschaftliche Entwicklung die richtigen Bahnen einschlägt“ ³⁾).

Ten slotte zij opgemerkt, dat welvaart iets anders is dan geluk en tevredenheid. Op deze verschilpunten kan ik niet diep ingaan; het zij hier voldoende er op te wijzen, dat economische welvaart kan worden verkregen door het verrichten van arbeid die geen voldoening geeft ⁴⁾).

¹⁾ Vgl. Cobbenhagen, Maandblad voor het Boekhouden, December 1928, blz. 103, alsmede zijn bespreking van Bordewijks „Theoretisch-historische inleiding tot de economie“ in De Maasbode van 27 Juli 1932, Av. 2e bl. Met opzet citeer ik hier geen schrijvers van de normatieve richting in de economie.

Bordewijk is enerzijds van oordeel, dat de vraag of het tot de taak van den econoom *als zodanig* behoort, op grond van zijn onderzoek ethisch goed of af te keuren, zoowel bij het engste als bij het ruimste begrip van welvaart kan worden gesteld (Inleiding blz. 59). Anderzijds verwerpt hij een begrip economische welvaart (t.a.p. blz. 39) en sluit hij zich (t.a.p. blz. 105 n.) aan bij Verrijn Stuart, die zegt: „Indien de inhoud van het begrip „welvaart“ voldoende ruim wordt bepaald, wordt de beweerde strijd tusschen economie en ethiek geheel zinloos.“ (Wetenschap der Volkshuishoudkunde, blz. 27 n.). Hoezeer ik ook voorstander ben van een ruim welvaartsbegrip en hoezeer ik heb getracht zuiver theoretisch te blijven, ik ben op de in den tekst aangegeven gronden van oordeel, dat voor hem, die het ethische van hoogere orde acht dan het economische, tusschen beide wel verschil kan bestaan.

²⁾ Aldus Bordewijk, Inleiding, blz. 76.

³⁾ Pesch, t.a.p. blz. 315. In denzelfden zin v. Philippovich t.a.p. blz. 354.

⁴⁾ Vgl. Bousquet t.a.p. blz. 175. M.i. slaat Pigou's opvatting van de

§ 25. ALGEMEENE VOORWAARDEN VOOR VOLKSWELVAART.

De individueele en de volkswelvaart is afhankelijk van de behoeften eenerzijds, van de dekking anderzijds. De grootte en de intensiteit van de eerste zijn niet bekend; deze zijde van de vergelijking moeten wij daarom *n o o d g e d w o n g e n* buiten beschouwing laten, indien wij willen nagaan, welke voorwaarden voor de volkswelvaart noodig zijn.

Anders staat het echter met de dekking, die voor een groot deel afhangt van de productie ¹⁾. Ik zeg „voor een groot deel”, want de dekking kan ook op andere wijze worden verkregen: door den grond en de vrije goederen. Uit een en ander volgt, dat de productie de onmisbare voorwaarde voor welvaart is; zij is echter niet mogelijk zonder grond, kapitaal en arbeidskracht ²⁾.

Dat de grond, of beter: de aard van den grond, van belang is voor de volkswelvaart, is aanstonds duidelijk, indien wij slechts denken aan de ongelijke gesteldheid en vruchtbaarheid van den bodem in verschillende streken. Men kan eventueel de vruchtbaarheid verhoogen (in welk geval de grond gedeeltelijk tot de categorie van de kapitaalgoederen overgaat), maar tengevolge van deze opoffering moeten andere behoeften onbevredigd blijven, zoodat een in dit opzicht minder bedeelde Staat steeds een achterstand heeft boven een meer bedeelde ³⁾.

In de tweede plaats dient een volk, wil het doelmatig produceeren, te beschikken over voldoende kapitaalgoederen, zoodat de kapitaalvorming een onmisbaren eisch voor de volkswelvaart is.

De derde algemeene voorwaarde heeft betrekking op de arbeidskracht van de leden der volksgemeenschap; ontbreekt deze, dan is haar welvaart gering; is zij wèl aanwezig en wordt zij inderdaad goed aangewend, dan bevordert zij in hooge mate de welvaart.

ationale welvaart (n.l. „the balance of satisfactions derived from the use of the national dividend over the dissatisfactions involved in making of it”, t.a.p. blz. 86/7) ook meer op den tevredenheidstoestand van de volksgenooten dan op de verhouding tusschen hun behoeften en dekking.

¹⁾ Pesch, t.a.p. blz. 366, noemt de uit de productie beschikbare goederen-hoeveelheden het voornaamste kenteeken van volkswelvaart.

²⁾ cf. Amonn, Grundzüge I, blz. 11-16. Vgl. ook Eppstein t.a.p. blz. 496/8.

³⁾ Cf. Amonn, t.a.p. blz. 11/2. Vgl. voor de gesteldheid van den bodem Pesch t.a.p. blz. 425 v., die ook aandacht schenkt aan het klimaat, t.a.p. 402 v.

Uiteraard zal een doelmatige combinatie van deze drie factoren de welvaart nog meer bevorderen.

Ik zou aan deze voorwaarden nog willen toevoegen de gestaltenis van de maatschappelijke organisatie: de mogelijkheden, welke een land aan de productie biedt. Het behoeft toch geen betoog, dat de wegen, kanalen en rivieren, de verkeersmiddelen, de rechtsbescherming, de veiligheid, de woningvoorziening, om slechts enkele collectieve en ideële goederen te noemen, welke in hoofdzaak de overheid ons verschaft, van bijzondere betekenis voor de productie zijn ¹⁾.

* * *

Terecht vestigt Amonn er voorts de aandacht op, dat het bij een volk aanwezig zijn van grond, kapitaal en arbeidskracht nog geen voldoende waarborg is voor de mogelijkheid van volkswelvaart ²⁾. Immers wil het volk in zijn geheel genieten van de bevredigingsmiddelen, welke het verlangt, dan moeten deze — althans zeker die, welke de minimale behoeften dekken — niet ter beschikking staan van slechts enkelen, doch van alle lagen der bevolking. M.a.w. het komt er niet alleen op aan, dat het sociale product zoo hoog mogelijk wordt opgevoerd en dat een belangrijk deel van dit product wordt besteed voor kapitaalvorming, doch het is evenzeer van groot belang, *hoe* dat sociale product uiteindelijk onder de mensen wordt verdeeld of om het met Amonn te zeggen: „Das, was den Volkswohlstand ausmacht, ist nicht die Menge der überhaupt verfügbaren Güter in einem Lande, sondern die Menge der für das Volk verfügbaren Güter. Der Wohlstand eines Volkes hängt demnach nicht nur ab von der Erzeugung, sondern auch von der Verteilung der Güter” ³⁾. Op deze verdeling kom ik nader terug in § 26 en 27.

Zijn aldus de algemeene voorwaarden voor de volkswelvaart gekenschetst, daarnaast staan de verschijnselen, die kenteekenen van die welvaart kunnen zijn, zoo bijv. de wo-

¹⁾ Vgl. Verrijn Stuart, Inleiding Statistiek III, blz. 315; Marshall t.a.p. blz. 59.

²⁾ t.a.p. blz. 14/5.

³⁾ t.a.p. blz. 15. Vgl. ook wat Veraart, Sociale Voorzorg, 1922, blz. 534/5, opmerkt over de noodzakelijkheid, dat eerst de noodzakelijke behoeften van alle mensen worden bevredigd, voordat men aan de vervulling van de culturele kan denken.

ningtoestanden, het arbeidsloon voor verschillende groepen, de stand van de betalingsbalans, de werkgelegenheid (misschien beter negatief: het ontbreken van werkloosheid), het toenemend verbruik ¹⁾, enz. Het ligt intusschen niet op mijn weg hier alle deze kenteekenen aan te geven en nog minder te bespreken; mijn taak bestaat in het onderzoek, of het volksinkomen en -vermogen aanwijzers kunnen zijn van de volkswelvaart.

§ 26. HET VOLKSINKOMEN EN DE VOLKSWELVAART.

In de vorige paragraaf is er de aandacht op gevestigd, dat de algemeene voorwaarde voor volkswelvaart de productie is. Zonder meer volgt hieruit, dat de grootte van de opbrengst der productie, dus de volksopbrengst, een kenteeken is van volkswelvaart. Van deze laatste is echter eerst sprake, indien het grootste gedeelte van de bevolking ook individueele welvaart geniet. Zooals wij in § 16 en 17 hebben gezien, is het individueele inkomen van grooten invloed op de individueele welvaart, waaruit volgt, dat ook de som van die inkomens, dus het volksinkomen, van beteekenis is voor de volkswelvaart.

* *
*

Het behoeft wel geen betoog, dat niet alleen de grootte, doch ook een vergrooting van de volksopbrengst van bijzonder belang is voor de volkswelvaart. Hoe meer resultaat de productie immers afwerpt, hoe meer behoeften kunnen worden vervuld. Dit geldt niet alleen voor dat gedeelte van de volksopbrengst, dat aan individuen toevallt, dat dus individueel inkomen en daardoor deel van het volksinkomen wordt, het is evenzeer van beteekenis voor dat gedeelte van de volksopbrengst, dat ten goede komt aan de andere economische eenheden. Want voorzoover deze de opbrengst leiden naar natuurlijke personen, wordt zij bij de laatsten geldinkomen en dus wederom deel van het volksinkomen. Voor zoover die opbrengst bij de economische eenheden

¹⁾ Vgl. de uitvoerige opsommingen van Wagner, t.a.p. blz. 431 v., alsmede Verrijn Stuart, Inleiding Statistiek III, blz. 520 v.; Pesch, t.a.p. blz. 365 v.; Benham, Economic Welfare, Economica 1930, blz. 176 v.; v. d. Goot, t.a.p. blz. 47 v., (die bij de besteding van het inkomen onderscheid maakt tusschen armoede- en welvaartuitgaven).

achterblijft, wordt zij kapitaal; daardoor wordt zij niettemin van belang voor de bevrediging van individueele behoeften.

Pigou, die geen onderscheid maakt tusschen volksopbrengst en zijn „national dividend” ¹⁾, betoogt, dat een vermeerdering van den omvang van het national dividend — waarmede hij h i e r kennelijk bedoelt: de volksopbrengst — alleen dan van gunstigen invloed is op de volkswelvaart, indien het aandeel, dat de armen — beter gezegd de lage-inkomenstrekken — ontvangen, daardoor niet vermindert ²⁾. Ik vraag mij af, of het wel juist is, deze voorwaarde bij dit punt te stellen. Zooals immers uit § 17 volgt, moet een vermeerdering van geldinkomens bij welgestelden óók invloed hebben op de welvaart van andere menschen, afgezien dan nog van de omstandigheid, dat de eersten hetzij vrijwillig, hetzij gedwongen, een deel van hun inkomen overdragen op de armen. Het wil mij voorkomen, dat de vermeerdering van de volksopbrengst, in het bijzonder van de technische, op z i c h z e l f reeds een kenteeken van volkswelvaart is. De voorwaarde, die Pigou er aan verbindt, houdt verband met een anderen, een tweeden eisch, die uit het voorafgaande volgt en reeds in § 25 werd aangestipt, n.l. dat niet alleen de grootte van de volksopbrengst — die voor het belangrijkste gedeelte volksinkomen wordt — voor de welvaart van betekenis is, doch ook de omstandigheid, of alle, althans de meeste individuen, metterdaad over die volksopbrengst in voldoende mate kunnen beschikken. Want veronderstel, dat bij een bevolking van 1000 menschen 10 zouden beschikken over 90% van de volksopbrengst en de 990 anderen over slechts 10% daarvan ³⁾, dan kan men — hoe weinig men ook weet van de samenstelling van de individueele (en collectieve) behoeften — zoo goed als zeker zeggen, dat er bij een dergelijke verdeeling van volkswelvaart geen sprake is. Hieruit volgt, dat naast de grootte van de volksopbrengst van belang is de verdeeling van het volksinkomen ⁴⁾, waarop ik hierna terugkom.

* *
*

¹⁾ Zie hiervóór blz. 146, noot 4.

²⁾ Pigou t.a.p. blz. 84. In denzelfden geest Angelopoulos, t.a.p. blz. 11.

³⁾ Dit voorbeeld is vrij genomen naar Amonn, t.a.p. blz. 15.

⁴⁾ cf. Pesch, t.a.p. blz. 367; Amonn, t.a.p. blz. 14 v.; Pigou, t.a.p. blz.

Alvorens aan het volksinkomen (in den zin als in § 20 is uiteengezet) ten opzichte van de volkswelvaart aandacht te schenken, moet ik in verband met het voorafgaande nadrukkelijk de volgende drie punten vooropstellen.

1e. De grootte van het volksinkomen (in geld uitgedrukt) komt niet overeen met de grootte van de volksopbrengst (eveneens in geld uitgedrukt). Het is dus reeds uit dezen hoofde niet zeker, dat, indien het volksinkomen vooruit gaat, ook de resultaten van de productie in haar geheel beter zijn geworden en omgekeerd.

2e. Een verhooging van het volksinkomen (c.q. van de volksopbrengst) in geld op zich zelf zegt ons niets, zoolang wij niet de veranderingen in de waarde van het geld hebben uitgeschakeld of — wat nog beter is — hebben nagegaan, of het hogere geldinkomen is gepaard gegaan met een hooger reëel inkomen.

3e. Het volksinkomen is samengesteld uit oorspronkelijke en afgeleide inkomens. Nu zijn echter in de eerste instantie in het bijzonder de *oorspronkelijke* inkomens (zonder aftrek voor overgedragen inkomen) een aanwijzing van een geslaagde productie. De samenstelling van oorspronkelijke en afgeleide inkomens, zooals die in de onvolledige statistieken van het volksinkomen is opgenomen, zegt ons immers niets over de vraag, hoeveel van die inkomens bijv. uit werkloozensteun zijn verkregen. Hoe zeer deze nu van belang zijn voor de individueele welvaart en dus ook voor de volkswelvaart, van maatschappelijk standpunt bezien, moeten wij niettemin óók al onze aandacht aan de oorspronkelijke inkomens bij uitsluiting wijden. Om dit met een voorbeeld aan te toonen wil ik het hierboven genoemde geval ¹⁾ iets nader uitwerken. Veronderstel dat de opbrengst van de productie, in geld uitgedrukt, bedraagt *f* 1.500.000; deze wordt geheel verdeeld onder natuurlijke personen; *f* 1.350.000 komt toe aan 10 personen en *f* 150.000 aan 990 personen. Vrijwillig dragen die tien personen echter *f* 350.000 over aan de 990 anderen; de verdeeling wordt nu:

A.	10 personen	<i>f</i> 1.000.000
	990 „	„ 500.000

Indien wij veronderstellen, dat de *f* 350.000 door middel

125; Bongers, t.a.p. blz. 48 v.; Subcommissie, t.a.p. blz. 6; v. d. Tempel, t.a.p. blz. 40 v.; Benham, t.a.p. blz. 176 v.; Dalton, t.a.p. blz. 9 v.

¹⁾ Vgl. blz. 150.

van *persoonlijke* belastingen worden overgedragen, dan zal de stand *na* de belastingheffing zelfs zijn:

B.	10 personen	f 1.350.000
	990 „	„ 500.000
	totaal	f 1.850.000,

derhalve méér dan de geldopbrengst der productie was, hetgeen het gevolg is van de omstandigheid, dat de persoonlijke belastingen niet van het inkomen mogen worden afgetrokken ¹⁾. In het werkelijke leven is het verschil niet zóó groot, omdat een deel van de f 350.000 ook worden opgebracht door indirecte belastingen waarvan aftrek wél tot de mogelijkheden behoort ¹⁾. Niettemin moeten wij er steeds op bedacht zijn, dat, indien de overheid uit de belastingopbrengst afgeleid inkomen verstrekt, de statistiek van de inkomens tengevolge hiervan een hogere totaal-som aanwijst dan de geldopbrengst van de productie, waaruit deze inkomens werden verkregen, bedroeg.

De verdeelingen onder A en B geven in de veronderstelde gevallen de situatie weer, zooals wij die in eerste instantie in de statistieken beschouwen; zóó is de invloed op ieders individueele welvaart; zóó is uiteindelijk de verdeling van het volksinkomen.

Hoezeer ook de omstandigheid, dat ieder mensch individueele welvaart geniet van belang is voor de volkswelvaart, het andere feit, dat de bron van elke individueele welvaart uiteindelijk in de *productie* ligt, weersprekt de mogelijkheid, dat een volk welvarend kan zijn, indien de individueele welvaarten zouden zijn verkregen uit bijv. werkloozensteun. Hieruit volgt, dat het van groot belang is te weten, hoeveel overgedragen inkomen in de totaal-telling van het volksinkomen is begrepen. Verwaarloost men deze omstandigheid, dan zou het mogelijk zijn, dat men volkswelvaart aanneemt ondanks het heerschen van werkloosheid. Eppstein zegt immers terecht: „Als letzter Verbraucher kommt heute nicht der Lohnempfänger auf der Markt, sondern der Arbeitslose mit seiner ihm übertragene Kaufkraft.... Es wird kaum jemand auf den Gedanken kommen, in der Erhöhung der Unterstützungsbeträge dieser letzten Verbraucher ein Anzeichen des Wohlstands.... zu sehen” ²⁾.

¹⁾ Zie blz. 119.

²⁾ t.a.p. blz. 489.

De ideale toestand zou die zijn waarin geen afgeleide inkomens voorkomen. Zóó zal echter de werkelijkheid nooit worden, de overheid zal steeds door haar sociale voorzieningen blijven ingrijpen in een overdracht van inkomens van hen, aan wie een groot deel der productie toevalt, aan hen die weinig of niets verwerven en daarnaast zal vrijwillige overdracht van inkomens steeds realiteit blijven. In hoeverre hierin moet worden gegaan, vormt geen onderwerp van deze studie ¹⁾. Ik wensch alleen te constateeren dat het voor het aanwezig zijn van volkswelvaart een primaire eisch is, dat *alle* menschen door middel van zeker reëel inkomen in hun noodzakelijke levensbehoeften kunnen voorzien. Volkswelvaart kan nu eenmaal niet bestaan, indien verschillende menschen niet eens hun nooddrift kunnen bevredigen en anderen baden in weelde. Bovendien bedenke men, dat het behoud van de arbeidskracht — de derde algemeene voorwaarde voor volkswelvaart (zie § 25) — afhangt van het kunnen voorzien in de noodzakelijke levensbehoeften ²⁾.

Uit het voorafgaande volgt reeds, dat aan het volksinkomen, opgevat als de *som* van de individueele inkomens, — van hoe groote beteekenis het ook is voor de volkswelvaart — in deze geen overdreven waarde moet worden toegekend. Ook om een andere reden moet ik voor overschatting van het belang van het volksinkomen waarschuwen. De individueele inkomens kunnen ons niets zeggen over den stand van de individueele behoeften; zij kunnen ons dus ook niet inlichten, of de individuen met altruistische en collectieve behoeften hebben rekening gehouden. Ja, het is zelfs mogelijk, dat in de som van die individueele inkomens bedragen zijn begrepen, die zijn verkregen door een volslagen negeren van collectieve behoeften (smokkelwinsten, voordeelen uit overtreding van sociale wetten, enz.) of die op ethisch afkeurenswaardige wijze zijn verworven. Over dit alles zegt het volksinkomen ons letterlijk *niets*. Doch, ondanks dit alles heeft de *verdeeling* van het volksinkomen haar beteekenis.

* *
*

¹⁾ Vgl. over dit onderwerp o.a. Pigou, t.a.p. blz. 708 v.; Veraart, *Sociale Voorzorg* 1922, blz. 534/5; Dalton, t.a.p. blz. 346 v.; Pesch, t.a.p. blz. 318 v.

²⁾ Vgl. Colm, t.a.p. blz. 42.

Na dit te hebben vooropgesteld kan op deze *verdeeling* eenigszins nader worden ingegaan. Volkswelvaart bestaat immers, indien de meeste leden der gemeenschap, individueele welvaart genieten; deze nu hangt in zeer belangrijke mate af van het inkomen, in het bijzonder van het reële inkomen. Men zou dus eigenlijk moeten weten, hoe dat totale reële inkomen over alle individuen is verdeeld. Het is echter onmogelijk om ook maar eenigszins een opstelling van het totale reële inkomen te maken. Wel kunnen wij ons tot eenige algemeenheden bepalen; wij kunnen ons bijv. afvragen, of alle leden van de gemeenschap voldoende voedsel ontvangen, ook in geval van ziekte of werkloosheid, of allen aan het onderwijs kunnen deelnemen en of dit goed is, of de gezondheidsdienst afdoende is, of er vele voedingsmiddelen worden verbruikt, die niet tot de noodzakelijke levensmiddelen behoren, of er voor toekomstige behoeften-voorziening wordt gespaard, of de belastingen juist zijn verdeeld, enz. enz.

Het eenige, dat ons ten aanzien van de *verdeeling* van het inkomen eenigszins wegwijs kan maken, is de onvolledige statistiek van de geldinkomens. Daar het geldinkomen grootendeels voorwaarde is voor het reële inkomen, kan het ons belangrijke gegevens voor de beoordeeling van de welvaart verstrekken. Uit het voorafgaande volgt echter, dat het geen absoluut juiste barometer van de individueele en dus ook van de volkswelvaart kan zijn, dit des te minder omdat, zooals wij zagen (§ 16 en 17), de behoeften toenemen, naarmate het inkomen stijgt.

Desniettemin kan het volksinkomen ons eenige belangrijke inlichtingen over de individueele welvaarten geven. In de eerste plaats kan uit zijn samenstelling immers blijken, of een deel van de inwoners wellicht niet eens zooveel inkomen geniet, dat het nauwelijks zijn eerste levensbehoeften kan koopen. En vervolgens kunnen zeer hoge inkomens ons — hoezeer wij niets weten van de behoeften — toch met eenige redelijkheid doen zeggen, dat aldaar in vele gevallen naar alle waarschijnlijkheid de welvaart dicht wordt benaderd. Zóó bezien, kan de *verdeeling* van het volksinkomen (in geld) ons aanwijzingen geven over de volkswelvaart; zelfs de vermeerdering van het *aantal* personen, die in de inkomstenbelasting zijn aangeslagen, kan een kenteeken van volkswelvaart zijn ¹⁾.

¹⁾ Aldus Angelopoulos, t.a.p. blz. 10.

De kans, dat *alle* menschen welvaart genieten is toch het grootst, indien het volksinkomen zoodanig is verdeeld, dat niet eenigen zéér veel, anderen zéér weinig genieten, doch indien allen tenminste zooveel geldinkomen hebben, dat zij hun minimale behoeften kunnen bevredigen en overigens de inkomensgroepen zoodanig zijn samengesteld, dat zij een redelijke kans aan anderen bieden om uit de besteding van die inkomens welvaart te verwerven. Mij wil het voorkomen, dat Pesch het vrijwel juist constateert, wanneer hij volkswelvaart aanwezig acht, indien zich de volgende omstandigheden voordoen: naast een groot aantal matig rijke personen een breede en krachtige middenstand, terwijl allen leden van de gemeenschap, ook den laagsten klassen, een met de bereikte cultuurhoogte overeenkomend, op zijn minst menschwaardig bestaan is verzekerd en verder voortdurende ellende is uitgesloten ¹⁾.

* *
*

Uit het voorafgaande volgt reeds, dat de statistieken van de Rijksinkomstenbelasting ons geen afdoende inlichtingen kunnen verschaffen over de werkelijke verdeeling van *alle* geldinkomens. Zij geven ons slechts een gedeelte, doch een zeer belangrijk gedeelte. Zij verstrekken ons verder het materiaal om het verloop in de verdeeling van de gepubliceerde inkomens over verschillende jaren na te gaan. Men zij hierbij echter uiterst voorzichtig, want niet steeds wordt aandacht geschonken aan de veranderingen in het inkomensbegrip door wijzigingen in de wet, jurisprudentie en praktijk; zoo is het bijv. zeer goed mogelijk en zelfs waarschijnlijk, dat sinds 1918 de hooge juridische inkomens zijn verminderd door het oprichten van naamlooze vennootschappen.

In het bijzonder Angelopoulos heeft in zijn „Die Einkommensverteilung im Lichte der Einkommensteuerstatistik” gewezen op de conclusies, welke men wèl en welke men niet uit de statistieken der inkomstenbelasting kan trekken. Die conclusies houden grootendeels verband met een ontleding van het volksinkomen, welke buiten het bestek van deze studie valt. Ik moge daarom onder verwijzing naar de lite-

¹⁾ Pesch, t.a.p. blz. 316. In gelijken geest Paus Pius XI in zijn encyclyek Quadragesimo anno, II, 2. Vgl. hierbij Bonger, Vermogen en inkomen (1913—1920), blz. 52 wiens ideaal voor toekomstige inkomensbeweging m.i. met het bovenstaande in het algemeen wel overeenkomt.

ratuur ¹⁾ volstaan met nog op twee punten de aandacht te vestigen, teneinde onjuiste conclusies uit bedoelde statistieken te voorkomen, n.l. 1e de veranderingen in de waarde van het geld en 2e het gevaarlijke gebruik van gemiddelden bij het beschouwen van de inkomens- of vermogensverdeling. Op het eerste heb ik reeds eenige keeren gewezen; het tweede moge ik aan de hand van de gegevens, vermeld in de bijlage, nader staven. Veronderstel, dat de genieters van de twee hoogste inkomens in de gemeente A renteniers zijn en dat zij kort vóór den aanvang van het belastingjaar naar een andere gemeente waren vertrokken. Ziehier nu enkele gemiddelden:

a. gemiddeld inkomen van *alle* personen, die in de Rijks-inkomstenbelasting zijn aangeslagen: $\frac{f\ 389.703}{147} = f\ 2651$

b. gemiddeld inkomen van *alle* personen die in de Rijks- en in de gemeentelijke inkomstenbelasting zijn aangeslagen: $\frac{f\ 469.328}{253} = f\ 1855$

c. gemiddeld inkomen als a., indien de bedoelde twee personen uit de gemeente waren vertrokken: $\frac{f\ 276.291}{145} = f\ 1906$

d. gemiddeld inkomen als b., indien de bedoelde twee personen uit de gemeente waren vertrokken: $\frac{f\ 355.916}{251} = f\ 1418.$

Ik geloof, dat deze voorbeelden het gevaarlijke gebruik van „gemiddelden” voldoende aantoonen; men lette op de *w e r k e l i j k e* verdeling, want anders kan een „gemiddelde” hoog zijn, terwijl menigeen nauwelijks voldoende heeft voor zijn noodzakelijk levensonderhoud.

* *
*

De verdeling van het volksinkomen zou ons nog tot de

¹⁾ O.a. Angelopoulos, t.a.p.; Bongers, t.a.p.; Subcommissie, t.a.p. blz. 13 (deze houdt met het oprichten van n. v.'s geen rekening) en de periodieke beschouwingen in het Maandschrift voor de Statistiek.

bespreking van verschillende daarmede samenhangende vraagstukken kunnen voeren. Ik moest reeds de overdracht van de inkomens „from the rich to the poor”, zooals Pigou het uitdrukt, — waarmede het belastingvraagstuk sterk verband houdt — buiten verdere bespreking laten. Datzelfde geldt voor andere onderwerpen zooals daar zijn:

het verband tusschen de verdeeling der inkomens en het opstellen van standsplannen ¹⁾;

het verband, dat er bestaat tusschen een zeker inkomen (x gulden) en het gemiddeld inkomen van alle personen boven x gulden ²⁾;

de verdeeling van het inkomen in de groote groepen van herkomst: loon, pacht, interest, ondernemerswinst, en nog verder gesplitst naar de verschillende beroepen en bedrijven ³⁾;

de in den laatsten tijd, ook in 's Lands vergaderzaal, zoo veel besproken koopkrachtheorie van het inkomen.

Ik noem slechts enkele problemen, doch elk van deze zou stof bieden voor een uitvoerige studie.

§ 27. HET VOLKSVERMOGEN EN DE VOLKSWELVAART.

Evenals bij het volksinkomen zijn ook hier en de grootte en de verdeeling van het volksvermogen van beteekenis voor de volkswelvaart.

In de eerste plaats de grootte van het volksvermogen. Zooals in § 22 is uiteengezet, is het volksvermogen een verzameling van finale en kapitaalgoederen, welker invloed op de volkswelvaart afzonderlijk zal worden nagegaan.

De consumptiegoederen, welke een volk te zijner beschikking heeft, geven zekerheid, dat zij kunnen dienen — c.q. reeds dienen — tot behoeftenbevrediging. Overigens is het

¹⁾ Vgl. Roegholt, De structuur der gemeentelijke huishouding, De Economist, 75e jg., blz. 342 v.

²⁾ Vgl. o.a. Pareto, Cours d'economie politique, o.a. besproken door Pigou, t.a.p. blz. 645 v. (volgens v. d. Wijk, zie hierna, heeft Pigou zich sterk vergist) en Winkler, t.a.p. blz. 383 v.

De studies van Pareto en Gini zijn ten onzent verbeterd door J. v. d. Wijk; vgl. diens belangwekkende artikelen „De gemiddeldenwet” en „Psychisch inkomen en vermogen” in De Economist, resp. 77e en 80e jg., waarin hij tot de conclusie komt, dat bovenbedoeld verband constant is, een resultaat waarvan Bousquet, t.a.p. blz. 190, dankbaar gebruik maakt.

³⁾ Zie Verrijn Stuart, Inleiding Statistiek III, blz. 376 v.; King, t.a.p. ch. IV v.

van zelf sprekend, dat de duurzame consumtiegoederen van meer beteekenis zijn voor de volkswelvaart dan de snel vergankelijke. De eerste geven immers gedurende geruimen tijd, in vele gevallen gedurende tal van jaren, zekerheid van behoeftenbevrediging ¹⁾. Ik veronderstel daarbij natuurlijk, dat er een redelijke verhouding bestaat tusschen de beide soorten finale goederen, want — om twee uitersten te nemen — een volk zou niets hebben aan vele standbeelden en aan weinig levensmiddelen.

Maar veel belangrijker zijn toch de kapitaalgoederen, omdat deze, gezien de bevolkingsvermeerdering, de allergrootste zekerheid geven, dat in de toekomst consumtiegoederen aanwezig zullen zijn tot bevrediging van de behoeften die dan om spoedige vervulling zullen vragen. Wil men de welvaart behouden, dan is handhaving van het bestaande fonds kapitaalgoederen niet eens voldoende, want de tendens naar bevolkingsvermeerdering brengt mede, dat de kapitaalgoederen moeten worden uitgebreid. Wil men *vooruitgang* van welvaart nastreven, dan is nog grooter kapitaalsvorming noodig ²⁾. Bovendien beteekent kapitaalsvorming, zooals Verrijn Stuart terecht betoogt, vraag naar meer arbeid, omdat het kapitaal niet uit zich zelf rente afwerpt, doch slechts in verbinding met natuur en arbeid. Kapitaalsvorming werkt daarom in tweeërlei richting sociaal gunstig: in de eerste plaats bevordert zij een uitbreiding van de productie en daardoor een *vergrooting* van het volksinkomen, hetgeen allen en niet in de laatste plaats den arbeiders ten goede komt; in de tweede plaats beïnvloedt zij de arbeidsloonen rechtstreeks gunstig en verandert zij dus de *verdeeling* in sociaal gewenschten zin ³⁾.

Uit een en ander volgt, dat een beschouwing van het volkskapitaal als onderdeel van het volksvermogen ten volle is gemotiveerd. Hoezeer nu dat volkskapitaal in tal van gevallen ontstaat door het afzonderen van geld voor kapitaalsvorming, door sparen, zoo is anderzijds ook hier de geldmaatstaf een bezwaar om den vooruitgang in de kapitaalsvorming juist te meten. Ook hier gaat het uiteindelijk om de *t e c h* -

¹⁾ Vgl. Amonn, t.a.p. blz. 116/7.

²⁾ O.a. Bordewijk, Inleiding blz. 379, Eppstein, t.a.p. blz. 488; Vogel, t.a.p. 465.

³⁾ Verrijn Stuart, Weltw. Archiv, t.a.p. blz. 174.

n i s c h e kapitaalvorming, om de uitbreiding en verbetering van het productieapparaat.

Ook ten aanzien van de kapitaalgoederen kan men zeggen, dat de duurzame van meer belang zijn voor de volkswelvaart dan de niet duurzame ¹⁾. Dit gradueel verschil erkennend, meen ik toch, dat het onderscheid in beteekenis tusschen deze twee niet zóó belangrijk is als dat tusschen de duurzame en niet-duurzame finale goederen.

Naast de grootte en de uitbreiding is ook de *verdeeling* van het volksvermogen van bijzonderen invloed op de volkswelvaart. Immers het is, sociaal-economisch beschouwd, niet onverschillig, *hoe* die verdeeling is samengesteld. Hier zou men die verdeeling, welke aan ieder individu een, zij het gering „reservefonds” voor de toekomst zou toekennen, de beste moeten noemen, terwijl daarentegen tegen de opeenhooping van vermogens in enkele handen, ook van maatschappelijk standpunt, bezwaren kunnen worden ingebracht ²⁾.

Het is vooral op dit punt, dat Paus Pius XI in zijn encycliciek *Quadragesimo anno* een verbetering van de toekomstige welvaart bepleit, welke ook door den beoefenaar van de theoretische economie — al staat dit buiten zijn causaal onderzoek — mag worden gehoord. Na te hebben aangegeven, dat de goederen in onzen tijd verre van behoorlijk zijn verdeeld, zegt de Paus o.m. „Daarom moet men alle kracht en inspanning in het werk stellen, opdat tenminste in de toekomst de voortgebrachte goederenovervloed slechts in billijke verhouding zich ophoope bij de bezittende klasse en ook in tamelijk ruime mate ten deel valle aan hen die arbeid presteeren.”

Men dient te bedenken, dat deze verdeeling ook van belang is, voorzoover vermogen toebehoort aan economische collectiviteiten, waarop de individuen geen individueel recht kunnen doen gelden, bijv. de collectieve goederen en de eigendommen van stichtingen. Immers ook deze zijn van beteekenis voor de behoeftenvoorziening van het volk; men denke slechts aan de wegen, straten, pleinen, bosschen, kerken, ziekenhuizen, enz. ³⁾.

¹⁾ Vgl. Amonn, t.a.p. blz. 116/7.

²⁾ Vgl. hierbij Prof. Pompe, *Het keerpunt in het maatschappelijk leven*.

³⁾ Vgl. o.a. Marshall, t.a.p. blz. 59.

De Nederlandsche statistieken geven aan, hoe het vermogen van hen, die in de vermogensbelasting zijn aangeslagen, is gegroepeerd. Die statistieken kunnen ons ook leeren, welke verschuivingen in die groepeerings, gerekend over verschillende jaren, intreden. Ook te dezer zake verwijs ik naar de literatuur ¹⁾, doch ik moet er uitdrukkelijk op wijzen, dat niet steeds rekening wordt gehouden met de wijzigingen in de waarde van het geld en in het vermogensbegrip door veranderingen in de wet, jurisprudentie en praktijk.

* *
*

Wanneer ik thans aan het slot van dit hoofdstuk dien na te gaan, wat van meer belang is voor de volkswelvaart, het volksinkomen of het volksvermogen, dan zou ik het volgende daaromtrent willen opmerken.

Onontbeerlijk voor welvaart is de productie; doch deze is niet mogelijk zonder grond, kapitaal en arbeidskracht. Primair voor welvaart zijn dus de productieve krachten, waarover een volk beschikt, met name de potentieele arbeidskracht zijner leden, en het volks*kapitaal* (den grond inbegrepen). Alleen met behulp van deze is de volks*opbrengst* verzekerd.

Maar volkswelvaart is met een en ander nog niet aanwezig; het is ook noodzakelijk, dat het volksinkomen op zijn allerm minst zoodanig is verdeeld, dat alle menschen tenminste in hun minimale behoeften kunnen voorzien. En wil die volkswelvaart behouden blijven, dan is een allereerste eisch, dat het volks*kapitaal* wordt *uitgebreid*, dat m.a.w. een belangrijk deel van het volksinkomen, beter van de volksopbrengst, doelmatig wordt aangewend tot *kapitaalvorming*.

Werd hierboven aan de grootte van het volks*kapitaal* een belangrijke beteekenis toegekend, de grootte van het volks*vermogen* acht ik, hoewel belangrijk, toch van subsidair invloed, doch de *verdeeling* van dit volksvermogen is na de verdeeling van het volksinkomen weer van bijzondere beteekenis voor de volkswelvaart.

Noch de volksopbrengst, noch het volksinkomen, noch het volksvermogen kunnen ons echter iets zeggen over de gestal-

¹⁾ Zie o.a. Verrijn Stuart, Inleiding Statistiek III, blz. 363 v.; Bongers, Verm. en ink. (1913—20), blz. 34/9; Subcommissie, t.a.p. blz. 26 v. en de periodieke beschouwingen in het Maandschrift voor de Statistiek.

tenis der individueele — inbegrepen de altruistische en collectieve — behoeften van de volksleden. Het is zelfs mogelijk, dat de volksopbrengst (en dus ook het volksinkomen) is verkregen door handelingen die niet geheel overeenstemmen met de volkswelvaart, omdat zij de collectieve behoeften geheel of ten deele negeeren, zelfs de bevrediging daarvan tegenwerken.

Uit een en ander volgt, dat ik niet op het standpunt sta, dat het nationale inkomen, alléén de beste maatstaf is voor de volkswelvaart ¹⁾, noch dat het volksvermogen zulks is ²⁾, noch wil ik zonder meer aan het volksinkomen de voorkeur geven boven het volksvermogen ³⁾, noch aan beide evenveel invloed toekennen ⁴⁾. M.i. moet men van maatschappelijk standpunt scherp onderscheiden tusschen en goede aandacht schenken aan *alle* volgende factoren: de wijze waarop de individueele en collectieve behoeften worden bevredigd, de grootte van de volksopbrengst, de grootte en de verdeling van het volksinkomen, de grootte en de verdeling van het volksvermogen en de grootte van het volkskapitaal.

¹⁾ Marshall, t.a.p. blz. 80/1, zie ook blz. 134. Deze stelling is ook bestreden door Max Weber in een vergadering van de Verein für Sozialpolitik, gehouden te Weenen van 27-29 Sept. 1909, Schriften d. V. f. S., Bd. 132, blz. 581 v.; hij gaf daarbij als bewijs een voorbeeld van de Romeinsche campagna, die eigendom is van enkele reusachtig rijke grondbezitters en verhuurd wordt aan eenige welbemiddelde pachters. In hun dienst staan herders die slecht worden betaald en toch tevreden zijn; zij genieten dus een zekeren graad van individueele welvaart. Weber betoogt nu, dat de som van de inkomens dezer herders onmogelijk de volkswelvaart kan aangeven, omdat.... op hun plaats op deze geweldig groote landerijen talrijke boeren hadden kunnen leven met een veel grooter geldinkomen. Webers conclusie zegt echter niets, 1e. omdat hij voor het begrip welvaart alleen rekening houdt met de dekking en niet met de behoeften; 2e. omdat het bestaan van welvaart niet uitsluit dat zij eventueel nog grooter kan zijn; 3e. omdat men niet uitsluitend op het volksinkomen moet letten.

²⁾ Aust, t.a.p. blz. 60.

³⁾ Meerwarth, Nationalökonomie u. Statistik 1925, blz. 470, aangehaald door Zizek, t.a.p. blz. 139.

⁴⁾ Subcommissie, t.a.p. blz. 1.

SLOTBESCHOUWING.

Aan het slot van deze studie dien ik nog na te gaan, of de hier behandelde begrippen voor de theoretische economie inderdaad beteekenis hebben. Voor hen die de noodzakelijkheid van dit nagaan niet aanstonds inzien, zij medege-deeld, dat eenige Duitsche schrijvers, Liefmann, Weddigen en Schuster ¹⁾, het inkomensbegrip ten gunste van het opbrengstbegrip op den achtergrond trachten te plaatsen; het verst van hen gaat wel Schuster, die het inkomen een atavisme noemt, dit theoretisch een overbodig begrip acht en het enkel om een drietal redenen — het achterblijven van het spraakgebruik; belasting- en statistische doeleinden — als „Zweckmäßizigkeitsbegriff” voorloopig wil behouden ²⁾.

Het wil mij voorkomen, dat — al mogen inkomen en vermogen niet van zóó groote beteekenis zijn als de begrippen prijs, ruil, productie, consumtie, e.d. — zij toch in de theoretische economie niet mogen worden verwaarloosd. Ik wijs daartoe, voorzoover het individueele inkomen betreft, op de volgende punten:

1e. het inkomen is voor het individu van grooten invloed op den omvang en de rangschikking van zijn behoeften, op de door hem voor de goederen en diensten te besteden prijzen en daardoor op den omvang en de gestaltenis der productie;

2e. het geeft de potenticele consumtie aan, waartoe het individu kan overgaan, zonder zijn vermogen aan te tasten;

3e. het inkomen is voor het individu — behoudens dan in geval van het verwerven van niet beoogde geldopbrengsten — de voorwaarde voor en de bron van besparing (kapitaalvorming);

¹⁾ Vgl. Liefmann, Ertrag und Einkommen; Weddigen, Theorie des Ertrages; Schuster, Einkommen und Volkseinkommen, Schriften d. V. f. S. t.a.p. en Das Einkommen, alsmede Diehls overzicht en bestrijding van deze drie schrijvers in zijn: Zur neuesten Entwicklung der Lehre vom Einkommen und Ertrag, t.a.p. blz. 913 v.

²⁾ Einkommen und Volkseinkommen, t.a.p. blz. 73 v.

4e. door het inkomen voltrekt zich de verdeeling van het sociale product over de individuen; voor de oorspronkelijke inkomens duidt het ieders resultaat van zijn deelnemen aan het productieproces aan;

5e. het inkomen is, hoewel het geen barometer van ieders welvaart is, desniettemin van bijzonderen invloed op den stand van dien barometer.

Dit alles geldt voor het reële inkomen alsmede — behoudens punt 4 — voor het geldinkomen; ten aanzien van verschillende punten zelfs zonder onderscheid hoe men die begrippen opvat ¹⁾. Het geldinkomen heeft voor de leer der financiën als bijzondere eigenschap, dat het — mits maatregelen worden getroffen waardoor het ongelijke genot hiervan in verschillende plaatsen en omstandigheden (men denke aan ziekte e.d.) zooveel mogelijk wordt in acht genomen — een zeer belangrijk, echter niet het eenige, verschijnsel is waarnaar ieders aandeel in de overheidslasten kan worden vastgesteld ²⁾. Dat het theoretische begrip om verschillende redenen niet consequent in een belastingwet kan worden doorgevoerd, kan deze beteekenis wel verminderen, doch niet te niet doen.

Dit alles kan niet worden gezegd van de opbrengsten op zich zelf genomen, die voor het individu slechts deel-resultaten zijn van verschillende, onderscheiden deelnemingen aan het productieproces en die bovendien de verdeeling van het sociale product krachtens het bedeelingsbeginsel — de afgeleide inkomens — niet kunnen verklaren.

Diehl en Vogel ³⁾ hebben daarom terecht krachtig stelling genomen tegen het terugdringen van het inkomensbegrip en het, in de plaats daarvan, op den voorgrond stellen van een opbrengstbegrip. Wat Schusters atavisme betreft, moge ik

¹⁾ O.a. de volgende schrijvers verdedigen op verschillende gronden de beteekenis van het inkomensbegrip voor de theoretische economie: Diehl, t.a.p.; Vogel, t.a.p. blz. 458 v.; Amonn, *Schriften*, t.a.p. blz. 26; Colm, t.a.p. blz. 34 en 51; Zizek, t.a.p. blz. 132. De opvatting van Diehl, dat het inkomen is een „Gradmesser für die ökonomische Potenz der Einzelnen,” (t.a.p. o.a. blz. 927) gaat te ver; hij veronachtzaamt de gestaltenis der behoeften die bij eenzelfde inkomen niet gelijk zijn.

²⁾ De door Dr. Adriani, *Het begrip „Inkomen”*, W.P.N.R. no. 3231, betoogde mogelijkheid, dat de inkomstenbelasting zich — in tegenstelling met haar tegenwoordig karakter, welke z.i. is een heffing van personen in verband met hun naar hun inkomen bepaalde welstand — kan ontwikkelen tot een belasting op het *object* inkomen, zou m.i. een terugtred beteekenen tot in wezen een belasting naar geldopbrengsten.

³⁾ Diehl, t.a.p.; Vogel, t.a.p. blz. 458 v.

aan de kritiek van beide schrijvers nog dit toevoegen, dat de diepste oorzaak waardoor hij tot deze opvatting is gekomen, m.i. hierin ligt, dat hij het productiebegrip van Fisher zeer dicht nadert en daardoor het onderscheid tusschen productie en consumtie — hiervoor, zegt hij, „fehlt das Sehorgan” — verwaarloost ¹⁾. Het inkomen is geen atavisme, het is levende werkelijkheid, hoe men het ook opvat.

Het vermogen — waarvan ik gelukkig niet heb gelezen, dat het zijn langsten tijd heeft gehad — staat in nauw verband met het inkomen; het vermogen is immers het *zijnde*, het inkomen het *wordende*. Het vermogen geeft zekerheid voor de bevrediging van toekomstige behoeften en voorzooover het uit kapitaalgoederen bestaat, verhoogt het, normaliter gesproken, de mogelijkheid van toekomstige productie en dus van toekomstig inkomen. Het vermogen, in geld uitgedrukt, is — hoewel van geringere belangrijkheid dan het inkomen en de vertering — een maatstaf om de overheidslasten te verdeelen, niet in het minst het overgedragen vermogen.

Het volksinkomen en het volksvermogen beschouw ik als verzamelbegrippen; daardoor kan men de hierboven genoemde eigenschappen, voor zoover dat mogelijk is, ook toepassen op het inkomen en vermogen van een geheel volk. Hun samenstelling kan ons vooral inlichten omtrent de verdeling van het geldinkomen en het geldvermogen over de individuen en omtrent de verschuivingen, welke daarin in den loop der jaren optreden. Dat men hierbij echter met groote voorzichtigheid moet te werk gaan en dat men zich bovendien krachtig dient te hoeden voor een te groote beteekenis, welke men speciaal aan deze begrippen hecht, heb ik, naar ik vertrouw, in het voorafgaande voldoende duidelijk naar voren gebracht.

Tenslotte nog één opmerking. Wellicht heeft iemand gedacht: dus weer een nieuwe opvatting van het individueele inkomen, die ruimer is dan verschillende gangbare meeningen; dus weer een afwijken van de . . . conventie! Ik moge ten aanzien hiervan opmerken, dat mijn beschouwing wel-

¹⁾ Eink. u. Volkseinkommen, o.a. blz. 70.

licht een middenweg kan vormen tusschen de zeer ruime opvatting, die m.i. te ver gaat (zie blz. 78) en de ten onzent gangbare meeningen, welke achterblijven bij de ontwikkeling der verkeersmaatschappij, bij welke ontwikkeling ook de conventie zich zal moeten aanpassen. Bovendien wil ik gaarne mijn standpunt geven voor een „eenheidsopvatting”, zelfs al zou die belangrijk van mijne meening afwijken. Want indien mij bij mijn studie van de economie, in het bijzonder van de leer van het inkomen, iets heeft getroffen, dan is het wel de hopelooze verscheidenheid over de beteekenis van de woorden waarmede begrippen worden aangeduid. Het schijnt mij toe, dat het hoog tijd wordt, dat de gezaghebbende economen zich verstaan over het gebruik en den inhoud van verschillende belangrijke begrippen. Ik besef echter, dat deze wensch, althans zeker voorloopig, tot de pia vota behoort.

BIJLAGE. *)

Hierachter volgt een statistiek van de geldinkomens in een zestal kleine gemeenten van Nederland welker inwonerstal ligt tusschen 500 en 2400. Het overzicht heeft betrekking op een van de laatste belastingjaren waarin de gemeenten gerechtigd waren naast de Rijksinkomstenbelasting een plaatselijke belasting naar het inkomen te heffen. In deze gemeenten vielen verschillende personen, die niet in aanmerking kwamen voor een aanslag in de Rijksinkomstenbelasting, wel in de plaatselijke inkomstenbelasting, hetzij omdat de laatste reeds bij lagere minima werd geheven, hetzij omdat de laatste een minder gunstige regeling voor kinderen inhield.

Voor een aanslag in de plaatselijke inkomstenbelasting van deze zes gemeenten kwamen in aanmerking:

ongehuwden wier zuiver inkomen *f* 400 (in de gemeente D in bepaalde gevallen zelfs *f* 300) of meer beliep;

gehuwden met een zuiver inkomen van *f* 500 (in de gemeente E *f* 450, in de gemeente B *f* 475) en hooger, met dien verstande, dat deze bedragen werden verhoogd met een bedrag, varieerend van *f* 20 tot *f* 75, per kind beneden een zekeren leeftijd, welke liep van 14 tot 21 jaren.

Meer nauwkeurige gegevens van een en ander kan ik in verband met de voorgeschreven geheimhouding niet vermelden. Tot de publicatie van deze overzichten verkreeg ik de daartoe vereischte toestemming van Zijne Excellentie den Minister van Financiën, dien ik daarvoor zeer erkentelijk ben.

*) Bij blz. 116 en 156.

GROEPEN VAN ZUIVER INKOMEN	Volgens statis- tie R. I. B. ¹⁾		Aangeslagen in G. I. B. ²⁾ doch niet in R. I. B.		Volgens statis- tie R. I. B. ¹⁾		Aangeslagen in G. I. B. ²⁾ doch niet in R. I. B.	
	aan- tal	totaal zuiver inkomen	aan- tal	totaal zuiver inkomen	aan- tal	totaal zuiver inkomen	aan- tal	totaal zuiver inkomen
	GEMEENTE A				GEMEENTE B			
f 400—800	—	—	79	f 51.576	—	—	79	f 51.324
800—1000	32	f 28.417	16	14.405	16	f 13.639	3	2.500
1000—1400	41	45.858	8	8.426	42	48.781	8	8.857
1400—2000	30	47.168	2	2.864	27	43.746	3	4.700
2000—3000	24	56.308	1	2.354	19	44.957	1	2.100
3000—5000	12	45.622	—	—	8	30.408	—	—
5000—10000	4	28.167	—	—	2	15.000	—	—
10000—40000	3	55.531	—	—	—	—	—	—
40000 en hooger	1	82.632	—	—	—	—	—	—
Totaal Gemiddelde	147	f 389.703	106	f 79.625 751	114	f 196.531	94	f 69.481 739
	GEMEENTE C				GEMEENTE D			
f 400 ³⁾ —800	—	—	116	f 71.210	—	—	42	f 26.557
800—1000	69	f 59.226	9	7.600	21	f 18.350	4	3.400
1000—1400	110	125.658	15	18.060	33	36.912	6	6.750
1400—2000	73	118.658	16	26.148	26	42.439	6	9.900
2000—3000	33	75.632	3	6.000	8	17.568	3	6.600
3000—5000	20	76.135	—	—	8	28.288	1	3.500
5000—10000	3	19.461	—	—	2	12.913	—	—
10000—40000	—	—	—	—	—	—	—	—
40000 en hooger	—	—	—	—	—	—	—	—
Totaal Gemiddelde	308	f 474.770	159	f 129.018 811	98	f 156.470	62	f 56.707 915
	GEMEENTE E				GEMEENTE F			
f 400—800	—	—	28	f 16.550	—	—	142	f 87.344
800—1000	84	f 67.884	7	5.900	89	f 75.641	17	14.070
1000—1400	52	60.231	12	12.537	128	151.744	20	23.215
1400—2000	19	28.654	14	21.191	129	210.470	29	46.309
2000—3000	9	20.602	1	2.200	53	123.515	8	16.678
3000—5000	4	16.069	—	—	22	82.112	—	—
5000—10000	—	—	—	—	9	62.980	—	—
10000—40000	—	—	—	—	4	98.530	—	—
40000 en hooger	—	—	—	—	—	—	—	—
Totaal Gemiddelde	168	f 193.440	62	f 58.378 942	434	f 804.992	216	f 187.616 868

¹⁾ R. I. B. = Rijksinkomstenbelasting.

²⁾ G. I. B. = Gemeentelijke (plaatselijke) inkomstenbelasting.

³⁾ Voor de gemeente D: f 300.

PERSONENREGISTER.

(De cijfers geven de bladzijden aan.)

- Adriani, 28, 53, 163.
Alting Mees, 38, 58.
Amonn, 8, 11, 15, 16, 18, 23, 36, 37, 46,
63, 77, 89, 95, 97, 105, 124, 128, 129,
138, 144, 147-150, 158, 159, 163.
Angelopoulos, 111, 120, 124, 150, 154-
156.
d'Aulnis de Bourouill, 92, 124.
Aust, 124, 129, 161.
Bauckner, 2, 24, 38.
Benham, 149, 151.
Böhm Bawerk, von, 21.
Bonger, 46, 87, 89, 113-118, 120-123, 129,
131-133, 137, 151, 155, 156, 160.
Bordewijk, 7, 10-16, 36, 37, 38, 47, 49,
58, 77, 90-92, 95, 98-100, 105, 111,
119, 125, 146, 158.
Bousquet, 97, 98, 101, 146, 157.
Bruyn Kops, de, 37.
Carver, 12, 46, 97, 109.
Cassel, 11, 15, 36, 38, 78, 89, 90.
Centraal Bureau voor de Statistiek,
113, 127, 156, 160.
Clark, J. B., 21, 22, 24, 35, 38, 40.
Cobbenhagen, 30, 34, 53-55, 58, 143,
146.
Colm, 24, 37, 46, 78, 92, 112, 117-120,
123, 126, 136, 153, 163.
Commissie Inkomstenbelasting v. d.
Vereeniging v. Belastingwetenschap,
2, 38, 39, 58, 78, 89.
Conrad, 73.
Cort van der Linden, 73.
Dalton, 21, 38, 89, 151, 153.
Diehl, 7, 8, 11, 12, 23, 36, 46, 71-77,
129, 136, 162, 163.
Eggenschwyler, 129.
Eppstein, 141, 147, 152, 158.
Fellner, 124, 134.
Fisher, 14, 90, 94, 95, 101, 164.
Frisch, 101.
Fuisting, 74.
Gijn, van, 13-16, 36, 78, 95.
Gini, 157.
Goot, van der, 121, 122, 149.
Gruyter, de, 28-30, 61.
Hermann, 1, 3, 38, 46, 72, 75-77, 95,
124, 125, 129, 136.
Josephy, 23, 37, 38, 78.
King, 111, 117, 118, 157.
Krop, 38.
Landburgh, 129.
Liefmann, 23, 36, 38, 162.
Limperg, 59.
Lotz, 24.
Marshall, 2, 9, 11-13, 15, 20, 44, 46, 111,
129, 136, 159, 161.
Mayer, 7, 9, 12, 111, 129.
Meerwarth, 124, 161.
Mees, W. C., 38, 75.
Menger, 21.
Meyer, 73, 89-91, 111, 124, 138.
Moll, 46, 52, 73, 78.
Neumann, 74.
Nierop, van, 78.
Ort, 2, 9, 15, 36, 37, 43, 46, 49, 73,
74, 80, 84, 89-93, 95.
Pareto, 157.
Pesch, 7, 97, 102, 124, 136, 138, 142,
144-147, 149, 150, 153, 155.
Philippovich, von, 37, 38, 89, 90, 97,
111, 124, 136, 142-146.
Pierson, 72, 136.
Pigou, 1, 89, 95, 111, 118, 119, 146, 150,
153, 157.
Pius XI, 155, 159.
Poel, Alb. v. d., 138.
Polak, 36.
Pompe, 159.
Raaijmakers, 9, 38, 124.

- Rijn, van, 54.
 Rochussen, 73.
 Rodbertus, 43.
 Roegholt, 104, 157.
 Rosher, 37.
 Saarloos, van, 78.
 Schäfle, 129.
 Schanz, 24, 78, 95.
 Schendstok, 35.
 Schmidt, 30.
 Schmoller, 46, 72, 77, 95, 133.
 Schnapper Arndt, 126.
 Schumpeter, 21.
 Schuster 1, 23, 37-39, 50, 58, 78, 111, 112, 138, 162-164.
 Seligman, 46, 58, 95.
 Smart, 10, 18, 37, 81, 87, 89, 92, 111, 129.
 Smith, 38, 76.
 Spann, 10, 23, 38, 136.
 Stamp, 118-120, 124-126, 129, 133, 134.
 Strigl, 23, 27, 28.
 Subcommissie uit de Comm. voor de Econ. Politiek, 113-118, 131, 132, 137, 151, 156, 160, 161.
 Taussig, 9, 11.
 Tempel, v. d., 19, 21, 24, 25, 40, 111, 124, 125, 151.
 Tengbergen, v. Ebbenhorst, 132.
 Tinbergen, 137.
 Treub, 111.
 Valk, 11, 15, 36, 38, 89, 90.
 Veraart, 89, 90, 143, 148, 153.
 Verrijn Stuart, C. A., 8, 11, 19, 21, 36, 89, 93, 94, 97-101, 127, 133, 136, 140-146, 148, 149, 157, 158, 160.
 Vogel, 23, 38, 46, 69, 89, 92, 111, 124, 125, 129, 133, 136, 158, 163.
 Voigt, 7, 46.
 Wagner, 23, 46, 73, 77, 111, 125, 126, 128, 129, 136, 149.
 Weber, 161.
 Weddigen, 23, 28, 46, 162.
 Weyermann, 45, 46, 129, 130, 133-136, 138.
 Wieser, von, 21.
 Wijk, J. v. d., 157.
 Winkler, 9, 39, 78, 110-112, 124-129, 157.
 Woestijne, v. d., 123.
 Zaalberg, 126.
 Zizek, 112, 124, 126, 129, 130, 133, 134, 138, 161, 163.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR.

- ADRIANI, P. J. A. — De grondbeginselen der wetten op de inkomsten-, vermogens- en dividend- en tantiëmebelasting, Zwolle 1931.
- Het begrip „inkomen”. Weekblad voor privaatrecht, notarisambt en registratie van 28 November 1931, no. 3231.
- ALTING MEES, L. A. — Problemen der inkomstenbelasting. De Gids 1927.
- AMONN, A. — Grundzüge der Volkswohlfstandslehre, I Teil, Jena 1926.
- Die Begriffe „Volkseinkommen” und „Volkvermögen” und ihre Bedeutung für die Volkswirtschaftslehre. Schriften des Vereins für Sozialpolitik, 173 Bd., München 1926.
- ANDREAE, J. — Wat is inkomen?. De Opbouw van 15 October 1928.
- ANGELOPOULOS, ANGELOS. — Die Einkommensverteilung im Lichte der Einkommensteuerstatistik. Probleme des Geld- und Finanzwesens, Bd. XII. Leipzig 1931.
- D'AULNIS DE BOUROUILL, J. — Het inkomen der maatschappij, Leiden 1874.
- AUST, O. — Volkvermögen und Volkseinkommen. Finanz-Archiv, 45 Jg. (1928).
- BAUCKNER, A. — Der privatwirtschaftliche Einkommensbegriff. Achenbachs Steuerbibliothek, Bd. 11, München z. j. (1921).
- BEKAAR, J. J. — Wegvloeiende millioenen. Het Haagsche Volk, 25 en 26 Nov. 1929.
- Onze inkomstenbelasting en de werkelijkheid. Haagsch Maandblad 1931.
- BENHAM, F. C. — Economic welfare, Economica 1930.
- BONGER, W. A. — Vermogen en inkomen in Nederland. De nieuwe Tijd, XXe jg.
- Vermogen en inkomen in Nederland gedurende den oorlogstijd (1913—1920), Amsterdam 1923.
- Het nationale inkomen van Nederland (Een nieuwe wijze van schatting). De socialistische Gids, 16e jg. (1931).
- BORDEWIJK, H. W. C. — Economie en behoefte. Intreerede, Groningen 1918.
- Bespreking van Prof. van Gijns „Het renteprobleem in de leer der financiën”. De Economist 67e jg. (1918).
- Kapitaal en verbruiksvoorraad. De Economist 68e jg. (1919).
- Stoffelijke en onstoffelijke economie. De Haagsche Post van 28 Juni en 5 Juli 1924.
- De theorie der belastingen en het Nederlandsche belastingwezen. Het Nederlandsche belastingrecht no. 10, Zwolle 1930.
- Stoffelijke en a-stoffelijke economie. Economische opstellen, aangeboden aan Prof. Dr. C. A. Verrijn Stuart, Haarlem 1931.
- Theoretisch-historische inleiding tot de economie, Groningen 1931.

- BOUSQUET, G. H. — Von der „Wohlfahrt“ und ihrer Meszbarkeit. *Weltwirtschaftliches Archiv*, 30 Bd., Heft 2 (1929).
- BOWLEY, A. L. — The definition of national income. *The Economic Journal*, vol. XXXII (1922).
- CANNAN, E. — A history of the theories of production and distribution in english political economy from 1776 to 1848, London 1903.
- CARVER, Th. N. — The distribution of wealth, New York 1925.
- Consumption. *The Encyclopedia Americana*, Vol. 7 (1918).
- Income. als boven, vol. 14 (1919).
- Wealth, als boven, vol. 29 (1920).
- CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK. — Statistiek der Rijksinkomsten over 1928, 's-Gravenhage 1930.
- Maandschrift van het —, 27e jg. (1932).
- CLARK, J. B. — The distribution of wealth, London 1925.
- COBBENHAGEN, M. J. H. — De verantwoordelijkheid in de onderneming. Proefschrift Rotterdam 1927.
- Beschouwingen naar aanleiding van: Dr. F. Schmidt: Die organische Tageswertbilanz 1929. Maandblad voor Accountancy en Bedrijfs-huishoudkunde, 7e jg. (1930).
- De bedrijfshuishoudkunde als wetenschappelijk studievak; haar object en grondbegrippen. Maandblad voor het Boekhouden, jg. 1931/32.
- Bespreking van Prof. Bordewijks „Theoretisch-historische inleiding tot de economie“, De Maasbode van 27 Juli 1932, Av. 2e bl.
- COLM, G. — Grundsätzliche Bemerkungen zum Begriff des Volkseinkommens und des Volksvermögens. Schriften des Vereins für Sozialpolitik, 173 Bd., München 1926.
- COPELAND, M. A. — Some problems in the theory of national income. *The journal of political economy*, vol. XI, Chicago 1932.
- CORT VAN DER LINDEN, P. W. A. — Leerboek der financiën, 's-Gravenhage 1887.
- DALTON, H. — Some aspects of the inequality of incomes in modern communities, London 1920.
- DIEHL, K. — Einleitende Bemerkungen zur Diskussion über die Begriffe Volksvermögen und Volkseinkommen. Schriften des Vereins für Sozialpolitik, 173 Bd. München 1926.
- Zur neuesten Entwicklung der Lehre vom Einkommen und Ertrag. *Schmollers Jahrbuch*, 53 Jg. (1929).
- Einkommen. Wörterbuch der Volkswirtschaft I, Jena 1931.
- Ertrag, als boven.
- Konsumtion, als boven II Bd. Jena 1932.
- DUBOIS, H. F. R. — Het begrip „inkomen“ in verband met onze belastingwetten. *De Opbouw* 1920/21.
- EPPSTEIN, P. — Oekonomische Produktivität. Akademische Antrittsvorlesung. *Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik*, 132 Bd. I (1930).
- FISHER, I. — The nature of capital and income, New York 1906.
- Der Einkommensbegriff im Lichte der Erfahrung. *Die Wirtschaftstheorie der Gegenwart*, 3 Bd. Wien 1928.
- Income. *Encyclopaedia of the social sciences*, vol. 7. London 1932.
- VAN GIJN, A. — Het renteprobleem in de leer der financiën. Intreerede. 's-Gravenhage 1918.
- Het kapitaalbegrip. *De Economist*, 68e jg. (1919).

- Naschrift op het artikel van Prof. Bordewijk „Kapitaal en verbruiksvoorraad”. *De Economist*, 68e jg. (1919).
- Productief en produceeren, 's-Gravenhage 1923.
- De algemeene beginselen voor de heffing van belastingen. Praeadvies, uitgebracht voor de Vereeniging voor Belastingwetenschap. Publicatie no. 8 van genoemde vereeniging, Purmerend 1929.
- GOOT, W. H. VAN DER — De besteding van het inkomen. Proefschrift, Rotterdam 1930.
- GRUYTER, G. J. M. DE — Winstproblemen. Proefschrift, Rotterdam 1930.
- HERMANN, F. B. W. — Staatswirtschaftliche Untersuchungen, 1832. Heruitgegeven Leipzig 1924.
- HOMAN, P. F. — Consumption in economic theory. *Encyclopaedia of the social sciences*, vol. 4. London 1931.
- JOSEPHY, B. — Prinzipien der Wirtschaft, Eine grundlegung der Einkommenslehre, Jena 1925.
- KING, W. I. — The national income and its purchasing power. Publication of the National Bureau of economic Research, New York 1930.
- Das Einkommen der Vereinigten Staaten und der zu seiner Berechnung verwendbare Einkommensbegriff. *Die Wirtschaftstheorie der Gegenwart*, 3 Bd., Wien 1928.
- KLEINWÄCHTER, F. — Das Einkommen und seine Verteilung. Hand- und Lehrbuch der Staatswissenschaften, 1 Abt., V Bd., Leipzig 1896.
- KROP, H. W. — Over het sisteem van onze wet op de inkomstenbelasting. Een belasting-techniese en ekonomiese studie, 1925 (niet in den handel).
- LEXIS, W. — Volkseinkommen. *Wörterbuch der Volkswirtschaft II*, 3 Auflage, Jena 1907.
- Volksvermögen, als boven.
- LIEFMANN, R. — Ertrag und Einkommen auf der Grundlage einer rein subjektiven Wertlehre, Jena 1907.
- Grundsätze der Volkswirtschaftslehre, II Bd., Stuttgart 1919.
- LIMPERG, J. Th. — De economische beteekenis der naamlooze vennootschap, *Weekblad voor privaatrecht, notarisambt en registratie*, nos. 3033—3035.
- MAASBODE, DE — Onze circulatiebank en de crisis. *Avondblad*, 4e blad van 15 Januari 1932.
- MARSHALL, A. — *Principles of economics*, (eighth edition), London 1920.
- MAYER, H. — Bedürfnis. *Handwörterbuch der Staatswissenschaften*, (vierte Auflage), 2 Bd, Jena 1924.
- Produktion, als boven, 6 Bd. (1925).
- Produktionsfaktoren, als boven, 6 Bd. (1925).
- Verteilung, als boven, 8 Bd. (1928).
- Zurechnung, als boven, 8 Bd. (1928).
- MEES, W. C. — *Hoofdstukken der economie*, Haarlem 1930.
- MEYER, R. — Das Wesen des Einkommens, Berlin 1887.
- MOLL, B. — *Lehrbuch der Finanzwissenschaft*, Berlin 1930.
- ORT, J. — Het inkomensbegrip. Proefschrift Amsterdam 1911.
- NIEROP, H. A. VAN — Hebben de claim, bonus e.d. rechten, behoorende tot aandelen in naamlooze vennootschappen, het karakter van kapitaal of burgerlijke vrucht? Praeadvies uitgebracht voor de Broederschap van Cand. Notarissen in Nederland en zijne Koloniën, 's-Gravenhage 1920.
- PESCH S.J., H. — *Lehrbuch der Nationalökonomie*, 1 u. 2 Bd., Freiburg i. Br., resp. 1905 en 1920.

- PHILIPPOVICH, E. VON — Das Wesen der volkswirtschaftlichen Produktivität und die Möglichkeit ihrer Messung. Schriften des Vereins für Sozialpolitik, 132 Bd., Leipzig 1910.
- Grundriss der politischen Oekonomie, I Bd., Tübingen 1913.
- PIERSON, N. G. — Het begrip volksrijkdom. Verspreide economische geschriften, verzameld door Prof. Dr. C. A. Verrijn Stuart, 1e deel, Haarlem 1910.
- Leerboek der staathuishoudkunde 2e deel, bijgewerkt door Prof. Dr. C. A. Verrijn Stuart, Haarlem 1913.
- PIGOU, A. C. — The economics of welfare, London 1929.
- PIUS XI. — Encycliek Quadragesimo anno, 1931.
- POEL, ALB. VAN DE — Nationaliteit en staat. Proefschrift, Nijmegen 1928.
- POLAK, N. J. — De algemeene beginselen voor de heffing van belastingen. Praeadvies voor de Vereeniging voor Belastingwetenschap. Publicatie no. 8 van genoemde vereeniging. Purmerend 1929.
- POMPE, W. P. J. — Het keerpunt in het maatschappelijk leven. Utrecht z. j. (1931).
- POPITZ, JOH. — Der steuerliche Einkommensbegriff. Handwörterbuch der Staatswissenschaften, 3 Bd. Jena, 1925.
- RAAIJMAKERS, CH. — Economie en ethiek. Diesrede, Nijmegen 1926.
- Beginselen der staathuishoudkunde, 's-Hertogenbosch 1931.
- RIJN, A. A. VAN. — Bespreking van Dr. Cobbenhagen: „De verantwoordelijkheid in de onderneming”. De Economist, 77e jg. (1928).
- ROCHUSSEN, Jhr. — De theorie der inkomstenbelasting, 's-Gravenhage 1889.
- ROEGHOLT, M. J. W. — De structuur der gemeentelijke huishouding. De Economist 75e jg. (1926).
- Vaals. Als boven.
- SAARLOOS, A. E. C. VAN — De begrippen „inkomen” en „winst” in de Indische belastingwetgeving. Maandblad voor het boekhouden, December 1926.
- SCHANZ, G. — Der Einkommensbegriff und die Einkommensteuergesetze. Finanz-Archiv 1896.
- Der privatwirtschaftliche Einkommensbegriff. Finanz-Archiv 1922.
- SCHENDSTOK, B. — Inkomensbestanddeelen en hun bronnen. Openbare les, 1932.
- SCHMOLLER, G. — Die Lehre vom Einkommen in ihrem Zusammenhang mit den Grundprinzipien der Steuerlehre. Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft, 19 Jg., Tübingen 1863.
- Grundriss der allgemeinen Volkswirtschaftslehre, 2 Teil, Leipzig 1904.
- SCHNAPPER ARNDT, G. — Sozialstatistik, Leipzig 1908.
- SCHUSTER, E. — Das Einkommen, Eine kritische Untersuchung, Tübingen 1926.
- Einkommen und Volkseinkommen. Schriften des Vereins für Sozialpolitik, 173 Bd., München 1926.
- SELIGMAN, E. R. A. — Studies in public finance, New York 1925.
- Economics: The discipline of economics. Encyclopaedia of the social sciences, vol. 5, London 1931.
- SHIRRAS, G. FINDLAY. — Volkseinkommen und Besteuerung, deutsch herausgegeben von M. J. Bonn, Jena 1926.

- SMART, W. — *New wealth: a study of the source of income*. Political Science Quarterly, vol. 9, 1894.
- *The distribution of income*, London 1923.
- SMITH, A. — *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations*, Book I and II, London 1796.
- SPANN, O. — *Fundament der Volkswirtschaftslehre*, Jena 1923.
- STAMP, J. — *Wealth and taxable capacity*, London 1922.
- STRIGL, R. — *Ertrag*. Handwörterbuch der Staatswissenschaften, 3 Bd., Jena 1926.
- SUBCOMMISSIE UIT DE COMMISSIE VOOR DE ECONOMISCHE POLITIEK. — *Inkomens en vermogens in Nederland*, Verslagen en mededeelingen van de afd. Handel en Nijverheid van het Departement van Arbeid, Handel en Nijverheid, jg. 1929, no. 10, 's-Gravenhage 1929.
- TAUSSIG, F. W. — *Principles of economics*, I, New York 1927.
- TEMPEL, J. VAN DEN — *Kapitaal en volksinkomen*, Haarlem 1920.
- *Macht en economische wet*. Proefschrift Rotterdam 1927.
- TENGBERGEN, H. VAN EBBENHORST — *Verloren millioenen*. Weekblad der directe belastingen, invoerrechten en accijnzen, no. 2142.
- *Ontduiking van vermogensbelasting*, als boven no. 2207 en 2209.
- TINBERGEN, J. — *Kapitaalvorming en conjunctuur in Nederland, 1880—1930*. De Nederlandsche Conjunctuur, jg. 1932.
- TREUB, M. W. F. — *Nota als voorzitter van den Ondernemersraad voor Nederlandsch-Indië*, 's-Gravenhage 1922.
- VALK W. L. — *Het theoretisch-economisch stelsel van Gustav Cassel*, proefschrift Rotterdam 1926.
- VERAART, J. A. — *Arbeidsloon*. Proefschrift Amsterdam 1910.
- *Economische wetenschap en sociale politiek*. Sociale Voorzorg, 4e jg. (1922).
- *Nieuwe beschouwingen over economische bedrijfsorganisatie*. Sociale Voorzorg, 6e jg. (1924).
- VEREENIGING VOOR BELASTINGWETENSCHAP, publicaties:
- no. 10: *De algemeene beginselen voor de heffing van belastingen* (zie van Gijn en Polak);
- no. 16: *Het begrip „inkomen”*, Rapport van de commissie voor de inkomstenbelasting. Purmerend 1931;
- no. 19: *Het begrip „inkomen”*, Stenografisch verslag van het debat betreffende het rapport. Purmerend 1932.
- VERRIJN STUART, C. A. — *Inleiding tot de beoefening der statistiek*, 2e en 3e deel, Haarlem resp. 1913 en 1915.
- *Bespreking van Prof. Bordewijk: „Economie en behoefte”*. De Economist 67e jg. (1918).
- *Probleme des wirtschaftlichen Wiederaufbaues*. Weltwirtschaftliches Archiv, 13 Bd. Heft 1 (1918).
- *De wetenschap der volks-huishoudkunde en de grondslagen der volks-huishouding*, Haarlem 1930.
- *Zie ook bij Bordewijk en Pierson*.
- VOGEL, E. H. — *Hauptprobleme der theoretischen Volkswirtschaftslehre auf sozialorganischer Grundlage*, Berlin 1931.
- *Die ökonomischen Grundbegriffe Kapital, Vermögen, Einkommen und Ertrag in Finanzwissenschaft und Steuergesetzgebung*. Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft. 92 Bd. (1932).

- VOIGT, A. — Volkswirtschaft und Volkswirtschaftslehre. Handwörterbuch der Staatswissenschaften, 8 Bd., Jena 1928.
- WAGNER A. — Grundlegung der politischen Oekonomie, I Teil, Leipzig 1892.
- WEBER, M. — Debatten over „Die Produktivität der Volkswirtschaft“ in der vergadering van de Verein für Sozialpolitik, gehouden te Weenen van 27—29 September 1909. Schriften des Vereins enz., 132 Bd., Leipzig 1910.
- WEDDIGEN, W. — Theorie des Ertrages, Jena 1927.
- WEYERMANN, M. R. — Sozialökonomische Begriffsentwicklung des Vermögens und Volksvermögens, Jahrbucher für Nationalökonomie und Statistik, 107 Bd. (1916).
- Vermögen und Volksvermögen. Schriften des Vereins für Sozialpolitik, 173 Bd. München 1926.
- WIJK, J. VAN DER — De gemiddeldenwet. De Economist, 77e jg. (1928).
- Psychisch inkomen en psychisch vermogen. De Economist 80e jg. (1931).
- WINKLER, W. — Einkommen. Handwörterbuch der Staatswissenschaften, 3 Bd., Jena 1926.
- WOESTIJNE, W. J. VAN DE — Rook en inkomen. Mensch en Maatschappij, 1 Juli 1932.
- ZAALBERG, C. J. P. — De opbrengst van den arbeid in Nederland Economisch Statistische Berichten, 16e jg. (1931).
- ZIZEK, F. — Die Begriffe „Volksvermögen“ und „Volkseinkommen“ bei den Statistikern, Schriften des Vereins für Sozialpolitik, 173 Bd., München 1926.

INHOUD

	Blz.
Inleiding	1

EERSTE GEDEELTE.

INDIVIDUEEL INKOMEN EN INDIVIDUEEL VERMOGEN.

HOOFDSTUK I. — Productie en consumtie	7
§ 1. De begrippen behoefte, productie en consumtie	7
§ 2. De technische opbrengst van de productie	16
HOOFDSTUK II. — De geldopbrengst van de productie	19
§ 3. De geldopbrengst. De functioneele verdeeling	19
§ 4. De wijze van berekenen van de geldopbrengst	27
HOOFDSTUK III. — Het geldinkomen en het vermogen	34
§ 5. Van geldopbrengst tot geldinkomen. De personeele ver- deeling	34
§ 6. De bestemming van het geldinkomen	41
§ 7. Vermogen in onderscheiding met inkomen	44
§ 8. Leidt alle geldopbrengst tot geldinkomen? De reserves van de zelfstandige groot-onderneming	51
§ 9. Leidt alle geldopbrengst tot geldinkomen? (vervolg). Geldopbrengst bij vervreemding van vermogensbestand- deelen	59
§ 10. Is inkomen bestaanbaar zonder dat het uit de productie is voortgevloeid?	71
HOOFDSTUK IV. — Het reële inkomen	80
§ 11. De besteding van het geldinkomen	80
§ 12. Inkomen in natura	86
§ 13. Een andere opvatting van het reële inkomen	90
§ 14. Psychisch inkomen	94

	Blz.
HOOFDSTUK V. — De beteekenis van het inkomen en het vermogen voor de welvaart	97
§ 15. Individueele welvaart	97
§ 16. Reëel inkomen en welvaart	101
§ 17. Geldinkomen en welvaart	103
§ 18. Vermogen en welvaart	106
§ 19. Niet beoogde geldopbrengsten, vrije goederen en welvaart	108

TWEEDE GEDEELTE.

VOLKSINKOMEN EN VOLKSVERMOGEN.

HOOFDSTUK VI. — Het volksinkomen en het volksvermogen	111
§ 20. Het volksinkomen als een optelsom van de individueele inkomens. De berekening daarvan	111
§ 21. Het volksinkomen als een totaal van de opbrengst der productie. De berekening daarvan	123
§ 22. Het volksvermogen en de berekening daarvan	129
§ 23. De beteekenis van „volk” in de uitdrukkingen „volksinkomen” en „volksvermogen”	137
HOOFDSTUK VII. — De beteekenis van het volksinkomen en het volksvermogen voor de volkswelvaart	140
§ 24. Volkswelvaart	140
§ 25. Algemeene voorwaarden voor volkswelvaart	147
§ 26. Het volksinkomen en de volkswelvaart	149
§ 27. Het volksvermogen en de volkswelvaart	157
Slotbeschouwing	162
Bijlage	166
Personenregister	168
Geraadpleegde literatuur	170

